DÜNYA KLASİKLERİ

GUSTAVE FLAUBERT

Madam Bovary

AMFORA YAYINLARI

AMFORA YAYINLARI
Dünya Klasikleri 13

ISBN: 975-999-172-1

MADAM BOWARY / *GUSTAVE FLAUBERT*

Türkçesi: Fatoş Kaya
Redaksiyon: Esra Genç
Kapak ve iç tasarım: Salih Koca
Baskı
Cilt: Umut Matbaacılık, İstanbul

1. baskı: Amfora Yayınları, İstanbul, 2006

AMFORA YAYINLARI
Binbirdirek Mah. Suterazisi Sok. No: 4/2
34122 Sultanahmet-İstanbul
Tel. 0212 638 62 63-64 / 516 70 60
Faks 0212 638 62 65
E-posta : info@beyazbalina.com.tr
Web www.beyazbalina.com.tr

DÜNYA KLASİKLERİ

MADAM BOVARY

GUSTAVE FLAUBERT

Türkçesi
Fatoş Kaya

GUSTAVE FLAUBERT (1821-1880)

Gustave Flaubert, 12 Aralık 1821'de Rouen'de doğdu. Anne-Justine-Caroline Fleuriot ile Hôtel-Dieu'de başcerrahlık yapan Achille-Cléophas'nın ortanca çocuğuydu. Baba mesleği olan tıbbı sürdüren Gustave değil, ağabeyi Achille oldu. Küçük kızkardeş Caroline ise, 1845'te Flaubert'in arkadaşlarından Emile Hamard ile evlendi ve 1846'da öldü.

Eylül 1851'de Madame Bovary'yi yazmaya başladı. Kitabı 1856 baharında bitirecekti.

Flaubert'e 1857'de Madame Bovary'nin "gayrıahlakiliği" ve "zındıklığı" suçlamasıyla dava açıldı; ve Rouen'li avukat Marie-Antoine-Jules Sénard çok başarılı savunmasıyla kitap ve yazarı aklandı (ki Flaubert kitabı daha sonra Sénard'a ithaf etmiştir.)

Flaubert 1856'da Baştan Çıkış'ın 1849 taslağını elden geçirdi. 1857'nin sonlarına doğru, başlardaki adı Kartaca olan Salammbô'yu yazmaya koyuldu. 1858 ilkbaharında Kuzey Afrika'ya yaptığı bir araştırma gezisi dolayısıyla yazmaya iki aylığına ara verdiği bu romanı, Nisan 1862'de bitirdi. Son taslağını 1864-1869 yılları arasında yazdığı Duygusal Eğitim'le beraber Flaubert'in "modern", "burjuva" konulara geri döndüğü söylenebilir. Bugün pek çok eleştirmence Flaubert'in en güçlü kitabı sayılan bu roman, yayımlandığında, sanki sözleşmişler gibi bütün eleştirmenler tarafından sert eleştirilere boğuldu. Flaubert tekrar Baştan Çıkış'a döndü, 1872'de üçüncü ve son versiyonunu bitirdi ve kitap 1874'te yayımlandı. Yeni "gerçekçi" ekolün öncüsü olarak kabul edilmeye başlanan Flaubert, Croisset'de ve Paris'teki dairesinde dönemin pek çok önemli edebiyatçısıyla buluşuyordu: bunların başlıcaları Théophile Gautier, Goncourt kardeşler, George Sand, Turgenyev, Zola ve Maupassant'dı. Bitiremeyeceği son projesi Bouvard ve Pécuchet'yi yazmaya 1874'te başladı. Para sıkıntısı yüzünden, projeye iki senelik bir ara verip 1877'de yayımlanacak olan Üç Hikaye'yi (Saf Bir Kalp, Konuksever Aziz Julien Efsanesi ve Hérodias) kaleme aldı.

Flaubert, 8 Mayıs 1880 günü Croisset'de öldü.

I

Biz derste iken müdür içeri girdi. Arkasında; iyi giyimli bir öğrenci ile sırtında büyük bir sıra taşıyan sınıf hademesi vardı. Kestirenler uyandılar. Hepimiz güya dersimizi bırakarak ayağa kalktık.

Müdür yerimize oturmamızı işaret ettikten sonra öğretmene dönerek yavaşça:

— M. Roger, dedi, size yeni bir öğrenci getirdim. Şimdilik beşinci sınıfa gidecek. Fakat çalışkan ve uslu olursa yaşına uygun daha büyük sınıflara geçebilir.

Kapı arkasında göze çarpmayacak bir köşede kalan bu yeni öğrenci aşağı yukarı on beş yaşlarında, hepimizden daha uzun boylu bir köy çocuğuydu. Bir köy papazınınki gibi alnının üstünde dikine dümdüz kesilmiş saçları vardı. Ağırbaşlı ve çok utangaç görünüyordu. Omuzları geniş olmadığı halde siyah düğmeli yeşil ceketi koltukaltlarını sıkıyor gi-

bi görünüyordu. Ceketin kollarından, her zaman çıplak olduğu anlaşılan, kızarmış bilekleri görünüyordu. Askısı gergin, sarıya çalan kısa pantolonundan, mavi çoraplı, bacakları gözüküyordu. Ayaklarında kötü boyanmış, çivili ve sağlam ayakkabıları vardı.

Kalkıp dersi anlatmaya başladığımızda, dikkat kesilmiş bir halde, kilisede vaiz dinler gibi, ayak ayak üstüne atmaya cesaret edemeyerek, hatta dirseklerini sıraya dayamaktan bile çekinerek dinledi. Öyle dalmıştı ki saat ikide zil çaldığında öğretmen, kalkıp, sıra olmasını söylemek zorunda kaldı.

Ellerimiz serbest kalsın diye; sınıf kapısından içeri ayağımızı atar atmaz kasketlerimizi sıranın altına doğru atardık. Bu, bir adet olmuştu. Kasketler ortalığı toza boğarak duvarın dibine kadar giderdi.

Ama yeni gelen, fark etmemiş miydi, yoksa cesaret mi edemedi, sabah duası bittiği halde kasketini hala dizlerinin üstünde tutuyordu. Bu kasket hiçbir şeye benzemeyen, yahut her şeye benzeyen, garip bir şeydi. İkinci imparatorluk devrinde mızraklı süvarilerin giydiği şapkalara da benziyordu, tüylü külahlara da... Yuvarlak şapkalara, samur kasket, pamuk takke... Yani bunların hepsine benzeyen acayip bir şeydi, sessiz çirkinliğiyle derin anlamlar taşıyan bir aptal yüzüne benziyordu. Önce üç halka biçiminde tel ile çepeçevre sarılmış bu kasket yumurta biçimindeydi ve balenlerle kabartılmıştı. Kırmızı şeritlerle ayrılmış baklava biçimi kadife ve tavşan tüyünden parçalar vardı, sonra tepesinde mukavva bir poligon taşıyordu. Üzerinde karışık desenler olan torba gibi bir şey ve en uçta püskül gibi sarkan ince sırma tellere bağlı küçük bir istavrozla son buluyordu. Önündeki siperin parlamasından kasketin yeni olduğu anlaşılıyordu.

Öğretmen çocuğa:

— Ayağa kalkın! dedi.

Çocuk kalkınca kasketi yere düştü. Bütün sınıf gülmeye başladı. Eğilip kasketini aldı. Fakat yanındaki çocuk onu gene düşürdü. Çocuk tekrar eğilerek kasketini eline aldı.

Sınıfta herkes gülüyordu. Zavallı çocuk ne yapacağını şaşırdı. Kasketini elinde mi tutacağını, yere mi bırakacağını, yoksa başına mı giyeceğini bilemiyordu. Yerine oturduğunda kasketi gene dizlerinin üstüne koydu.

Öğretmen tekrar etti:

— Ayağa kalkın, adınız nedir, söyleyin.

Yeni gelen, hızla anlaşılmaz bir şekilde bir isim söyledi.

— Anlamadım, bir daha söyleyin!

Aynı anlaşılmaz heceler aynı şekilde sınıfın gürültüleri arasında bir daha söylendi.

Öğretmen bağırdı:

— Ne diyorsunuz, anlamıyorum. Daha yüksek, daha açık!

Bunun üzerine yeni gelen, büyük bir azimle ağzını alabildiğine açarak birini çağırır gibi yüksek sesle şu kelimeyi haykırdı.

— Char Bovary!

Sınıfta büyük bir gürültü koptu. Gürültü gittikçe büyüyordu. Çocukların ulumaları, havlamaları, tepinmeleri arasında "Char Bovary, Char Bovary" ismi tekrarlandı. Sonra gürültü değişik tonlara ayrıldı ve zoraki kesilmesine rağmen arada bir sıralardan birinde gene patlak vererek, hızını alamamış bir fişek gibi sıraların arasında kahkahalar şeklinde yeniden beliriyordu.

Dolu gibi yağan ezber ve yazı cezaları yavaş yavaş gü-

rültünün kesilmesini sağladı. Öğretmen, çocuğa yazdırdı, hecelettirdi ve tekrarlattırdıktan sonra nihayet isminin Charles Bovary olduğunu anladı. Sonra da zavallı çocuğa kürsünün önüne, tembeller sırasına gidip oturmasını söyledi. Çocuk gitmek için kımıldandı, fakat birden durdu. Bir şey arıyordu. Öğretmen sordu:

— Ne arıyorsunuz?

Yeni gelen etrafına kaygıyla bakınarak ürkek bir sesle kekeledi:

— Kasketimi...

— Bütün sınıf beş yüz cümle yazacak!

Öğretmen bunu yeni bir gürültü kasırgasını önlemek için, tehdit olarak öfkeli bir sesle söylemişti. Kızdığı belliydi. Başlığının içine bıraktığı mendilini alıp alnını silerek:

— Gürültüyü kesin! dedi. Size gelince yeni gelen; siz de gülünç olmak fiilinin Latince'sini yirmi kere yazıp bana vereceksiniz.

Sonra, daha yumuşak bir sesle ekledi:

— Endişelenmeyin! Kasketinizi bulursunuz. Çalınmamıştır. Kimse almaz!

Artık sınıf sakinleşmişti. Herkes kâğıtların üzerine eğildi. Yeni gelen iki saat boyunca hiç kıpırdamadan, başkalarına örnek olacak bir uslulukla durdu. Gerçi ara sıra çiğnenmiş bir kâğıt gelip suratına yapışıyordu. Yine de eliyle yüzünü silerek gene gözleri yerde kımıldamadan duruyordu. Akşam derste, sırasından kolluklarını çıkardı, eşyasını düzeltti, kâğıdını dikkatle doldurdu. Her kelimeyi sözlükte aradığını, çok çaba harcayarak çalıştığını görüyorduk. Gösterdiği bu azim sayesinde daha aşağı sınıfa alınmaktan kurtuldu. Yoksa giderdi. Gramer kurallarını şöyle böyle biliyor olmasına rağmen ifadesi pek ince değildi. Ailesi maddi ne-

denler yüzünden onu koleje çok geç gönderdiği için Latince'yi köyün papazından öğrenmeye başlamıştı.

Babası, M. Charles Denis - Bartholome Bovary, eskiden bir alay cerrahı yardımcısı iken 1812'de askere alma işlerinde adı lekelenmiş. Görevinden çekilmeye mecbur olmuştu. Gösterişli olduğu için bir tesadüfle karşılaştığı ve tavrına aşık olan bir tüccarın kızıyla, altmış bin frank çeyizine konmak için evlendi. Yakışıklı ve palavracı biriydi. İki taraftan bıyıklarına karışan favorileri vardı. Parlak renkli elbiseleri, yüzük dolu parmakları ve özellikle şakırdattığı mahmuzları ile kabadayı gibi davranır ve tüm bu özelliklerin yanında bir seyyar satıcı kadar ağzı laf yapardı. Evlendikten sonra iki üç yıl karısının parası ile güzelce yaşadı: İyi yiyor, geç kalkıyor; büyük, porselen pipolar kullanıyor, geceleri kahvelere devam ediyor ve ancak tiyatrodan sonra eve geliyordu. Kaynatası öldü ve pek az bir şey bıraktı. Buna kızan Charles dokumacılığa atıldı. Orada biraz para kaybetti. Sonra bir kenara çekildi. Çiftçiliğe başladı. Fakat kumaştan anlamadığı gibi, toprak konusunda da bir şey bilmediği için çok geçmeden iflas etti. Hayvanları çifte süreceğine kendi biniyor, elma şarabını satacağına kendi içiyor, kümesin en besili tavuklarını kendi yiyor, av çizmelerini domuzlarının yağı ile yumuşatıyordu. Baktı ki olmayacak, bu işi de bıraktı.

Bu tecrübelerden sonra, Caux ve Picardie sınırında yıllığı iki yüz franga yarı çiftlik, yarı çiftçi evi olacak bir köy evi kiraladı. Kırk beş yaşında, küskün, umutsuz, Tanrı'ya atıp tutarak, herkesi kıskanarak, dediğine göre, insanlardan kaçarak, başını dinlemek için dünyadan elini çekti ve orada kapandı kaldı.

Karısı önceleri, onun için, deli divane olmuştu. Kocasını çok seven ve onun için saçını süpürge eden bu kadıncağız,

bu haliyle kocasını kendinden uzaklaştırıyordu. Önceleri neşeli, hayat dolu ve kocasına bağlı bir kadınken, yaşlandıkça (sirkeye dönen bozulmuş bir şarap gibi) titiz ve sinirli olmuştu. Önceleri hiç şikâyet etmeden her şeye katlandı. Kocası köyün bütün şıllıklarının arkasından koştuktan sonra gece gittiği kötü evlerden içki kokarak, bitkin bir halde gelir, yatağa düşerdi. En sonunda kadınlık gururu isyan etti. Fakat taşan bütün öfkelerini içine atarak son nefesine kadar sessizlik içinde saklamayı başardı. Hanım durup dinlenmeden bütün işlerin arkasına düşer, vekillerini görür, reisin yanına çıkar, senetlerin vadesini hatırında tutar, uğraşır, didinir; sonra evde, dikiş diker, çamaşır yıkar, ütü yapar, işçilere gözcülük eder, haftalıklarını verirdi. Evin hanımı böyle meşgul iken beyi ne yapar diye mi soracaksınız? O, sürekli bir uyuşukluk içindedir. Bu uyuşukluktan ancak tatsız bir sözle karısının kalbini kırmak için ayrılır.

Bir oğulları oldu. Bir süt nineye verdiler. Eve döndüğü zaman bir prens gibi şımartıldı. Annesi onu reçel ile besliyordu. Baba yalın ayak dolaştırıyordu. İşi filozofluğa vurmak için, hayvan yavruları gibi çırılçıplak koşup oynayabileceğini söylüyordu. Annesinin sevgisinin yumuşaklığına zıt olarak onun kafasında bir erkek çocuk ideali yaşıyordu. Bu ideale göre oğlunun gürbüz yetişmesi için ona sert bir Isparta terbiyesi vermeye çalışıyordu. Onu soğuk odada yatırır, bardakla rom içmeyi ve papaz ayinlerini hiçe saymayı öğretirdi. Fakat yaradılışında sessiz olan küçük, babasının bu gayretlerini boşa çıkarıyordu. Annesi onu kendi arkasından sürükler, ona kartonları kesip oyuncaklar yapar, masal anlatır, hep kendi söyler ona dinletir ve bu hal melankolik bir neşe ve geveze bir şaklabanlığıyla sonsuz bir monolog şeklini alırdı. Kendisi dünyadan el etek çektiği için bütün dağınık ve kırık emellerini bu küçük başa aşıladı. Oğluna yüksek mevkiler hayal eder, onu kâh yollar, köprüler mü-

hendisi; kâh da yüksek bir hukukçu, bir hakim olarak düşünürdü. Ona okumayı öğrettiği gibi, eski piyanosunda bir iki şarkı bile öğretmişti. Bütün bu işlere karşı, edebiyata pek önem vermeyen M. Bovary bunlara, uğraşma değmez! derdi. Onu hükümet mekteplerinde okutacak masrafı nerden bulacaklardı? Sonra bir memuriyet almak, yahut ticaret için gerekli olan sermayeyi bulmak mümkün müydü? Zaten atılgan bir adam hayatta her zaman başarılı olmuyor mu? Madam Bovary o zaman dudaklarını ısırır, çocuk da köyde başıboş dolaşırken çiftçilerin arkasından gider, yerden aldığı toprak topaklar ile kargaları kaçırırdı. Hendek boyunca sıralanmış dutlardan yer, elindeki yemiş sırığı ile hindi çobanlığı eder, mahsul zamanı çayır otunu çevirip kurutur, ormana dalar, yağmurlu günlerde kilisenin avlusunda kaydırak oynardı. Büyük yortularda kilisenin çanını çalmak ve bütün vücudunu çanın ipine asılarak sanki oradan iple beraber uçacakmış gibi hissetmek için zangoca, kilise hizmetçisine yalvarırdı. Bu yüzden, meşe gibi büyüdü; kolları güçlendi ve rengi güzelleşti.

On iki yaşına geldiğinde, annesi okumasını istedi. Bu iş için ilk önce köy papazına başvurdular. Fakat dersler çok kısa ve düzensiz olduğu için bir işe yaramıyordu. Papaz onu baştan savma, öyle rasgele ayakta, bir cenaze ayini ile bir vaftiz töreni arasında boş kalan zamanda okutuveriyordu. Ya da akşam çanından sonra öğrencisine haber gönderirdi. Odasına çıkar, yerlerine otururlardı. Hava sıcak olur. Küçük sinekler ve pervaneler mumun etrafında dolaşırken çocuk kendinden geçer, uyuklamaya başlar, zavallı papazcık da elleri karnının üstünde, ağzı açık horlamakta gecikmezdi. Bazen de kendi, civarda bir hastaya şaraplı ekmek vermekten geldiği zaman, bakardı ki Charles kırlarda haylazlık ediyor. O zaman onu çağırır, bir çeyrek saat nasihat ile kafasını şişirdikten sonra, bir ağaç altında ona bir fiil çekimi yap-

tırmak için fırsat bulurdu. Derken yağmur yağar yahut oradan geçen bir tanıdık bu işe engel olurdu. Bununla beraber köy papazı, öğrencisinden her zaman memnundu. Hatta delikanlının hafızasının kuvvetli olduğunu söylediği de olurdu.

Charles'ın eğitimi bu durumda kalamazdı. Madam ısrar etti, sözünden dönmedi. İşlerin gidişinden mahcup görünen, daha doğrusu usanç getiren beyefendi, karşı çıkmadı. Ve haylaz çocuğun ilk şaraplı ekmek ayini için bir yıl daha beklemek gerekti.

Altı ay geçtikten sonra, ertesi yıl Charles Rouen kolejine gönderildi. Onu okula babası, sonbaharın sonlarına doğru, Saint Romain fuarının açılışı zamanında, kendi eliyle götürüp bıraktı.

Şimdi hiç birimizin onun eski halini hatırlamamız mümkün değil. O zamanlar o, uysal, teneffüslerde oynayan, ders zamanları çalışan, sınıfta ders dinleyen, yatakhanede iyi uyuyan, yemekhanede adamakıllı karnını doyuran bir çocuktu. Velisi, Gantri sokağında hurda bakır ve demir toptancılarından biriydi. Dükkânını kapadıktan sonra, onu ayda bir pazar günü sokağa çıkartır, gemileri seyretsin diye limana kadar gezmeye gönderir, sonra yemekten önce akşam yediye doğru gene mektebe getirirdi. Çocuk her perşembe akşamı annesine uzun bir mektup yazardı. Kırmızı mürekkeple yazılmış ve üç yerinden mühür mumu ile mühürlenmiş bir mektup. Sonra tarih defterlerini gözden geçirir, yahut (milattan altı asır önce yaşamış olan) filozof Anacharsis'i okur ve bir türlü bitmeyen bu kitap, ders sıralarından eksik olmazdı. Gezintilerde, kendi gibi bir köylü olan, hademe ile konuşurdu. Çalışkanlığı sayesinde sınıfının hep ortalarındaydı. Hatta bir kere tabiat bilgisinden birinci oldu. Fakat henüz üçüncü sınıfı bitirmişti ki ailesi onu mektepten alarak

tıp tahsiline sevk ettiler. Bakaloryasını kendi kendine yapacağına inanmışlardı. Annesi ona, tanıdığı bir elbise boyacısının Odörobek sahilindeki evinin dördüncü katında bir oda kiraladı. Pansiyon ücreti için anlaştı, iki sandalye bir masa gibi ufak tefek eşyasını tedarik etti. Kendi evinden eski bir tahta karyola getirdi. Üstelik yavrucağı üşümesin diye bir dökme soba, yetecek kadar odun aldı. Hafta sonunda onu yalnız bırakarak ve artık kendi başına kalacağı için çok uslu davranmasını bin kere söyleyerek ayrılıp gitti.

Duvarda okuyacağı dersleri görünce çocuk sersemledi. Anatomi, patoloji, fizyoloji, eczacılık, kimya, botanik ve klinik gibi kökenini bilmediği bir sürü isim dışında hijyen ve tıp bilimleri... Bütün bunlar, içi bilinmeyen gizemlerle dolu karanlık tapınak kapıları gibi karşısına dikildi.

Çok uğraşmasına rağmen kavrayamıyordu. Yine de çalışıyordu. Ciltli defterleri vardı. Bütün derslere giriyor, hiçbir muayeneyi kaçırmıyordu. Bulundukları yerde dönen gözleri bağlı bostan beygirleri gibi ne yaptığını bilmeden küçük günlük işini görürdü.

Daha ekonomik olsun diye annesi her hafta, bir emanetçi ile, fırında pişmiş bir dana budu gönderirdi. Sabahları hastaneden geldiği vakit tabanını duvara vura vura ısıtırken, bununla kahvaltısını yapardı. Sonra derslere, amfiye, hastaneye gitmek ve türlü sokaklardan geçerek eve dönmek lazım gelirdi. Akşam olunca pansiyon olduğu evin yağsız yemeğini yer, odasına çıkardı ve sırtındaki ıslak elbiseler, kızarmış sobasına karşı tüterek kururken gene çalışmaya koyulurdu. Güzel yaz akşamları ılık sokakların tenhalaştığı ve hizmetçi kızların kapı eşiklerinde top oynadıkları saatlerde o, penceresini açar, dirseğini dayar, bakardı. Rouen'in bu semtini bayağılaşmış bir Venedik haline getiren ırmak, orada ayağının altında, sarı, menekşe veya mavi sularını, köp-

rüleri ve mazgalları arasından, akıtır giderdi. Kıyılarında işçiler, çömelip, kollarını, yüzlerini yıkarlar, evlerin çatılarından uzanan sırıklarda kurumaya bırakılmış pamuk çileler görülürdü. Daha sonra, damlardan öteye, kızıl batı güneşini bağrına basan, temiz bir gök alabildiğine açılırdı. Kim bilir şu aşağıları ne hoştur! Orada kayın ağaçlarının altı ne serindir! Ve burnunun deliklerini açar, bulunduğu yere kadar gelemeyen kır kokularını ciğerlerine çekmek isterdi. Süzüldü, zayıfladı, boyu uzadı ve yüzü, görenlerde alâka uyandıracak, hazin bir ifade aldı.

Bir kere gevşeyince, verdiği tüm kararlar birer birer bozuldu. Bir kere hastane vizitesine gitmedi, ertesi gün dersini kaçırdı ve tembelliğin tadını aldığı için bir daha oralara uğramadı.

Meyhanelere dadandı. Dominoya düşkündü. Pis bir salonun mermer masalarından birinin başında o siyah taşları dizmek, hürriyetinin değerli bir alameti gibi, kendisini kendi gözünde büyütüyordu. Bu, ona hayata atılmak ve yasak olan zevkleri tatmaya başlamak gibi gelir ve elini kapının tokmağına koyduğu vakit adeta şehvetli bir heyecan duyardı. O zaman tıkılıp kalmış halde, içinde kalan birçok şey meydana çıktı. Şarkılar öğrendi, gelen kızlara okudu. Punç içmesini öğrendi ve nihayet aşka düştü. Bütün bu hazırlık çalışmaları sayesinde doktorluk imtihanını tamamen kaybetti. Köyünde o akşam ailesi başarısını kutlamak için, sabırsızlıkla kendisini bekliyordu.

Yaya olarak gitti köye. Köyün dışında durup annesine haber gönderdi ve her şeyi olduğu gibi ona anlattı. Kadıncağız haksızlığı öğretmenlerinde bularak oğlunu suçsuz buldu ve işi yoluna koyacağını söyleyerek onu teselli etti.

Bay Bovary işin aslını beş sene sonra öğrendi ve bu eskimiş haberi kolayca kabullendi. Zaten kendi kanından olan

bu çocuğun kabiliyetsizliğini kabul edemezdi.

Charles, yeni bir sınav için, ara vermeden tekrar çalışmaya koyuldu. Bütün soruların cevaplarını ezberledi ve oldukça iyi bir notla imtihanda başarılı oldu. Annesi için bu ne mutlu bir gündü! Büyük bir ziyafet verildi.

Şimdi işini nerde yapacaktı? Tostes, kötü bir yer değildi, ihtiyar bir hekimden başka kimse de yoktu. Madam Bovary ne zamandan beri onun ölümünü gözlüyordu. Ve adamcağız öteki dünyaya göç için hiç de niyetli değilken Charles, yerine atanmış bir adam gibi, karşısına dikildi.

Annesi için, yetiştirip tıp okutmak, Tostes'da ona yer bulup çalışmasını sağlamakla iş bitmezdi. Ona bir de eş bulmak gerekirdi. Annesi bunu da yaptı. Bin iki yüz lira geliri olan kırk beş yaşlarında bir kadın, Diyepli bir mübaşirin dul kalan karısını buldu.

Kadın çirkindi, bir çalı demeti gibi kuru ve yüzü sivilceliydi. Yine de Madam Dubuc'ün talipleri eksik değildi ve kendisi bunlardan herhangi birini seçebilirdi. İsteğini yerine getirmek için, ana Madam Bovary bunların hepsini vazgeçirmeye mecbur oldu ve bunu da başardı. Hatta içlerinde rahiplerin desteklediği bir domuz kasabının entrikalarını pek ustalıkla boşa çıkardı.

Bu evlilikten sonra, kendisine gün doğacağını, daha iyi bir hayatın başlayacağını umuyordu Charles: Daha serbest olacak, istediği zaman çalışacak ve parasını istediği gibi kullanabilecekti. Oysa karısı söz sahibi oldu; ona istediğini yaptırıyordu, herkesin yanında şunu söyleyecek, bunu söylemeyecek, her cuma perhize girecek, kendi nasıl münasip görürse kocası öyle giyinecek, muayene parasını vermeyen hastalara da kendi emirleri doğrultusunda kötü davranacak, yakalarını bırakmayacaktı. Kadın, doktora gelen mektupları açar, izini kollar ve muayene odasında olduğu vakit

bitişik bölmenin arkasından onu dinlerdi.

Her sabah çikolatası hazır olmalıydı, işleri hiç bitmezdi. Üstelik sürekli sinirlerinden, göğsünden, kanının bozukluğundan şikâyet ederdi. Ayak sesi onu rahatsız eder, başlarını dinlemek için bir tarafa çekilseler ıssızlıktan boğulurdu. Akşamları Charles eve geldiği vakit o, değnek gibi ince kollarını meydana çıkararak kocasının boynuna dolar ve onu karyolanın kenarına oturtarak, derdini dökerdi: Kocası onu sevmiyormuş, mutlaka başkasını seviyormuş! Ona zaten rahat edemezsin, kocaya varma dememişler miydi! Böyle söyler söyler sonunda ondan ferahlık verici bir şurup ve biraz fazla sevgi isterdi.

II

Bir gece saat on bire doğru, kapılarının önünde duran, bir at nalı sesiyle uyandılar. Hizmetçi kadın tavan arasının ufak penceresini açıp, aşağıda sokaktaki adamla bir şeyler konuştu. Bir adam köy hekimini aramaya gelmişti.

Yanında bir mektup vardı. Nastasie titreyerek merdivenden indi, kapının sürmesini çekti, sonra birer birer kilitleri açtı. Gelen adam hayvanını bırakarak kadının arkasına düştü, içeri girdi.

Gri püsküllü yün başlığının içinden beze sarılmış bir mektup çıkararak nezaketle Charles'a uzattı. Charles mektubu okumak için dirseğini yastığa dayadı. Hanımefendi utandığı için yüzünü sokak tarafına çevirerek arkasını dönmüş, onlara sırtını vermişti.

Mavi bir balmumuyla mühürlenmiş olan bu mektupta M. Bovary acele Berteaux çiftliğine çağrılıyordu. Kırılmış bir bacağın yerine konulmasından bahsediliyordu. Berteaux ile

tubu okumak için dirseğini yastığa dayadı. Hanımefendi utandığı için yüzünü sokak tarafına çevirerek arkasını dönmüş, onlara sırtını vermişti.

Mavi bir balmumuyla mühürlenmiş olan bu mektupta M. Bovary acele Berteaux çiftliğine çağrılıyordu. Kırılmış bir bacağın yerine konulmasından bahsediliyordu. Berteaux ile Tostes arası Longville ile Saint Viktor'dan geçmek üzere rahat rahat altı fersah çekerdi. Ortalık zifiri karanlıktı. Genç Madam Bovary kocasının, başına bir kaza gelir diye korkuyordu, bunun için şöyle bir karar verildi: Gelen seyis önden gidecek, Charles üç saat sonra ay doğarken yola çıkacak, öteden kendisini karşılamaya bir çocuk gönderilecek, çocuk ona çiftlik yolunda kılavuzluk edecek ve önü sıra çit kapılarını açacaktı.

Charles sabahın saat dördüne doğru, sımsıkı paltosuna bürünerek Berteaux'ya doğru yola çıktı. Hala uyku sersemiydi. Atın düzenli adımlarına beşikte sallanır gibi kendini bırakmıştı. Yolların kenarında kazılan, üstünü diken kaplamış oyukların hizasına gelip de hayvan kendiliğinden durduğu vakit Charles sıçrayarak uyandı, hemen aklı, kırık bacağa gitti: Kırıklara ait bildiklerini hatırlamaya çalışıyordu. Yaprakları dökülmüş elma dallarında kuşlar, tüyleri sabahın serin rüzgârına karşı yer yer dikilerek, hareketsiz duruyor; kırlar, göz alabildiğine dümdüz uzanıp gidiyor ve çiftliklerin etrafında seyrek demetler halinde ağaç kümeleri, kasvetli bir gökyüzü tonu ile, ufuklara karışan boz rengi kırların üstünde, koyu mor birer leke gibi görünüyordu. Charles zaman zaman gözlerini açıyor, sonra zihin yorgunluğundan uykusu gelerek öyle bir uyuşukluğa düşüyordu ki bu halinde yeni duyguları eski hatıralarına karışarak kendinde bir ikilik buluyor: Şimdi karyolasında kendini uzanmış evli bir adam görürken, birden eskiden olduğu gibi, hariciye koğuşunda ameliyatlılar arasından gelen bir tıbbiye

öğrencisi oluyor ve kafasında lapaların sıcak kokusuna, çiylerin yeşil kokusu karışıyordu. Derken yattıkları karyolanın perdeleri çekilirken halkalarının çıkardığı sesi ve karısının uyuduğunu duyuyordu. Vassonville'den geçerken hendeğin kenarında çimenlere oturmuş bir oğlan çocuğu gördü.

— Doktor siz misiniz?

Charles'dan olumlu cevap alınca, çocuk ayakkabılarını eline alarak önden koşmaya başladı.

Yolda kılavuzundan öğrendiği kadarıyla, Bay Rouault hali vakti yerinde bir çiftçidir. Bir gün önce akşam üstü bir komşusunda eğlenip vakit geçirdikten sonra nasılsa düşmüş bacağı kırılmış. Karısı iki yıl önce öldüğü için evi çekip çeviren bir tanecik kızından başka kimsesi yokmuş.

Yollarda araba tekerlekleri izlerinin daha derinleştiği görülüyordu. Berteaux'ya yaklaşmışlardı. Küçük oğlan bir çitin deliğinden girip kayboldu. Sonra gene gelerek bir avlunun tahta kapısını açtı. Hayvanın ayakları ıslak otların üstünde kayıyor, Charles, dalların altından geçerken başını eğiyordu. Çoban köpekleri kulübelerinde zincirlerini gererek havlıyorlardı. Berteaux'ya girdiği zaman atı ürktü ve geriye doğru büyük bir hamle yaptı.

Görünüşü güzel bir çiftlikti. Ahırların açık kapılarından, içeride büyük çift atlarının, yeni yemliklerinde rahat rahat yemlendikleri görülüyordu. Binaların hizasında boydan boya dumanı tüten geniş bir gübre tarlası vardı. Üstünde eşelenen tavuklar, hindiler arasında, Normandiya kümeslerinin süsü olan beş altı tavus kuşu azametle boy gösteriyorlardı. Koyun ağılı uzun, samanlığı yüksek ve duvarları el ayası gibi düzdü. Hangarın altında iki büyük çift tekerlekli yük arabası ile dört sapan duruyordu. Bunların kamçıları, boyundurukları, tam takımları beraberdi. Boyundurukların mavi renkteki yünü, zahire ambarlarından inen

ince toz yağmuru ile kirli bir renk almıştı. Avlu yamaç halinde meyilli ve ağaçlarının uzaklıkları karşılıklıydı. Ötede durgun su etrafındaki kaz sürüsünün şakrak sesleri ortalığı çınlatıyordu.

Genç bir kadın Bay Bovary'yi karşılamak için kapıya geldi. Merinos yününden üç volanlı mavi bir elbise giymişti. Onu içeri, mutfağa aldı. Mutfakta alevli büyük bir ateş vardı. Etrafında boy boy ufak tencerelerde evdekilerin öğle yemeği pişiyordu. Şöminede kuruyan ıslak elbiseler vardı. Hepsi büyük yapılmış ateş küreği ile maşanın ve körüğün sivri ucu bir çelik parıltısı ile ışıldarken duvarlarda asılı duran mutfak takımları üzerinde bir taraftan ocağın alevi, bir taraftan güneşin pencerelere gelen ilk ışıkları türlü akisler yapıyordu.

Charles birinci kata hastayı görmeye çıktı. Hasta orada karyolasında, şapkasını bir tarafa fırlatmış, yorganlarının altında ter döküyordu. Bu, elli yaşlarında, beyaz tenli, mavi gözlü, başının ön tarafı saçsız, ufak tefek bir adamdı. Yanı başında bir iskemlenin üstünde koca bir şişe rakı duruyordu. Ara sıra bu rakıdan bir kadeh atarak ondan güç alacağını umarken doktoru görünce birden sessizleşti ve on iki saatten beri ağzına geleni etrafındakilere savururken şimdi hazin hazin inlemeye başladı.

Basit bir kırık vakasıydı. Charles için bundan iyisi can sağlığıydı. İşin kolaylığından memnun olarak hocalarından gördüğü gibi hastanın umut ve cesaretini artıracak güzel sözler söylemeye ve neşterleri yağlamak gibi cerrah hareketleri yapmaya başladı. Kırık tahtası yerine kullanılmak için arabalıktan bir kaç lata getirdiler. Charles bunlardan birini seçti; parçalara ayırdı ve bir cam kırığı ile rendelemeye başladı. Bir taraftan hizmetçi kız sargı yapmak için çarşafları yırtıyor, Matmazel Emma küçük yastıklar dikmek için di-

diniyordu; iğne kutusunu bulmakta geciktiği için babası hırçınlaştı. Kızın hiç sesi çıkmıyordu; fakat dikerken iğneyi eline batırıyor, sonra da parmağını ağzına götürüp emiyordu.

Charles, tırnaklarının beyazlığına hayran oldu. Parlak, uçları ince olan bu tırnaklar fil dişlerinden daha temiz ve badem biçiminde kesilmiştiler. Bununla beraber el güzel değildi. Belki de kâfi derecede soluk olmadığı ve mafsal kemikleri biraz kuru olduğu için o el pek uzun görünüyor ve yumuşak düzgün hatlar göstermiyordu. En güzel yeri gözleriydi. Gerçekte koyu ela olduğu halde kirpikleri onu kara gözlü gibi gösteriyor ve bakışları saf bir cesaretle açıktan açığa sizi buluyordu.

Bay Rouault, pansuman bittikten sonra hekime, gitmeden önce küçük bir kahvaltı almasını teklif etti.

Charles alt kata indiği zaman, orada büyük bir karyolanın yanı başına konmuş küçük bir masada gümüş bardaklar ile iki kişilik bir sofra gördü. Karyolanın üstüne Türkleri tasvir eden bir örtü geçirilmişti. Pencereye karşı gelen yüksek meşe dolaptan yeni yıkanmış çamaşır kokusu geliyordu. İris çiçeği kokusu ile karışık nemli çarşaf kokusu. Yerde, odanın köşelerinde, dikine konmuş buğday çuvalları duruyordu. Bunlar odaya bitişik üç ayak taş merdivenle çıkılan ambara fazla gelen çuvallardı. Süs namına ortada, kara kalemle yapılmış tek bir baş vardı. Yaldızlı çerçevesi ile yeşil boyalarının altından sıvaları sırıtan duvarın ortasına asılmış, akıl ve yetenek belirtileri taşıyan bu baş, Minerva'nın başından başka bir şey değildi. Bu resmin altında gotik harflerle "sevgili babama" diye bir yazı vardı.

İlk önce hastadan, sonra hayvanlardan bahsettiler. Kışın şiddetli geçtiği, geceleri kurtların tarlalarda gezindikleri söylendi. Matmazel Rouault'u artık bu köy hayatı eğlendir-

mez olmuştu. Hele bütün çiftlik işlerinin hemen hemen yalnız kendi omuzlarına yüklendiği şu son zamanlarda! Oda soğuk olduğu için kahvaltı ederken kız titriyordu. Söz söylemediği vakit ısırır gibi içeri çektiği etli dudakları bu sebeple biraz meydana çıkmıştı.

Boynu beyaz devrik bir yakasından görünüyor, iki örgüye ayrılan düz ve parlak saçlarının her örgüsü yelpaze şeklini alıyordu. Bu saçlar başın şekline göre bir çizgi ile ikiye ayrıldıktan sonra şakaklara doğru dalgalanarak ve ancak kulak memelerini meydanda bırakarak bol bir topuz halinde arkada birbirine karışıyordu. Köy hekimi böyle bir manzaraya ömründe ilk defa olarak dikkat etmiş bulunuyordu. Kızın gül gibi pembe yanakları vardı. Bir erkek gibi, göğüslüğünün iki düğmesine iliştirilmiş, bir sedef gözlük taşıyordu.

Charles giderken vedalaşmak için baba Rouault'un yanına çıktı. Tekrar indiği zaman genç kızı pencereden bahçeye bakar bir halde buldu. Orada alnını cama dayamış, rüzgârın devirdiği fasulye sırıklarına bakıyordu. Ayak sesini duyunca kız başını çevirdi:

— Bir şey mi unuttunuz?

— Kırbacım, lütfen...

Derken karyolanın üstüne, kapıların arkasına, sandalyelerin altına bakınıyordu. Kırbaç duvarla çuvalların arasından yere kaymıştı. O sırada matmazel Emma'nın gözüne iliştiği için buğday çuvallarının üstüne abanarak yere uzanmaya çalışıyordu. Beri tarafta durup beklemenin uygunsuz olacağını fark eden Charles, aynı hareketle kırbacı kendi almak gayretine düştü ve bunun tabi bir neticesi olarak göğsü genç kızın sırtına temas etti. Genç kız kızararak doğruldu. Kırbacı uzatırken omzunun üstünden ona bir göz attı.

Charles, söylediği gibi Berteaux'ya üç gün sonra değil,

hemen ertesi gün geldi. Sonra hiç sektirmeden haftada iki kere devama başladı; arada bir yanlışlıkla olmuş gibi program harici geldiği de oluyordu.

Zaten her şey yolunda gitti. Hasta tahmin edilen sürede iyileşti ve kırk altı gün sonra baba Rouault viranesinde tek başına yürümeye çalıştığı zaman Bay Bovary'nin çok usta bir hekim olduğu kanaati de kafasında yerleşmiş bulunuyordu. Baba Rouault kendisine İveto gibi bir kasabanın, hatta Rouen gibi büyük bir şehrin en ileri gelen doktorları da bakmış olsa bundan daha iyi olamayacağını söylüyordu.

Charles'a niçin Berteaux'ya gelmekte bu kadar istekli olduğunu bir kere bile kendine sorup araştırmadı. Belki de bu gayretin, durumun vahim oluşundan ileri gelmekte olduğunu düşünüyor, yahut umduğu maddi kazanç bunda etken oluyordu. Bununla beraber hayatını dolduran zavallı meşguliyetler arasında çiftlik ziyaretlerinin özel bir zevk olması bundan mı ileri geliyordu? Ziyaret günleri erkenden kalkar, atını dört nala sürer, sonra yaklaşınca iner, otların üstünde ayaklarını temizler, çiftliğe girmeden siyah eldivenlerini takmayı unutmazdı. Kendini avluda bulmaktan hoşlanır, tahta kapıyı omuzlayıp açmaktan hoşlanır, duvarın üstünde bir horozun ötmesinden hoşlanır, çocukların gelip kendisini karşılamalarından hoşlanırdı. Ambarları, ahırları seviyor, "kurtarıcım" diye sırtını okşayan baba Rouault'u seviyor, mutfağın temiz taş döşemesi üstünde Matmazel Emma'nın yüksek ökçeli tahta tabanlı ayakkabılarını seviyor, önde yürürken o tahta ökçelerin temasından çıkan kuru sesleri seviyordu.

Her gelişinde, Emma onu avluya inen merdivenin başına kadar geçirir; hayvan daha getirilmemiş ise gelinceye kadar orada durur, beklerdi. Daha önce vedalaşmış bulundukları için artık hiçbir şey konuşmazlardı. İçeriden çıkınca

açık hava genç kızı sarar, ensesinin tüylerini karma karış eder, kaldırır; yahut kalçasının üstünde önlüğünün kurdelelerini rüzgârda dalgalanan bayraklar gibi savururdu. Bir kere karların erime zamanında avludaki ağaçların kabuklarından sular sızıyor, damlardaki karlar eriyip şıpır şıpır damlıyordu.. Genç kız, gene eşikte beklerken gitti, şemsiyesini aldı, açtı, güvercin tüyü rengindeki ince ipek şemsiyeden kolayca geçen güneşin sırma telleri beyaz yüzünde, gerdanında oynak cilveler yaparken o, ılık bir güneş banyosu alıyormuş gibi gülümsüyor ve gergin kumaş üstüne iri su damlalarının birer birer düşmesini dinliyormuş gibi dalıyordu.

Charles'ın Berteaux'ya sürekli gitmeye başladığı zamanlar karısı Madam Bovary, hasta hakkında bilgi almaktan geri kalmıyordu. İlk işi, bir tüccar kâtibi gibi tuttuğu defterine Bay Rouault için temiz bir hesap açmak oldu. Fakat onun bir kızı olduğunu haber alınca hemen bu konuyu incelemeye koyuldu. İncelemelerinin sonunda Matmazel Rouault'un, Ürsülin manastırına bağlı rahibeler kız mektebinde mükemmel bir eğitim gördüğünü, yani dans bildiğini, piyano çaldığını, resim yaptığını, el işlerinde yetenekli, coğrafyada bilgili olduğunu öğrendi. Artık bu kadarı fazlaydı! İçinden: "boşuna değil," diyordu, "oraya gideceği günler, nasıl gözünün içi gülüyor, yağmura çamura bakmadan yeni elbiselerini giyiyor! Ah bu kadın! O kadın!"

İçine doğan bir kıskançlık yüzünden kızdan nefret ediyordu. Önce imalı, kinayeli sözlerle öç almak istedi. Charles bunların farkında olmayınca kafa tutarak şaka yollu sözlere başladı. Kocası kavga çıkmasın diye bunlara ses çıkarmıyordu. Nihayet, sonunda barut gibi yüzüne parladığı zaman, Charles şaşırır, ne diyeceğini bilmezdi. Hasta artık iyi oldu, bu adamlar vizite namına daha on para vermediler. Hala oraya niçin gidiyordu? O!.. Sebebi meydanda! Çünkü orada birisinden hoşlanmıştı. Güzel söz söylemesini bilen, bilgili,

marifetli bir kız! Oradan hoşlanması da bundandı. Ona şehir kızları lazımdı!

Böyle söylerken biraz sonra: "Kim demiş? Rouault babanın kızı mı şehir kızı! Kime anlatıyor onu? Büyük babaları çobanmış.. Bunu saklayamazlar. Sonra bir kuzenleri de bilmem kiminle dövüşürken elinden bir kaza çıktığı için az daha ağır ceza mahkemelerine düşüyormuş! Ne bu kadar pohpohlanmak, ne de pazarları kontes gibi ipekliler giyip kendini kilisede göstermek para etmez. Zavallı adamcağız, unutmasın ki eğer geçen sene Kolzalar imdadına yetişmeseydi eskiden kalma borçlarını ödemek için iyice sıkıntı çekecekti."

Charles bunlardan bıkıp usandığı için Berteaux'ya gitmekten vazgeçti. Heloise büyük bir sevgi coşkunluğunun hıçkırıkları ve öpücükleri arasında, onu kitaba el bastırarak bir daha oraya gitmeyeceğine yemin ettirmişti. O da buna karşı boyun eğdi; fakat azgın bir istek şu miskince hareketini protesto ettiği için, içten pazarlıklı bir felsefe ile hükmetti ki Emma'yı görmekten alıkonulması demek onu sevmek hakkının kendisine verilmesi demektir. Hem bu dul kadın pek zayıftı ve dişlekti. Bir ucu kürek kemiklerinin arasından sarkan siyah bir omuz atkısı dört mevsimde sırtından düşmezdi. Kuru vücudu elbiselerinin içinde kılıfa sokulmuş gibi dururdu. Topuk kemiklerini meydanda bırakan kısa çoraplarının altında, birbirini çapraz kesen geniş ayakkabı bağları görünürdü.

Arada sırada Charles'ın annesi ziyarete geliyordu. Fakat birkaç gün kalınca kadın gelinine uyar, ikisi birlik olur, Charles'ı enine boyuna çekiştirirler, çekiştirmeye bahane ararlardı; bu kadar çok yemesi doğru değildi! Rasgele uğrayana da içki ikram olunur muydu? Fanila giymemekte bu ne kadar inatçılıktı!..

İlkbaharın başlangıcında Bayan Dubuc'ün parasını elin-

de tutan noter, kadının bütün parasını yanına alarak denizin güzel bir yükselişinde vapura binip yollandı. Yine de, Heloise'nin başka aşağı yukarı altı bin frank değerinde bir gemi hissesi ile Saint-François sokağında bir de evi vardı. Fakat o kadar büyütülen bütün o servetten eve gelen, biraz mobilya ile elbise ve çamaşırdan ibaretti. İşin aslını meydana çıkarmak gerekti. Meğerse Diyep'teki ev haciz altında temellerine kadar kurtlanmış. Notere emanet ettiği servete gelince: Aslı var mı yok mu, onu da Allah'tan başka bileni yoktu. Gemideki hissesi ise hiçbir vakit bin Ekü'yü geçmedi. O halde kadıncağız yalan söylemişti. O zaman Bay Bovary'nin babası öfkesinden eline geçen bir iskemleyi yere çarpıp kırarken, böyle koşum takımları kadar değeri olmayan cansız bir beygire eş yaparak bir tanecik oğullarının bedbahtlığına sebep olduğu için karısına attı tuttu. Oradan Tostes'a geldiler, meseleler meydana çıktı. Kavgalar, gürültüler oldu. Heloise gözyaşları içinde kocasının kolları arasına atılarak akrabalarına karşı onu müdafaa etmesi için yalvardı. Charles ondan yana çıkınca ötekiler de darılıp gittiler.

Fakat kurşun hedefini vurmuştu. Sekiz gün sonra kadın avluda çamaşır sererken öksürükle kan tükürmeye başladı. Ertesi gün de Charles, penceresinin perdesini kapamak için sırtını döndüğü sırada karısı: "Ah! Aman Allah'ım!" "Ah! Aman Allah'ım!" diyerek yere düştü. Ölmüştü.

Charles mezarlıktan döndükten sonra, bütün gün üzüntü içinde kaybolmuşçasına öylece durdu. Ne de olsa bu kadın kendisini sevmişti

III

Bir sabah Baba Rouault, iyileşen bacağının ücreti olarak, yetmiş beş frank ve bir hindi ile Charles'a ziyaretine geldi. Başına gelenleri biliyordu, teselli etmeye çalıştı onu.

— Ne hissettiğini biliyorum, diyordu. Ben de yaşadım aynı şeyleri! Karımı kaybettiğim zaman, yalnız kalabileyim diye tarlalara gider, bir ağacın dibine çöküp ağlardım. Dallarda gördüğüm sincaplar gibi, böcekler gibi ölüp gitmek isterdim. Tanrı'ya dua ederdim. Delirmiştim. Yemeden içmeden kesilmiştim. İnsan içine çıkmak düşüncesi bile tiksindirirdi beni. Ama günler birbirini kovaladı, kışın ardından bahar, yazın ardından güz derken yavaş yavaş akıp geçti zaman. Benim üzüntüm de böyle geçti gitti. Aslında yatıştı. Çünkü hep içinde bir şeyler kalır tam olarak iyileşmez hiçbir zaman. Şurada göğsün üstünde bir ağırlık... Ama yapacak bir şey yok. Kader işte! Kendimizi harap etmemeliyiz. Sevdiklerimiz öldü diye ölmek istemek de anlamsız. Silkinmelisiniz M. Bovary! Her şey geçer. Bizi ziyarete gelin. Kı-

zım ikide bir sizden bahsediyor, kendisini unuttuğunuzu düşünüyor. Nerdeyse bahar gelecek, size güzel bir tavşan ikram ederiz, sıkıntınız geçer.

Charles onun öğütlerini dinledi. Berteaux'ya gitti. Her şeyi beş ay önce bıraktığı gibi buldu. Armut ağaçları çiçeklenmişti. Artık baba Rouault da iyileşmiş, sürekli bir yerlere gidip geliyordu. Bu yüzden çiftlik daha canlıydı.

Hekime acısından dolayı çok kibar davrandı. Şapkasını çıkarmamasını istedi, bir hastaymış gibi yumuşak bir sesle konuştu onunla. Onun için diğerlerinden daha hafif bir şeyler hazırlanmadığı için kızmış gibi davrandı. Ona hikâyeler anlattı. Komik şeyler söyledi. Charles birden güldüğünü fark etti. Aklına hemen karısı geldi yine kederlendi. Kahve gelince unuttu karısını.

Yalnızlığa alışınca, bağımsızlığın tadını da alınca daha az düşündü onu. Şimdi istediği saatte yemek yiyebilir, istediği zaman gelip gidebilir, yorgunsa yatağına uzanıp öyle kalabilirdi. Böylece kendine çok iyi baktı, şımarttı kendisini. Ayrıca karısının ölümü işine de yaramıştı. Kendisine acımışlar, "vah zavallı delikanlı! Ne talihsizlik!" deyip durmuşlar. Adı yayılmış, müşterileri artmıştı. İstediği zaman Berteaux'ya gidiyordu. Nedenini bilmediği bir mutluluk, içinde amaçsız bir umut vardı, aynanın karşısına geçtiğinde kendini daha yakışıklı buluyordu.

Bir gün, saat üçe doğru Berteaux'ya geldi. Herkes tarladaydı. Mutfağa girdi. Panjurlar kapalı olduğu için ilk önce Emma'yı görmedi. Panjurların aralıklarından döşeme taşlarına, büyük ince gümüş ışınları yayılıyordu. Her şeyin üzerinde, tavanda titriyordu. Masada sinekler elma şarabında vızıldayarak boğuluyordu. Şömineden inen aydınlık, isli kaplamayı kadifeleştirerek, soğuk külleri mavimsi bir renge boyuyordu. Pencere ile ocağın arasında Emma dikiş diki-

yordu. Boynunda atkısı yoktu. Çıplak omuzları terlemişti.

Köylü adetlerine uyarak, misafirine içecek bir şey ikram etmek istedi. Charles reddetti. O, üsteledi. Karşılıklı birer likör içmelerini gülerek teklif etti ve cevabını beklemeden dolaptan bir kürassö likörü şişesi ile iki küçük kadeh çıkardı. Konyakla portakal kabuğundan yapılan bu likörden Charles'ın kadehini ağzına kadar doldurdu. Biraz da kendi kadehine koydu, kadehleri tokuşturduktan sonra genç kız kadehini dudaklarına götürdü ve bardağın dibinde çok az olan şarabı alabilmek için başını arkaya devirdi: Böyle baş arkada, dudaklar uzanmış, gerdanı meydana çıkmış bir halde fıkır fıkır gülerek, bir şey anlamadığını söyleyerek inci dişlerinin arasından sivri dilinin küçük hamleleriyle kadehin dibini yalıyordu.

Yerine oturup işini tekrar eline aldı. Beyaz bir çorap tamir ediyordu. Şimdi başını önüne eğmiş, sesini çıkarmadan işi ile meşguldü. Charles'ın da hiç sesi çıkmıyordu. Kapının altından giren rüzgârın baş döşemeye sürüklediği toz tanelerine bakıyor ve sadece, avluda yumurtlayan bir tavuğun uzaktan gıdaklamasını ve başının, içeriden zonklamasını dinliyordu. Emma, büyük ocağın demir topuzlarına koyup soğuttuğu avuçlarını, ateş gibi yanan yanaklarına bastırıp serinletiyordu.

Mevsim başladığından beri baş dönmelerinden şikâyetçiydi. Acaba deniz banyosu iyi gelir mi, diye sordu. Sonra o, manastır hayatından, Charles da kendi kolejinden bahsettiler. Artık söyleyecek şey bulamıyorlardı. Sonra yukarıya, kızın odasına çıktılar. Misafirine eski musiki defterlerini, ödül olarak kendisine verilen küçük kitapları ve dolabın altına atılmış meşe yaprağından çelenkleri gösterdi. Tekrar annesinden ve mezarlıktan bahsetti, hatta her ayın ilk cumasında, çiçeklerini toplayıp annesinin mezarına götürdüğü, kü-

çük çiçek tarlasını da pencereden gösterdi. Fakat bahçıvanları hiç usta değildi. Bir işe yaramıyordu. Hiç olmazsa kışları şehirde geçirmeyi pek isterdi. Hoş yazın güzel uzun günleri köyde daha sıkıntılı geçiyordu ya! Ve sözlerin durumuna göre sesi gür, berrak ve ince çıkıyor, yahut birden gevşeyip düşerek perde perde süzülüp, kendi kendine konuştuğu zamanlarda olduğu gibi, ortalığı çınlatan şen bir kız halinde iken şimdi yarı açık gözlerinin arasından süzülen bakışları belirsiz gölgelerde boğulan bir iç sıkıntısı ve bir fikir perişanlığı gösteriyordu.

Akşam geri dönerken Charles Emma'nın sözlerini hatırlamaya ve kendisini tanımadığı zamanlardaki hayatını gözünün önüne getirmek için bu sözleri birbirine ekleyerek anlamlandırmaya çalışırdı. Fakat onu ilk gördüğünden veya biraz önce bıraktığı halden farklı olarak düşünmek hiç mümkün olmadı. Sonra bu kızcağızın ne olacağını, kocaya varıp varmayacağını, şayet varacaksa, kime varacağını kendine sordu. Evet kime? Ne yazık! Babası o kadar zengin ve kız bu kadar güzel olduktan sonra! Şimdi Emma'nın güzel yüzü gene gözünün önüne geliyor ve bir topacın vınlaması gibi sürekli bir uğultu kulaklarından eksik olmuyordu: "Peki, sen alsan nasıl olur? Sen alsan, sen alsan!," O gece uyumadı, boğazı daralıyordu, susamıştı. Testiden su alıp içmek için kalktı, pencereyi açtı. Gökyüzü yıldızlarla doluydu. Sıcak bir rüzgâr esiyor, uzakta köpekler havlıyordu. Başını Berteaux tarafına çevirdi.

Ne kaybederdi ki? Kaybedeceği hiçbir şey yoktu. Charles kararını verdi; fırsat düşünce kızı isteyecekti. Fakat her fırsat düştüğünde tam yerinde bir ifade tarzı bulamayacağı korkusu ile ağzı mühürleniyordu.

Baba Rouault, evde pek işe yaramayan kızını başından alacak olana hiç de kızacak değildi. İşe yaramadığından do-

layı içinden ona hak da veriyordu. O, çiftçi olamayacak kadar ince fikirliydi. İçinden bir tek milyoner çıkaramayan bu nankör meslek zaten Tanrı'nın hışmına uğramıştı. Zavallı adam para yapmak şöyle dursun her yıl açık veriyordu. Çünkü sanatın bütün hilelerini bildiği için pazar yerleri kendisi için ne kadar cazip olursa olsun çiftliğin asıl temeli olan çiftliği idare etmek hoşuna gitmiyordu. Bir kere hiçbir vakit isteye isteye eli cebinden çıkmıyor, fakat kendine ait masraflardan asla çekinmiyordu. Çünkü iyi yemek, ılık odalarda rahat yaşamak, yani her türlü rahat etmek istiyordu. Bol elma şarabı içmeyi, kanları sızan koyun pirzolalar yemeyi, iyi çalkanmış konyaklı kahve almayı seviyordu. Yemeğini mutfakta tek başına, tiyatro localarında olduğu gibi, kendisine getirilen hazır ve küçük masanın başına geçerek ocağın karşısında yemek adetiydi.

Baba Rouault Emma ile konuşurken Charles'ın yanaklarının kızardığını fark edince bunun manasının günün birinde kızını istemesi demek olacağını sezinerek işini enine boyuna kafasında yoğurup pişirmişti. Gerçi onu biraz kısa boylu ve cılız buluyordu. Tam manasıyla istediği gibi bir damat değildi; fakat işi yolunda, tutumlu ve çok bilgili olduğu söyleniyordu. Herhalde drahoma meselesinde uygunsuzluk çıkaracak bir adam değildi. Zaten baba Rouault arazisinden otuz dönüm kadar bir yeri nasıl olsa satmaya mecburdu. Çünkü duvarcıya ve yük arabalarının takımlarını yapan saraca borçlarını ödemek ve yemiş ağacını değiştirmek lazımdı, içinden:

— Eğer isterse, dedi ben de verdim gitti.

Saint-Michael yortusu sırasında Charles Bertaux'ta üç gün kaldı. Bu üç gün de daha öncekiler gibi her çeyrek saati yeni bir hamlenin duraklamasıyla geçti. Artık doktor şehre dönecekti. Baba Rouault onu uğurluyordu. Çitin bir köşesi-

ni dönüyorlardı. Tam çiti geçtikleri bir sırada Charles mırıldanır gibi:

— Bay Rouault, dedi, size söylemek istediğim bir şey var.

Durdular, Charles bir şey söylemiyordu.

— Neyse derdiniz anlatın! Sanki ben bilmiyor muyum?

Baba Rouault bu sözü manalı bir gülümseme ile söylemişti. Charles kekeledi:

— Baba Rouault... Şey... Baba Rouault...

— Ne diyeceğinizi biliyorum. Ben de Tanrı'dan başka bir şey istemiyorum. Hiç şüphem yok, kızım da aynı fikirdedir. Yine de bir kere sormak, onayını almak lazım. Haydi size uğurlar olsun. Ben eve dönüyorum. Ha! durun. Şayet kabul cevabı alırsam, dinliyor musunuz, sizin geri dönmenize lüzum yok. Zaten, kız da sıkılır, yüreği oynar. Fakat sizi meraktan kurtarmak için, kararlaştıktan sonra ben pencerenin kepenklerini açar, duvara kadar dayarım. Siz şöyle çitin üstüne yaslanacak olursanız, arkasından onu görebilirsiniz.

Sonra gitti. Charles atını bir ağaca bağladı. Yola çıkıp bekledi. Yarım saat kadar sonra saatini çıkardı. On dokuz dakika daha saydı. O zaman aniden duvara çarpan bir şeyin gürültüsü duyuldu. Pencere kapağı açılmıştı. Mandal hala titriyordu.

Ertesi sabah saat dokuzda Charles çiftlikteydi. İçeri girdiği zaman Emma nezaket göstererek biraz gülmeye çalışmakla beraber kızardı. Baba Rouault müstakbel damadını kucakladı. Uzlaşma yolları üzerinde görüşmeye başladılar. Hoş bunun için önlerinde çok vakit vardı. Çünkü Charles'ın yas müddeti bitmeden, yani gelecek ilkbahardan önce evlenmeleri uygun olmayacaktı...

Kış böyle geçti. Matmazel Rouault iç çamaşırlarını hazırlamakla meşgul oldu. Bunların bir kısmı Rouen'a sipariş edildi ve modaya göre kendi seçtiği desenler üzerine gömlekler, gecelikler yaptırıldı. Charles çiftliğe geldikçe hep düğün hazırlıklarından bahsediliyor, yemeğin nerede verileceği konuşuluyor, kaç kişilik bir sofra olacağı, hatta yemek olarak neler verileceği bile düşünülüyordu.

Aslında Emma gece yarısı meşalelerle evlenmek isterdi. Fakat baba Rouault bundan bir şey anlamadığı için kızından yana çıkmadı. Nihayet düğün oldu. Kırk üç kişilik bir sofranın başında on altı saat kalındıktan başka ertesi gün yiyip içmeye gene başlandı, hatta şöyle böyle bu iş birkaç gün sürdü.

Davetliler faytonlarla, kupalarla tek beygirli, iki tekerlekli hafif arabalar, üstü açık landonlar, üstü kapalı ve meşin perdeli yük arabalar ile; en yakın köylerin delikanlıları da iki tekerlekli açık yük arabalarında, düşmemek için demir çubuklara tutunarak ve sıra ile ayakta fena halde sarsılarak tırıs bir gidişle çiftliğe geldiler. On fersahlık uzaklardan Goderville'den, Normanville'den, Candy'den gelenler vardı. İki taraf da bütün hısımlarını, akrabalarını davet etmişlerdi. Dargın olanlar barıştı. Bir zamanlar gözden ırak olmuş ahbaplara davetiyeler gönderildi.

Arada sırada çitin arkasından kamçı sesleri geliyor, sonra kapı açılıyordu. O zaman içeri mesela tek beygirli bir arabanın girdiği görülürdü. Taş merdivenin ilk basamağına kadar dörtnala gelen araba orada birdenbire durup içindekileri boşaltıyor ve çıkanlar gerinip diz kapaklarını uyuşturuyorlardı. Kadınlar, başlarında takke biçimi şapkalar, şehirli kıyafetindeydiler; altın kordonlu saatler, uçları bellerinde çaprazlanmış pelerinler, yahut bir toplu ile arkaya iliştirilmiş, geriden enseyi açık bırakan renkli küçük atkılar. Tıpkı

babaları gibi giyinmiş olan oğlan çocuklar, yeni elbiseleri içinde rahatsız oluyor gibiydiler. (Hatta bir çoklarının, doğdu doğalı ilk defa giydikleri, yeni ayakkabıları daha o gün alınmıştı). Yanlarında görülen on beş, on altı yaşlarında büyücek bir genç kız, şüphesiz onların ya bir kuzinleri, ya büyük ablaları olacak, (ilk şaraplı ekmek âyininde yapılan beyaz elbisesi şimdi lüzumu kadar uzatılmış), kıpkırmızı yüzü, şaşkın halleri ve gülyağlı ile yağlanmış saçları ile eldivenlerinin kirlenmesinden pek çekinerek, put gibi sessiz, kalıp gibi hareketsiz duruyordu. Bütün arabaların hayvanlarını çözecek ve koşumlarını çıkaracak kadar seyis bulunmadığı için baylar kollarını sıvayarak kendileri işe girmişlerdi. Onların da kıyafetleri mevkilerine göre resmi, yarı resmi elbise, redingot, kısa ceket, değişik, fakat hepsi, önünde bütün ailenin, saygı ile eğilip ancak böyle alay günlerinde merasimle dolaptan çıkarılan şeylerdi; kocaman etekleri rüzgârda dalgalanan silindir yakalı; torba cepli redingotlar; kaba çuhadan kısa ceketlerle çok kere siperinin kenarı bakır şeritli, bir kasketle beraber giyilir, arkasındaki iki düğme'si bir çift göz gibi birbirine yakın ve etekleri kesilmiş gibi duran kısa ceketler... Hele bazıları (fakat bunlar yemek masasının mutlaka uçlarındaki aşağı mevkide oturacaklardı) seremoni bluzları, yâni yakası omuzları üzerine devrilmiş, arkası küçük kıvrımlarla bükülmüş ve beli pek aşağıdan dikili bir kemerle tutturulmuş bluzlar, giymişlerdi.

Eski zamanın zırhlı adamları gibi, göğüsleri şişkin kolalı gömlekleri vardı. Herkesin saçları daha yeni dibinden kesilmiş, kulaklar kafalardan ayrılmış ve sakallar tıraş edilmişti. Hele bazıları tan yeri ağarmadan kalkıp gün doğmadan tıraş oldukları için iyi görmeyerek burun altında, çene hizasında ustura kesikleri veya üç franklık bir madeni para büyüklüğünde kabarmış deriler, yolda gelirken havalanıp iltihaplanarak o kocaman beyaz yılışık suratlarda ebruli

mermer damarları gibi pembe tabakalar göstermekteydi.

Belediye çiftlikten yarım saat kadar uzakta olduğu için bir kere kilisede tören yapıldıktan sonra oraya kadar yaya gidilip öyle gelinmişti. Yeşil buğday tarlaları arasında yılankavi kıvrılan dar yolda önce renkli bir eşarp gibi tek parça dalgalanan alay, gittikçe kesilip koparak, giderken konuşmaya dalan ve geciken gruplara ayrılmıştı. Kabarık fiyonklu kurdelelerle donanmış olan kemanı elinde çalgıcı alayın önünde gidiyor, onun arkasında yeni evliler, ondan, sonra hısım akraba ve rasgele eş dost ve en geride buğday başaklarını koparmakla eğlenen ve kimse görmeden koşup oynayan çocuklar...

Gelinliği çok uzun olduğu için Emma'nın etekleri biraz yere sürünüyordu. Genç kız ikide bir durup nezaketle eğilerek elleri ile, küçük deve dikenleri yapışan, sert otları silkiyor ve bu esnada elleri boş kalan Charles, işini bitirinceye kadar onu bekliyordu. Siyah elbisesinin uzun kolları tırnaklarına kadar ellerini kaplayan baba Rouault, başında yeni ipek şapkası, kolunu Charles'ın annesi Madam Bovary'ye vermişti. Babası M. Bovary'ye gelince; içinden bütün bu davetlileri hiçe sayan ve sırtına askeri biçimde, tek sıra düğmeli bir redingot giyerek sade bir kıyafetle gelen bu adam kumral bir köylü kızına takılarak ona birahane şakaları yapıyor, zavallı kız da kızarıyor, bozarıyor, baş selam veriyor ve ne diyeceğini bilemiyordu. Öteki davetliler kendi aralarında işlerinden bahsediyorlar veya neşelenmek için türlü oyunlar, muziplikler yapıyorlardı. Kulak kabartılırsa uzaktan kemanın vızıltısı duyuluyor, çünkü çalgıcı hem alabildiğine gidiyor, hem kemanı ile kırları inletiyordu. Sonra herkesin çok geride kaldığını fark edince durup dinleniyor ve kirişler daha iyi gıcırdasın diye elindeki yaya uzun uzun reçine sürüyordu. Sonra gene çalarak yürümeye başlıyor, ölçüsünü bilmek için zaman zaman kemanın sapını eğip kal-

dırıyor ve kemanın sesi uzaklardan küçük kuşları harekete getiriyordu.

Yemek yol arabaları sundurmasının altında yenilecekti. Sofranın üstünde dört sığır filetosu, altı salçalı piliç ve tavada dana, üç koyun budu ve ortalarında kızarmış bir süt kuzusu ve bunları kucaklayan kuzu kulağı karışık dört domuz sucuğu vardı. Köşelerde rakı dolu sürahiler duruyor, şişelerdeki tatlı elma şarabının koyu köpükleri tıpalardan dışarı akıyordu. Bütün şarap kadehleri daha önceden ağızlarına kadar doldurulmuştu. Kocaman kayık tabaklar içinde, masanın en ufak sarsıntısı ile kendiliğinden titreyip dalgalanan sarı renkli kremlerin düzlüğü üzerinde yeni evlilerin isimlerinin ilk harfleri, ince bir arabesk sanatla, resmedilmiş bulunuyordu. Çeşit çeşit pastalar ve bademli cevizli nugalar için, mahsus İveto'ya gidilip bir pastacı bulunmuştu. Bu adam memlekette yeni iş yaptığını göz önüne getirerek çok özenmiş bezenmişti. Sıra yemeye geldiği vakit o, kendi eliyle ortaya öyle şatafatlı bir el işi örneği getirmişti ki görenler hayretle haykırmaktan kendilerini alamamışlardı. Önce zemin katını dört köşe mavi mukavva üzerine alçıdan kemerleri ve sütunları ile bir mabedi temsil eden bu maketin küçük hücrelerinde mini mini heykelcikleri ve semasında yaldızlı kâğıtlardan kırpılmış yıldızları vardı. Sonra ikinci katta Savoa böreğinden bir kale bedeni ve etrafında bademler, kuru üzümler ve dörde bölünmüş portakallarla melek otundan yapılmış mini mini istihkâmlar... Nihayet yeşil bir çayırı temsil eden üst taraçada içinde fındık kabuğundan gemiler yüzen reçel suyundan göller, sonra çikolatadan bir salıncakta güya sallanan mini mini bir aşk perisi ki salıncağının iki direği tepesine konulmuş olan iki tabi gül goncası birer yuvarlak top rolünü yapmaktadır.

Bütün gün, akşama kadar yenildi içildi. Oturmaktan yorulanlar avluya çıkıp geziniyorlar, yahut samanlıkta bir par-

ti tıpa oyunu (tıpanın üstüne para koyup bilye ile düşürmekten ibaret bir çeşit kumar) oynuyor, sonra gene sofra başına geliyorlardı. Ziyafetin sonlarına doğru bazıları uyudular ve horladılar. Fakat sıra kahveye gelince hepsi canlandı. Şarkı söylediler, kuvvet denemeleri yaptılar, ağırlık kaldırdılar, baş parmağı aşağıdan duvara dayayıp altından geçtiler, arabaları omuzlamaya çalıştılar, kaba şakalarla kadınları kucakladılar. Gece giderlerken, burunlarına kadar tıka basa kuru ot yiyen, hayvanlar huysuzluk ediyor, arabaların okları arasına girmek istemiyor, kıç atıyor, şaha kalkıyor, koşumları koparıyorlar; sahipleri de küfrü basıyor yahut gülüyorlardı. Ve bütün gece mehtapta, memleketin yollarında azgın hamlelerle dörtnala giden yaylı arabaların hendekler aştığı, çakıl yığınlarından atlayıp geçtiği, yamaçlara tırmandığı ve içinde telâşa düşen kadınların dizginleri yakalamak için araba kapılarından dışarı sarktığı görüldü.

Berteaux'da kalanlar geceyi mutfakta içmekle geçirdiler. Çocuklar sıraların altında uyuyakalmışlardı. Gelin, yöreye özgü şakaların, eğlencelerin kendisine karşı yapılmamasını babasından rica etmişti. Böyle olmakla beraber kuzenlerinden bir balıkçı (ki düğün hediyesi olarak bir çift taze dil balığı getirmişti) gelin güveyin bulunduğu odanın anahtar deliğinden ağzıyla su püskürtmeye kalkıştı. Bereket versin baba Rouault tam vaktinde yetişti de ağır başlı olan damadının durumu bu gibi münasebetsizliklere müsait olmadığını anlatarak onu bu işten güçlükle vazgeçirdi. Çünkü kuzenin kulağına laf girmiyordu. İçinden baba Rouault'a 'kibirli' dedi ve bir köşede fiskos eden dört beş davetliye katıldı. Bunlar da sofrada etin hep fena tarafları kendilerine verildiğinden ve saygısızlığa uğradıklarından bahsederek ev sahibini çekiştiriyorlar ve üstü kapalı sözlerle onun yoksul düşmesi için beddua ediyorlardı.

Damadın annesi Madam Bovary'yi o gün hiç konuşma-

dı. Ne gelinin makyajı ne de ziyafetin düzeni işlerinde onun düşüncesi sorulmamıştı. Buna içerlediği için erkenden çekildi. Kocası ise onun arkasından gideceği yerde, kendisi için özel Sen Viktor sigaralarından aldırarak, bir taraftan da punçla kiraz rakısını karıştırıp sabaha kadar içti. Düğünde kimsenin bilmediği bu karışık içki ona göre daha derin düşünceler için bir ilham kaynağıydı.

Charles'ın kişiliğinde hiç şakacılık yoktu. Düğünde hiç kendini gösteremedi. Sofrada çorba ile beraber başlayan dokunaklı şakalara, kelime oyunlarına, kinayelere, cinaslara, komplimanlara, çapkınlıklara pek basit cevaplar veriyordu. Halbuki sosyeteyi şenlendirmek için herkes onu böyle biraz iğnelemek istiyordu.

Ertesi gün ise tamamen başka bir adam oldu. Şimdi o, daha ziyade dünkü bakirenin yerini tutmuş gibi utanıyordu. Halbuki gelin herkesin merakla yüzüne bakarak bir şeyler sezilebileceği zamanlarda bile halinden hiçbir şey sezdirmiyordu. Kurnaz geçinenler de ne diyeceklerini bilemiyorlar ve gelin yanlarından geçerken ruhlarının ölçüsüz bir gerginliği ile onu süzmekten geri kalmıyorlardı. Charles ise hiçbir duygusunu saklamıyordu. Emma'ya karıcığım diyor, onunla senli benli konuşuyor, herkese onu soruyor, her yerde onu arıyor ve ikide bir koluna takıp onu dışarı çıkarıyordu. Orada ağaçların arasında, kolunu beline dolamış ve onun rahibeler gibi taktığı kolalı büyük yakasının ütüsünü bozarcasına, başını omzuna dayayıp yürüdüğü uzaktan görülüyordu.

Düğünden iki gün sonra yeni evliler şehre gittiler. Charles hastalarını daha fazla bırakamazdı. Baba Rouault kendi arabası ile onlara Vassonville'e kadar yoldaşlık etti. Orada kızını sonuncu olarak bir kere daha öptü ve onları bırakarak kendisi arabadan indi. Artık köye dönecekti. Yüz adım ka-

dar yürüdükten sonra durdu baktı. Fakat tozlu yolda tekerlekleri hızla dönen, arabayı görünce derin derin içini çekti. Sonra kendi düğünlerini, eski zamanlarını, karısının ilk gebeliğini hatırladı. İlk defa olarak onu babasının evinden alıp kendi evine getirdiğini zamanı düşündü. Noel zamanları olduğu için kırlar bembeyaz karla örtülüydü. O karlı yollarda onu, atının terkisinde götürürken kendisi de ne kadar sevinçliydi! Karısı bir kolunu beline sarmıştı. Ötekinde de sepeti asılıydı. Rüzgâr başlığının dantellerini uçuruyor ve ara sıra ağzının üstüne kadar getiriyordu. Başını geri çevirdiği vakit yanı başında omzunun dibinde onun pembe küçük yüzünü, başlığının altın plâkası altında sessizce gülerken görüyordu. Parmaklarını ısıtmak için ara sıra mini mini ellerini göğsüne sokuşturmaz mıydı? Bütün bunlar şimdi ne eski hatıralardı! Şimdi oğulları otuzunda olacaktı!

Arkasına baktı yolda hiçbir şey görünmüyordu. O zaman boş bir ev gibi içine bir hüzün çöktü. Fazla yiyip içmenin buharı ile gölgelenen beyninde bu tatlı hatıralarla acıları birbirine karışınca kilise tarafına doğru şöyle bir tur yapmak isteğine düştü. Fakat bu manzaranın kendisine bütün bütün dokunacağından korktuğu için vazgeçti, doğru evine geldi.

Bay ve Bayan Bovary saat altıya doğru Tostes'a vardıklarında komşular, hekimlerinin yeni karısını görmek için pencerelere koştular. İhtiyar dadı karşılayarak gelini ağırladı. Yemek henüz hazır olmadığı için özür diledi ve yemek hazırlanıncaya kadar evini gezip görmesini genç hanımına teklif etti.

Evin tuğlalı ön yüzü tam sokağın, daha doğrusu yolun üzerindeydi. Kapının arkasında, çiviye asılı, dar yakalı, bir palto ile siyah bir deri kasket ve bir köşede kurumuş çamurları ile bir çift çizme duruyordu. Sağ tarafta salon, yani ye-

mek yenilen ve oturulan büyük oda vardı. Duvarlarının pek gergin durmayan bez kaplamaları üzerinde soluk çiçekli pervaz ile kanarya sarısı renginde bir kâğıt baştan başa titriyordu. Kenarları kırmızı şeritli beyaz perdeler boylu boyunca pencerelerde çaprazlanıyor ve şöminenin dar pervazı üstünde, Hipokrat'ın kafasını temsil eden bir konsol saati beyaz lamba karpuzları ile bir çift gümüş kaplama şamdan arasında ışıldıyordu.

Koridorun diğer tarafında yaklaşık altı adım genişliğinde küçük bir oda, Charles'ın odası. Bir masa, üç sandalye ve koltuğu ile bir yazıhane. Tıbbi bilgiler sözlüğünün kesilmemiş fakat elden ele geçip satıldıkça yıpranmış formaları, altı gözlü cam kitap dolabının belli başlı bir süsüydü. Mutfakta pişen yemeklerin ve yağda kızartılan salçaların kokusu duvarlardan muayene odasına sindiği gibi, muayene odasından da hastaların öksürükleri ve doktora dert yanmaları mutfaktan duyuluyordu. Sonra kapısı ahırın bulunduğu avluya açılan harap ve büyük bir yer odası geliyordu ki içinde kullanılmayan bir fırın vardı. Şimdi burası kiler, odunluk, türlü hırdavat, paslı demirler, boş fıçılar, ıskarta edilmiş çift âletleri ve neye yaradıkları bilinmez bir çok tozlu eşya ile doluydu.

Bahçe samanlı çamurla sıvanmış iki duvar arasında uzanıyordu. Bahçeyi tarlalardan ayıran dikenli çite kadar gidiyordu. Duvarların dibine ekilen fasulyeler büyüyüp duvarı kaplamıştı. Bahçenin ortasında taştan örme bir altlık üstünde bir basit bir güneş saati vardı. Cılız yabani güllerle süslenmiş dört pervaz, bahçenin işe yarayan, ekli ve dört köşe bir parçasını karşılıklı çevirip içine almıştı. Ta dipte, çamların altında, alçıdan bir papaz, elindeki dua kitabını okuyordu.

Emma yukarı kata çıktı. İlk oda hiç döşeli değildi. Fakat

gelin odası olan ikincisinin kırmızı kumaşlarla döşenmiş iç bölmesinde bir karyola vardı. Konsolun üstünü, küçük midyelerle işlenmiş bir kutu süslüyor, pencerenin yanındaki yazıhanenin üstündeki sürahide, beyaz saten kurdele ile bağlı yapma bir demet portakal çiçeği vardı. Bu gelin demeti besbelli ki ötekine, ilk karısına aitti! Yeni gelin gözünü bu demete dikti. Charles farkına vardı. Demeti aldı ve tavan arasına götürdü. Emma ise oturduğu koltukta (eşyası etrafında hazırdı) kendi gelinlik demetini düşünüyor ve şimdi bir mukavva kutu içinde duran bu demeti, yarın kendisine bir hal olacak olursa, acaba ne yapacaklar diye merak ediyordu.

İlk günleri evde yapacağı değişiklikleri düşünerek geçirdi. Şamdanların karpuzlarını kaldırdı. Duvarların kâğıtlarını yeniletti. Merdiveni boyattı. Bahçedeki güneş saatinin etrafına oturacak kanepeler yaptırdı. Hatta fıskiyeli, balıklı bir havuz yaptırmanın yollarını soruşturdu. Nihayet kocası da onun araba ile gezmeyi sevdiğini bildiği için kelepir bir araba buldu. Bunun lambaları ile meşin pike çamurlukları yenilenince iki tekerlekli hafif bir faytona benzedi.

Charles çok mutluydu. Dünya umurunda değildi. Baş başa yenen bir yemek, akşamları cadde üzerinde bir gezinti, Emma'nın sargılarına bir el atışı, pencere koluna takılı hasır şapkasının görünüşü ve daha böyle sıradan şeyler ki o zamana kadar zevk alacağı hatırına bile gelmezdi, şimdi saadetinin devamı için hepsi bir bahane oluyordu. Sabahleyin yatakta, yan yana yatarlarken karısına hayranlıkla bakar, güneşin sırma telleri onun gecelik başlığının dilimleri ile yarı örtülü, renkli yanaklarına vurdukça ince parlak ayva tüylerinin arasından nasıl geçtiğine dikkat ederdi. Bu kadar yakından gördüğü gözleri, hele yeni uyandığı vakit göz kapaklarını sık sık açıp kapadıkça, ona büyümüş gibi gelirdi. Gölgede siyah ve gündüz koyu mavi olan bu gözlerin taba-

ka tabaka değişen çeşitli renkleri vardı ki derinlerde koyulaşırken minenin üst yüzüne geldikçe rengi açılıyordu. Kocasının gözü bu derinliklerde kaybolurdu. Charles kendisini mini mini bir bebek halinde, yakası yarı açık gömleği ve başını örten ipek mendili ile, omuzlarına kadar, onun gözbebeğinde görürdü. Sonra kalkar giyinir, işine giderdi. Karısı onun gidişini görmek için, bol geceliği içinde pencereye oturur, iki ıtır saksısı arasında dirseklerini pencerenin kenarına dayardı. Charles dışarıda ayağını binek taşına koyarak mahmuzlarının tokasını iliştirirken o, yukarıdan bir şeyler söyler bir taraftan da dişleri ile saksıların birinden kopardığı bir çiçek veya ıtır yaprağını kocasına doğru üfler, bunlar da uçarak ve bir kuş gibi havada perende atarak yere düşmeden gider, kapının önünde hareketsiz duran yaşlı beyaz kısrağın iyi taranmamış yelesine takılır kalırdı. Charles atına binince karısına eliyle bir öpücük gönderir, o da ona bir işaretle karşılığını verir, pencereyi kapar, kocası da atını mahmuzlardı. O zaman, tükenmez toz şeritlerini uzatıp seren caddede, ağaçları beşik gibi sallanan çukur yollarda, başakları dizlerine kadar gelen buğday tarlaları arasındaki patikalarda omuzlarını ısıtan güneş ve burun deliklerini dolduran sabah rüzgârı ile, kalbi geceden kalan bir zevkin tatlı hatırası içinde, başı rahat, bedeni memnun yediği lezzetli mantarın tadını çıkarırcasına, yemekten sonra çiğnemekte devam edenler gibi şen dakikaları için geviş getirerek yoluna devam ederdi.

Şimdiye kadar hayattan ne zevk almıştı? Kolejde geçen zamanı mı? Dört duvar arasında, hapis olduğu o zamanlar, kendinden daha zengin ve daha kuvvetli olan arkadaşlarının arasında yalnız kalışı mı? Onun şivesine gülmeleri, kıyafeti ile alay etmeleri mi? Yoksa oğullarını görmeye gelen annelerin, sakladıkları pastaları, gözünün önünde onlara yedirdiklerini görmesi mi? Hangisi! Daha sonra tıp tahsil

ederken kendisine metres olması ihtimal bir işçi kızın ücretini verebilecek kadar olsun kesesi dolgun olmadığı zamanlar hayattan nasibi neydi? Nihayet on dört yıl şu dul kadınla hayatının geçirdi. Bir kadın ki yatakta ayaklarının birer buz parçasından farkı yoktur. Fakat şimdi taptığı güzel bir kadına sahipti, hem de ölünceye kadar. Onun elbisesinin ipek çevresini bütün dünyaya değişmezdi. Madem ki karısını görmek isteğindeydi, gidip sevmemek bir suç sayılmaz mıydı? Bunun üzerine işinden çabuk döner, yüreği çarparak merdiveni çıkar. Emma odasında makyajını yapmakla meşguldür. O hiç ses çıkarmadan, parmaklarının ucuna basarak gelir, karısını ensesinden öper. O zaman neşeli bir çığlıktır kopardı.

Onun tarağını, yüzüklerini, atkısını tutup okşamaktan kendini alamaz, yanaklarını ağız dolusu şapur şupur öper, yahut parmaklarının uçlarından başlayarak omuz başlarına kadar sıralanmış küçük öpücüklerle çıplak kollarını kaplardı. Emma içi sıkılmış gibi görünür ve gülümseyerek, peşinize takılan bir çocuğa yapıldığı gibi, hafifçe kocasını itip elinden kurtulmak isterdi.

Emma; evlenmeden önce aşık olduğunu sanmıştı. Fakat arkasından aşkın sonucu olması gereken mutluluk gelmediği için "demek aldanmışım" dedi. Kitaplarda o kadar tatlı tatlı okuduğu mutluluğun, aşk ihtirasının sarhoşluğunu gerçek hayatta bulmak istiyordu.

Küçüklüğünde (Poul ile Virginie) yi okumuştu. Orada bambu kulübeyi, zenci Domingo'ni, sadık köpeği, imrenerek hayal etmişti. Hele Poul gibi, çan kulesi kadar yüksek ağaçlardan, sizin için olgun yemişler toplayan, yahut yalın ayak kumlarda koşarak size bir kuş yuvasını getiren, küçük kardeş hülyası ne kadar güzeldi. On üçüne bastığı vakit babası onu kendi eliyle manastıra götürdü. Saint - Gervais mahallesinde bir otele indiler. Yemekte önlerine getirilen ta-

baklarda boyalı bazı tarihi resimler vardı. Bunların bıçak darbeleri ile ötesinden berisinden kesilen efsanevi yazıları hep dini, kalbin inceliklerini ve sarayın şatafatlarını kutluyordu..

İlk zamanlar manastırda canı sıkılmak şöyle dursun iyi kalpli rahibelerden hoşlanmıştı bile. Onlar onu eğlensin diye, yemekhaneden uzun bir koridorla gidilen minbere, küçük kiliseye götürürlerdi. Paydoslarda pek az oynar, din kitabını iyi anlar ve köy papazı muavininin sorduğu güç suallere cevap veren hep o olurdu. Başlarında bakır istavrozlu şapkası bulunan o beyaz tenli kadınların arasında ve sınıfların ılık atmosferi içinde geçen hayatı onu yavaş yavaş tapınağın kokularından, kutsal su kaplarının serinliklerinden ve mumların titrek alevlerinden yayılan mistik bir hava ile uyuşturmuştu. Ayine gideceğine kitabında lacivert bir hale ile çevrilmiş olan dini resimlere bakar, bu resimlerdeki, hasta kuzuyu, sivri uçlu oklarla delinmiş kutsal kalbi, ve çarmıha doğru giderken yere düşen zavallı Mesihi (İsa'yı) görmek hoşuna giderdi. Nefsini körletmek için bir gün hiçbir şey yememeyi denedi. Kafasının içinde, yapacağı bir dilek arıyordu.

Suçlarını itiraf etmeye gittiği zaman, ellerini bitiştirip diz çökerek ve papazın fısıltıları arasında yüzünü parmaklığa dayayarak, o loş yerde daha fazla kalmak için bazı ufak tefek suçlar uydururdu. Vaazlarda geçen nişanlı, karı koca, âşık ve ebedi evlenişlerin benzetmeleri ruhunun derinliklerinde umulmadık tatlılıklar uyandırırdı.

Akşam duasından önce çalışma odasında dini bir ders yapılırdı. Hafta arasında bu ders kutsal tarihten yahut rahip Frayssinous'un konferanslarından, pazar günleri de paydoslarda Hıristiyanlığın hikmetine ait parçalardan yapılırdı.

Yeryüzünün ve sonsuzluğun yansıyan bütün seslerinde

tekrarlanan romantik melankolilerin yüksek sesli haykırışlarını, ilk zamanlarda, nasıl da dinlerdi. Eğer onun çocukluğu esnaf mahallesinde, bir dükkân arkasında geçmiş olaydı, şairlerin bize hep hissettirdikleri duygulara karşı belki de kalbi açık bulunacaktı. Fakat o, köy hayatını gereğinden fazla tanımıştı; sürü sürü koyunların melemesi, sütten yapılan şeyler, araba işleri ona yabancı değildi. Bu durgun hayata alışan ruhunda dalgalı manzaralar görmek isteği vardı. Denizi fırtınaları olduğu için severdi. Ve yalnız harabeler arasına serpilmiş olan yeşilliklerden hoşlanırdı. O, sükunet değil, heyecan aradığı ve sanatçı olmaktan ziyade, duygulu bir mizaca sahip olduğu için, her şeyden kalbine bir çeşit fayda payı çıkarması gerekiyor ve kalbinin alış verişine yaramayan her şeyi atıyordu.

Her ay gelen ve manastırın çamaşır işleri için sekiz gün kalan ihtiyar bir kadın vardı. Devrim zamanında fakir düşmüş eski bir asilzade ailesine mensup olduğu için baş piskopos tarafından himaye edilmekte olan bu yaşlı kadın yemekhanede sörlerin masasında yemeğini yer ve işine çıkmadan önce de onlarla kısaca sohbet ederdi. Çok kere onu görmek için pansiyonerler etüt odasından kaçarlardı. O, bir taraftan dikişi ile meşgul olurken bir taraftan da geçen asra ait bildiği çapkınca türküleri peşten mırıldanırdı. Masal söyler, size haber getirir, şehirdeki işlerinizi halleder ve işten zaman buldukça ara sıra kendisinin de can atarak okuduğu ve daima önlüğünün cebinde taşıdığı romanları gizlice büyük kızların eline tutuştururdu. Bu romanlar hep aşktan, ücra köşklerde sıkışıp kalmış, göz hapsindeki kibar bayanlardan, öldürülen posta sürücülerinden, sık sık, hemen her sayfada çatlatılan atlardan, loş ormanlardan, kalp üzüntülerinden, yeminlerden, hıçkırıklardan, göz yaşlarından, öpücüklerden, mehtapta sandal saralarından, koruların bülbüllerinden, arslan yürekli fakat kuzu gibi uysal ve görül-

memiş derecede erdemli yiğitlerden, her zaman şık giyinen ve bir testi sızıntısı gibi sessiz ağlayan baylardan bahsederdi. Emma daha on beşinde iken altı ay ellerini bu gibi bir okuma odasının tozlarına buladı. Daha sonra Walter Skott'la (*) beraber tarihi şeylere merak saldı. Sepet sandıklarını, muhafızlar koğuşunu, orta çağın şairlerini hayal etti.

Eski bir konakta yaşamak, yonca şeklinde yapraklarla süslü gotik kubbeler ve kemerler altında dirseğini balkonun taş parmaklığına ve bir elini çenesine dayayarak uzaktan siyah ata binmiş beyaz sorguçlu bir süvarinin gelmesine dalıp bakan bir derebeyi karısı hayatını sürmek ona tatlı geliyordu. O esnada Marie - Stuart'a taparcasına bağlandı. Meşhur ve talihsiz kadınlara derin bir heyecan ve saygı duydu. Jeanne d'Arc, Heloise, Anges Sarel, La Belle Ferroniere ve Clemens İzore ona göre tarihin karanlık gökyüzünde parlayan birer kuyruklu yıldızdı. O gökyüzünün ötesinde berisinde, aralarında hiçbir münasebet olmayan, biraz daha gölgede kalmış simalar vardı. Meşe ağacı ile beraber Saint Louis, ölüm halinde Bayar, XI. Louis'nin bazı vahşetleri, bir parça Saint Barthelmy Bearnais'nin sorgucu ve içinde XIV. Louis'nin övgüsü bulunan tabakların sönmez hatırası.

Müzik dersinde söylediği şarkıların hep altın kanatlı meleklerden, Meryem Ana'ya ait tasvirlerden, küçük göllerden, Venedik gondollarını kullanan sandalcılardan ibaretti. Yatıştırıcı, zararsız kompozisyonlar ki güftelerinin saçmalığı ve bestelerinin manasızlığı ile beraber ona karanlık odalarda gösterilen cazibeli hayaller gibi geliyordu. Bazı arkadaşları dışarıdan aldıkları hediyelik resimli kitapları gizlice içeri getirirlerdi. Bunları saklamak bir sorundu. Ancak yatak koğuşunda okuyabilirlerdi. İpekli güzel ciltlerini yoklar, önce İskoçya, sonra Fransa'da kraliçe olup, çıkan bir ihtilâl üzerine İngiltere'ye kaçan ve orada rakibi olan İngiltere kraliçesi Elizabeth tarafından 18 sene hapsedildikten sonra bal-

ta ile başı kestirilen güzel kadını okurdu.

Ciltleri dikkatle inceler, Emma'nın kamaşan gözleri sık sık bunların, Vikont veya Vikontes diye imzalanan meçhul yazarları üzerinde dururdu.

Resimlerin üzerindeki ince ipek kâğıt, nefes alışı ile yarı bükülerek kalkıp sonra gene sayfanın üstüne düşerken o, içinde bir ürperme duyardı. Mesela resimde kısa ceketli bir delikanlı balkonun parmaklığı arkasında beyaz elbise giyinmiş, belinde bir kese asılı genç bir kızı kucaklamış. Yahut bunlar, yuvarlak hasır şapkalarının altında kumral saçlarının büklümleriyle, isimleri meçhul İngiliz leydileridir ki açık mavi iri gözleriyle size bakarlar. Onların içinde arabaya kurularak parkların içinden geçenler vardır. Beyaz pantolonlu iki küçük seyisin tırıs götürdüğü arabanın önü sıra bir tazı koşmaktadır. Bazıları da, açılmış bir mektup zarfının yanında, divana uzanmış, yarı inik siyah perdeli bir pencereden aya bakarak hayale dalmışlardır. İçlerinde daha safları vardır ki yanaklarında bir gözyaşı, gotik bir kuş kafesinin telleri arasından, içindeki kumru ile gagalaşır, yahut başı bir omzuna doğru eğilmiş, gülümseyerek, ucu yukarı kalkık ince parmakları ile bir papatyayı yolmakla meşguldür. Ve sizler... Ey güzel bakirelerin kolları ile örülmüş çardaklar altında kendinden geçen uzun çubuklu Sultanlar, ey Türk kılıçları, Rum fesleri, ey gâvurlar, hele sizler, ey gazeller diyarına ait, rengi uçmuş peyzajlar ki bize hurma ve çam ağaçlarını bir arada gösterirsiniz, sağ tarafta kaplanlar, solda bir arslan, ufukta Tatar ülkesinin minareleri, en önde Romalılar devrinden kalma harabeler, sonra çökmüş develer... Ve bunların hepsini çerçeveleyen iyice temizlenmiş bakir bir ormanla, tepeden inme bol bir güneşin hafifçe içinde titrediği bir su ve bu suyun gri çelik zemini üstünde uzaktan uzağa, beyaz birer leke gibi beliren kuğu kuşları.

Emma'nın başı üstünde duvara asılı bir lamba ile aydınlanan bütün bu dünya tabloları, yatakhanenin sessizliği ve sokakta gecikmiş bir arabanın uzaktan uzağa gelen tekerlek sesleri içinde, birer birer gözünün önünden geçerdi.

Annesi öldüğünde ilk günlerde çok ağladı. Onun saçlarından bir cenaze alayı tablosu yaptırdı ve Berteaux'ya babasına, gönderdiği bir mektupta acı şikâyetlerde bulunduktan sonra öldüğü vakit kendisinin de aynı mezara gömülmesini vasiyet etti. Zavallı adam onun hastalandığını zannederek ziyaretine geldi. Emma içinden memnundu; bayağı kalplerin hiçbir zaman varamayacağı ve soluk yüzlerin da nadir olarak ulaşabileceği ideal bir mertebeye hemen ermiş olduğunu hissediyordu. Bundan dolayı kendisini Lamartinevari dolaşık karışık maceralara bıraktı kendini. Göller üstünde harp seslerini dinledi. Büyük şairlerin son nefeslerinde yazdıkları bütün şiirler, bütün yaprak dökümleri, göklere süzülen tertemiz bakireler ve vadilerde uzanıp giden Tanrı'nın sesini ruhunda dinledi. Sonra bundan da bıktı. Maneviyat ile arası açıldı. Önce alışkanlıkla sonra gösteriş için buna devam etti. Nihayet kendisinin durgunlaştığına, sükûnet bulduğuna şaştı. Hem kalbinde hiçbir üzüntü, alnında bir çizgi olmadan.

İyi kalpli rahibeler onda büyük bir yetenek görmüşlerdi, Matmazel Rouault'un ellerinden gitmekte olduğunu sezerek şaşıp kaldılar. Gerçekten, ona o kadar çok âyin yaptırıp dua ettirmişler, dünyadan el çekmeye ve ibadete alıştırmışlar, Növen dedikleri dokuz günlük tövbe ve perhize sokmuşlar, vaiz dinletmişler, evliyaya ve din şehitlerine öyle derin bir saygı telkin ederek vücudun geçiciliği ve ruhun yükselmesi ile ilgili öyle nasihatler vermişlerdi ki sonunda, yularından çekilip götürülen bir kısrak haline gelmişti. Fakat o, birdenbire durunca gem ağzından fırladı. Dini heyecanları arasında gene olumlu kalan, kiliseyi çiçekleri için,

musikiyi sözleri için, edebiyatı ve şarkıları hırs uyandırdığı için seven bu kafa, din ve imanın esrarı önünde isyan ediyor, hele mizacına uymayan manastır disiplinine bütün bütün kızıyordu. Babası onu alıp götürdüğü vakit buna üzülen olmadı. Baş rahibe onu son zamanlarda, meslek ve dine karşı az saygılı bulmaya başlamıştı.

Eve geldiği vakit Emma, önce hizmetçilere emir vermekten hoşlandı. Fakat çok geçmeden köy hayatından da bıkarak manastırı özledi. Charles'ın ilk gelişinde o, kendini hayalleri yıkık bir halde buluyordu: Artık ne öğreneceği bir şey, ne kalbine heyecan verebilecek bir duygusu olabilirdi. Fakat yeni bir durumun sıkıntısı, yahut belki de bu yeni adamın varlığından tedirgin olması kendisinde yeni bir inancın doğmasına yetti; artık inanmıştı ki o zamana kadar, pembe tüylü büyük bir kuş gibi, şiir ve hayal dünyasının ihtişamı içinde kanat açıp duran o güzel, o hayranlık verici tutkuya sahiptir; buna inandığı için hayal ettiği mutluluğun, şimdi içinde bulunduğu şu durgun hayattan doğabileceğini aklı almıyordu.

IV

Yine de hayatının en güzel günlerini yaşıyordu; yani adı üstünde balayı bu günleri. Bunun tadını çıkarmak için şüphesiz adı ünlü ülkelere gitmek gerekirdi. Oralarda evlenme geceleri sabahlarının tatlı tembellikleri olacaktır! Posta arabasının koltuklarının üstünde ve mavi ipek perdeler altında, keçilerin çıngırakları ve çağlayanların boğuk sesleri arasında, posta arabacısının türkülerini dinleyerek ağır ağır dik yollara çıkılır. Güneş battığı zaman körfezlerin kıyısında limon ağaçlarının kokuları ile nefes alırsınız; sonra ortalık kararmaya başlayınca villaların taraçası üzerinde parmaklarınızı birbirine kenetleyerek yıldızlara bakarken planlar tasarlarsınız. Emma'ya öyle geliyordu ki nasıl bir bitki bazı yerlerdeki toprağın özelliğinden orada iyi yetişir ve başka yerde yetişmezse öylece dünyada mutluluk yetiştiren yerler de vardır. Ah, ne olurdu, kendisi de mesela İsviçre'de bir köşkün balkonuna dirseklerini dayasa, yahut İskoçya'nın bir kulübeyi andıran küçük bir yazlık evinde dertle-

rini uyutsa ve yanında beyaz kolluktan, sivri şapkası, yumuşak çizmeleri ile uzun etekli siyah kadife elbiseler giymiş bir kocası bulunsa!

Bir sırdaşa bütün bu hayallerini açıp dertleşmek isterdi. Fakat koyu ve büyük bulutlar gibi manzarasını değiştiren, rüzgâr gibi dönüp kasırgalanan bu kaleme gelmez üzüntüyü nasıl söyleyecekti? Bunun için sözleri ağzında kalıyor, muhtaç olduğu fırsat ve cesareti bulamıyordu.

Yine de Charles isteseydi, eğer bunun farkına varabilseydi, yani hiç olmazsa bir kere onun gözü karısının düşüncesi ile karşılaşmış bulunsaydı ona öyle geliyordu ki, el dokunur dokunmaz pıtrak gibi dökülen çardak yemişi gibi, içindeki emeller birden boşanacaktı. Ne çare ki gece hayatlarında onlar ne kadar kaynaşsalar, içinden gelen bir yabancılık hissi, genç kadını o ölçüde kocasından uzaklaştırıyordu.

Charles'ın ağzından çıkan sözler sokağın yaya kaldırımı gibi dümdüzdü. Herkesin ağzında çiğnenen fikirler ne bir hayal, ne bir gülüş, ne de bir heyecan doğurmaksızın, alelade bir kılıkla geçit yapardı. Dediğine göre Paris'ten gelen aktörleri görmek için bir kere olsun Rouen de merak edip tiyatroya gitmemişti. Ne yüzmek öğrenmiş, ne silah talim etmiş, ne de ömründe bir tabanca atmıştı. Bir gün karısının bir romanda görüp anlamadığı binicilik terimini bir türlü açıklayamamıştı.

Oysa bir erkek her şeyi bilmeliydi? Birçok işte kendini göstermek, hayal ve tutku enerjisini size vermek, hayatın inceliklerini ve bütün esrarını size anlatmak ona düşen bir vazife değil miydi? Bu adam hiçbir şey bilmiyor, bir şey öğretmiyor, bir şey istemiyor, ve karısını mesut farz ediyordu. Karısı ise onun bu genişliğine, bu sakin rahatına, bu sonsuz durgunluğuna içerliyor, hatta ona verdiği haz ve zevkleri çok görerek kızıyordu.

Zaman zaman resim yapardı. O zaman Charles için onun başı ucunda ayakta durup resim yaptığını seyretmek, genç kadının işini daha iyi görmek için gözlerini kırparak kartonuna doğru eğildiğini yahut silmek istediği zaman ekmek içini başparmağı ile ezip yuvarladığını görmek ona büyük bir eğlence yerine geçerdi. Piyanoda Emma'nın parmakları ne kadar hızlı uçarsa öteki o kadar şaşırıp kalırdı.

Genç kadın piyanonun dişlerine yukarıdan aşağı, birden indikten sonra klavyede boydan boya durmadan gezinirdi. Bu suretle bir sarsıntı geçiren ihtiyar aletin didinen tellerinden çıkan ses pencere açıksa köyün ta öbür ucundan duyulur ve çok kere mahkeme yazıcısı, başı açık, ayağında terlikler, büyük caddeden geçerken, elinde bir mühürlü kâğıt, durur onu dinlerdi.

Emma evin yönetimiyle de ilgileniyordu. Vizitelerinin hesabını hastalara, fatura gibi gözükmeyen ustalıklı mektuplarla bildirirdi, Pazar günü yemeğe gelen komşu bir misafir olduğu vakit sofraya gösterişli bir yemek koymanın yolunu bulur, asma yaprakları üstüne en uygun frenk eriklerinden piramit yapmasını bilir, kalıpları tabağa ters çevrilerek kondurulmuş kompostolar hazırlar, hatta yemekten sonra misafirlerin ağızlarını çalkamaları için kokulu su dolu zarif kupalar alacağını söylerdi. Bütün bunlar Bovary'nin üzerinde saygı uyandıran bir iz bırakıyordu.

Charles, böyle bir karısı olduğu için kendisine daha fazla önem vermeye başladı. Onun salonda duvar kâğıtları üzerinde yeşil uzun kordonlarla asılı ve geniş birer çerçeve içine koydurduğu o kurşun kalemi ile yapılmış iki küçük resmini herkese iftihar ile gösterirdi. Litorya ayininden çıkınca, bu çalımlı kocanın işlemeli şık terliklerinin, kapısının önünde durduğu görülürdü.

Eve geç geliyordu. Bazen saat onda, bazı zamanlar da

gece yarısı gelir yemek isterdi. O zamana kadar hizmetçi kadın yatmış bulunduğu için yemeği ona Emma hazırlardı. Yemeğini daha rahat yemek için de redingotunu çıkarır, ondan sonra o gün kimleri gördüyse birer birer anlatırdı; gittiği köyleri, yazdığı reçeteleri söylerken, halinden memnun, soğanlı kebaptan kalanı bitirir, peyniri siler süpürür, bir elma yer, sürahisini boşaltır, sonra gider sırt üstü karyolasına uzanır ve çok geçmeden horlamaya başlardı.

Uzun süredir pamuk başlık giymeye alışkın olduğu için ipekli fuları şimdi kulaklarında durmuyordu. Bunun için sabahleyin saçları karmakarışık ve gece, bağları çözülen yastığının ince kuştüyleri ile ağarmış bir halde, yüzüne iniyordu. Hep sağlam çizme giymek adetiydi. Alttan topuklara doğru iki kalın kıvrım yapan bu çizmelerin, içinde birer tahta ayak varmış gibi, üstü gergin ve dümdüz uzanıyordu. Kendisi bunlar için; "Adam derdi, ne olacak burada böyle gider." derdi.

Annesi onun bu tutumluluğunu beğenirdi, çünkü evinde fırtınayı andıran biraz şiddetli kavgalar, sinirlenmeler olduğu zamanlardaki gibi şimdi de ara sıra oğlunu görmeye geliyordu. Aynı zamanda bu ana Madam Bovary'nin, gelinine karşı zaten içine doğmuş hınçları, kötü duyguları vardı. Onu, kendi ekonomik durumlarına göre fazla yüksek bir tip olarak görüyordu. Odun, şeker, mum koca bir konakta harcandığı kadar eriyip gidiyordu. Mutfakta yanan ateş ise yirmi beş kişinin yemeğini pişirmeye yeterdi! Onun çamaşırlarını dolaba yerleştirir ve kasap et getirdiği vakit dikkat etmesini ona öğretir, Emma da bu dersleri kabul ederdi. Kaynanası ise bol bol ders verirdi. Her gün akşama kadar aralarında kızım ve anneciğim diye konuşurlardı. Fakat söylenen tatlı sözlerin asıl manasını, her ikisinin de öfkeden hafifçe titreyen dudakları açığa vururdu.

Madam Dubuc varken, ihtiyar kadın kendisinin daha üstün tutulduğunu hissederi. Fakat şimdi Charles'ın Emma'ya karşı tutkunluğunda, kendisine karşı olan sevgisinin azalması ve kendi öz malının bir başkası tarafından kapılması manasını sezer, ve oğlunun mesut oluşuna, üzgün bir sessizlik içinde, tıpkı servetini kaybetmiş bir kimsenin, eski gösterişli konağında başkalarının oturduğunu pencereden görmesi gibi bakardı. Geçmiş günlerin hatıralarını anlatırken oğluna emeklerini ve onun yüzünden çektiklerini hatırlatır ve bunları Emma'nın kayıtsızlıkları ile karşılaştırarak şimdi ona tapıp kendisini bu kadar ihmal etmesinin doğru olmayacağı sonucuna varırdı.

Charles arada kalır, ne diyeceğini bilemezdi. Onun annesine saygısı ve karısına sonsuz bir sevgisi vardı. Birinin söylediklerini pek yerinde bulur, fakat ötekinde de hiçbir kusur göremezdi. Annesi evde yokken onun sözlerinin çerçevesi içinde karısına en yumuşak uyarılardan bir ikisini sıkılarak söylemeyi dener, fakat Emma bir sözle kocasının yanıldığını ispat ederek onu hastalarına yollardı.

Bunlara rağmen doğru bulduğu teorilerden ilham alarak genç kadın, kendi içinde bir aşk yaşamak isterdi. Mehtaplı gecelerde bahçeye çıktıkları vakit ona ezberinde kalan bütün sevda şiirlerini söyler, içini çekerek hüzünlü besteler okurdu. Fakat ondan sonra kendini gene eskisi gibi heyecansız bulur. Charles de eskisinden ne fazla âşık ne de fazla duygulu görünürdü. Böylece kocasının kalbinde yakmak istediği sevda çakmağından hiçbir kıvılcım çıkmadığını görünce, zaten kendisinin duymadığını onun duymaya yeteneği olmadığını anlayarak açık bir şekilde belirmeyen bütün şeylere inanmadığı gibi, Charles'ın kendisine düşkünlüğünde hiçbir aşırılık olmadığına kolayca inandı. Sevişmeleri adeta düzenli bir hal almıştı. Vakti, saati gelince kalkar karısını öperdi. Birçok şey gibi bu da bir adet sırasına geç-

mişti. Sıkıcı bir ziyafetten sonra geleceği herkesçe bilinen yemişliğin sofraya gelmesi kabilinden bir şey.

Charles'ın tedavisi ile uğradığı akciğer iltihabından iyileşen bir av ormanı bekçisi madama küçük bir İtalyan tazısı hediye etmişti. Emma yalnızca başını dinlemek ve evin değişmez bahçesi ile tozlu yolunu biraz olsun görmemek için bu köpeği alır, gezmeye çıkardı.

Banneville'e kadar yürür, orada tarla tarafında, duvarın köşesindeki ıssız yerlere yakın, kayın ağaçları altında, otların ve keskin yapraklı uzun sazların arasında gezinirdi. Her şeyden önce etrafına bir göz gezdirir ve son gelişinden beri orada bir değişiklik olup olmadığını araştırırdı. Yüksük otlarını, ısırgan demetlerini ve yosunları, iri çakıl taşları saran yosunları, hiç açılmayan kanatları çürüyerek paslı demir parmaklıklarına dökülen üç pencerenin boydan boya hizasındaki yosunları, hep yerli yerinde ve aynı halde bulurdu. Önce aklı sebepsiz, tıpkı tazısı gibi rast gele, şuraya buraya takılırdı. Gerçek tazı da kırda rasgele uğraşlar edinir, sarı kelebeklere havlar ve buğday ekili bir tarlanın kenarındaki gelincikleri ısırarak sivri burunlu fareleri avlardı. Sonra genç kadın yavaş yavaş kendini toplar, çimenlere oturur ve şemsiyesinin ucu küçük vuruşlarla o çimenleri kazırken içinden şunu tekrar ederdi:

— Tanrım ben niye evlendim?

Kaderin karşısına önceden başka bir adam çıkarmış olmasını ve onunla evlendiğini, tanımadığı o kocanın, o değişik hayatın, şimdi yaşamadığı her şeyin nasıl olabileceğini zihninde tasarlardı. Gerçek kocalar hep birbirine benzemiyorlardı. Kendi meçhul kocası da güzel, zeki, yüksek ve alımlı olabilirdi. Mutlaka eski manastır arkadaşlarının kocaları da böyle olacaktı. Onlar şimdi acaba ne yapıyorlardı? Şehirde, sokakların gürültüsü, tiyatroların uğultusu, balola-

rın pırıltısı içinde kalbi ferahlatan, duyguları coşturan bir ömür sürdüklerine şüphe yoktu. Halbuki kendisi ne soğuk bir hayat geçiriyordu! Penceresi poyraza açılan bir ambarı kadar, bu hayat soğuktu. Ve can sıkıntısı.. O sessiz örümcek, karanlıkta kalbinin her bucağına kuvvetli ağını örüyordu. Mektepte ödül törenini, o törende küçücük ödüllerini almak için kürsüye çıkışını hatırlıyordu. Örgülü saçları, beyaz elbisesi ve saten kumaşlı açık ayakkabıları ile sevimli bir hali vardı ve yerine gelip oturduğu vakit baylar gelip kendisine komplimanlar yaparlardı. Avlu, üstü açık arabalarla dolar ve herkes arabaların kapısından bakıp ona işaret ederdi. Müzik öğretmeni, keman kutusu ile geçerken, onu selamlardı. Bütün bunlar ne kadar uzak, ne kadar uzakta kalmıştı!

Köpeği Djali'yi çağırır, bacaklarının arasına alır ve ince uzun başını parmakları ile okşayarak:

— Haydi bakalım, derdi, hanımını öp! Senin hiç derdin yok.

Ağır ağır esneyen narin hayvanın hüzünlü yüzüne dikkatle bakarak içlenir ve onu kendisinin yerine koyarak dertli bir kimseyi avutur gibi sesli sesli konuşurdu.

Bazen aniden çıkan sert bir rüzgâr gelirdi. Denizden gelen bir meltemdi bu, bir hamlede bütün yaylaların üzerinden yuvarlanarak uzaklardaki tarlalara kadar tuzlu bir serinlik getirirdi. Ağaç gövdelerinden geçip, yerlere sürünerek geçen ıslıklar çıkar, kayın ağaçlarının yaprakları, hızlı bir titreyişle gürültü çıkarırken tepeleri durmadan sallanarak sürekli hışırtılar yapardı. O zaman Emma sıkı sıkı atkısına bürünerek kalkardı.

Dönerken ağaçlı yolda yürürdü. Yapraklardan süzülen yeşil bir ışık, ayağının altında yumuşak yumuşak gıcırdayan tek tük yosunları aydınlatırdı. Batmak üzere olan güneşin ışıklarıyla, dalların arasından gökyüzü kıpkırmızı görü-

nür ve sıra sıra dikilmiş gibi, ağaç gövdeleri, yaldızlı bir zemin üstünde kendini iyi gösteren koyu renkli sütunları andırırdı. O zaman onu bir korku alır, Djali'yi çağırır, doğru yoldan acele eve döner, bir koltuğa yığılır ve o gece hiç konuşmazdı.

Eylülün sonlarına doğru hayatına beklenmedik bir olay karıştı. Voubyessard'da Marki Andervilles'ler tarafından davet edilmişlerdi.

Restauration zamanında bakanlık görevinde bulunan Marki, siyasete atılmak isteğindeydi. Bakan olmak istiyor ve adaylığı için bazı şeyler hazırlıyordu. Kışın birçok fukaranın odununu temin eder ve bulunduğu şehrin yolları için genel meclise her vakit heyecanlı müracaatlarda bulunurdu. Yazın büyük sıcaklarında ağzında oluşan olan bir iltihabı Charles tam vaktinde deşerek, mucizevi şekilde iyi etmişti. Operasyon ücretini getiren adamı, doktorun küçük bahçesinde eşi az bulunur kirazlar gördüğünü Markiye söyler. Voubyessard'da ise hiç iyi kiraz yetişmediği için Marki Bovary'den birkaç kiraz fidesi ister, buna karşılık olarak gelip teşekkür etmeyi kendine borç sayar, Emma'yı görür, boyu posu hoşuna gider, selam verişinin köylü kadınlarına benzemediğine dikkat eder. Bu genç karı kocayı şatoya davet etmenin bir münasebetsizlik olmayacağı ve onların alçakgönüllülük sınırını geçmeyeceği karar verir.

Bay ve Bayan Bovary bir çarşamba günü saat üçte, arkaya koca bir sandık, öne bir şapka kutusu yerleştirerek, arabalarına binip Voubyessard'a doğru yollanırlar.

Arabalara yol göstermek için, parkın küçük lambaları yakıldığı sırada bunlar da şatoya varırlar.

Şato, İtalyan mimarisi tarzında modern bir yapıydı. İki yanı ve üç taş merdiveni ile geniş bir çimenliğin aşağısında aralıklı duruyordu. Çimenlikte birkaç inek, seyrek büyük

ağaç kümeleri arasında otluyordu. Kumlu yolda ise zakkumların, yabani yasemenlerin, kartopu çiçeklerinin ve küçük sepet gibi fidanların sık ve değişik yeşillikleri birer resim manzarasını gösteriyordu. Bir köprü, altından geçen çay, sisler içinde fark edilebilen üstü saman örtülü yapılar çayıra serpilmiş, ağaçlı iki tepe, tatlı bir bayır yaparak, çayırı kucaklamış, arka tarafta ve ormanın sık yerinde iki paralel çizgi üzerinde, yıkılan eski şatodan kalma, arabalıklar ve ahırlar duruyordu.

Charles'ın arabası, ortadaki taş merdivenin önünde durdu. Hizmetçiler ortaya çıktılar. Marki ilerledi, ve kolunu köy hekiminin karısına uzatarak içeri, bahçeye aldı.

Mermer karelerle döşeli bahçenin tavanı çok yüksekti. Ayak sesleri ve konuşulan sözler kilisede olduğu gibi, orada da akisler yapıyordu. Sağ tarafta düz bir merdiven üst kata çıkarıyor, solda bahçeye bakan bir koridor bilardo salonuna götürüyordu. Kapıdan girilince bu salonda birbirine çarpan fildişi yuvarlakların (bilardo topu) sesi duyuluyordu. Salona giderken oradan geçildiği için Emma oyun masasının başında ağır başlı, hapsinin göğsünde nişan bulunan, çeneleri yüksek yakalıklar üstünde, yüzleri ciddi kişiler gördü. Bunlar, ıstakayı kullanırken sessizce gülümsüyorlardı. Duvarların iç yüzünde koyu kaplama lambri üzerinde büyük yaldızlı çerçeveler ve bunların alt kenarında siyah harflerle yazılmış isimler vardı.

Genç kadın şu isimleri okudu:

"Jean Antine d'Andervilliers d'Yverbonville, kont de la Vaub-yessard ve Baron de la Fresnaye, 20 Ekim 1587'de Kutras savaşında ölmüştür."

Başka bir tabloda da:

"Jean Antoine Henri Guy d'Andervilliers de la Vaubyessard, Fransa'nın amirali, Saint Michel nişanının şövalye

rütbesine sahip, 29 Mayıs 1692'de Houge - Saint - Vaast savaşında yaralanmış, 23 Ocak 1693'de Voubyessard'da ölmüştür."

Daha arkadakiler pek gözükmüyordu. Çünkü lambaların ışığı bilardonun yeşil masasına düştükten sonra salonda loş bir gölge oluşturuyordu. Bu ışık, sıralanan tabloları parlatarak verniklerinin çatlaklarına ve çiziklerine göre, ince çizgiler halinde kırılıyordu ve bütün bu yaldızlı çerçeveler içindeki büyük siyah karelerden, şurada burada boyanın daha açık parçaları, soluk bir alın, size bakan gözler, kırmızı elbiselerin tozlu omuzlarına dökülen perukalar, yahut da yuvarlak bir baldır üstünde bir diz bağı tokası fırlıyordu.

Marki salonun kapısını açtı, bayanlardan biri (Markiz kendisi) kalktı Emma'yı karşıladı, iki kişilik bir kanepede onu kendi karşısına oturttu ve eskiden beri tanıdığı samimi bir dost gibi onunla konuşmaya başladı. Markiz aşağı yukarı kırk yaşlarında bir kadındı. Güzel omuzları, kemerli burnu ve ölgün bir sesi vardı. Bu akşam kestane rengi saçının üstüne sade dantelli bir atkı koymuştu. Uçları arkadan üç köşe sarkıyordu. Onun yanında ve uzun aralıklı bir sandalyede kumral bir genç kız oturuyordu. Yakalarında birer küçük çiçek bulunan baylar, şöminenin etrafında bayanlarla konuşuyorlardı.

Yemek saat yedide hazırlandı. Daha fazla sayıda olan erkekler bahçede birinci sofraya, kadınlar da Marki ve Markiz'le beraber yemek odasında ikinci sofraya oturdular.

Emma içeri girdiğinde, içinde çiçek kokuları, güzel örtü kokuları, nefis mantarlı et kokuları olan karışık sıcak bir havanın vücudunu sardığını hissetti. Bir sürü kollu şamdanlarda yanan mumlar gümüş takımlara alevlerini uzatıyor, sıcaktan buğulanmış olan kesme kristal takımlar, aralarında donuk bir ışık alışverişi yapıyorlardı. Sofranın üstünde boy-

lu boyuna bir çiçek şeridi uzanmıştı. Geniş kenarlı tabakların içinde piskopos külahı biçimi verilmiş peçetelerin ortalarına, yumurta gibi ufak birer ekmek kondurulmuştu. Kırmızı ıstakoz ayakları, tabaklardan dışarı fırlamış, delikli sepetlerin içinde iri iri yemişler, yeşil çimlerin üstüne kat kat yerleştirilmişti. Kanatlarıyla birlikte konmuş bıldırcınların dumanı tütüyordu. Sofracı başı de kısa pantolonu, ipek çorapları, beyaz kravatı, dantelli göğüslüğü ve bir hakim ağırbaşlılığı ile elindeki büyük tabaklar içinde yemeklerden, seçilen parçayı, kaşığının ustalıklı bir kavrayışı ile alıp önünüze koymak için davetlilerin omuzları arasından geçiyordu. Bakır çemberli büyük çini soba üstünde çenesine kadar tüle bürünmüş küçük bir kadın heykeli, bu kalabalık salona kımıldamadan bakıyordu.

Madam Bovary hanımlardan birçoğunun eldivenlerini bardaklarına koymadıklarını fark etti. (Şarap içmek istemeyenler eldivenlerini kadehlerine bırakırlardı.)

Sofranın bir ucunda ve bütün kadınların arasında yalnız, dolu tabağına eğilmiş, peçetesi çocuk gibi ensesinden bağlanmış yaşlı bir adam vardı ki ağzından damla damla salçalar akarak, yemeğini yiyordu. Göz kapakları ters çevrilmiş gibi, kızarmış gözleri vardı. Siyah bir kurdele ile sarılı küçük bir de saç ucu, başının arkasından sarkıyordu. Bu adam, Marki'nin kayınpederi ihtiyar Dük de Lavardiere idi. Conflano markisinin konağındayken yapılan Vaudreuil av partilerinde Kont d'Artua'nın sıkı dostu olmuş. Denildiğine göre M. de Coigny ile M. de Lauz'un arasında, kraliçe Marie Antoinette'in de sevgilisi. Düellolarla, bahislerle, kaçırılmış kadınlarla dolu şatafatlı bir sefahat hayatı içinde yaşamış, servetini yalayıp yutmuş ve bütün ailesini dehşet içinde bırakmış bir adamdı. Sandalyesinin arkasında bir uşak, kulağına eğilip, yüksek sesle, onun kekeleyerek parmağıyla gösterdiği, tabaklardaki yemekleri söylüyor, Emma'nın

gözleri de ikide bir, bu kral sarayında yaşamış, kraliçelerin yatağında yatmış, dudakları sarkık, ihtiyar adamın üzerinde, harika, olağanüstü bir şey seyreder gibi, takılıp kalıyordu!

Geniş bardaklara buzlu şampanyalar koyuldu. Dudaklarında onun soğuk temasını duyan Emma'nın bütün vücudu bir kere titredi. O, ömründe nar görmemiş, ananas hiç yememişti. Toz şekeri bile ona her yerde gördüğünden daha beyaz ve daha ince göründü.

Sonra hanımlar, balo hazırlıklarını tamamlamak için, yukarı odalarına çıktılar. Emma, sahneye yeni çıkan bir oyuncu titizliği ile süslendi. Saçlarını berberin tavsiyelerine göre düzeltti ve karyolada serili duran, ince tiftik yününden, elbisesini giydi. Yemekten sonra Charles'ın pantolonu dar geliyor, belini sıkıyordu.

— Dans ederken ayak kayışlarım beni rahatsız edecek sanırım, dedi.

Emma sordu:

— Ne dedin, dans mı?

— Evet.

— Aklın başında mı senin? Herkese rezil olursun, otur oturduğun yerde! Sonra ilave etti: Zaten bir doktora da bu yakışır.

Charles bir şey söylemedi. Odada bir aşağı bir yukarı yürüyor, Emma'nın giyinmesini bekliyor ve iki şamdan arasında ışıklanan vücudunu aynanın içinde seyrediyordu. Kara gözleri şimdi daha kara gibi göründü. Başını saran kurdeleler, kulaklara doğru biraz kabarık, mavi bir ışıkla parlıyor, arkadan kıvrılan saçına takılı gül, yapraklarının ucundaki yapma su damlalarıyla, ince dalının üstünde titriyordu. Yapraklı üç gül demeti ponponla kaldırılmış açık sarı bir elbise giyinmişti.

Charles geldi, sarılarak omzundan öptü.

— Bırak beni! Üstümü buruşturuyorsun.

Bir kemanın ince nağmesi ve klarnet sesleri duyuldu. Emma hemen merdivenden indi. Koşmamak için kendini zor tutuyordu.

Balo başlamıştı. Bir taraftan gelen davetliler kapıdan sığamıyor, birbirini itiyorlardı. Genç kadın, kapıya yakın küçük bir iskemleye ilişti.

İlk dans bittiği vakit parke serbest kaldı. Şimdi takım takım erkekler orada ayakta konuşuyor, özel kıyafetleriyle hizmetçiler, ellerindeki büyük tepsileri kimseye dokunmadan, götürüp getiriyorlardı. Oturan kadınların sırasında renkli yelpazeler sallanıyor, gül demetleri yüzlerdeki gülümsemeleri yarım yamalak örtüyor, tıpaları yaldızlı şişeler, yarı açık, ellerde dönüyor, o elleri örten beyaz eldivenler, tırnakların biçimini meydana vurduğu kadar bilekleri de sıkıyordu. Dantel süsler titriyor; pırlanta broşlar göğüslerde kıvılcımlanıyor, madalyonlu bilezikler çıplak kollarda şıkırdıyordu. Alınlara yapışmış ve enselerde gergin duran saçlarda yaseminler, nar çiçekleri, başaklar, peygamber çiçekleri salkım salkım, dal dal veya çelenk şeklinde duruyor, başlarında kırmızı baş örtüsü çatık kaşlı analar yerlerinde sessiz oturuyorlardı.

Kavalyesi onu parmaklarının ucundan tutarak yerine getirdiği zaman Emma'nın yüreği biraz oynadı. Tekrar dansa kalkmak için yayın kirişler üzerinde bir hamlesini bekliyordu. Çok geçmeden bu heyecanlı bekleyiş sona erdi. Şimdi o, hafif gerdan kırmalarıyla öne doğru kayarak, vücudunun kıvrımlarını orkestranın ahengine uyduruyordu. Arada bir bütün müzik aletleri susup da yalnız keman çalındığı vakit onun inceliği genç kadının dudaklarında bir tebessüm belirtiyordu. Bir tarafta masaların örtüleri üstüne dökülen

altın liraların şen sesi yükselirken şimdi, patlar gibi ortalığı aniden gürültüye boğan, gaydanın davetiyle hep birden gene dansa kalkıyorlardı. Ayaklar adımlarını gene ölçü ile atıyor, etekler kabarıp birbirine sürtüyor, eller bitişip gene ayrılıyor, az önce karşınızda yere inen gözler biraz sonra gelip gene sizin gözlerinizde duruyordu.

Yirmi beşle kırk yaşları arasında birkaç kişi (on beş kadar) dans edenlerin arasında dolaşarak, kapı önlerinde durup konuşarak, aralarındaki·yaş farkına, çehre ve kıyafet farkına rağmen, hallerindeki soylulukla orada bulunanlardan ayrılıyorlardı. Bunların elbiselerinin daha biçimli yumuşak bir kumaştan olduğu anlaşılıyor, şakaklara doğru kıvrılan saçları daha iyi bir krem ile parlıyordu. Onlarda zenginlik rengi vardı. Porselenlerin soluk benzini, ipeklilerin harelerini, kıymetli eşyanın cilasını daha parlak gösteren o beyaz ten rengi ki sağlamlığında nefis yemeklerin sağlık verdiğini ifade eder. Basık boyun bağları üstünde başlarını kolaylıkla iki tarafa döndürebilen bu adamların favorileri, devrik yakalarına kadar iniyordu. Ucuna büyük bir marka işlenmiş mendilleri ile ağızlarını sildikleri vakit hoş bir koku çıkardı. Yaşlanmaya başlamış olanlarda bir genç hali görülürken, gençlerin yüzünde bir olgunluk izi belirirdi. Kayıtsız bakışlarında günü gününe tatmin edilmiş ihtirasların ferahlığı dalgalanır ve tatlı davranışları arasında öyle kabaca bir sertlik belirirdi ki bu sertliği cins atların kullanılışı ve düşmüş kadınların sosyetesi gibi kuvvetin rol oynadığı fırsatlar veya gösteriş eğilimi tatmin eden yarı kolay işler verir.

Emma'nın üç adım ötesinde bir kavalye, inciler takınmış soluk benizli bir kadına İtalyanca Saint - Pierre kilisesi direklerinin kalınlığını, Trivoli'yi, Vezüv'yi, Castellamare'ı ve Sassine'i, Cenove'nin güllerini, Colisee'nin mehtaplarını övüyordu. Emma öbür kulağı ile de anlamadığı kelimelerle

dolu bir konuşmayı dinliyordu. Orada pek genç bir delikanlının etrafını almışlardı. Bu delikanlı bir hafta önce Miss Arcbelle ile Romulus'u yenmiş, İngiltere'de bir hendek atlamakla iki bin lira kazanmıştı. Biri, koşu atlarının fazla şişmanladıklarından, öbürü, atının ismini yanlış basan matbaa yanlışlıklarından şikâyet ediyordu.

Balonun havası gittikçe ağırlaşıyor, lambalar sararıyordu. Herkes bilardo salonuna dönüyordu. Hizmetçilerden biri bir sandalyeye çıkarak iki cam kırdı. Onun gürültüsüne başını çevirdiği vakit Madam Bovary camların arkasından bahçede, baloyu, seyreden köylülerin yüzlerini gördü. O zaman Berteaux'yu hatırladı. Çiftlik, çamurlu su birikintisi, elmaların altında bluzu ile gezinen babası gözünün önüne geldi. Orada kendi kendisini de eskiden olduğu gibi, süthanedeki süt kaplarından parmağı ile sütlerin kaymağını alırken görüyordu. Fakat şimdi bulunduğu dünyanın parıltıları arasında o zamana kadar temizliğini muhafaza etmiş olan, geçmiş hayatı tamamen siliniyor ve o hayatı yaşamış olmasından bile şüpheye düşüyordu. Kendisi orada, bütün canlılığı ile oradaydı; ve orada balonun parıltılarından başka bir şey yoktu. Onun dışında kalan her şey örtülmüş, karanlıkta kalmıştı. Elinde altın kaplama gümüş bir dondurma kadehi içinde İtalyan'ın maraskenli ekşi kirazından yapılmış dondurmasını yerken bunları düşünüyor ve dondurma kaşığı dişlerinin arasında, gözlerini hafifçe kapıyordu.

Hanımlardan biri yelpazesini kanepenin arkasına düşürdü. Dans eden baylardan biri geçiyordu. Bayan ona bakarak:

— Bayım, dedi, kanepenin arkasına düşen yelpazemi alırsanız ne kadar minnettarınız olacağım!

Bey, kanepenin arkasına doğru eğilirken şapkasını tuttuğu eli, vücudu ile bir köşe yaparak açılmıştı. O sırada Em-

ma genç bayanın elinde tuttuğu muska biçiminde bükülmüş beyaz bir şeyi şapkanın içine bıraktığını gördü. Yerden yelpazeyi alan bay, saygı ile eğilerek onu bayana uzattı. O da bir baş işareti ile teşekkür ettikten sonra elindeki buketi koklamaya koyuldu.

İspanya ve Ren şarapları ile, ıstakoz ezmesi çorbaları, badem ezmeleri, Trafalgar pudingleri ve etrafındaki donmuş elmasiyeleri koca tabaklarda titreyen, çeşit çeşit soğuk etleri ile gece yemeği artık sona erince arabalar yolcularını alıp birbiri ardı sıra gitmeye başladılar. Muslin perdenin bir köşesi açılınca bu arabaların karanlıkta parlayan fenerleri sarı ışıkları ile görülüyordu. Oturanlar azaldı. Oyun masasında birkaç oyuncu daha kalmıştı; mızıkacılar parmaklarının ucunu ağızlarına götürerek üflüyor, ateşini alıyorlardı; Charles arkasını bir kapıya dayamış uyukluyor gibiydi.

Sonuncu dans, sabahın saat üçünde başladı. Emma vals bilmiyordu. Herkes, hatta Matmazel Andervilliers ve Markiz dans ediyorlardı. Şatonun on iki kadar misafirinden başka kimse yoktu.

Kendisine teklifsizce Vikont denilen pek açık yeleği göğsüne yapışmış gibi duran bir genç geldi, ikinci defa olarak Emma'yı dansa davet etti. Onu idare edeceğini ve pekâlâ işin içinden çıkabileceğini söylüyordu.

Önce yavaş başladılar, sonra gittikçe hızlandılar. Dönüyorlardı ve her şey onların etrafında dönüyordu; lambalar, mobilyalar, lambriler ve parkeler tıpkı bir mihver üstünde dönen disk gibi dönüyordu. Kapıların yanından geçerken Emma'nın elbisesi kavalyesinin pantolonuna dolaşıyor, bacaklar birbirini arasına giriyor. Delikanlı gözlerini genç kadına eğiyor, onun gözleri delikanlının gözlerini buluyor ve vücuduna bir uyuşukluk geliyor. Dans edemeyecekti, durdu. Beraber gittiler ve daha hızlı bir hareketle Vikont onu

çekip götürdü. Kimsenin görmeyeceği bir yere, dehlizin öbür ucuna kadar gittiler. Orada, nefes nefese, kadın az kaldı düşecekti. Bir aralık başını delikanlının göğsüne dayadı. Dinleniyorlardı. Sonra gene, fakat daha yavaş, döne döne delikanlı damını yerine götürdü. Emma'nın dinlenmeye ihtiyacı vardı. Başını arkaya, duvara dayadı. Bir eliyle gözlerini kapadı.

Göz kapaklarını açtığında salonun ortasında tabureye oturmuş bir bayan gördü. Önüne üç erkek çömelmiş, kendisini dansa davet ediyorlardı. Onlardan biri de Vikont'tu. Kadın, onu seçti ve keman, dans havasıyla, tekrar ortalığı çınlatmaya başladı.

Herkes onlara bakıyordu. Geçiyor, gidiyor, gene geliyorlardı. Kadın çenesini öne eğmiş, dik duruyor, Vikont hep aynı pozda, vücut öne eğik, dudakları ileride, kol çepeçevre. Bu bayan, öbürü gibi değil, mükemmel vals biliyordu! Uzun müddet devam ettiler ve diğerlerinin hepsini yordular.

Birkaç dakika daha konuşuldu ve geceler hayır olsun, daha doğrusu sabahlar hayır olsun dendikten sonra şato misafirleri yatak odalarına çekildiler.

Charles adeta yerde sürünerek gidiyordu. Sanki dizleri karnına girecekti. Çok yorgundu. Masaların başında ara vermeden beş saat ayakta durmuş, hiçbir şey anlamadığı halde oynayanları seyretmişti. Onun için botlarını çıkardığı vakit geniş bir nefes aldı.

Emma kocasının omuzlarına bir atkı koyduktan sonra pencereyi açtı ve dirseklerini dayadı.

Gece karanlıktı. Damla damla yağmur düşüyordu. Göz kapaklarına serinlik veren nemli havayı ciğerlerine çekti. Dans havası, balonun müziği hala kulaklarında uğulduyordu. Az zaman sonra bırakıp ayrılacağı bu lüks hayatı biraz

daha uzatmak için kendini uyanık tutmaya çalışıyordu.

Tan yeri ağarmaya başladı. Emma şatonun pencerelerine uzun uzun baktı. Gördüğü kişilerin odalarının hangileri olabileceğini kestirmeye çalıştı. Onların ne halde olduklarını bilmek, içlerine girmek, onlara karışmak istiyordu. Fakat soğuktan da titriyordu. Soyundu. Büzülüp yorganın altında Charles'a sokuldu. Charles uyuyordu.

Kahvaltı kalabalık oldu. On dakika sürdü. Likör namına hiçbir şey yoktu. Hekim buna pek şaştı. Matmazel Andervilliers çörek kırıntılarını bir sepete alarak havuzda yüzen kuğu kuşlarına götürdü. Sonra sıcak limonluğu görmeye gittiler. Orada acayip şekillerde dikenli, tüylü bitkiler, askılı saksılarda kat kat piramitler meydana getiriyor ve ağzına kadar dolu yılan yuvaları gibi bu saksılardan taşıp sarkan uzun yeşil kordonların birbirine dolaştığı görülüyordu. Limonluğun bir ucunda bulunan portakallıktan, başka yerlere geçiliyordu. Marki genç kadını eğlendirmek için ahırları gezdirmeye götürdü. Sepet şeklindeki yemliklerin üstünde siyah yazılarla atların adlarını gösteren porselen levhalar vardı. Hayvanların her biri, yanından geçilirken, dilini şapırdatarak kımıldanıyordu. Eyer takımları konulan yerin zemini, bir salon parkesi parıltısıyla göze çarpıyordu. Arabaların koşumları, ortada dönen iki sütun üzerinde; gemler, kamçılar, üzengiler, gem sulukları düz bir sıra halinde boylu boyunca duvarda yer almıştı.

Charles, arabasının hazırlanmasını, bir hizmetçiden rica etti. Biraz sonra tek atlı araba taş merdivenin önüne getirildi. Bütün paketler konduktan sonra, karı koca Bovaryler, ev sahipleri Marki ve Markiz'e teşekkür ederek vedalaştılar. Araba yola çıktı. Tostes'a gidiyorlardı.

Emma sessizdi, tekerleklerin dönüşüne bakıyordu. Charles koltuğun en kenarına oturmuş, kollarını açarak diz-

ginleri idare ediyor ve küçük beygir, kendisine bol gelen okların arasında dörtnala tırıs yapıyordu. Gevşek dizginler hayvanın köpük içinde kalan kıçına çarparken, arabanın arkasına bağlanmış olan çekmece de, yanındaki sandığa düzenli darbelerle vurdukça büyük gürültü çıkarıyordu.

Tibourville tepelerine geldiklerinde, önlerinden, ağızlarında sigara, bazı atlılar geçti. Emma bunların arasında Vikont'u tanır gibi oldu. Başını çevirdiği zaman hayvanların yürüyüşüne veya dörtnala gidişine göre, değişik şekilde eğilip kalkan başların bu hareketlerinden başka uzakta bir şey göremedi.

Bir süre daha gidildikten sonra, kopan arka kayışı tamir etmek için, mola vermek zorunda kaldılar.

Charles koşumları son kez kontrol ederken, hayvanın ayakları arasında bir şey gördü, eğilip aldı. Bu bir sigara kutusuydu, kenarı yeşil bir ipekle çevrilmiş olan bu kutunun kapağında, araba kapılarında görüldüğü gibi bir arma vardı.

— İçinde iki sigara var, dedi. Bu akşam, yemekten sonra içerim.

Karısı sordu:

— Sen sigara içiyor musun?

— Ara sıra.. Fırsat buldukça...

Kutuyu cebine koydu ve midillinin üstünde kamçısını şaklattı. Eve geldikleri vakit akşam yemeği için hiçbir hazırlık yapılmadığını gördüler. Hanımefendi kızdı. Nastasie ters ters cevap veriyordu. Bunun üzerine Emma hizmetçiyi evden kovdu:

— Hemen şimdi çıkıp gideceksiniz, dedi. Sizi kovuyorum.

Yemekte soğanlı çorba ile biraz dana eti ve kuzu kulağı

vardı. Karşı karşıya oturdukları zaman Charles halinden memnun bir şekilde ellerini ovuşturdu:

— İnsan evindeki rahatı hiçbir yerde bulamıyor! dedi.

Nastasie'nin ağlamaları duyuluyordu. Bu zavallı kızı Charles biraz severdi. O, önceden işini bitirdikten sonra çok geçmeden gelir, Charles'ın yanında oturur, ona arkadaşlık ederdi. Bu onun ilk alıştığı kadın ve kasabada en eski tanıdığıydı. Karısının yüzüne bakarak sordu:

— Gerçekten kovdun mu onu?

— Elbette! Bana kim engel olabilir?

Sonra odaları hazırlanıncaya kadar, mutfakta kalıp ısındılar. Charles sigara içmeye başladı. Dudaklarını uzatarak, dakikada bir tükürerek, her çekişte ürperip tiksinerek sigarasını yarıladı. Emma yüksekten bakıp dudağını bükerek:

— Dokunacak, dedi.

Charles sigarayı bıraktı. Bir bardak soğuk su içti. Emma hemen kutuyu alarak dolabın bir köşesine attı.

Ertesi gün çok uzun oldu. Akşam olmak bilmiyordu. Gene aynı yollardan geçerek bahçede gezindi. Fideliklerin önünde duruyor, çardağın önünde duruyor, alçıdan papaz heykelinin önünde duruyor, eskiden pek iyi bildiği bütün bu şeyleri şaşkın şaşkın inceliyordu. Daha şimdiden balo kendisinden ne kadar uzaktı! Dün sabahla bu akşamı birbirinden bu kadar uzaklaştıran kimdi? Voubyessard seyahati onun hayatında bir gedik açmıştı. Boraların bir gece içinde dağlarda açtığı büyük yarıklar olmaz mıydı? Bununla beraber kaderine razı oldu. Bir gün önce giydiği güzel elbiseyi dolaptan çıkarıp hüzünlü ellerle okşadı. Parkenin kaygan cilasıyla topukları sararan saten ayakkabıları bile bu okşayıştan mahrum kalmadı. Onun kalbi de şimdi tıpkı bunlar gibiydi. Bir kere servet ve ihtişam ile tanıştıktan sonra, izle-

ri o kalbin üstünde kalacak, bir daha hiç silinmeyecekti.

Balonun hatırası Emma'nın kafasından çıkmaz oldu. Her çarşamba sabahı uykudan uyandığı vakit kendi kendine şöyle derdi: "Tam sekiz gün önce, tam on beş gün önce.. Tam üç hafta önce ben oradaydım!" Sonra yavaş yavaş yüzler kafasında karışmaya başladı. Kontrudansların havasını unuttu. Şatonun dairelerini, hizmetçilerin resmi kıyafetlerini pek o kadar net olarak görememeye başladı. Bazı detaylar kayboldu, fakat bunların hasreti olduğu gibi içinde kaldı.

Charles olmadığı zamanlarda, sık sık gider, dolapta çamaşırların arasına koyduğu, yeşil ipekli sigara kutusunu alırdı.

Alır, bakar, kutuyu açar, hatta tütün kutusuna karışan mina çiçeği kokusunu, kutunun iç kokusunu içine çekerdi. Kimindi acaba? Vikont'un olacak, kim bilir, belki de metresi vermişti. İçi sarı ve siyah damarlarla süslü menekşe renginde pelesenk ağacı üzerine işlenmiş olan bu zarif kutu, yabancı gözlerden saklanmış, saatlerce ona emek verilmiş, çalışan bir kadının düşünceli başı onun üstüne eğilmiş, ipek bukleleri, onun üstüne dökülmüştür. Kanaviçe'nin ve ilmikleri arasına derinden gelen sevdalı nefesler süzülmüş, her gün onun üzerindeki iğne, ya bir hatırayı veya bir umudu çivilemiş ve birbirine karışan bütün bu ipek teller aynı sevdanın sessiz bir devamı olmuştur. Sonra bir sabah Vikont onu alıp götürüyor.

Neler konuşmuşlardı? O, geniş pervazlı şöminenin yanında çiçek vazolarıyla asma saatler arasında duruyordu. Şimdi kendisi Tostes'ta, o ise ta nerede, Paris'teydi. Paris nasıl bir yerdi acaba? Bu, ne büyük, ne ölçüsüz bir isimdi! Yavaş yavaş bu ismi kendi kendine tekrarlıyor ve onun bir katedral çanı gibi kulaklarında çınlamasından hoşlanıyor ve

krem kutularının etiketlerine varıncaya kadar ona ait her şey gözünde alevleniyor, ışık saçıyordu.

Geceleri, pencerelerinin altından, küçük arabalarıyla balıkçılar Marjolen türküsünü söyleyerek geçerlerken o, uyanırdı. Demir çemberli tekerleklerin, şehir dışında toprağa değince yatışan gürültüsünü dinlerken içinden:

— Yarın orada olacaklar! derdi ve hayalinde onların arkasından yamaçlara çıkıyor, inişleri iniyor, köylerden geçiyor ve yıldızların ışığı altında şoselerden akıp gidiyordu. Böyle uzun süre gittikten sonra karışık bir meydana varıyor ve oradan ötesine artık hayal gücü işlemiyordu.

Paris'in bir haritasını aldı ve bunu üstünde parmağını yürüterek koca şehri gezmeye başladı. Köşe başında, sokak çizgileri arasında ve binaların yerini tutan beyaz karelerin önünde durarak bulvarları boydan boya adımlıyordu. Nihayet haritaya baka baka yorulunca gözlerini kapıyor ve karanlıklar içinde havagazı fenerlerinin, rüzgârdan kıvranarak, tiyatro meydanlarını gürültüler ile kaplayan açık araba basamaklarında, akisler yaptığını görüyordu.

"Sepet ve Somonlar Perisi" isimli kadın dergilerine abone oldu. Hiçbir satırını kaçırmadan her yerini gözleriyle yiyecekmiş gibi okuyordu. Bütün ilk temsillere ait röportajları, at yarışlarını, ziyafetleri takip ediyor, bir şarkıcının ilk sahneye çıkışı, bir mağazanın açılış töreni onu ilgilendiriyordu. Şimdi o, yeni çıkan modaları, iyi terzilerin adreslerini, Bulonya ormanı veya Operanın günlerini biliyordu. Eugene Sue'nün romanlarıyla güzel döşenmiş evleri inceledi. Balzac ve Georges Sand'ı okudu. Kişisel heveslerinin hayali tatmin yollarını onlarda buldu. Hatta sofraya bile kitabını alıp geliyor ve Charles yemeğini yiyerek ona bir şeyler anlatırken o, kitabın yapraklarını çevirmeye bakıyordu. Okuduğu şeyler Vikont'un hatırasını tazelemesine sık sık sebep

olur ve onunla, hayal ettiği şahıslar arasında, bazı yakınlıklar oluştururdu. Fakat merkezde hep o olmak üzere etrafındaki çevreler genişler ve çehresini saran hale, başka hayallerine de ışık vermek için daha uzaklara yayılıp uzanırdı.

Bu yüzden Emma'nın gözlerinde Paris, okyanuslardan daha geniş bir varoluştaydı. Pembe bir havaya sarılarak ışıldıyordu. O kargaşa içinde kaynaşan sayısız hayat, aynı zamanda parçalara ayrılmış ve çeşitli tablolara bölünmüştü. Emma bunlardan ancak ikisini, üçünü görüyor; fakat ikisi üçü ötekileri kapadığı için bütün insanlık alemi bunlardan ibaretmiş gibi geliyordu ona. Önce Elçiler Heyeti parlak parkeler üstünde yürür, aynalı salonlarda, sırma saçaklı kadife örtüleriyle duran, yumurta biçimli masalar etrafında otururlar. Orada kuyruklu elbiseler, büyük sırlar ve gülümsemeler altında gizlenen üzüntüler vardır. Bundan sonra düşesler sosyetesi gelirdi. Soluk benizli, saat dörtte yataktan kalkan kişiler. Kadınlar, elbiselerinin eteklerine İngiliz dantelleri dikilmiş zavallı melekler! Erkekler, değersiz görünüşleri altında ortaya çıkmayan değerler. Herhangi bir zevk partisi için atlarını çatlatan, yaz mevsimini gidip Bade'da geçiren ve nihayet kırkına doğru mirasyedi kızlarla evlenen kimseler... Lokantaların gece yarısından sonra yemek yenen özel odalarında mumların ışığı altında gülen alacalı bir kalabalık: Edebiyatçılar ve aktrisler.. Bunlar krallar kadar israfı seven, ulaşılmaz tutkuları ve gerçek üstü sayıklamalarla dolu kimselerdir. Onların varlıkları başkalarından üstün, gökle yer arasında ve fırtınalarla karışık, yüksek bir şeydir. Geride kalanlar, hiç yokmuşlar gibi yersiz, belirsiz kayboluyordu. Zaten kendi yakınında olan şeyler ne kadar yakınsalar düşüncesinden o kadar uzak düşüyorlardı. Onun hemencecik etrafında olan can sıkıcı kırlar, budala küçük burjuva yaşayış tarzının bayağılığı kendisine olmadık bir şey gibi geliyordu. Kaderin aksiliği ile bir ağ gibi kendisini bun-

ların içine düşmüş buluyor, halbuki ötede zevk ve ihtiras diyarı göz alabildiğine uzanıp gidiyordu. Onun istekleri içinde lüks istisnası ile gönül duyguları, adetlerin kibarlığı ile his incelikleri hep birbirine karışıktı. Yabancı bitkiler için olduğu gibi aşk için de elverişli bir toprak, özel bir sıcaklık lazım değil miydi? Mehtaplarda iç çekmeler, uzun süren sarmaş dolaşlar, terkedilmiş ellere akan gözyaşları, vücudun ürpermesi, titremeleri, sıtmalar, sevginin verdiği gevşeklikler... Bütün bunlar demek büyük şatoların balkonundan ayrılmayan şeylerdi. O şatolar, boş vakitlerle dolu şatolar.. Perdeleri ipek, yerde güzel bir halı, içi dolu çiçeklikler, kanepe üstüne kurulmuş bir karyola, kıymetli taşların ışıldaması ve özel uşak kordonlarının parıltısı.. O şatolardan ayrılmayan işte bunlardı.

Hayvanı tımar etmek için her sabah gelen postacı çırağı, kocaman tahta ayakkabılarıyla koridordan geçerdi. Gömleği delik deşik, ayakları çıplaktı. Bu kısa pantolonlu at uşağı adam kıtlığında güya işe yarıyordu. Tımar işini bitirdikten sonra akşama kadar bir daha oraya uğramazdı. Çünkü Charles gelince atını kendisi ahıra koyar, eğerini üstünden alır, yularını çıkarır, o sırada hizmetçi kız bir kucak saman getirerek gücü yettiği kadar onu yemliğe atardı. Emma (sel gibi yaşlar dökerek Tostes'tan ayrılıp giden) Nastasie'nin yerine on dört yaşında şirin yüzlü kimsesiz bir kız almıştı. Ona pamuklu başlık giymeyi yasak etti. Karşısındakine "siz," diye hitap etmeyip "arzu ederler mi?", "ne emirleri var?" tarzında hitap etmesini, su getirirken bardağı küçük bir tabağa koymasını, içeri girmeden kapıya vurmasını öğretti. Ütü, kola ve kendisini giydirmek gibi hizmetlere de alıştırarak onu bir oda hizmetçisi gibi kullanmak istedi. Yeni hizmetçi kız öteki gibi kovulmamak için hiç ses çıkarmadan ne dense boyun eğiyordu ve büfenin anahtarını üstünde bırakmak madamın adeti olduğu için Felicite akşamları

yatmadan önce oradan biraz şeker alır ve duasını yaptıktan sonra yatağında yalnızca onu yerdi. Öğleden sonra ara sıra gider, arabacıların karşısına çıkar, onlarla konuşurdu. O zaman madam da, yukarıda, odasında bulunurdu.

Madam, açık bir sabahlık giyerdi. Korsajının devrik yakası arasından üç altın düğmesiyle ince gömleği görünürdü. Belinin kemeri koca püsküllüydü. Nar tanesi rengindeki mini mini terliklerinin üstünde topuklarına kadar gelen geniş birer top kurdele vardı. Mektup yazacak bir kimsesi olmadığı halde kendine bir yazı çekmecesi, kalem, kâğıt, kurutma kâğıdı ve zarflar aldı. Etajerinin tozunu siler, aynaya bakar, eline bir kitap alır, sonra satırları arasında hayale dalarak kitabı dizlerine düşürürdü. Kâh seyahat etmek emeline düşer, kâh da eski manastır hayatına dönüp orada yaşamak isterdi. O, aynı zamanda ölmek ve Paris'te oturmak isteğindeydi.

Charles, yağmur da yağsa kar da olsa, atı ile kötü yollarda hastalara giderdi. Çiftçilerin sofrasında omlet yer, elini nemli yataklara sokar, yüzüne ılık kanlar fışkırır, can çekişenlerin hırıltısını dinler, leğenlere bakar, kirli çamaşırların altından kirli vücutları dinler, fakat her akşam eve gelince iyi yanan bir ateş, hazır bir sofra, yumuşak eşya ve zarif giyimli ince bir kadın bulurdu. Tazelik kokan nefis bir kadın ki bu kokusu nereden geldiğini, yoksa kendi derisinden, kendi vücudundan mı gömleğine sindiğini bilemezdi.

Emma türlü inceliklerle kocasını kendisine hayran ederdi. Bir gün şamdanlara kâğıttan yaptığı başlıklarda yeni bir şey gösterir, başka bir gün elbisesinin volanında değişiklik yapar yahut hizmetçi kızın beceremediği sade bir yemeğe tantanalı bir isim bularak onu iştahlı iştahlı Charles'a yutturmanın yolunu bulurdu. Bir gün Rouen'da, bayanların saat köstekleri ucuna cicili bicili bir şeyler taktıklarını gördü.

Hemen onlardan kendi de satın aldı. Şöminenin üstünde mavi renkte camdan iki vazo bulunmasını istedi. Bundan da hevesini alınca bir müddet sonra fil dişinden bir dikiş kutusu edindi ki yüksüğü kırmızı renkteydi. Charles, bu incelikleri ne kadar az kavrıyorsa o kadar çok beğeniyor ve çileden çıkıyordu. Emma onun duygularını kamçılayarak canına can katar ve yuvaya başka bir şirinlik verirdi. Sanki onun daracık hayat yoluna boydan boya altın tozu serpiyordu.

Charles'ın da sağlığının yerinde olduğu yüzünden anlaşılıyordu. İyi bir şöhret kazanmıştı. Kendisini tanımayan yoktu. Ahali onu seviyordu. Çünkü kibirli değildi; çocukları sever, meyhaneye adım atmaz ve iyi ahlaklı izlenimi verirdi. En çok nezle ve göğüs hastalıklarında başarılı oluyordu. İnsanları öldürmekten çok korktuğu için ağrıyı yatıştırıcı şuruplarla ara sıra kusturucu ilaçlardan başka, pek ilaç vermez, ayak banyosu ve sülük tavsiye ederdi.

Kesip yarmaya gelince, ondan korkusu yoktu, attan alır gibi insandan bol kan alırdı. Hele diş çekmek hususunda, soluk aldırmayan belalı bir bileği vardı. Yeni tedavi buluşlarından uzak bulunmamak için Ruche medikale (tıp kovanı) isminde bir mecmuaya da abone oldu. Bunun prospektüsünü önce görmüş beğenmişti. Akşam yemeğinden sonra biraz okurdu. Fakat odanın sıcaklığına mide dolgunluğu da katılınca şu olurdu ki beş dakika sonra uykuya dalardı ve çenesi avuçlarının içinde, saçları bir yele gibi lambanın dibine kadar dökülüp saçılmış, orada öylece kalırdı. Emma bu vaziyette ona omuzlarını kaldırarak yüksekten bakardı. Ne olurdu kocası olacak şu adam, içinde gizli bir ateş yanan, geceleri kitaplarının arasında boğulan ve sonunda romatizmalar devri olan altmışına geldiği vakit, fena dikilmiş siyah elbisesi üzerinde bir nişanı bulunan tanınmış kimselerden olaydı. O, şimdi kendinin de adı olan, Bovary isminin meşhur olmasını istiyordu. Kitapçıların vitrinlerinde o ismi gör-

mek, sık sık gazetelere geçtiğini, bütün memleketçe tanınmış olduğunu öğrenmek onca bir emeldi. Fakat Charles'ın hiç ihtirası yoktu? Hastalığı hakkında başka bir doktorla bir hastanın başında bulunduklan sırada, o doktor, Charles'ı herkesin içinde mahcup etmişti. Akşam üzeri meseleyi anlattığı vakit Emma o meslek arkadaşına fena halde tutuldu. Karısının böyle heyecanlanması Charles'ın kalbine dokunduğu için gözleri dolarak onu alnından öptü. Fakat Emma bu hakareti hazmedemiyor, hırsını almak için kocasını dövmek istiyordu. Koridora çıktı. Pencereyi açtı. Sinirlerini yatıştırmak için serin havaya ihtiyacı vardı.

Dudaklarını ısırarak kendi kendine yavaşça:

— Ne zavallı adam! Ne zavallı adam! diyordu.

Zaten ona gittikçe daha fazla kızmaya başlamıştı. Çünkü yaşlandıkça Charles'ın daha kabalaştığını, türlü türlü huylar edindiğini görüyordu. Sofra sonunda sıra yemişe gelince o, boş durmamak için, boşalmış şişelerin tıpalarını keser, yemekten sonra dilini ağzının içinde dolaştırarak aklınca dişlerini temizler, çorba içerken her yudumda kuluçka tavuk gibi boğazından bir ses çıkarırdı. Üstelik şişmanlamaya da başladığı için zaten düğme gibi ufak olan gözleri elmacık kemiklerinin şişkinliğiyle şakaklarına kadar çıkmış gibi görünürdü.

Bazen Emma yeleğine kendi kumaşlarından kırmızı bir kenar diker, kravatını düzeltir ya da giymek istediği, rengi kaçmış eldivenleri kaldırıp bir tarafa atardı. Ve bunu kocasının sandığı gibi onun için değil, sırf kendisi için ve kendi sinirine dokunduğu için yapardı. Bazen de ona okuduğu şeylerden bahsederdi. Yeni bir piyesten, bir romandan parçalar, yahut gazetelerde yazılan sosyete hayatına özgü bir şeyler anlatırdı. Çünkü nihayet Charles da bir kulağı daima açık ve karşısındaki herkesi onaylamaya hazır bir kişiydi.

Çünkü Emma çoğu kez köpeğiyle de dertleşirdi! Nerede ise şöminedeki odunlarla ve saatin rakkası ile de dertleşecekti.

Yine de kalbinin derinliklerinde, bir olay bekliyordu. Umutsuz kalmış gemiciler gibi, sisli ufuklarda beyaz bir yelken ararcasına hayatının ıssızlığına, içi dolu, göz gezdiriyor fakat bunun nasıl bir tesadüf olacağını bilmiyordu. Hangi rüzgâr onu kendisine kadar getirecek ve hangi sahillere alıp götürecekti? Bu, bir kayık mı yoksa üç ambarlı bir gemi miydi? Üzüntüyle mi yüklüydü, yoksa ağzına kadar saadetle mi doluydu? Hiç bilmiyordu. Fakat her sabah uyandığı vakit onun geleceğini umuyordu. O zaman etrafı dinler, çıt olsa kulak kabartır, sıçrayarak kalkar ve gelmemesine şaşardı. Sonra güneş batarken, daha dertli, ertesi günün gelmesini beklerdi.

Bahar geldi, ilk sıcaklarda armutlar çiçek açarken onda sıkıntılar, bunalmalar belirdi.

Temmuzun başında, ekim ayına kaç hafta kaldığını parmaklarıyla hesaplıyordu. Marki d'Andervilliers'in Vaubyessard'da bir balo daha vermesi ihtimali vardı. Fakat bütün eylül geçtiği halde ne bir davet ne de bir ziyaret için gelen oldu.

Bu boşuna bekleyişlerden sonra kalbi yeniden boş kaldı ve o zaman aynı günlerin tekrar gelip geçmeye başladı.

Günler birbirinin ardından, birbirinin aynısı, bitip tükenmeden ve hiçbir şey getirmeden geçip gidiyordu! Ne kadar düz ve tatsız olursa olsun başkalarının hayatında hiç olmazsa bir olay olması şansı vardı. Bazen bir olay birdenbire değişiklikler yapar; sahne, dekor büsbütün değişir. Fakat kendisi için ne olabilirdi? Hiçbir değişiklik olmuyordu. Tanrı demek böyle istiyordu. Hayat onun için, zifiri karanlık bir koridordu ve bu koridorun sonunda da sımsıkı kapalı bir kapı vardı.

Müziği bıraktı. Ne çalacaktı? Niçin çalacaktı? Çalsa da kim anlayacaktı? Kısa kollu kadife elbisesi ile bir konserde, Erard fabrikasının bir piyanosu başına geçerek, narin parmaklarıyla o fildişi tuşlar üzerinden geçerken etrafında bir meltem eser gibi hayranlık havasının fısıltılarını duymayacak olduktan sonra ne lüzumu vardı? Çalışmak, uğraşmak zahmetine değer miydi? Resim kâğıtları, işlediği şeyler, olduğu gibi dolapta kaldı. Dikiş onu sinirlendiriyordu. Bunlar ne içindi? Sanki ne olacaktı? Ne olacaktı?

— Zaten her şeyi okudum! diyordu içinden. Oturup ocağı karıştırır, yahut yağan yağmura bakardı.

Pazar günü akşam duası için kilisenin çanı çalmaya başladığında o ne kadar üzgün olurdu! Çanın çatlak vuruşlarını şaşkın bir dikkatle tek tek dinliyordu. Damın üstünde ağır ağır yürüyen bir kedi, güneşin soluk ışıklarına karşı kamburunu çıkarıyor, rüzgâr caddede toz serpintileri üflüyor, uzakta ara sıra bir köpek havlıyor ve sesi kırlara dağılıp kaybolan çan, bıktıran düzenli darbelerine devam ediyordu.

Sonra insanlar kiliseden çıkarlar, kadınlar cilalı ayakkabılarıyla, köylüler yeni ceketleriyle, çocukları önlerinde zıplayarak herkes evine giderdi. Karanlık basıncaya kadar, hanın büyük kapısı önünde tıpa oyununa (*)devam etmek için her zaman aynı beş-altı adam kalırdı.

Kış soğuk oldu. Her sabah camlar bir buz tabakası ile örtülüyor, buzların arasından geçen ışıklar buğulu camlardakiler gibi beyaz oluyor, bazen bütün gün değişmiyordu. Daha akşam saat dört olmadan, lambayı yakmak gerekiyordu.

Havanın güzel olduğu günlerde bahçeye inerdi. Çiğ damlaları lahanaların üstüne gümüş danteller örmüş ve bunların uzun parlak telleri birbirine değmiş olurdu. Kuşla-

rın sesi duyulmuyordu. Her şey uyuyor gibiydi. Üstü saman çöpü ile örtülü çardak uyuyor, duvarın saçağı altında kocaman hasta bir yılan gibi uzanan asma uyuyordu. Duvara yaklaşıldıkça bir süre ayağıyla tespih böceklerinin süründüğü görülüyordu. Çitin yanında, çamlar arasında, üç köşe başlığıyla dua kitabını okumakta olan keşişin sağ ayağı kopmuş, hatta alçısı donup pul pul düştüğü için yüzünde beyaz beyaz uyuz lekeler oluşmuştu.

Sonra yeniden yukarı çıkar, kapıyı kapar, ateşi karıştırır, ocağın sıcağından içine sıkıntı basar ve iç sıkıntısı ağır bir yük gibi üstüne çökerdi. Aşağı inip hizmetçi kızla pekâlâ konuşabilirdi. Fakat sıkıldığı için inemiyordu.

Her gün aynı saatte, okul öğretmeni siyah saten başlığını giymiş, evinin pencere kepenklerini açar, belinde kılıcıyla orman bekçisi geçer, her gün sabah akşam posta atları üçer üçer sokaktan geçirilerek sulanmaya götürülür, vakit vakit meyhanelerden birinin kapısındaki çıngırak çalar ve rüzgârlı günlerde berberin, iki iple asılı küçük bakır leğenlerinin birbirine çarpıp tıkırdadığı duyulurdu. Moda gazetelerinden cama yapıştırılmış eski bir resimle saçları sarıya boyanmış bir balmumu kadın başı dışında süs namına bir şeyi yoktu. Berber kendisi de şikâyetçiydi, işler

durmuştu. İlerisi ne olacaktı? İstikbal karanlıktı, sonra büyük bir şehirde, mesela Rouen limanında, tiyatroya yakın bir dükkân hayal ederek bütün gün belediye ile kilise arasındaki yolu boylu boyuna adımlarken mahzun mahzun müşteri beklerdi. Madam Bovary ne zaman gözlerini kaldırsa, kısa yün ceketi ve bir kulağına inmiş çarpık Rum fesi ile, nöbetçi bir karakol askeri gibi, onu hep orada görürdü.

Bazı öğleden sonraları, odasında, penceresinin, camından bakarken, sokakta çalgıcı bir erkek başı görürdü. Siyah favorileriyle güneşten yanmış bir baş ki tatlı geniş bir gü-

lümseme ile beyaz dişlerini göstererek ağır ağır gülümser. O zaman, hemen bir vals başlardı ve orgun üstünde, küçük bir salonda parmak kadar küçük dansçıların döndüğü görülürdü. Pembe başlıklı kadınlar, ceket giyen Tirollu erkekler, siyah elbiseli maymunlar, kısa pantolonlu baylar, kanepelerin, koltukların, konsolların arasında köşeleri bir parça yaldızlı kâğıtla bezenmiş ayna parçalarında akisleri görünerek döner, dönerlerdi. O adam, sağa, sola ve pencerelere doğru bakarak manivelasını kullanırdı. Arada bir duvarın dibine doğru fıskiye gibi uzun bir tükürük atarken, katı askısı boynunu yoran, aletini dizi ile de kaldırır ve kutuda canlanan müzik nağmeleri, şimdi hazin ve mecalsiz, şimdi şen ve taşkın, arabesk bakir bir pençe altındaki pembe taftalar arasından uğuldayarak sokağa dağılırdı. Bu havalar başka yerlerde çalınan, tiyatrolarda, salonlarda söylenen, geceleri parlak avizeler altında dans edilen dünya havalarıydı ki Emma'ya kadar ulaşıyordu. Sonu gelmez İspanyol dansı havaları genç kadının kafasında dönerek açılıyor, çiçekli halılar üstünde dini danslar yapan Hintli kızlar gibi, notalarla beraber aklı başından gidiyor ve hayalden hayale, üzüntüden üzüntüye düşüp duruyordu.

Adam, beklediği sadaka kasketine düşünce, eski bir mavi yün örtü ile örttüğü orgunu sırtladıktan sonra ağır adımlarla uzaklaşır, Emma da onun arkasından uzun uzun bakar dururdu.

Asıl yemek vakitlerinde ne yapacağını bilemezdi. Zemin katındaki o küçük yemek odasında, soba tüter, kapı gıcırdar, duvarlar sızarken, nemli kaldırımlara karşı hayatın bütün acılığını sanki tabağında bulur ve dumanı tüten çorba ona, boğazını tıkayan başka tatsızlıklar çeşnisi verirdi. Charles yemekte çok otururdu. Ya birkaç fındık geveler, yahut dirseğini dayayarak, bıçağının ucu ile muşambanın üstüne çizgiler çizerek vakit geçirirdi.

Emma artık ev işlerini oluruna bırakıyordu. Büyük perhizin birkaç gününü Tostes'ta geçirmeye gelen kaynanası bu değişikliğe pek şaştı. Eskiden o kadar titiz, o kadar ince ve nazik olan gelini şimdi günlerce kendine çeki düzen vermeden ev kıyafetleriyle duruyor, ayağında gri pamuk çoraplar görülüyor, tek mum ona yetiyordu. Emma, "Madem ki zengin değiliz, tutumlu olmalıyız" derdi. Sonra çok memnun, çok mesut olduğunu, Tostes'tan pek hoşlandığını söyleyerek ve bin dereden su getirerek kaynanasının ağzını kapatırdı. Zaten Emma onun öğütlerini de pek dinleyeceğe benzemiyordu. Bir gün kadıncağız nasılsa evdeki hizmetçilerin dini ödevleriyle efendilerinin ilgilenmesi doğru olacağını ileri sürdüğü vakit gelini ona öyle öfkeli bir bakış ve öyle soğuk bir gülüşle cevap verdi ki zavallı kadın bir daha ağzını açmadı.

Emma gün geçtikçe huysuz ve şımarık oluyordu. Özel olarak kendisi için yaptırdığı yemeklere el sürmez, bir gün yalnız süt içerken ertesi gün fincanlar dolusu çayla midesini şişirirdi. İkide bir inat eder, bir yere çıkmaz; içeride sıkıntıdan boğulur, sonra pencereleri açar ve inadına incecik elbiseler giyerdi. Hizmetçi kıza pek sert davrandığı zamanlar gönlünü almak için ona öteberi verir, yahut komşularına gitmesine müsaade ederdi. Aslında pek merhametli değildi ve dağ halkının ruhlarında, nasırlanmış kaba ellerinin katılığından bir şeyler kaldığı gibi, onun da kalbi başkalarının ızdırabına o kadar acı duymazdı. Öyle iken bakarsınız, günün birinde kesesindeki bütün gümüş paraları fukaraya atardı. Şubat sonlarına doğru baba Rouault iyileşmesinin hatırası olarak bir baba hindi getirdi ve üç gün Tostes'ta misafir kaldı. Charles hastalarıyla meşgul olduğu için ona arkadaşlık etmek vazifesi Emma'ya düştü. Misafir sürekli sigara içerek odayı duman içinde bırakır, ocağın ızgarasına tükürürdü. Durmadı, dinlenmedi, çift çubuk, inek, dana, ta-

vuk, hindi, bir de belediye meclisinden bahsetti. Bir dereceye kadar ki, gittiği vakit, Emma oh! diye geniş bir nefes alarak arkasından kapıyı kaparken içinde duyduğu bu ferahlığa kendi de şaştı. Zaten o artık hiçbir şeye, ne de bir kimseye karşı kötü duygularını saklamıyordu. Ara sıra ortaya olmadık düşünceler atar, başkalarının takdir ettiğini batırır, herkesin kötülediği fesatlıkları veya insafsızlıkları hoş görürdü; o zaman kocası gözlerini dört açıp bakar ve şaşardı.

Bu sefalet hep böyle sürüp gidecek miydi? Ondan yakasını hiç kurtaramayacak mıydı? Oysa çok mutlu yaşayan kadınlar vardı. Kendisinin onlardan geri kalır yanı yoktu! Vaubyessard'da iken ne düşesler görmüştü ki vücutları daha hantal, davranışları daha bayağıydı. Bu yüzden Tanrı'nın haksızlığına lanet eder, başını duvara dayayıp ağlarken, şatafatlı yaşayışlara imrenir; baloya, maskeli gecelere imrenir, onların kucağında kendisinin daha bilmediği aşırı zevklere ve çılgınlıkları özenirdi.

Yüzü gittikçe sararıyor ve yüreği daralıyordu. Charles ona biraz valeriyan verdi. Kâfurlu banyolar yaptırdı. Ne yapılsa tersine tesir yaparak sanki onu daha beter sinirlendiriyordu.

Bazı günler de gevezeliği tutar, müthiş bir neşeyle sürekli konuşurdu. Sonra bunun arkasından ona bir uyuşukluk gelir ve birdenbire sessiz, hareketsiz kalırdı. O zaman kollarına bir şişe kolonya dökerek canlanmaya çalışırdı.

Sürekli Tostes'tan şikâyet ettiği için Charles hastalığın sebebini yer ve iklime bağladı ve bunun üzerinde durarak nihayet başka taraflara gidip yerleşmeyi düşünmeye başladı.

Bunun üzerine Emma zayıflamak için sirke içmeye başladı. Kısa ve kuru bir öksürüğe yakalandı. İştahını bütün bütün kaybetti.

Tam işlerini yoluna koymuşken Tostes'tan taşınmak Charles'ın hiç işine gelmiyordu. Yine de mutlaka gerekliyse elden gelen bir şey yoktu! Karısını Rouen'da eski hocasına götürdü. Hastalığı sinirseldi. Hava değişikliği lazımdı.

Birkaç yere baş vurduktan sonra, Charles Neufchatel yakınlarında Yonville Abbaye kasabasının hekimi olan Polonyalı bir çiftçinin bir hafta önce başka bir yere taşındığı haberi geldi. Bunun üzerine Charles kasabanın eczacısına bir mektup yazarak ne kadar kalabalık olduğunu, en yakın hekimin ne kadar uzaklıkta bulunduğunu, giden doktorun senelik kazancının ne kadar tuttuğunu sordu. Gelen cevaplar hep işine yarayacak gibi olduğu için Emma'nın durumu düzelmeyecek olursa ilkbaharda oraya göç etmeyi tasarladı.

Bir gün Emma, taşınma sevinci içinde çekmecelerden birini düzeltirken eline bir şey battı. Evlilik buketinin teli. Portakal çiçekleri tozdan sararmış, gümüş tel örgülü ipek kordelalar kenarlarından sarkıp tiftiklenmişti. Bir kere baktıktan sonra buketi ateşe attı. Kuru bir saman çöpü ondan daha çabuk alev alamazdı. Sonra bu; küllerin üstünde ağır ağır kıvranan kırmızı bir çalı oldu. Onun nasıl yandığına bakıyordu. Küçük karton üzümler çatlıyor, sarı pirinç teller kıvrılıyor, kurşun şerit eriyordu. Katılaşan kâğıt çiçekler ocağın madeni kısmı boyunca siyah kelebekler gibi sallanırken sonunda ocağın çekişiyle uçtular.

Mart ayında Tostes'tan ayrıldıkları zaman Madam Bovary hamileydi.

Yonville - Abbaye, buraya abbeyi yani manastır Yonville denmesinin sebebi, bir zamanlar, şimdi hiçbir izi bile kalmamış eski bir manastıra sahip olmasındandır. Rouen'dan sekiz fersah (32 kilometre) uzaklıkta Abbeville ile Beauvais yolları arasında, Andelle'e dökülen küçük Rieule ırmağının suladığı vadinin bir ucundadır. Çocukların, denize karıştığı

yerde olta ile alabalığı tutarak vakit geçirdikleri bu ırmağın üzerinde, Andelle'e kadar üç değirmen vardır.

Boissiere'de büyük yoldan ayrıldıktan sonra vadiye bakan Leuxr yamacının tepesine kadar düz olarak çıkılır. Ortadan geçen ırmak, vadiyi görünüşleri birbirinden farklı iki çeşit iklime ayırmış gibidir. Sulu taraf, tamamen mera, sağ taraf da tamamen tarladır. Çayır, alçak tepelerin çevresinde uzanarak arkadan Bray topraklarının çayırlığına ulaşır. Halbuki doğu tarafında ova, yavaş yavaş yükselerek gittikçe genişler ve sarışın buğday tarlalarını göz alabildiğine gözünüzün önüne serer. Çayırın kenarından akan su, bir taraftan çimlerin, bir taraftan da sapan izlerinin rengini beyaz bir çizgi ile ayırır ve böylelikle manzara, yakasının kenarına gümüş bir kordon geçirilmiş koca bir mantonun yayılmış halini andırır. Ufka doğru, vadinin sonuna kadar gidilince Argeuil ormanının meşeleri ve Saint - Jean tepesinin yukarıdan aşağı sıra sıra süzülmüş kırmızı değişik kazıntılar gösteren dik yamaçlarıyla karşılaşılır. Bu kazıntılar yağmur sellerinin izleri olduğu gibi kül rengi dağın sırtında ince bir sicim gibi görünen o tuğla rengi de, ötede başka yerlere akan çelikli maden sularından ileri gelmektedir.

Burası Normandiya, Picardie'ya ve Fransa adası sınırları üzerinde soysuz bir topraktır ki köyü karaktersiz olduğu kadar dili de aksansızdır. Bütün o civardaki peynirlerin en kötüsü orada yapılır. Diğer taraftan tarım da pahalıya mal olur, çünkü, kum ve çakıl dolu gevrek toprakları beslemek için çok gübre ister.

1835'e kadar Yonville'e gidecek hiç yol yoktu. Fakat yenilerde kasabalar arasında çok kullanışlı yol yapıldı. Bu yol Abbeville ve Amiens yollarını birbirine bağladığı gibi Rouen'dan Flandres'ye giden arabacıların da ara sıra işine yaramaktadır. Yine de yeni ticaret imkanlarına rağmen Yon-

ville Abbeyi ileri gidememiş, yerinde saymıştır. Tarım işlerini iyileştireceklerine ahali, kıymeti ne kadar düşmüş olursa olsun gene otlakçılıktan vazgeçmemiş ve küçük tembel kasaba ovadan uzaklaşarak ırmak tarafına doğru büyümekte devam etmiştir. Onun, tembellik yapmak için su kenarında uzanan bir inek çobanı gibi, ırmak boyunca yattığı görülür.

Köprüden sonra, tepenin dibinde, iki tarafına kavak fidanları dikilmiş bir yol başlar. Bu yol sizi doğruca şehrin ilk evlerine götürür. Etrafı çitle çevrilmiş olan bu evler, damlarına el merdivenleri, sırıklar, oraklar takılı sık ağaçlıklar altına dağınık bir halde serpilmiş bulunan evler, arabalıklar, kaynatına evleri gibi bir sürü binalarla dolu avlular arasındadır. Kulübelerin üstü, gözlere kadar inen kürk başlıklar gibi alçak pencerelerin üçte biri hizasına kadar iner, bunların kaba ve kabarık camlarının ortasında şişe diplerine benzer, bir yumru bulunurdu. Köşeden köşeye kara kirişler bulunan beyaz duvarlarına ara sıra cılız bir armut fidanı takılır, zemin kattaki kapılarında, elma şarabı ile ıslatılmış, esmer bayat ekmek kırıntılarını kapının önünde gagalamaya gelen piliçlerin içeri girmemesi için küçük bir döner tahta siper bulunurdu. Bununla beraber avlular gittikçe darlaşıyor, evler sıkışıyor, çitler kalkıyor; süpürge sapının ucuna takılı bir demet eğreti otu pencerenin altında sallanıyor; artık bir nalbant, iki üç küçük yeni yol arabası ile bir arabacı ustası, dışarıda yol üstünde yer alıyordu. Sonra bir parmaklığın arasından parmağı ağzında aşk perisi heykeli ile bezenmiş bir çimen dairesi, ötesinde beyaz bir ev görülür; mermer merdivenin iki tarafında iki dökme vazo vardır; kapıda noter levhaları parıldar. Burası noterin evi ve evlerin en güzelidir.

Yirmi adım ötede, öbür tarafında ve meydanın girişinde kilise vardır. Alçak bir duvarla çevrilmiş olan küçük mezar-

lık, mezar taşları ile öyle doludur ki yerle bir olan eski taşlar, sürekli bir döşeme halini almış, aralarında biten otlar, kendiliğinden düzenli kareler meydana getirmiştir. X. Charles saltanatının son senelerinde yeniden yapılmış olan kilisenin ahşap kubbesi yer yer tepeden çürümeye başlamış ve mavi renkteki zemini üstünde kara oyuklar oluşmuştur. Kapının üstünde ve orgların bulunacağı yerde erkeklere mahsus bir minber vardır. Dönme bir merdivenle çıkılan bu minber, tahta topuklar altında gürültülü sesler verir.

Tek parça gibi birbirine bitişik camlardan güçlü ışık yandan gelerek sıraları aydınlatır, duvarların şurasında burasında çivili hasır parçaları ve bunların altında büyük harflerle "Bay filancanın sırası" yazısı görülür. Daha ötede, iç kilisenin darlaştığı yerde, papazın günah çıkarma dolabı, Meryem Ana'nın küçük bir heykeli ile yan yanadır. Heykelin sırtında saten bir elbise, başında beyaz sırma yıldızlarla işlenmiş tül bir baş örtüsü vardır. Yanakları Sandviç adalarının bir putu gibi kıpkırmızıdır. En sonunda İçişleri Bakanı tarafından gönderilmiş Kutsal Aile (*) tablosunun bir kopyası, dört şamdan arasından, kilisenin en büyük mihrabına yüksekten bakarak tamamlar. Okuyucuların oturdukları çam tahtasından bölmeli sıralar boyanmadan kalmış.

Yirmi kadar direkle tutturulmuş kiremitli bir çatıdan ibaret olan Pazar yeri, tek başına Yonville'in büyük meydanını yarı yarıya kaplayacak kadardır. Bir Paris mimarının desenleri üzerine yapılmış olan belediye binası, eczacının evinin yanı başındaki köşede bir Yunan tapınağı tarzındadır. Yer katında üç iyonik (eski İzmir ve Çeşme sahilleri) direk, birinci katta boydan boya kubbeli bir galeri ve ucundaki üç kemerin aralığını dolduran bir Golova horozu ki bir pençesinde adalet terazisini tutarken öteki pençesini şehrin anayasasına bastırır.

Fakat Yonville'de en çok dikkat çarpan yer, Lion dor misafirhanesi karşısındaki, Bay Homais eczanesidir! Hele geceleri asma lambası yandığı ve vitrinini süsleyen büyük kırmızı ve yeşil şişeler, uzaklara doğru yerde iki renk ışıktan birer yol uzattığı vakit Bengale ateşlerini andıran bu ışıkların arasından, dirseğini masasına dayamış olan eczacının gölgesi görünür. Evi yukarıdan aşağı ilanla doludur. Yuvarlak, basılmış ve İngiliz harfleri ile yazılı bu ilanlarda: "Vichi maden suları, Seltz ve Bareges suları, kanı temizleyen ilaçlar, doktor Raspail metodu, Arap macunları, Darcet'nin pastilleri, Regnault'un pestilleri, sargılar, banyolar, sağlık çikolataları v.b" vardır. Dükkânı baştan başa kaplayan tabelada yaldızlı harflerle: "Eczacı Homais" yazılıdır. Sonra dükkânın iç tarafında, tezgahın üstündeki büyük büyük terazilerin arkasında camlı bir kapıda "Laboratuar" kelimesi ve kapının aşağıda kalan yarısında da, siyah bir zemin üstüne yaldızlı harflerle gene "Homais" kelimesi görülmektedir.

Yonville'de bunlardan başka görülecek bir şey yoktur. İki tarafında birkaç dükkânı bulunan ve bir silah atımı mesafesinde olan tek caddesi, yolun dönemecinde birdenbire biter. Eğer bu cadde sağda bırakılarak Saint-Jean tepesinin eteği takip edilirse çok geçmeden mezarlığa varılır.

Koleradan sonra mezarlığı büyütmek için bitişiğindeki araziden üç dönüm yer alınmış ve aradaki duvar yıkılmıştır. Fakat eklenen bu yeni parçaya hemen hiç ölü gömülmemiş, mezarlar eskiden olduğu gibi hep kapı tarafına yığılmakta devam etmiştir. Mezarlığın bekçisi, ki aynı zamanda hem kilise hademesi hem de mezarcıdır (böylelikle ölülerden iki katlı yarar sağlarken) boş kalan yerlere de patates ekerek topraktan da bir kar çıkarır. Bununla beraber onun küçük tarlası yıldan yıla darlaşmaktadır. Hele salgın bir hastalık olunca ölülerin çoğalmasına mı sevinmesi yoksa mezarların yer kaplamasına mı üzülmesi gerektiğini bile-

mez. Bir gün papaz ona:

— Siz ölülerle besleniyorsunuz Lestiboudois! dedi. Bu ağır söz üzerine bir müddet düşündü ve bu işi bıraktı. Fakat bugün hala o, patates ekimine devam etmekte ve onların kendi kendine yetiştiğini ileri sürmektedir.

Anlatacağımız olaylardan beri Yonville'de hiçbir değişiklik olmadı. Kilisenin çan kulesi üstündeki üç renkli tenekeden bayrak eskisi gibi dönmekte, modaya göre kumaşlar satan manifaturacının reklam için kapıya astığı iki kumaş parçası rüzgârdan sallanmakta, eczacının şişeler içinde sakladığı düşürülmüş çocuklar, tortulu bir ispirtoda, gittikçe çürümekte ve lokantanın büyük kapısı üstündeki yaldızlı ihtiyar arslan, yağmurlardan rengini kaybetmiş, gelene geçene kıvırcık yelesini göstermektedir.

Bovary'lerin Yonville'e inecekleri akşam otelin sahibi dul Madam Lefrançois o kadar telaş içindeydi ki, tencerelerini karıştırırken iri damlalarla buram buram terliyordu. Kasabada pazar kurulduğu günden sonraki gündü. Etleri kesmek, piliçleri temizlemek, çorbayı, kahveyi hazırlamak lazımdı. Bundan başka o, kendi pansiyonlarının, doktorun, karısının ve hizmetçisinin yemeğini de hazırlayacaktı. Bilardo salonu kahkahalarla çınlıyor, üç değirmenci bağırarak rakı istiyorlardı. Arkadaki kümeste tavukların gürültüsünden durulmuyor, çünkü hizmetçi yakalayıp kesmek için onları kovalıyordu.

Yeşil deri terlikler giymiş, başında sırma püsküllü bir fes olan, biraz çiçek bozuğu bir adam, sırtını şömineye vermiş ısınıyordu. Halinden pek memnun olduğu belliydi. Başının ucunda asılı duran kamış kafesteki saka kuşunun emniyetli hayatı kadar, hayatı sakin ve rahat görünüyordu; işte eczacı bu adamdı.

Misafirhane sahibi kadın bağırıyordu:

— Artemise! Çalı çırpı hazırla, sürahileri doldur, rakı getir, çabuk ol! (eczacıya dönerek) Bari beklediğiniz kimselere ne türlü tatlılar vereceğimi bilseydim! Nakliyeciler, bilardo salonunda gene gürültüye başladılar! Küçük yük arabaları da büyük kapının altında kalmış olacak? Kırlangıç gelirse onun dibini çıkarmasını iyi bilir! Şu Polit'i çağır da onu yerine koşun bari! Bay Homais, bilirsiniz, sabahtan beri belki on beş parti oynadılar ve sekiz okka elma şarabı iştiler. Fakat (kevgiri elinde, uzaktan onlara bakarak) korkarım bunlar bilardonun çuhasını paralayacaklar.

Homais:

— Önemli değil, dedi, yenisini alırsınız.

Dul kadın:

— Başka bir bilardo almak ha! diye haykırdı.

— Bu bir işe yaramıyor, Madam Lefrançois, haksızlık ediyorsunuz! Tekrar ediyorum, büyük haksızlık ediyorsunuz! Ayrıca şimdi, bilardo meraklıları köşe çukurlarının daha küçük ve ıstakaların daha ağır olmasını istiyorlar. Artık herkes bilye oynamıyor. Her şey değişti. Zamana ayak uydurmak gerek! Bir kere Tellier'ye baksanıza.

Kadın öfkesinden kıp kırmızı oldu. Homais ekledi:

— Siz ne derseniz deyin, onun bilardosu sizinkinden daha şık!Mesela Polonya'ya veya Lion'da sel altında kalanlara yardım etmek için oyuna bir para koymak gerekse...

Otelci kadın şişman omuzlarını kaldırarak Homais'nin sözünü kesti:

— Onun gibi haytalardan korkmayız biz! Sen kendi İşine bak, Bay Homais! Liondor yaşadıkça ona gelenler de olacaktır. Bizim işimiz iyi gidiyor. Kesemiz para görüyor. Ama bu günlerde, Cafe Français'yi, kepekleri üzerinde güzel bir ilanla, bir sabah kapanmış bulacaksınız! (Kendi kendine

söylenir gibi devam ederek) Bilardomu değiştirmek ha! Çamaşırlarımı yerleştirirken o kadar işime yarayan ve av zamanı altı yolcuya kadar üstünde yatırdığım bilardomu öyle mi? Fakat bu uyuşuk Hivert de bir türlü gelmedi! Eczacı sordu:

— Onu, beylerin akşam yemeği için mi bekliyorsunuz?

— Bunun için onu bekler miyim? Bay Binet neredeyse gelir. Saat altıyı vurunca onu kapıdan girerken görürsünüz. Çünkü tam vaktinde gelmek konusunda dünyada bir eşi daha yoktur. Küçük salondaki yerini kimseye vermek istemez. Öldürsen başka yerde yemez! Ne kadar da titizdir! Bir türlü şarap beğendiremem! Bak, Bay Leon hiç öyle değildir. O bazen yedide, hatta yedi buçukta gelir. Önüne ne koysan yer, aramaz. Ne iyi bir delikanlı! Hiçbir sözü ötekinden yüksek sesle değildir.

— Çünkü eğitim almış bir adamla Karabinalı eski bir atlı, bir tahsildar arasında, büyük fark vardır.

Saat altıyı vurdu. Binet içeri girdi. Zayıf vücudunun etrafında etekleri kendiliğinden düşen mavi bir ceket giymişti. Başının tepesinde, parçaları şeritle bağlanmış deri kasketinin kalkık siperi altından, kenarları kasket kullanmaktan ezilmiş dazlak bir alın ortaya çıkıyordu. Siyah bir yeleği, bir kıl yakası, gri bir pantolonu ve her mevsimde giydiği parlak, cilalı çizmeleri vardı ki parmaklarının çıkıntılı olmasından iki paralel şişkinlik yapardı. Küçük gözleri ve kemerli burnu ile uzun ve renksiz yüzünü, çenesinin altından dolanarak, bir bahçe fideliği pervazı gibi çerçeveleyen kumral sakalının hizasını hiçbir kıl geçmiyordu. Bütün kâğıt oyunlarında usta, iyi bir avcı ve güzel bir yazısı olan Binet'nin, evde bir çıkrığı vardı ki, vakit geçirmek için onda peçete halkaları çevirir, bir oyuncu kıskançlığı ve burjuva egoizmi ile evini bunlarla doldururdu.

Küçük salona doğru yöneldi. Fakat önce oradan üç değirmenciyi çıkarmak gerekti; ve sofra takımı hazırlanıncaya kadar Binet, sobanın yanında sessiz durup bekledi. Sonra kapıyı kapadı ve her zaman yaptığı gibi kasketini çıkardı.

Eczacı, otelci kadınla yalnız kalır kalmaz sözüne devam etti:

— Birkaç nezaket sözü söylese dili mi aşınır!

— Hiçbir zaman fazla konuşmaz. Geçen akşam, kıyafetleri düzgün iki yolcu gelmişti. Bu zeki delikanlılar öyle tuhaf şeyler anlattılar ki gülmekten gözümden yaşlar geldi. O ağzını bile açmadan karagöz balığı gibi öyle duruyordu.

— Evet, dedi eczacı. Bir toplum adamında olması gereken uygun bir kelime bulma gücü ya da tam yerinde bir şaka yapabilme yetisi onda yok.

Otelci kadın itiraz etti:

— Yine de, hali vakti yerinde imiş.

— Hali vakti yerinde mi? Onun mu? Parası mı varmış? (Biraz duraklayarak) Belki kendi işinde.

Sonra tekrar konuşmaya başladı:

— Büyük işler yapan bir tüccar, hukuk müşaviri, bir avukat, bir doktor, bir eczacı düşüncelerine o kadar dalmış bir halde olabilir. Bu yüzen dalgın ve hatta kaba görünebilir, bunu anlarım. Tarihten bu gibi durumlara birçok örnek verirler. Fakat en azından onların düşündükleri, kafalarında tarttıkları bir şey vardır. Mesela benim birkaç kere başıma gelmiştir. Bir etiket yazmak için kalemimi ararım, ararım da neden sonra bakarım kalem kulağımda duruyor.

Bu sırada Madam Lefrançois, yolcuları getirecek arabanın gelip gelmediğini anlamak için, kapıya gidip dışarı baktı. Kırlangıç henüz görünmüyordu. Mutfağa döndüğünde birden sıçradı. Siyahlar içinde biri aniden içeri girmişti. Ba-

tan güneşin son ışıklarıyla da bu adamın, yüzünden kan damlayan, atlet yapılı biri olduğu fark ediliyordu. Lokantacı kadın mumlarıyla beraber şöminenin üstünde dizili duran bakır şamdanlardan birine uzanarak:

— Bir isteğiniz mi var, papaz efendi? dedi. Bir şey almak istemez misiniz? Mesela bir kadeh likör, bir bardak şarap?

Papaz kibarca geri çevirdi. Geçen gün Ernemont manastırında unuttuğu şemsiyesini sormaya gelmişti. Şemsiyenin, akşama evine bırakılmasını Madam Lefrançois'dan rica ederek kiliseye gitmek üzere oradan çıktı. Kilisede akşam çanı çalıyordu.

Eczacı, ayak sesleri duyulmayacak kadar uzaklaşınca papazın bu hareketini pek uygunsuz buldu. Bir likör veya şarap ikramını kabul etmemek! Yalakalığın bu derecesi, eczacıya pek iğrenç görünmüştü. Bu papaz milletinin içmedikleri içki yoktu. Yine de onları kimse görmez! Onlar içerler ve kiliseye verilen vergi mevsimini iple çekerler.

Otelci kadın papazı savunmak için:

— Yine de, sizin gibi dört kişiyi bir eliyle devirecek kadar da kuvvetlidir. Buna ne diyorsunuz? Geçen sene bizim kuru otları içeri alırken adamlarımıza yardım etti. Yemin ederim, bir defada altı yığın birden getirdiği olurdu.

— Aferin! dedi eczacı, öyle ise siz kızlarınızı günah çıkarmak için bu dinç yapılı papazlara göndermelisiniz. Ben kendi hesabıma, hükümetin yerinde olsam, papazlardan ayda bir kere kan aldırırım. Evet, Madam Lefrançois, her ay ahlak için geniş miktarda bir kan alımı! Anlıyor musunuz?

— Susunuz, Bay Homais! Siz bir günahkarsınız, dinsiz, imansız bir adamsınız!

Eczacı sinirlendi:

— Ben dinsiz değilim. Benim de kendime göre bir dinim var. Hatta onların bütün o gülünç ayinlerinden ve hokkabazlıklarından daha ileri bir dinim var. Ben Tanrı'ya taparım. O'nun yüceliğine, yaratıcı varlığına imanım var. Yurdumuza ve ailemize karşı vazifelerimizi yapalım diye bizi buraya, şu dünyaya getirmiş, işte o kadar. Daha ötesi bana lazım değil. Kiliseye gitmeye, orada gümüş tabakları öpmeye, bizden daha mükemmel yiyip içen birtakım düzenbazların, benim kesemden beslenip göbek yapmalarına lüzum görmüyorum. Çünkü insan Tanrı'nın, eski insanlar gibi, kırda, ormanda, hatta gök kubbesi karşısındaki hayranlığıyla da sunabilir. Benim Tanrı'm, Sokrat'ın, Franklin'in, Voltair'in, Beranger'in Tanrı'sıdır. Benim imanım kaba saba, dağlı bir köy papazı yardımcısının inancı ve 89 ihtilalinin ölmez prensipleridir! Bundan dolayı elinde asa, çiçekli bahçesinde gezen, dostlarını balina balığı karnında barındıran, bir çığlıkla ölen ve üç gün sonra gene dirilen bir kimsenin, Tanrı'nın aptal bir kulunun varlığını kabul edemem. Bunlar esasen saçma ve temelinden bütün fizik kanunlarına taban tabana zıt şeylerdir ki bize papazların nasıl düşük bir cehalet içinde uyuşup kaldıklarını ve halkı da nasıl kendileri gibi o cehalet batağına sürüklediklerini gösterir.

Eczacı etrafına göz gezdirdikten sonra sustu. Böyle bakınırken karşısında bir halk topluluğu arıyordu, çünkü hararetli hararetli söylerken bir aralık kendini Belediye Meclisi toplantısında sanmıştı. Fakat lokantacı kadın onu dinlemiyor, hep dışarıya kulak kabartıyordu. Çok geçmeden kırlangıç kapının önünde durdu. Biri önde olmak üzere arabaya üç beygir koşulmuştu.

Yonvilleli birkaç kişi meydana birikti. Her kafadan bir ses çıkıyor, kimi ne olduğunu soruyor, kimi de şehirden getirdiği şeyleri görmek istiyor, arabacı Hivert ise hangi birine cevap vereceğini bilemiyordu. Kasabanın siparişlerini dük-

kân dükkân gezerek, şehirden o temin ederdi. Kunduracıya kösele, nalbanda nal, otelci kadına bir varil ringa balığı, şapkacıdan şapkalar, berberden takma saçlar getirir. Hayvanlar arabayı kendi kendilerine çeke dursunlar, kendi ayakta yüksek sesle bağırarak evlerin önünden geçerken bu paketleri ayırır, kapıların üstünden avlulara atardı.

Yolda başlarına gelen bir olay yüzünden gecikmişti. Madam Bovary'nin köpeği kaçıp tarlaların arasında kaybolmuştu. Tam bir çeyrek saat ıslık çalarak onu çağırmak gerekti. Hivert yarım fersah kadar geri dönüp her dakika onu görecek gibi olduğu halde köpek bulunamamış ve araba yoluna devama mecbur kalmıştı. Emma ağlayıp sızlamış, sinirlenip öfkesini Charles'dan almış. Arabada bulunan manifaturacı Bay Lheureux bin dereden su getirerek madama teselli vermiş, kaybolan nice köpeğin seneler geçtikten sonra gelip sahiplerini bulduğunu anlatmıştı. Hatta, diyordu, söylediklerine göre bir köpek böylelikle İstanbul'dan Paris'e kadar gelmiş, başka bir köpek de düpedüz elli fersahlık yol almış, yüzerek dört şehirden geçmiş, hatta kendi babasının tüylü bir finosu varmış ki on iki sene kayıplara karıştıktan sonra bir akşam yolda hiç haberi yokken aniden arkadan gelip ihtiyarın omzuna sıçramış.

Arabadan ilk önce Emma indi. Onun arkasından Felicite, Bay Lheureux, bir sütnine indiler. Akşamdan beri bir köşede deliksiz uyuyan Charles'ı uyandırmak gerekti.

Homais madama derin saygılarını, beyefendiye iltifat ve sevgilerini bildirmek için yanlarına geldi. İçten bir tavırla, bir hizmetlerinde bulunmakla kendini bahtiyar sayacağını ve karısı bulunmadığı için tek başına gelmek zorunda kaldığını söyledi.

Madam Bovary mutfağa girince hemen şömineye yaklaştı. Parmaklarının ucu ile eteklerini diz kapakları hizasın-

dan tutup topuklarına kadar kaldırdı ve siyah ayakkabılar içindeki ayağını ocağa doğru uzattı. Çiğ bir ışık elbisesinin örgüsüne, beyaz derisinin üzerine, hatta ara sıra ateşe bakarken kırpıştırdığı göz kapaklarına kadar bütün vücudunu baştan ayağa aydınlatıyor, aralık duran kapıdan giren rüzgârın üflediği ateşten, hazin bir alev rengi dalgalanarak üstünden geçiyordu. Şöminenin öbür tarafında kumral saçlı bir genç, sessiz ona bakıyordu.

Noter yazıcısı M. Leon Dupuis Leon Dor'un ikinci sürekli müşterisiydi. Yonville'de çok canı sıkıldığı için gece konuşup vakit geçirebileceği yolcular geleceği ümidiyle yemek saatini geciktirirdi. Bazen işini bitirdiği günler ne yapacağını bilemediği için tam vaktinde gelir ve o zaman, çorbadan peynire kadar, bütün yemekte Binet ile baş başa kalmaya katlanırdı. Onun için yeni gelen yolcularla beraber yemeğini yemesini lokantacı kadın teklif ettiği vakit Leon bu teklifi sevinçle kabul etti. Bunun üzerine büyük salona geçildi. Madam Lefrançois oraya dört kişilik gösterişli bir sofra hazırlamıştı.

Homais nezleden çok korktuğu için başındaki yunan fesi ile oturmasına müsaade istedi.

— Madam mutlaka yorulmuştur, öyle değil mi? Bizim kırlangıç da insanı çok sarsar!

Emma cevap verdi:

— Haklısınız, fakat ben böyle rahatsızlıkları severim. Yer değiştirmekten hoşlanırım.

Noter yazıcısı içini çekerek onayladı:

— Bir yere çivilenip kalmak ne bıktırıcı bir şey!

Charles atıldı:

— Ya benim gibi ömrünüzü at üzerinde geçirmek zorunda olsanız...

Leon madam, Bovary'ye bakarak hemen cevap verdi:

— Bence bundan iyi bir şey olamaz. Ama yapabilene...

Eczacı:

— Zaten, bizim buralarda doktorluk pek zahmetli bir iş değildir. Çünkü bütün yollarımız araba için uygundur. Çiftçilerimizin hali vakti yerinde olduğu için iyi de ücret verirler. Bakılırsa buradaki hastalıklar adi bağırsak iltihapları, bronşitler, safra bozuklukları gibi her zamankileri saymayacak olursak hasat mevsiminde ara sıra kendini gösteren sıtmadan ibarettir. Hemen hepsi az tehlikeli ve kayda değmeyen şeyler. Yalnız köylülerimizin sıhhi şartlara uymayan acınacak evlerde yaşamaları sonucunda, çoğunun kanları bozuktur. Ah, M. Bovary! Zannederim sizi en çok uğraştıracak olan şey halkın cehaleti ve batıl inançları olacaktır. İnat ile geleneğe bağlı olanlara karşı biliminiz her gün mücadelede bulunacak, onların inadı ile çarpışacaktır. Çünkü hala tıbbi tedavi yerine Növen dediğimiz dokuz günlük ibadet ve perhize, okunmalara, papazlara baş vuruluyor da doktora, eczacıya gelinmiyor. Bununla beraber, doğrusunu söylemek lazım gelirse, iklim ve hava bakımından, yeriniz hiç de fena değildir, birkaç da doksanlık gösterebiliriz. Kışın termometre ancak dörde kadar iner ve en sıcak mevsimde nihayet yirmi beş otuz derece santigrada çıkar. Bu da Reomür hesabıyla en çok yirmi dört ve İngiliz ısı ölçüsü olan Farenayt hesabıyla elli dört eder, fazla değil! Bir taraftan poyraz ve kara yele karşı Argeuil ormanları bize siper olurken bir taraftan da batı rüzgârlarına karşı Sen-Jan kıyılarında bulunuruz.

Madam Bovary gene genç yazıcıya dönerek sordu:

— Buralarda gezilecek yerleriniz var mı?

— Çok az, şurada ormanın kenarındaki yamacın tepesinde otlak denilen bir yer var. Bazen Pazar günleri oraya

gider, elime bir kitap alır, güneşin batışını seyrederim.

Artık sadece ikisi konuşuyorlardı.

— Güneşin batışı kadar hayran olduğum hiçbir manzara yoktur, hele denizden batışı, dedi Emma.

— Oh! Ben denizi çok severim.

— Sanki ruh bu sonsuz genişliklerde daha serbest olur, öyle değil mi? Sanki o genişliklere daldıkça ruhumuz yükselir ve o bize sonsuzluklardan ve ulaşılmaz yerlerden ilhamlar verir. Size de öyle gelmiyor mu?

— Dağ manzaraları da tıpkı böyledir. Geçen sene İsviçre'ye giden bir kuzenim söylüyordu. Göllerin şiirini, çağlayanların güzelliğini, o buzulların ihtişamını ve etkisini anlatmanın imkanı yokmuş. Çağlayanlar arasında inanılmayacak büyüklükte çamlar, sarp tepeler üstüne kondurulmuş kulübeler ve ayağınızın altındaki bulutlar açıldığı vakit, bin ayak derinlikte baştanbaşa göreceğiniz vadiler... Bu manzaralar mutlaka insanı heyecanlandırır; ibadete ve kendinden geçmeye sevk eder. Onun için, daha kuvvetli ilhamlar almak niyetiyle, piyanosunu böyle manzaralara karşı çalmak adeti olan meşhur müzik ustalarının bu hareketine ben artık şaşmıyorum.

— Siz müzikle ilgilenir misiniz?

— Hayır, fakat çok severim.

O sırada Homais söze karıştı:

— Oh, inanmayın, Madam Bovary, dedi, M. Leon alçakgönüllülük gösteriyor.

— Geçen gün odanızda "Koruyucu Melek" parçasını ne güzel söylüyordunuz! Ben sizi laboratuardan dinliyordum. Bir sanatçı gibiydiniz.

Leon eczacının evinin ikinci katında, meydana bakan küçük bir odada oturuyordu. Eczacının bu iltifatıyla kızar-

dı. Neyse ki eczacı bu sırada yeni hekime dönmüş Yonville'in başlıca sakinlerini birer birer sayıyordu. Ona hikâyeler anlatıyor, şuna buna dair bilgi veriyordu; noterin serveti pek bilinmiyordu. Sonra Tuvache ticarethanesi de çok sıkıntıdaydı.

Madam Bovary tekrar söze başladı. Leon'a bakarak:

— Hangi müziği daha çok seversiniz?

— Oh! Kesinlikle Alman müziği. İnsanı hayallere götürür. İtalyanları bilir misiniz?

— Hayır, henüz bilmiyorum; ama gelecek yıl hukuk tahsili için Paris'e gittiğim zaman elbet göreceğim.

Eczacı kendi konusuna devam ederek Madam Bovary'ye:

— Kocanıza arz etmiş olduğum gibi evini barkını bırakıp kaçan zavallı Yanoda'nın bu deliliği sayesinde siz Yonville'in en konforlu evlerinden birinde oturmuş olacaksınız. Bu evin bir doktor için en elverişli noktası sokak içinde bir bahçe kapısı olmasıdır. Hiç kimse görmeden bu kapıdan girilip çıkılabilir. Zaten güzel ve kullanışlı bir ev için ne lazımsa hepsi onda vardır; mesela kilerli bir mutfak, çamaşırlık, yemiş kileri, bir misafir odası, oturma odaları filan gibi. Yanoda pek hesabını aramaz, hovarda bir şeydi. Bahçenin öbür ucunda su kenarında, sırf yazın bira içmek için, bir çardak yaptırmıştı. Eğer madam bahçe ile uğraşmak isterse her halde...

Charles sözünü kesti:

— Karım pek bahçeyle ilgilenmez. Bedenini çalıştırması gereken işler yerine o, bir odaya kapanıp kitap okumakla vakit geçirmeyi tercih eder.

Leon:

— Benim gibi... diye atıldı. Gece rüzgâr camlara çarpar-

ken eline bir kitap alıp ateşin karşısına geçmek ne harika şeydir!

— Bence de.

Madam Bovary, böyle onaylarken, iri siyah gözlerini açarak, bakışlarıyla delikanlıyı okşuyor gibiydi. Leon cesaret alarak devam etti:

— O zaman hiçbir şey düşünmeden saatler geçer. Yerinizden ayrılmadan dünyayı dolaşır, her yeri görmüş gibi olursunuz. Düşüncelerinizle hayalleriniz sarmaş dolaş olarak maceralar içinde oynamaktan, yahut olayların üstünde yürümekten zevk alır, şahıslara karışır, onların arasında yaşar. Bir derecede ki onların kostümleri içinde çarpan sanki sizin kalbinizdir.

Emma:

— Çok doğru, çok doğru! diye onaylıyordu.

Leon:

— Bazen bir kitapta güzel bir tasvir ile karşılaşırsınız ki size hiç yabancı gelmez. Benliğinizin derinliğinden gelen belirsiz bir hayal, aynı zamanda en derinlerde bir duygunuzun sembolü gibidir. Siz de hiç hissettiniz mi?

Genç kadın gözlerini indirerek:

— Evet, dedi, aynı şeyleri hissettiğim zamanlar olmuştur.

Leon devam ederek:

— İşte ben bu nedenle, dedi, şairleri çok severim ve şiiri düzyazıdan daha yumuşak ve daha etkili bulurum; çünkü şiir beni daha çok ağlatır.

— Fakat zamanla yorar ve sinirleri bozar. Ben şimdi, aksine hikâyeleri çok seviyorum. İnsan olayları, heyecanlar ve korkulu hislerle, nefes almadan takip ediyor. Her zaman görülen sıradan olay kahramanlarından ve uyuşuk duygulardan bana bıkkınlık geldi.

— Haklısınız, böyle eserler kalbe dokunmadan geçtikleri için bence sanatın asıl gayesine aykırı oluyorlar. Hayatın kırık arzuları arasında hayali de olsa yüksek, soylu karakterlere, temiz sevgilere ve mutluluk tablolarına tanık olmak tatlı bir şeydir. Zavallı ben, burada, herkesten uzak bulunduğum için, başka bir eğlencem yok. Fakat Yonville'de okunacak şey o kadar az ki!

— Tostes'ta da öyleydi. Onun için ben daima bir okuma salonuna abone olurum.

Bu sözleri duyan eczacı hemen söze karıştı:

— Benim kütüphaneme baş vurmak tenezzülünde bulunursanız emirlerinize hazır bulundurmayı kendime bir şeref sayarım. Kütüphanemde Voltaire, Rousseau, Dellile, Walter Scott gibi en yüksek yazarların eserleri vardır. Ayrıca haftalık, aylık çeşitli dergiler bulunur. Bu dergilerden Fanal de Rouen'de Buchy, Neufchatel, Yonville ve civarının muhabirliğini etmekteyim.

İki buçuk saattir sofradaydılar. Hizmetçi kız Artemise, sersem sersem girip çıkıyor, her şeyi unutuyor, kulağına laf girmiyor ve ikide bir çarpan bilardo salonunun kapısını hep açık bırakıyordu. Leon farkında olmayarak ayağını Madam Bovary'nin oturduğu sandalyenin çubuklarından birine dayamıştı. Madam Bovary mavi ipekten küçük bir kravat takıyordu. Bu kravat fitilli patisten yakasını, eski kırmalı yakalar gibi dik tutuyor ve genç kadının söz söylerken başına verdiği hareketlere göre yüzünün aşağı kısmı kâh yakanın arasına gömülüyor, kâh sıcak bir yumuşaklıkla, oradan meydana çıkıyordu.

Böylece, bir taraftan Charles ile eczacı kendi aralarında sohbete dalarken, onlar da birbiri ardı sıra, laf lafı açarak karşılıklı bir sempati ile kaynaştılar. Paris tiyatroları, roman isimleri, yeni kadriller ve tanımadıkları halk onlara birer konuşma konusu oluyordu. Genç kadının daha önce bulundu-

ğu Tostes'tan, şimdi içinde bulundukları Yonville'den, bunların arasındaki farktan ve yemek sonuna kadar her şeyden bahsettiler.

Kahveler içildikten sonra, Felicite yeni evde odalarını hazırlamaya gitti ve çok geçmeden herkes kalktı. Madam Lefrançois ocağın yanında uyuklarken, elinde fener, at uşağı, M. ve Madam Bovary'yi evlerine götürmek için bekliyordu. Öbür eline de papaz efendinin şemsiyesini aldıktan sonra yola çıktılar.

Hekimin evi otelden elli adım ötedeydi. Birbirine iyi geceler dileyip ayrıldılar.

Emma sokak kapısından girdiği anda, omuzlarında, ıslak bir çamaşır gibi duvarların soğuk rutubetini duydu. Sıvalar daha yeniydi. Tahta merdivenler gıcırdadı. Birinci kattaki odaya perdesiz pencerelerden beyazımsı bir ışık giriyor, aralıktan ağaçların tepeleri ve daha uzakta çayır görünüyordu. Çayır, suyun akıntısına göre, ay ışığında, şehirden tüten sis bulutuna yarı gömülmüş gibiydi. Odaların ortasında ve karmakarışık bir halde konsol çekmeleri, şişeler, yaldızlı kornişler, sandalyelerin üstüne atılmış şilteler ve meydanda bırakılmış şeyler duruyordu. Evin eşyasını taşıyan iki kişi bunları olduğu gibi orada bırakmışlardı.

Emma dördüncü defa olarak yabancı bir yerde yatacaktı. Bunların birincisi manastıra girdiği geceydi. İkincisi gelin olup Tostes'a geldiği gece, üçüncüsü davetli olarak Voubyessard'da kaldıkları gece, dördüncüsü de işte buydu. Bunların her biri onun hayatında yeni bir devrimin açılma törenini yapmış bulunuyordu. Yerler değiştikçe hayatta da bir değişiklik olmasını doğal bulurdu. O zamana kadar geçen hayatı kötü olduğuna göre geri kalan parçası mutlaka daha iyi olacaktı.

Ertesi sabah uyanıp geceliği ile pencereden baktığı za-

man meydanda, Noter yazıcısını gördü. Kâtip başını kaldırmış onu selamlıyordu. Genç kadın hemen eğilerek selamı aldı ve pencereyi kapadı.

Leon o gün bütün gün boyunca saatin on sekize gelmesini bekledi. Fakat otele geldiğinde yemek masasının başında, tek başına M. Binet'yi buldu.

Bir akşam önceki yemek onun için önemli bir olaydı. Ömründe hiç böyle bir bayan ile iki saat konuşmak ona nasip olmamıştı. O zamana kadar güzel söz söylememiş olduğu halde nasıl olmuştu da akşam o değişik konulara değinebilmişti! Yaratılış olarak sıkılgandı. Hem sıkılgan hem içinden pazarlıklı olduğu için, hep hesaplı hareket etmeye mecbur olurdu. Yonville'de o, beğenilir bir genç olarak tanınmıştı. Olgun kimseler konuşurken onları dinler ve bir delikanlı için şaşılacak şey politika münakaşalarında heyecanlandığı görülmezdi. Sonra kendine has özellikleri de vardı. Suluboya resim yapar, notadan, müzikten anlar ve yemekten sonra kâğıt oynamazsa, edebiyat ile seve seve meşgul olurdu. M. Homais, bilgili olmasından dolayı ona karşı saygı besler, nazik olduğu için de onu severdi. Çünkü terbiyeden yoksun olarak yetişen ve anaları gibi biraz kaba olan, kir pas içindeki çocuklarına Leon arkadaşlık ederdi. Çocuklara kendi dadılarından başka M. Homais'nin uzak akrabasından çırağı Justin de kulak olurdu. Justin çırak olarak geldiği bu evin aynı zamanda hizmetçisiydi.

Komşuların en iyisi eczacıydı. Madam Bovary'ye alış veriş edilecek yerleri bildirdi, şarap satıcısını özellikle çağırttı. Bizzat kendisi şarabın tadına baktı ve fıçının mahzende yerleştirilmesine yardım etti. Hizmet edebileceği hiçbir fırsatı kaçırmıyordu.

Eczacıyı böyle aşırı bir yardımseverliğe iten şey sadece bir fedakarlık duygusu değildi. Onun bir düşüncesi, bir planı vardı.

Kanuna göre diploması olmayanlar hekimlik yapamıyordu. Bu yüzden başı bir kere belaya girmiş savcı önüne çıkarılmıştı. Yine de dükkânın arka tarafında sancıyı sızıyı geçirecek ilaçlar vermekten geri kalmıyordu. Şimdi M. Bovary'ye ve karısına yaranmak istemesi şayet bir şey sezerlerse rekabet hissi ile ağızlarını açmalarına meydan vermemek içindi.

Charles gelen olmadığı için üzgündü. Saatlerce hiçbir şey söylemeden oturuyor; sonra ya muayenehanesinde uyumaya gidiyor, ya da karısının dikiş dikmesini seyrediyordu. Vakit geçirmek için kendini adi ev hizmetlerine verdi ve ressamların bırakıp gittikleri artık boyalarla tavan arasını boyamaya kalkıştı. Fakat para işleri onu derin derin düşündürmeye başlıyordu. Son zamanlarda ne çok para harcanmıştı. Tostes'taki tamir işleri, madamın makyaj masrafları, sonra taşınma masrafları. İki sene içinde Emma'nın çeyizinden üç bin lirası erimişti. Hele o Tostes'tan Yonville'e göç sırasındaki zararlar; kırılan, dökülen, kaybolan şeyler ve bu arada arabanın şiddetli bir sarsıntısı ile yere düşüp bin parça olan o zavallı heykel, alçıdan papaz heykeli!

Artık yeni bir uğraşı vardı. Fakat daha tatlı bir uğraş onu meşgul ediyordu: Karısının gebeliği. Emma'nın vakti yaklaştıkça kocası onu daha çok seviyordu. Bu iki vücudu birbirine bağlayan başka bir şey, adeta birleşme duygusunun devamı gibi bir şeydi. Onun tembel yürüyüşünü, korsasız kalçalarının üstünde belinin yumuşak bir kıvrılışını, yorgun pozlarla bir koltukta oturuşunu uzaktan gördüğü vakit, dayanamaz, yerinden kalkar, gider, elleriyle yüzünü sarıp onu öperdi. Karısını, "küçük anne" diye çağırır, onu dansa kaldırmak ister, yarı gülerek yarı ağlayarak türlü şakalar ve içinden gelen bin bir okşayıcı sözlerle ona dökülürdü. Onun kendinden gebe kalması düşüncesinden haz duyuyordu. Artık hiçbir eksiği yoktu. Yaşamanın ne olduğunu

şimdi anlıyor ve hayat masasının başında, dirseklerini dayayarak, içi rahat oturuyordu.

Emma hamileliğini önceleri büyük bir hayretle karşıladı. Sonra şu annelik denilen şeyin ne olduğunu hissetmek için doğurmak arzusunu duydu. Fakat istediklerini yapamayacaktı. Pembe ipek perdeleriyle salıncaklı bir beşik, işlemeli takkeler, daha neler neler istiyordu. Her şeyin takımıyla eksiksiz olamayacağını anlayınca acı bir hayal kırıklığı ile hepsinden vazgeçti ve hiç didinmeden, seçmeden çocuk takımlarını rasgele bir köylü dikişçi kıza ısmarladı. Ana şefkatini iştahlandıran o hazırlıklardan artık hiçbir zevk almadı ve belki de ana sevgisi böylece işin başında az çok sarsılmış bulundu.

Ama Charles her yemekte, doğacak çocuk hakkında bir şeyler söylediği için, bir süre sonra o da sürekli bunu düşünmeye başladı.

Bir oğlu olmasını istiyordu. Gürbüz ve esmer bir oğlan çocuk. Adını Georges koyacaktı. Oğlan çocuk istemesi kendi geçmiş hayatının acizliklerine karşı bir intikam ümidi gibiydi. Erkek hiç olmazsa hürdür. Sevda peşinde memleketleri gezer, engelleri aşar, en uzak yerlerin tadını alır. Bir kadın ise sonsuz bir yasak hayatı yaşar. Hareketsiz, fakat eğilip bükülmeye elverişli iki engelle çarpışır. Biri kendi gevşekliği, biri de kanuni bağlar. Onun iradesi, şapkasının bir kaytanla tutturulan tülü gibi, esen her rüzgârdan titrer. Her an için, çekip sürükleyen isteklerin ve tutup alıkoyan gelenek ve adaletlerin tesiri altında bulunur. Bir sabah saat altıda, güneş doğarken, doğurdu. Kız! dedi Charles.

Emma başını çevirdi ve bayıldı. Hemen Madam Homais ve onun arkasından Liondor patronu Lefrançois nine koşup geldiler. Sarılıp onu öptüler. Gözlerini açtı. Gelenlere teşekkür etti. Eczacı evin bir adamı gibi kapının aralığından

hatır sordu. Çocuğu görmek istedi ve yapısını beğendi.

İyileşme sırasında, bir taraftan da sürekli kızına bir ad arıyordu. Lousia Clara, Amanda, Atala gibi sonu İtalyanca bir sesle biten isimleri önce gözden geçirdi. Galsuinde'den oldukça hoşlanıyordu. Yseult yahut Leocadie'yi daha çok beğeniyordu. Charles, çocuğa anasının adını koymak istediği halde Emma buna razı olmuyordu. Baştan başa rehber gözden geçirildi ve yabancıların da fikri soruldu. Eczacı şöyle diyordu:

— Geçen gün M. Leon'la konuşuyordum. Şimdi pek moda olan Madlen ismini seçmediğinize şaşırıyor. Fakat ana Bovary bu günahkar isme şiddetle itiraz etti. M. Homais'ye gelince, o her zaman büyük bir adamı, ünlü bir olayı yahut yüksek bir zekâyı hatırlatacak şeyleri beğenirdi. Zaten dört çocuğunu da hep bu esasa göre vaftiz ettirmişti. Mesela Napolyon şan ve şerefi, Franklin hürriyeti temsil ettiği gibi İrma da belki, Fransız sahnesinin en ölmez bir şaheseri olan Atali'ye (*) saygı ifade ediyordu. Çünkü onun felsefi düşünceleri sanatsal hayranlıklarına engel olmuyor, düşünen kafa, duyan kalbi boğmuyor, hayalleriyle fikirlerine kendi değerlerini vererek aralarında bir fark gözetmesini o biliyordu. Mesela bir trajedide fikirleri beğenmez, fakat üsluba hayran olur; bütüne atar tutar, fakat bütün ayrıntıyı takdir eder ve şahıslara karşı küplere binerken sözlerine bayılır; eserin yüksek parçalarını okuduğu vakit heyecanlanırdı. Fakat papaz milletinin kendi hesaplarına bundan faydalandıklarını düşününce ve ruhunu sıkan bu duygu kargaşalığı içinde bir taraftan iki eliyle Rasin'in başına şeref tacını koyarken öbür taraftan onunla adam akıllı bir çeyrek saat çekişmek için heves duyardı.

En sonunda Vaubyessard şatosunda Markiz'in genç bir kadını "Berta" diye çağırdığını hatırlayan Emma; hemen bu adı önerdi. Uygun görüldü ve baba Rouault bir türlü gele-

mediği için çocuğun isim babası olması M. Homais'den rica edildi. O da, hepsi kendi eczanesinin ürününden olmak üzere, şunları hediye etti: Altı şişe hünnap şurubu, bir kutu dolusu kuvvet macunu, üç kap mutfak hamuru, üstelik, dolapta eline geçen üç değnek nöbet şekeri. Merasim gecesi büyük bir ziyafet verildi; papaz da oradaydı; ziyafet kızıştı. Sıra likörlere gelince, M. Homais "iyilerin ilahı" ilahisine başladı; M. Leon Venedik kayıkçılarının şarkısını söyledi, çocuğun isim anası olan ana Madam Bovary de imparatorluk devrinden kalma bir romans okudu; nihayet baba M. Bovary çocuğun yerinden indirilmesini istedi ve elinde bir şampanya bardağı yukarıdan aşağı başına şampanya serpiştirerek onu vaftiz etmeye koyuldu. Dini olaylardan birincisi hakkında yapılan bu acı alay, papaz Bournisien'i gücendirdi. Baba Rouault buna "İlahların Savaşı"nı okumak sureti ile cevap verince papaz gitmek istedi; bayanlar yalvarıyorlardı; Homais araya girdi ve papazı tekrar yerine oturtmayı başardılar. O da, yarısını daha önce içtiği kahvesini, tabağı ile tekrar eline alarak yavaş yavaş içti.

Ad meselesiyle günlerce uğraştılar. Sonunda gene anasının isteği ile Berthe kondu.

Doğum nedeniyle misafir gelen büyük ana ve büyük baba M. Bovary, bir ay daha Yonville'de kaldılar.

M. Bovary sabahları piposunu tüttürürken başına giydiği sırma şeritli polis başlığı ile etrafta göz kamaştırıyordu. Çok rakı içmek adeti olduğu için ikide bir hizmetçi kızı Liondor'a gönderir, oğlunun hesabına bir şişe rakı aldırırdı. Gelininin kolonyasına da rahatlık yoktu. İpekli mendili için onu kıyasıya kullanırdı.

Bununla beraber gelin, ondan de hoşlanmıyor değildi. O, gün görmüş, dünyayı dolaşmış bir adamdı. Berlin'den, Viyana'dan, Strasbourg'dan bahseder, askerlik hayatına ait maceralarını, metreslerini, verdiği büyük ziyafetleri anlatır,

sonra da sevimli olmaya çalışırdı. Hatta ara sıra merdivende veya bahçede kolunu gelinin beline dolayarak:

— Charles, gözünü dört aç, sonra karışmam ona göre! diye bağırırdı.

Bunu gören karısı oğlu için telaşa düştü. Kocasının genç kadın üzerinde ahlak bakımından uygunsuz bir etki yapmasından korktu ve evlerine dönmeleri için acele etti. Belki daha ciddi kaygıları da vardı. Çünkü baba M. Bovary hiçbir şeyi umursamayan bir adamdı.

Bir gün, Emma birdenbire kızını görmek hevesine düştü. Yavruyu marangozun karısı emziriyordu. Bir kere takvime göz atmadan ve Meryem Ana'nın altı haftasının hala devam edip etmediğini anlamadan kasabanın öbür ucunda bulunan Rolet'nin evine doğru, cadde ile çayırlar arasındaki yoldan yürümeye başladı.

Tam öğle vaktiydi. Evlerin pencere kanatları kapalı, mavi bir gök altında çiy bir ışıkla ışıldayan damlar, çatının tepelerinden kıvılcımlı bir ateş saçıyor gibi görünüyordu. Havada ağırlık vardı. Emma yürüdükçe kesiliyor, yaya kaldırımının taşları canını yakıyordu. Düşündü; eve dönmek mi, yoksa bir yere girip dinlenmek mi lazımdı?

O sırada Leon o civardaki kapıların birinden çıktı. Koltuğunda bir tomar kâğıt vardı. Genç kadını görünce yanına gelip selamladı ve Lheureux'nün dükkânını gölgeleyen tentenin altına çekildiler.

Madam Bovary kızını görmek için çıktığını, fakat yorgun düştüğünü anlattı. Leon:

— Eğer... diyerek söze başladı. Fakat arkasını getirmeye cesaret edemedi.

Bunun üzerine genç kadın:

— Sizin bir işiniz var mı? diye sordu. Aldığı cevap üzerine kendisine arkadaşlık etmesini diledi. Daha o gece bu-

nun dedikodusu Yonville'de alıp yürüyor ve Belediye Reisi'nin karısı Madam Tuvache, hizmetçi kıza Madam Bovary'nin dile düştüğünü söylüyordu.

Sütannenin evine gitmek için sokağı bitirdikten sonra mezarlığa gidilecekmiş gibi sola sapılarak küçük evlerle, içinde böyle evler bulunan bahçeler arasından iki tarafına kına fidanları sıralanmış bir patikadan yürümek gerekiyordu. Çiçek açan bu fidanlardan başka yavşan otları, yabani güller, ısırganlar ve fundalar içinden fırlayan narin böğürtlenler görüldüğü gibi çitlerin arasından, enkaz içinde, bir gübrelikte dolaşan birkaç domuz ve boynuzlarını ağaç gövdelerine sürten alaca inekler de göze çarpıyordu.

İkisi de yan yana yavaşça gidiyorlardı. Emma, Leon'a yaslanıyor, o da genç kadının ayağına uymak için adımlarını ağır alıyordu. Hava sıcak ve durgundu. Önlerinde küçük bir bulut gibi küme halinde sinekler uçuşuyordu.

Sütninenin evini yaşlı bir ceviz ağacı gölgelendirirdi. Evi bundan tanıdılar. Kiremitleri kararmış olan bu basık evin çatı penceresi altında bir soğan dizisi asılıydı. Dikenli çite dikine yaslatılmış çubuklar, bir kıvırcık salata tarlasını, birkaç lavanta çiçeği kökünü ve sırıklara sarılarak yükselen tohuma kaçmış nohutları ortasına almıştı. Pis bir su otlara yayılarak akıyordu. Her tarafta ne olduğu bellisiz yırtık yırtık çamaşırlar, örme çoraplar, bir kırmızı kumaş basma ceket ve çitin üstüne boylu boyuna serilmiş kalın bir çarşaf vardı. Parmaklıklı bahçe kapısından girerlerken, gürültüyü duyan sütnine, kucağında bir çocuk, onları karşıladı. Öteki eliyle de sıska bir çocuğun elinden tutmuş çekiyordu. Yüzü çizgili olan bu çocuğu da, Rouen'da işleriyle pek meşgul bulunan anası babası, yazlık niyetiyle buraya göndermişlerdi. Kadın gülümseyerek:

— Buyurun! dedi, sizin küçük içeride uyuyor.

Evin zemin katındaki tek odasında, duvara bitişik, perdesiz geniş bir karyola vardı. Kırık penceresi, mavi bir kâğıtla yamanmış olan pencere tarafını da bir hamur teknesi kaplamış, kapısının arkasındaki köşede ve bulaşık yıkamaya mahsus olan taş teknenin altında, kopçaları parlayan önü açık, ayakkabıları sıralanmış duruyor ve bunlara yakın bir yerde, boğazına bir kuş tüyü iliştirilmiş, içi zeytinyağı dolu bir şişe bulunuyordu. Hasılı bu küçük yurdun sonuncu fazlalığı da ayakkabı çivileri ile duvara çivilenmiş, boru çalan bir tasvir, yani mitolojik ünlü bir resimdi ki şüphesiz bir koku reklamı ilanından kesilmişti.

Emma'nın kızı yere konmuş bir beşikte uyuyordu. Annesi onu saran yorganıyla beraber kucağına aldı ve sallanarak ninni söylemeye başladı.

Leon odada geziniyor ve ipekli Çin kumaşından elbise giyen şu soylu ve güzel kadının bu sefalet ortasında bulunması ona şaşılacak bir şey gibi görünüyordu. Madam Bovary kızardı. Leon, bakışında bir saygısızlık olduğunu düşünerek başını çevirdi. Çocuk yakasına kustuğu için anası onu tekrar yerine yatırdı.

Sütnine çocuğun yakasını temizlerken bunun leke bırakmayacağını söylüyor.

— Bunu bana her zaman yapar, diyordu, işim gücüm onun kusmuklarını temizlemektir! Lazım oldukça biraz sabun alabilmem için lütfen bakkal Camus'e emir verseniz? Bu sizin için de kolaylık olur, ikide bir rahatsız etmem.

Emma:

— Pekâlâ, pekâlâ, dedi. Allahaısmarladık Rolet ana.

Ve ayaklarını eşiğe silerek çıktı. Kadın onu avlunun öbür ucuna kadar geçirirken geceleri kalkmanın zorluğundan söz açıyordu:

— Bazen öyle bitkin bir hale geliyorum ki iskemle üstlerinde uyuyorum. Bunun için bana yarım kilocuk olsun dövülmüş kahve verseniz de bir ay sabahları sütlü kahve yapıp içsem.

Madam Bovary kadıncağızın teşekkürlerine cevap verdikten sonra çıkıp gitti. Yolda birkaç adım atınca arkasından ayakkabı sesleri duyarak dönüp baktı. Bu gelen sütnineydi.

— Ne var?

Köylü kadın onu kenara, bir ağacın altına çekerek yana yakıla kocasından bahse başladı. Onun işinden, patronundan aldığı yılda altı frank ile...

Emma titizlenerek:

— Meramınız ne ise çabuk onu söyleyin! dedi.

Sütnine her sözün arasında bir kere göğüs geçirerek:

— Söylüyorum işte! O benim tek başıma kahve içtiğimi görünce mahzun olur, diye korkuyorum. Bilirsiniz, erkekler...

— Pekâlâ, dedim ya vereceğim. Ama artık canımı sıkıyorsun!

— Ne çare ki, benim güzel bayancığım, yaralı olduğu için göğsünde dehşetli sancıları vardır. Hatta dediğine göre elma şarabı bile kendisine dokunuyormuş.

— Peki, ne istiyorsunuz Rolet ana, çabuk söyleyin!

Kadın bir selam çakarak:

— Demek istiyorum ki, şayet size karşı fazla arsızlık olmayacaksa... (Bir daha selamlayarak) hani ne zaman isterseniz... (Bakışıyla yalvararak sonunda yumurtladı) bir testi rakı. Hem ben onunla sizin yavrunun kuzu dili gibi yumuşak olan ayacıklarını da ovalarım.

Sütnineden kurtulduktan sonra Emma, Leon'un gene koluna girdi. Önce hızlı yürüdü, sonra yavaşladı. Bakışları öylesine gezinirken delikanlının omzunda durdu. O zamanın modasına göre yakası siyah kadifedendi. Güzel taranmış kestane renginde gür saçları omuzlarına dökülüyordu. Tırnakları gözüne ilişti. Yonville'de böyle tırnak uzatmak adet değildi. Noter kâtibinin belli başlı işlerinden biri de buydu. Onun yazıhanesinde bir tırnak çakısı vardı.

Irmak boyunca Yonville'e geldiler. Mevsime uygun olarak suyu çekilen nehrin iki tarafı genişlemiş, bahçe duvarları, diplerine kadar meydana çıkmıştı. Bu bahçelerden birkaç ayak merdivenle nehre inilirdi. Suyun göze soğuk görünen sessiz ve hızlı bir akışı vardı. Kenardaki ince, uzun otlar bu akışa göre küme halinde eğilirken, berrak sular içine bırakılmış bir yığın yeşil saç gibi, dağılıyordu. Bazen sazların tepesinde yahut nilüferlerin yaprağında ince ayaklarıyla bir böcek yürür veya dururdu. Nehrin dalgacıkları çatlayarak birbirini kovalarken güneş, keskin ışığı ile onlara yetişirdi. Dalları budanan yaşlı söğütlerin gri gövdeleri ayna gibi suyun içine vurmuştu. Daha ötelerde baştan başa çayır bomboş görünüyordu. Bu saat, çiftçilerin yemek zamanıydı ve genç kadın ve arkadaşı yolda giderken kendi ayak seslerinin değişmeyen düzenli ahenginden, kendi sözlerinden ve Emma'nın ipek hışırtılarından başka bir ses duymuyorlardı.

Üstleri şişe kırıkları ile döşenmiş olan bahçe duvarları, bir limonluğun vitrini gibi sıcaktı. Tuğlaların arasında bitmiş olan sarı şebboyların vakti geçmiş çiçekleri, Madam Bovary oradan geçerken, açık şemsiyesinin kenarına dokunarak toz halinde dökülür veya bir hanımeli, bir filbahar dalı ipekli elbisesinin saçaklarına takılarak bir an için onunla beraber sürüklenir giderdi.

Yakında Rouen tiyatrosuna gelecek olan bir İspanyol

grubundan konu açıldı ve genç kadın sordu:

— Gidecek misiniz?

— Mümkün olursa.

Başka konuşacak şeyleri yok muydu? Bununla beraber gözleri ve bakışları daha önemli başka bir konu ile doluydu. Onlar boşuna konuşacak şey ararken ikisinin de içine doğan baygın bir düşüncenin tesiri altında bulunuyorlardı. Ruhun, derinden gelen bu devaml fısıltısı, boğazdan gelen sesin kıymetini hiçe indirirken iç bayıltan bu yeni tatlılığın verdiği şaşkınlık içinde onlar ne duyduklarını anlatabiliyor, ne de bu duyguların neden ileri geldiğini araştırabiliyorlardı.

Yolun bir yeri hayvanların ayak izleriyle çukurlaşmış; biriken çamurdan geçmek için, yosunlu seyrek taşlara basmak gerekmişti. Geçerken Emma ikide bir duruyor, ayağını nereye basacağını düşünüyor, sonra bu oynak taşlardan birini seçince kolları havada, göğsü öne inik, bakışları, su birikintisine düşmek kaygısı ile ürkek, kahkahayı basıp geçiyordu.

Madam Bovary; evinin bahçe kapısına geldikleri vakit bu küçük kapıyı itti ve koşa koşa merdivenleri çıkıp kayboldu.

Leon işinin başına geldi. Noter orada yoktu. Dosyalara bir göz attı, bir kalem yonttu. Sonra şapkasını alıp çıktı. Koruluğa kadar uzandı. Orada çamların altında yere yattı ve parmaklarının arasından gökyüzüne baktı. İçinden:

— Ne kadar canım sıkılıyor, Yarabbi! Ne kadar sıkılıyorum! dedi.

Homais'ye arkadaşlık etmek, M. Guillaumin'in komutasında olarak bu kasabada yaşamak ne acınacak şeydi! Gözünde altın gözlük, beyaz kravatının üstünde kınalı gibi bir

çift çatal sakal taşıyan bu, işe boğulmuş adam, bir İngiliz ağırlığı ve bükülmez gösterişi ile ilk zamanlar kâtibin gözünü kamaştırmış olmakla beraber fikri inceliklerden bir şey anlamazdı. Eczacının karısına gelince, bu, Normandiya'nın, karı olmaya layık, en iyi kadınıydı. Koyun gibi yumuşak huylu, çocuklarını, anasını, babasını, kuzenlerini el üstünde tutar, başkasının dertlerine ağlar, evinde her şeyi kendi haline bırakır, korselere düşman; fakat o kadar can sıkıcı, yerinden kıpırdamaz, lafı o kadar can sıkar, yüzü o kadar bayağı, konuşması o derece dar ki onun otuzunda, kendisinin yirmisinde oluşuna, her gece kapı kapıya yatmalarına, her gün konuşmalarına rağmen bu kadının bir erkeğe karı olabileceğini ve kıyafetinden başka kadın cinsiyetinden bir payı olduğunu bir kere bile hatırına getirmemişti.

Nihayet burada ne vardı? Binet, birkaç tüccar, iki üç meyhaneci, papaz, velhasıl M. Tuvache, belediye reisi ve iki oğlu, topraklarını kendileri süren, sofu olmakla beraber sofrada ailece bollukla yiyip içen, paralı, kaba saba, sosyeteleri çekilmez, küf beyinli adamlar.

Fakat bütün bu simalar arasında Emma'nın yüzü onlardan ayrılıyor ve ayrılırken de kendinden uzak, hatta daha uzak kalıyordu. Çünkü onunla aralarında aşılmaz uçurumlar bulunduğunu anlıyordu.

Önceleri, eczacıyı da alarak, sık sık onun ziyaretine gitmişti. Charles bu ziyaretleri hiç de kıskanç bir gözle karşılamadı. Fakat Leon saygısız görünmek korkusu hiç ummadığı bir içli dışlı olmak isteği arasında, ne yapacağını bilmiyordu.

İlk soğuklarla beraber Emma odasını bırakıp, kışlık basık tavanlı uzun bir odaya geçti. Şöminenin üstünde aynanın önünde bir süs bitkisi vardı. Genç kadın pencerenin yanında koltuğuna yerleşerek sokaktan geçen kasabalılara ba-

kardı. Leon günde iki kere yazıhaneden Liondor'a gitmek üzere oradan geçerken Emma onun gelişini duyar, eğilir, kulak verirdi. Delikanlı, hep aynı kıyafette, bir kere başını çevirip bakmadan geçer, perdenin arkasında kaybolurdu. Fakat akşam üzeri, ortalık kararınca, Emma çenesini sol eline alarak, elindeki örgüyü dizlerinin üstüne bırakınca birdenbire görünüp kaybolan bu hayali gözünün önüne getirmesi onu titretirdi. O zaman kalkar sofranın hazırlanmasını emrederdi.

Onlar yemekte iken M. Homais gelirdi. Rum fesi elinde, kimseyi rahatsız etmemek için parmaklarının ucuna basarak, her zaman şu cümleyi tekrar eder:

"Merhaba arkadaşlar!"

Sonra sofranın karşısında karı kocanın arasındaki yerine oturur, hastaları hakkında doktordan bilgi alır, beriki de ücret meselesi hakkındaki düşüncesini ondan sorardı. Nihayet gazete haberleri üzerine konuşulurdu. Homais o saatte bunları hemen hemen ezberlemiş bulunurdu. Bütün o haberleri, hatta gazetecinin kendi düşüncelerine varıncaya kadar olduğu gibi tekrar eder, gerek Fransa'da ve gerek Fransa dışında meydana gelen felaketlerin hikâyesini anlatır ve söz bitince, gördüğü yemekler üzerine söz açmaktan geri kalmazdı. Hatta bazen biraz doğrularak Madam Bovary'ye nezaketle tabakta en iyi parçayı gösterir, yahut hizmetçi kıza salçalı et yemeklerinin nasıl yapılacağını tarif eder ve terbiyeli yemekler hakkında hijyen bakımından tavsiyelerde bulunurdu. Eczanesindeki ecza kavanozlarından ziyade kafası reçete ile dolu olan Homais, reçellerin türlüsünü yapmakta usta olduğu gibi halis sirke, hafif likörler de yapmaktan geri kalmaz, üstelik yeni icatları takip ettiği için, kömür ziyan etmeden yemeği pişiren maltızlardan anlar, peyniri bozmadan saklamanın, bozulmuş şarapları kullanmanın yolunu bilirdi.

Saat akşam sekizde eczaneyi kapamak üzere Justin gelip onu buldu. M. Homais'nin çırağına manalı bir bakışı vardı. Bu bakış Felicite orada ise daha manalı olurdu. Çünkü çırağının gitmeye bahane aradığını fark etmişti.

— Bizim oğlana, diyordu, artık bir şeyler olmaya başladı. Sanırım, sizin kıza tutulmuş! Allah canımı alsın, eğer dediğim gibi değilse!

Fakat onun bundan daha büyük bir suçu vardı. Kaç kere azarlandığı halde başkaları konuşurken söz dinlemek adetiydi. Mesela pazar akşamı onu salondan bir türlü çıkaramıyorlardı. Halbuki koltukların üstünde uyuyakalan çocukları alıp götürmesi için Madam Homais onu şöyle bir çağırıvermişti.

Eczacının bu toplantılarına pek belli başlı misafirler gelmezdi. Onun dedikodusu ve siyasi düşünceleri bir çok kimselerin birer birer ayağını oradan kesmeleriyle sona ermişti. Leon hiç eksik olmazdı. Kapı çalınınca o, Madam Bovary'yi karşılamak için koşar, atkısını omzundan alır, kar yağdığı vakit botlarının üstüne giydiği kocaman terliklerini şöyle ayrıca eczacının yazıhanesinin altına koyar saklardı.

Önce bir elli bir partisi çevirirler, sonra M. Homais ayrıca Emma ile oynardı. O zaman Leon genç kadının arkasında durur, ona akıl öğretirdi. Ayakta ve sandalyesi arasında böyle dururken, dişleri saçının topuzuna batan, süslü tarağına bakardı. Her iskambil kâğıdı atışında elbisesinin sağ tarafının kalktığına bile dikkat etmişti. Saçlarının topuzundan arkasına doğru inen koyu renkler, gittikçe esmerleşerek, sonunda gölgelere karışır, her tarafı kıvrım olduğu için elbisesi kabararak oturduğu sandalyeyi kapladıktan sonra yerlere dökülürdü. Tesadüf, botunun topuğu ayağına dokunacak olsa Leon sanki birinin ayağına basmış gibi çekilirdi.

İskambil partisi bittikten sonra hekimle eczacı domino-

ya otururlardı. O zaman Emma yerini değiştirerek, dirseklerini masaya dayardı. Genç kadın moda dergisini da beraberinde getirmiş bulunurdu. Leon onun yanına oturur ve baş başa dergideki resimlere bakarlar, sayfa sonlarında, birbirlerini beklerlerdi. Ara sıra Emma bir şiir okumasını Leon'dan rica ederdi. O da sürükleyici bir sesle, bildiği şiirleri okur ve bu şiir bir aşkı anlattığı zaman ses bir inilti halinde çıkardı. Tatlı tatlı bu şiirleri dinlerken dominonun gürültüsü can sıkacak bir şeydi. Domino bittikten sonra iki oyuncu ocağa karşı koltuklarına uzanır ve çok geçmeden uyurlardı. Ateş küllenip sönmeye yüz tutar, çaydanlıkta çay kalmazdı. Leon hala okur, Emma onu dinlerken bir eliyle de farkında olmayarak lambanın türlü resimlerle süslü abajurunu çevirirdi. Nihayet, etrafında uyuyanları işaret ederek, Leon susardı. O zaman aralarında gizli bir şey konuşuyorlarmış gibi sessiz fısıldaşırlardı. Ve fısıldaşırken sözlerini kimse duymadığı için bu konuşma onlara tatlı gelirdi.

Bu suretle onların arasında bir anlaşma ve bir kaynaşma oldu. Boyuna aralarında bir kitap ve roman alış verişi oluyordu. Pek kıskanç olmayan M. Bovary bu durumu doğal görürdü.

Leon ona bayram dolayısıyla frenolojik bir kafa (büst) hediye etti. Maviye boyanmış olan bu güzel kafa, ta göğsüne kadar, üstüne yazılı rakamlarla, akıl ve zekâ merkezlerini gösteriyordu. Noter yazıcısının bu özel bir çabası ve inceliğiydi. Onun böyle gayretleri çoktu. Şehre ait siparişlerini üstüne alır ve bir romancının kitabı ile moda haline gelen dikenli bitkileri madam için satın alarak, dikenleri ellerine bata bata Rouen'dan getirirdi.

Emma, çini saksılarını korumak için, penceresinin parmaklığına bir tahta koydurdu. Kâtip de kendi penceresinde küçük bir asma bahçesi edinmişti. Bunlar pencerelerinde çiçeklerini sularken birbirini görüyorlardı.

Kasabanın pencereleri içinde sık sık boş kalmayan bir pencere daha vardı. Pazarları sabahtan akşama kadar ve hava açık oldukça her gün öğleden sonra, bir çatı penceresinin önünde, Binet'nin kuru yüzü, yüzünün profili eksik olmazdı. Çünkü o, zırıltısı Liondor'a kadar gelen çıkrığının başına eğilmiş, çalışırdı.

Bir akşam Leon eve geldiği vakit odasında ipek ve yünden yapılmış, bej rengi zemin üzerine yapraklar ve yeşillikler işlenmiş bir halı buldu. Madam ve M. Homais'yi, Justin'i, çocukları, aşçı kadını, herkesi çağırdı, bunu gösterdi. Patronuna ondan bahsetti. Herkes bu halıyı görmek istedi. Doktorun karısı, ne diye noter yazıcısına bu yarenliği yapıyordu? Bunu biraz tuhaf buldular ve Leon'un besbelli oynaşı olacak dediler.

Zaten delikanlı da bu zannı verecek gibi durmadan Madam Bovary'den, onun güzelliğinden, zekâsından söz ediyordu. Bir derecede ki M. Binet bir gün sinirlenerek:

— Canım neme lazım benim? dedi, onun dost çevresinde ben bulunmadıktan sonra...

Leon, aşkını ilana bir çare bulmak için didinip duruyordu. Bir pot kırmaktan korktuğu kadar da bu derece pısırık olmaktan utandığı için çekingenliği arasında bocalamaktan ağlamalık olurdu. Sonra bütün enerjisini toplayarak kesin kararlar verir, mektuplar yazar, fakat yazdıklarını hep yırtar, işi sonraya bırakır, vakti gelince gene geciktirirdi. İkide bir ne olursa olsun diyerek bu işin sonuna ermek niyeti ile yola çıkar, fakat Emma'nın yanına gelince kararından vazgeçerdi. Bu sırada Charles gelip, hastalarına birlikte gitmek üzere, kendisini arabaya çağırınca, Leon hemen bu çağrı üzerine madamı selamlar ve giderdi. Kocası da ondan bir parça imiş gibi bir şey değil miydi?

Emma'ya gelince, onu sevip sevmediğini bir kere olsun

içinden araştırmadı. Onun anlayışına göre aşk, aniden gelen altın veya gümüşü temizlerken birden şimşek gibi parlaması gibi, büyük ışıklı kıvılcımlar saçarak gözü kamaştırmalı, yahut göklerden inen bir kasırga halinde benliğimizi altüst ederek irade kuvvetimizi hazan yaprağı gibi koparmalı, bütün itirazlarımıza karşı kalbimizi sürükleyip kendi girdabına atmalıydı. Zavallı bilmiyordu ki borular tıkalı olduğu vakit boşa yağan yağmurlar birikir, göl olur. Emma böyle emniyet içinde rahat rahat yaşarken birdenbire duvarda bir çatlak olduğunu gördü.

Şubat ayında bir pazar günü öğleden sonra kar yağıyordu. O gün M. ve Madam Bovary, Homais ve M. Leon hepsi, Yonville'den yarım fersah ötedeki vadide inşa edilmekte bulunan, bir keten ipliği fabrikasını görmeye gitmişlerdi. Eczacı idman olsun diye çocukları Napolyon'la Atali'yi de beraber getirmişti. Justin, omzunda şemsiyeler, çocuklara bakıyordu.

Doğrusu görülmeye değer hiçbir şey yoktu. Boş bir meydan, şurada taş ve kum yığınları aralarında karma karışık ve paslanmış dişli çarklar, ortada ufak pencere delikleri ile çıplak dört duvardan ibaret bitmemiş bir yapı.

Homais yanındakilere açıklama yaparak bu binanın ileride ne kadar önemli olacağını anlatıyor, döşemelerin sağlamlığını, duvarların kalınlığını hesaplıyordu.

Emma ona kolunu vermiş, biraz omzuna yaslanıyor ve uzakta sisler içinde soluk bir parıltı ile göz kamaştıran güneşe bakıyordu. Birden başını çevirdi, Charles oradaydı. Kasketi kaşlarının üstüne kadar inmişti. Kalın dudakları hafifçe titriyor, bu da onun yüzüne bir aptallık veriyordu. Sırtının sakin bir duruşu vardı ki kadını sinirlendiriyordu. Gerçek Emma onun ceketinin arkasında şahsının bütün tatsızlıklarının damgasını bulurdu.

Kocasına kızgınlığının böyle tadını çıkararak onu süzerken Leon bir adım ileri geldi. Benzini biraz daha uçuk gibi gösteren soğuk hava, yüzüne daha tatlı bir ifade vermişti. Kravatı ile boğazı arasında biraz bol yakasından teni görünüyordu. Saçının bir büklümü altından kulağının bir ucu meydana çıkıyor ve bulutlara bakan iri mavi gözleri, Emma'ya, dağlarda gökyüzünü aksettiren göllerden daha berrak ve daha güzel görünüyordu. O sırada eczacı:

— Tüü... Allah cezanı versin! diyerek oğlunun üstüne yürüdü.

Çocuk ayakkabılarını beyaza boyamak için bir kireç yığını içine saldırmıştı. Bu azarlar üzerine zırlamaya başlayan Napolyon'un ayaklarını Justin samanlı bir kerpiçle temizlemeye çalıştı. Fakat bir bıçak lazımdı. Charles bıçağını uzattı.

Emma içinden:

— Oh, dedi, şuna bak! Köylü gibi bıçak taşıyor!

Kırağı vardı. Yonville'e dönmek üzere yola çıktılar. Gece Madam Bovary komşulara gitmedi. Charles yalnız gitti. O gittikten sonra tek başına kalan genç kadın gene kocası ile Lion arasında bir karşılaştırma yapmaya başladı. Hemen aniden beliren bir duygu netliği ve hafızanın eşyaya verdiği sürekli görünüşle bu karşılaştırma canlı bir şekil alıyordu. Karyolasında uzandığı yerden ocağın parlak ateşine bakarken tıpkı o gün gördüğü gibi Leon gözünün önüne geliyordu. İşte o, elindeki ince bir değnekle oynuyor, öbür elini de Atali'ye vermiş, kız da tatlı tatlı bir buz parçası emiyor. Güzel bir adam! Gözlerini ondan ayırmak istemiyor. Şimdi onun geçmiş günlerdeki birçok hallerini, bazı sözlerini, sesinin ahengini bütün varlığı ile hatırlıyor ve onu öpecekmiş gibi dudaklarını uzatarak:

— Evet güzel! Güzel adam! diye tekrarlıyordu. Sonra içinden sordu:

— Acaba sevdiği biri var mı? Fakat benden başka kimi

sevebilir? Kesinlikle beni seviyor!

Arka üstü döndü, kollarını uzatarak tatlı tatlı gerindi. Bunun bütün delilleri, önüne döküldü. Yüreği yerinden oynadı. Ocağın alevi, titrek ve şen bir parıltı ile tavanda beliriyordu.

O zaman talihsiz kadınların sızlanışları başladı:

— Ah, ne olurdu, Tanrı beni ona kısmet edeydi! Niçin etmemiş? Engel mi varmış?

Charles gece yarısı geldiği vakit Emma kendini uykudan uyanmış gibi gösterdi. Kocası, soyunurken gürültü ettiğinden:

— Gürültü etme, başım ağrıyor, dedi. Sonra belli etmeyerek:

— Ne var, ne yok? Ne yaptınız bakalım? diye geceyi nasıl geçirdiklerini anlamak istedi.

Charles, M. Leon'un erkenden odasına çıktığını söyledi.

Emma dudaklarının bir gülümsemesine engel olmadı. Ve kalbi yeni bir sevinçle dolarak uykuya daldı.

Ertesi gün akşama doğru, M. Lheureux'nün ziyaretini kabul etti. Bu adam yeni moda şeylerle kadınları dükkânına çeken kurnaz bir satıcıydı. Beyaz saçları küçük siyah gözlerinin parlaklığını daha ziyade meydana çıkarırdı. Madam Bovary'ye çok aşağıdan alarak, ayda dört kere şehre indiğinden, orada en büyük mağazalarla alış verişi bulunduğunu üç kardeşler, altın sakal, veya büyük vahşi de kendisinden söz edilebileceğini ve bütün bu bayların kendi ceplerini bildikleri kadar onu da tanıdıklarını anlattıktan sonra çamaşır, şapka, elbise, kumaş son moda her ne isterse emrini yerine getirmeyi bir şeref bileceğini ilave etti ve yanındaki kutudan yarım düzine kadar işlemeli yaka çıkardı. Madam Bovary onları gözden geçirdi.

Sonunda:

— Bir şeye ihtiyacım yok, dedi.

O zaman M. Lheureux Cezayir malı üç eşarp, birkaç paket İngiliz iğnesi, bir çift saz örgüsü terlik çıkararak Emma'nın bütün bu şeyler üzerinde gezinen düşünceli bakışlarını, belini büküp boynunu uzatarak, inceliyordu.

Emma aynı kayıtsızlıkla sordu:

— Kaça bunlar?

— Ucuz, o kadar ucuz ki söylemeye değmez. Hem acelesi de yok. Ne zaman isterseniz. Biz Yahudi değiliz.

Genç kadın biraz düşündü. Sonunda gene teşekkürle kalkınca M. Lheureux heyecansız:

— Pekâlâ, dedi. İleride anlaşırız. Ben bayanlarla her zaman uyuşmuşumdur. Tabi benimki dışında!

Emma gülümsedi. Bu şakasından sonra M. Lheureux tekrar bin bir şaklabanlıkla ilave etti:

— Yani size şunu arz etmek isterim ki para meselesi sizi hiç düşündürmesin. Hatta gerekirse size para da bulurum.

Emma hayretle baktı. Dükkâncı hemen izah ederek fısıldarcasına yavaş sesle:

— Size para bulmak için pek uzaklara gitmeye lüzum görmeyeceğimden emin olunuz! dedi. Biraz da başka mevzulara değindikten sonra izin isteyerek yavaşça kapıyı çekti, gitti.

Emma yemeğini tepsi ile odasına getirerek ve ocağın karşısında uzun boylu vakit geçirerek keyifli bir yemek yedi. İçinden eşarpları düşünerek:

— Akıllılık ettim! diyordu. Derken merdivende ayak sesleri duydu. Bu gelen Leon'du. Hemen kalktı, eline bir iş aldı. Leon içeri girdiği vakit o, elindeki işleme ile pek meşgul görünüyordu.

Konuşma tatsız gidiyor, Emma ikide bir dışarı çıkıyor, Leon sıkılganlığından kızarıp bozarıyor ve şöminenin yanında alçak bir iskemleye oturmuş eline aldığı fildişi bir kutuyu parmaklarının arasında evirip çeviriyordu. Genç kadın da bütün dikkatini işine vererek iğnesini batırıyor veya tırnağı ile elindeki bezin kıvrımlarını keskinleştiriyordu. Bir şey söylemiyor, Leon da karşısında put gibi duruyordu.

Emma içinden:

— Zavallı çocuk! dedi.

Leon:

— Acaba bir pot mu kırdım! diye düşündü. Nihayet gene Leon o günlerde, bir iş için, Rouen'a gideceğini söyleyerek sordu:

— Sizin müzik aboneniz bitmiştir, yeniden aboneliğinizi yaptırayım mı?

— Hayır.

Ve dudaklarını bitiştirerek yavaş yavaş uzun bir gri iplik çekti.

Onun bu işi Leon'u sinirlendiriyordu. Hatırına zarif bir cümle geldi. Fakat söyleyemedi.

— Demek artık abone olmayacaksınız? dedi. Emma acele cevap verdi:

— Ne olacak? Müzik! Evet güzel şey! Fakat benim başka işim yok mu? Evin işleri, kocamın işleri ve müzikten önce düşünülecek bin bir vazife var!

Saate baktı. Charles gecikmişti. Merak eder gibi göründü. İki üç kere tekrarladı:

— Ne kadar iyidir, bilseniz!

Noter kâtibi M. Bovary'yi severdi. Fakat burada karısının ona karşı gösterdiği şu ilgi onda soğuk bir hayret uyan-

dırdı. Bununla beraber o da Charles'ın herkese iyiliğinden bahsetti. Biraz da M. Homais'den ve pasaklı karısından söz açtı, Emma kadını müdafaa ederek:

— Ne zararı var! dedi. İyi bir ana makyajla uğraşmaz!

Ve ondan sonra bir şey söylemedi. Sıkıcı bir sessizlik içinde dakikalar geçti.

Ertesi ve daha ertesi günlerde hep böyle oldu. Genç kadının sözleri, tavırları tamamen değişti. Vücudunu bütün bütün evine veriyor, tam vaktinde kiliseye gidiyor, hizmetçi kıza daha sert muamele ediyordu.

Küçük kızı Berthe'i sütnineden aldı. Misafir geldiği vakit Felicite onu getirir, Madam Bovary de kızının vücudunu herkese göstermek için soyardı. Çocukları çıldırasıya sevdiğini söylüyordu. Bu kız ona dertlerini unutturuyor, saadet veriyor, onu çıldırtıyordu. Bu sözlere öyle okşamalar ve içli sözler katıyordu ki işiten Yonvilleli değilse Notre Dame de Paris'teki Sachette'i hatırlayacaklardı.

Charles eve geldiği vakit sıcacık terliklerini ocağın yanında bulurdu. Ne yeleğinin astarında bir sökük, ne gömleğinde bir eksik düğme artık görülmüyordu. Hatta dolapta sırayla dizilmiş pamuk başlıkları görmek zevkli bir şeydi. Bahçede şöyle bir dolaşalım dediği vakit Emma eskisi gibi surat asmıyor, kocası ne dese mırıltısız boyun eğdiği bu isteklerin özünü kavrayamamakla beraber hemen yapıyordu. Leon ara sıra gelip de yemekten sonra Charles'ı ocağın karşısında, ayaklarını uzatmış, iki eli karnında, yanakları hazımdan kızarmış, gözleri mutluluk yaşlarıyla nemli, yerlerde yuvarlanan çocuğu ve oturduğu koltuğun arkasından gelip onu alnından öpen, narin vücutlu, dilber karısı ile gördüğü vakit içinden:

— Ne delilik! derdi, bu kadın benden ne kadar uzak! Ona nasıl ulaşmalı?

Emma ona o kadar namuslu ve ele geçmesi imkansız göründü ki bütün bütün umudunu kesti. Fakat bu vazgeçişle Emma'ya aşırı özellikler kondurdu. Onun vücudundan, hiçbir şey elde edemeyeceğine hüküm verince genç kadını gözünde büyüttü, büyüttü, insanlığa üstün bir yüksekliğe çıkardı. Emma, böyle yükselerek esiri bir varlık, bir ruh gibi doğrudan doğruya kalbine girdi ve göklerde uçan bir ilahe gibi kutsal bir haleye bürünerek kalbinden ayrıldı. Bu, o temiz hislerden biriydi ki hayat çarkının dönmesine engel olmaz; istenir, aranır çünkü azdır, ve onu kaybetmenin vereceği keder, elde etmenin vereceği zevkten büyüktür.

Emma zayıfladı. Yanakları soldu. Yüzü uzadı. İri gözlerini çerçeveleyen siyah halkalarıyla, çekme burnu ve şimdi hep sessiz, kuş gibi hafif yürüyüşü ile, alnında ilahi bir işaret, dünyaya bağlılığı hemen hemen kalmamış gibi bir yaşayışı yok muydu? Aynı zamanda o kadar mahzun, sakin, çekingen ve o kadar kendi halindeydi ki yanında bulunanlar, kiliselerin çiçek kokularına karışan mermer soğukluğunu içlerinde duyarak tatlı bir ürperişle dona kalırlardı. Başkaları da onun tesiri altında kalmaktan kurtulamıyorlardı. Eczacı şöyle derdi:

— Bu kadının çok güçlü özellikleri var. Bir yerde Vali olsa yerine koyacak kimse bulamazsınız.

Orta halli kadınlar onun idareli oluşuna, kocasının hastalarına karşı terbiye ve nezaketine, fakirlerde merhametine hayrandı.

Fakat o, için için kendini yiyip bitiriyordu. İçi hırs ve kin doluydu. Elbisesinin düz kıvrımları altında dalgalı bir kalp saklanıyor ve pek namuslu dudakları, içindeki yangından şikâyet etmiyordu. Çünkü Leon'a aşıktı. Onu seviyordu. Onun hayaliyle baş başa kalmak ve istediği gibi bunun zevkini almak için yalnızlığı sever ve Leon'un kendisi bile bu

hayalin ilahi tadını kaçırırdı. Onun ayak seslerini duyunca Emma'nın yüreği yerinden oynar, fakat onu görünce bütün heyecanı kaybolurdu. Bunun da ardı sıra hüzünle sona eren büyük bir şaşkınlık gelirdi.

Leon umutsuz bir halde ondan ayrılıp çıktığı zaman, Emma'nın arkasından kalktığını ve gözlerinin sokakta onu takip ettiğini bilmiyordu. Onu merak eder, işlerini düşünür, yüzünden anlam çıkarmaya çalışırdı. Delikanlının odasına gidip kendisini ziyaret etmesi için bin bir bahane bulurdu. Onunla bir çatı altında yatıp uyuyan eczacının karısına imrenir, ne mutlu! derdi. Pembe topuklarını, damlalıklarda ıslatan gümüş kanatlı güvercinler Liondor'un damına nasıl dadanmışlarsa, onun da aklı fikri Leon'un bulunduğu eve öyle saplanmış, oradan ayrılmıyordu. Fakat Emma, Leon'a vurgunluğunu anladıkça kendini çeker ve aşkının alevlenmesine meydan vermezdi. Aslında Leon'un bunu sezmesini istemiyor değildi. Fakat sezmesi için bir olay, bir tesadüf ve bir patlayışın yardımını beklerdi. Bir aşk yoluna atılmaya şüphesiz üşeniyor, korkuyor, yahut da utanıyordu. İçinden, onu fazla uzaklaştırdığını, artık iş işten geçtiği için her şeyin mahvolduğunu sanır, kendisi için "ben namuslu bir kadınım" diyebilmek gurur ve sevincini duyması, ara sıra boyun eğmiş pozlar alarak aynaya bakışı, farz ettiği fedakarlığa karşı onu biraz oyalardı.

Cinsel istekler, paranın hırsı ve sevda üzüntüsü birbirine karışıp aynı azap acı içinde kaynaştı ve bu acıdan kendini kurtaracağına, her fırsatta daha fazla arttırmaya nedenler buldu, ızdırabı gittikçe daha çok zihnine doladı. İyi pişmemiş bir yemeğe, aralık bırakılan bir kapıya kızıyor, kadifeden bir elbise yapamadığı için üzülüyor, başkalarının mutluluğuna imreniyor, yüksek hayallerini daracık evine sığdıramıyordu.

Onu çileden çıkaran şey; Charles'ın, onun çektiği işkenceyi hiç fark etmiyor oluşuydu. Tam tersine, karısını mutlu ettiğine inanıyordu. Onun bu inancı genç kadına ahmakça bir hareket gibi gelir ve bu inançla yan gelip oturmasını bir nankörlük sayardı. O halde namuslu olması kimin içindi? Bütün mutluluk yollarını tıkayan, bütün bu tatsızlıklara sebep olan o değil miydi? Her taraftan vücudunu sımsıkı saran bu kayışın tokası, tokanın da sivri dili o değil miydi?

Bu yüzden, üzüntülerden kaynaklanan tüm hıncı kocasından çıkardı. Bu hıncı azaltmak için yapılan her gayret, onu artırmaya yarardı. Çünkü bu boşuna çaba da daha öncekilere katılarak uzaklaşma sebeplerini daha fazla çoğalttı. Charles'ın fazla yumuşak oluşu kadını saygısız ediyor, evin mütevazı hayatı onu lükse, fanteziye kaptırıyordu. Kocasının karı kocalık ilişkilerinde gösterdiği düşkünlük ise aksine onda yabancı istekler uyandırırdı. Kocasından soğumasını haklı göstermek ve ona karşı intikam hissini besleyebilmek için isterdi ki Charles onu dövsün. Ara sıra aklına gelen vahşi düşüncelere şaşar ve o zaman gene hep gülümsemek, mesut olduğunu tekrarlayarak kendi kendini kandırmak, öyle görünmek ve etrafına bu inancı vermek gerekirdi.

Ama bu yapmacık tavırlardan tiksindiği için Leon'la kaçmak, uzak, çok uzak bir yere gidip yeni bir hayata başlamak hevesine düştü. Fakat o anda karanlıklarla dolu sonsuz bir uçurum onu yutacak gibi gözünün önünde belli belirsiz açılıp derinleşirdi. İçinden:

— Zaten artık beni sevmiyor. Öyleyse ben ne yapacağım? Bu hayat yükünü nasıl taşıyacağım? Kimden yardım bekleyebilirim, nerden teselli bulabilirim? der ve kolu kanadı kırık, hareketsiz, soluk soluğa, gizli hıçkırıklar ve bol göz yaşlarıyla öyle kalırdı.

Bu krizler arasında odaya giren hizmetçi kız:

— Niçin beyefendiye anlatmıyorsunuz? dediğinde, Emma:

— Önemli bir şey yok, sinirden! derdi, sakın beyefendiye bir şey söyleme, üzülür.

Bir keresinde Felicite şöyle demişti:

— Siz tıpkı balıkçı Poile'nin kızı Guerin gibisiniz. Size gelmeden önce onunla Dieppe'te tanışmıştık. O kadar soluk, öyle neşesiz bir hali vardı ki evin kapısında onu ayakta iken görseniz kapıya gerilmiş bir kefen bezi sanırdınız. Kızın kafasına duman mı dolmuş ne olmuş, hekimler çaresini bulamamışlar. Papazlar okumuş, fayda etmemiş. Hastalığı fazla üsteledi mi, yerinde durup oturamaz, deniz kenarına gider. Gümrük bekçisi, turnesini yaparken, kaç kere onu böyle deniz kenarında çakıl taşlarına yüzükoyun uzanmış ağlarken bulmuş. Kocaya vardıktan sonra bir şeysi kalmamış diyorlar.

— Ben ise kocaya vardıktan sonra böyle oldum.

Bir gün akşama doğru Emma açık pencerenin önüne oturmuş kilise hademesi Lestiboudois'nın bir şimşir ağacını budamasına bakıyordu. Birden kulağına Anjelüs duası çalındı.

Nisan başlarında bir gündü, ilkbahar çiçeklerinden olan çuhalar açmıştı. Sürülmüş tarlaların üstünden ılık bir hava yuvarlanıp geçiyor ve bahçeler, kadınlar gibi sanki yaz yortuları süsleniyorlardı. Çardağın parmaklıkları ve demir çubukları arasından boylu boyuna ırmağın, çayırda başıboş dolaşık hatlar çizdiği görülüyordu. Akşamın sisi, yaprakları dökülmüş kavakların çerçevesini menekşe rengine boyamakta ve ince bir tül gibi dallarını saran haleden daha soluk ve daha şeffaf göstermekteydi. Uzaklarda sürü sürü ineklerin yürüdüğü görülüyor, fakat ne ayak sesleri ne de böğürmeleri duyulmuyordu. Beri tarafta sürekli çalan çan sesleri barış ve huzur davet eden iniltileriyle havalara hakim oluyordu.

Bu çan seslerini duyunca genç kadının aklı fikri, eski pansiyon hayatının ve kızlık zamanının hatıralarına karışıp kayboldu. Kilisenin mihrabında çiçek dolu vazoların hizasını geçen büyük şamdanlar ve küçük kolonlarıyla manastır gözünün önüne geldi. Başlarında kolalı sert başlıkları, Tanrı'ya ibadet için iki büklüm eğilen iyi kalpli rahibelerin, şurada burada karaltılar bırakan, tül peçeleriyle sıra sıra yürüyüşlerini hatırladı ve o zaman olduğu gibi kendinin gene o uzun beyaz kafile içine karışmış olmasını istedi. Pazar günüydü. Pazar ayininde Emma başını kaldırdığı vakit bütün sinirlerinin gevşediğini hissetti, kasırga içine düşüp dönen bir kuş tüyü gibi kendini bıraktı. Ve nasıl olduğunu kendi de fark etmeden kilisenin yolunu tutturdu. Ne olursa olsun ibadet için kendinde bir istek buluyordu. İstiyordu ki ruhunu orada yerlere eğsin ve bütün varlıkları orada hiç olsun.

Çarşı meydanında Lestiboudois'ya rastladı. O da kiliseden geliyordu. Gündeliğini kaybetmemek için, işini bırakıp kilisedeki vazifesine gitmek, sonra gelip gene işine devam etmek adetiydi. Bir halde ki o, Anjelüs çanını, işine ne zaman gelirse o zaman çalardı, zaten bu çan ibadet zamanını en ziyade haşarı sokak çocuklarına bildirmeye yarardı.

Bunların bir çoğu mezarlığın kareli düz taşlığında bilye oynamaya gelmiş bulunurlar, bir çoğu da, son mezarlarla küçük avluyu ayıran alçak duvara, ata biner gibi binerek bacaklarını sallar ve böylelikle tahta kunduraları, uzamış ısırganları yolardı. Yeşil kalan bir bu meydandı. Öbür taraflar, kilise bekçisinin süpürgesine rağmen, tozdan kurtulamayan taşlıktan ibaretti.

Çocuklar, kendileri için yapılmış gibi, terlikle bu taşlıkta koşarlar ve boğuk çan sesi arasında onların şakrak seslerle haykırışları duyulurdu. Çan sesi, yukarıdan inip ucu yerlere sürünen, kalın ipin salıntılarıyla yavaş yavaş azalırdı.

Kırlangıçlar cıvıldayarak ve keskin uçuşlarıyla havayı keserek, yağmur olukları altındaki sarı yuvalarına acele girerlerdi. Kilisenin öbür ucunda bir ışık, yani asılı bir fanus içinde bir gece kandili yanardı. Uzaktan bunun aydınlığı, zeytin yağı üstünde titreyen, beyaz bir leke gibi görünürdü. Kilisenin önünden giren uzun bir gün ışığı köşeyi bucağı ve kuytu kenarları bütün bütün karanlıkta bırakırdı. Madam Bovary küçük bir çocuğa:

— Papaz nerede? diye sordu.

Yerinden gevşemiş bir turnikeyi sallayarak oynayan çocuk:

— Şimdi gelir, diye cevap verdi.

Gerçek köy papazının oturduğu evin kapısı gıcırdadı ve rahip Bournisien göründü. Çocuklar, karma karışık kiliseye kaçtılar. Papaz mırıldanarak:

— Hep aynı haylazlar! dedi, hep onlar!

Ve ayağına takılan bir din kitabını yerden alırken:

— Hiçbir şeye saygı kalmadı! diyordu.

Fakat Madam Bovary'yi görür görmez:

— Affedersiniz, dedi, sizi tanıyamadım.

Yerden aldığı din kitabını cebine tıkıştırdı. Bir taraftan da elbise odasının kocaman anahtarını iki parmağına takmış, sallayıp duruyordu.

Batan güneşin son ışıkları karşıdan tam yüzüne geliyor ve kolları tel tel eskiyip dirsekleri de çoktan paralanmış olan, cüppesini soluklaştırıyordu. Yağ ve tütün lekeleri geniş göğsünün üstündeki ufak düğmelerin hizasından aşağı doğru inerdi. Bu lekelerin en çok bulunduğu yer, boynuna doladığı siyah papaz tülbendinin aralığında, bol kırışıklarla kızaran derisinin meydana çıktığı yerlerdi. Sarı sarı benekleri olan o kırışık deriyi de sert kıllı kırçıl bir sakal örterdi.

Şimdi yemekten geldiği için sesli sesli bir nefes alışı vardı. Emma'nın hatırını sordu:

— Nasılsınız?

— İyi değilim, rahatsızım.

— Ben de öyle. Baharın bu ilk sıcakları insana ne kadar da gevşeklik veriyor! Fakat ne yaparsınız işte, çekeceğiz, Sen-Pol'un dediği gibi dünyaya çekmek için gelmişiz. Peki, M. Bovary buna ne diyor?

— Kim, o mu?

Genç kadın umursamazlıkla omuzlarını kaldırarak bir hareket yaptı. Adamcağız buna pek şaşarak:

— Ne demek? dedi; size hiçbir ilaç yazmıyor mu?

Emma inleyerek:

— Ah, dedi, benim derdim başka! Öyle dünya ilaçlarıyla iyi olacak dertlerden değil!

Fakat papazın aklı onda değildi. İkide bir gözü kilisenin içine kayıyor, orada sıra ile çömelen mahalle çocuklarının birbirlerini omuzlarından iterek, iskambil kâğıdı dizisi gibi, yere düşüşlerine bakıyordu. Emma kendi derdinde:

— Şunu bilmek isterim ki...

Derken papaz çocuklardan birine bağırdı:

— Geliyorum Ribude, geliyorum, şimdi gelir kulaklarını koparırım koca haylaz!

Sonra Emma'ya dönerek:

— Bu haylaz, dedi, doğramacı Boudet'nin oğludur. Anası babası kendi keyiflerinde, bunu da böyle kendi havasına bırakıyorlar. Bununla beraber istese çabuk öğrenecek. Zeki bir kafası var. Ben onu şakadan Riboudet diye çağırırım. (Maromme'a gidilecek yoldaki yamacın ismi) hatta bazen "benim Riboudetciğim" manasına "Mont Ribout de" de-

diğim bile olur. Malum ya, bu aynı zamanda Mont Ribunde, Ribude tepesi manasına da gelir. Geçenlerde bunu Piskopos hazretlerine de anlattım da ne kadar hoşuna gitmişti. Adeta güldü. Gülmek tenezzülünde bulundu. M. Bovary ne yapıyor, bakalım?

Genç kadın duymuyor gibiydi. Papaz, gene sözüne devam etti:

— Şüphesiz, her zaman olduğu gibi, çok meşgul! Öyle değil mi? Çünkü, eminim, o ve ben, bu civarın en meşgul adamlarıyız.

Ve kaba bir gülüşle ilave etti:

— Fakat o vücut doktorudur, ben ise ruh doktoruyum!

Emma, yalvarıcı gözlerle papaza bakarak:

— Evet...dedi, siz bütün acıları önler ve onarırsınız.

— Aman, onu hiç açmayın, Madam Bovary! Daha bu sabah şişmiş bir inek için Badiyovil'e gitmem gerekti. İneğe nazar değmişmiş. Bilmem nasıl oluyor da onların bütün inekleri... Lakin, pardon! Hey! Bana bak! Longuemarre! Boudet! Kâğıt çuvalları! Yeter artık!

Ve bir sıçrayışta soluğu kilisenin içinde aldı. O zaman yaramazlar büyük yazıhanenin etrafına sıkışıyor, kürsünün merdivenine tırmanıyor, Mes denilen âyin dualarının kitabını açarken bazıları da parmaklarının ucuna basarak papazların günah çıkarma dolabına kadar sokuluyorlardı. Fakat öfkesinden bütün bütün kızaran papaz yakaladığına tokadı savuruyor, eline geçirdiğinin yakasına yapışarak kaldırdıktan sonra yerin dibine geçirmek istiyormuş gibi, ortadaki taşlığın üstüne, hızla çökertiyordu.

Tekrar Emma'nın yanına geldiği vakit alaca bezden koca mendilinin bir köşesini dişlerinin arasına sıkıştırıp açtıktan sonra:

— Ne derseniz deyiniz, dedi, bu çiftçiler çok acınacak şeyler!

— Başka acınacak kimseler de var.

— Şüphesiz! Mesela şehirlerdeki işçiler.

— Onları kastetmiyordum...

— Müsaade buyurun! Ben onlarda öyle aile reisi analar, öyle namuslu kadınlar bilirim ki Tanrı'nın evliya denecek gerçek sevgili kullarından oldukları halde, temin ederim, yiyecek ekmekleri yoktur.

— Peki öyleyse o kadınlara ne diyelim ki yiyecek ekmekleri vardır, fakat (söylerken dudaklarının uçları gergin bir hal alıyordu) rahip efendi, onların da...

— Mesela kışın kömürleri yoktur, diyeceksiniz.

— Oh, onun ne önemi olur!

— Ne önemi olur ne demek? Bana kalırsa bir kimse için karnı tok, sırtı pek olduktan, yani sıcak bir oda bulduktan sonra... Ötesi can sağlığıdır.

Emma içini çekti:

— Ah, Yarabbi! Aman Yarabbi!

Papaz endişe ile ileri gelerek sordu:

— Bir sıkıntınız mı var? Mutlaka sindirim güçlüğünden olacak! Eve gidip bir çay alınız, Madam Bovary; kuvvet verir, yahut şekerli bir bardak soğuk su içiniz.

Emma:

— Neye iyi gelecek? derken rüya gören bir kimsenin uyanışı gibi bir hali vardı. Papaz izah etti:

— Demin elinizi alnınıza koymuştunuz da bir baş dönmesi geldi sandım.

Sonra fikrini değiştirerek:

— Gerçek, dedi, siz benden bir şey mi istiyordunuz?

Neydi acaba? Hiç hatırıma gelmiyor.

— Ben mi? Hayır. Hiçbir şey istemiyorum.

Bunu söylerken etrafında gezinen gözleri yavaş yavaş inerek cüppeli ihtiyarın üstünde durdu. İkisi de hiç ses çıkarmadan, karşı karşıya, birbirini inceliyorlardı. Nihayet papaz:

— O halde, dedi, beni mazur görün, Madam Bovary. Her şeyden önce vazife, malum ya! Hele ben şu yaramazları sepetleyeyim. Çok geçmez ilk Komünyonlar gelirler. Korkarım gene aniden gelecekler, hazırlıksız yakalanacağız. Onun için oruç gününden beri her çarşamba çocukları tam bir saat fazla tutuyorum. Hak yolunda onları şimdiden gütmek için bundan iyi fırsat olamaz. Zaten Tanrı da kutsal oğlunun ağzından bunu tavsiye etmiş değil miydi? Sağlıklar ve sayın kocanıza saygılar madam!

Tam kiliseye gireceği sırada daha kapının önünde diz çöktü ve içeri girdi.

Emma onun iki sıra kanepe arasında, başı biraz omzuna düşmüş, yarı açık iki eli dışarıda, ağır adımlarla yürüyüp kaybolduğunu gördü. Sonra, mil üstünde bir heykel gibi, topuklarının üstünde olduğu gibi bir çark çevirerek geri döndü, evin yolunu tutturdu. Fakat hala papazın kalın sesi ve çocukların berrak ve şakrak çığlıkları arkadan kulağına geliyordu:

— Sen Hıristiyan mısın?

— Evet, Hıristiyan'ım,

— Hıristiyan kime derler?

— O kimseye ki, şey olduğu için, vaftiz! Vaftiz... Vaftiz...

Emma eve geldi. Parmaklıklara tutunarak merdivenleri çıktı ve odasına girince kendini bir koltuğa attı.

Pencerelerden giren beyaz gün ışığı gittikçe koyulaşıp dalgalanarak yavaşça iniyordu. Eşya şimdi yerlerine mıh-

lanmış gibi görünüyor ve karanlık bir okyanus içinde imiş gibi gölgede kayboluyordu. Ocak sönmüştü. Saat sesli sesli işlemesine devam ediyor, Emma, kendi içinde fırtınalar koparken, eşyanın bu kadar durgun oluşuna belirsiz bir şaşkınlıkla bakıyordu. Fakat kızı Berthe orada, pencere ile masanın arasındaydı. Annesine yaklaşıyor, ona sarılmak, eteğinin ucunu, önlüğünün kurdelelerini tutmak istiyordu. Emma kızını eliyle iterek:

— Beni rahat bırak! dedi.

Kız bu sefer daha fazla yaklaşarak kollarıyla dizlerinin üstüne abandı. Emma iri mavi gözlerini açarak küçük kıza öfkeli öfkeli bakıyordu. Tekrar etti:

— Beni rahat bırak diyorum sana!

Yüzü, bakışı çocuğu korkuttuğu için yerinden kıpırdamadan bağırıp ağlamaya başladı. O zaman annesi bütün bütün kızdı:

— Ben sana çekil yanımdan demedim mi! diyerek bir itişte kızı yere yuvarladı. Çocuğun yanağı koltuğun çivisine rast gelmiş ve kanamıştı. Madam Bovary hemen koşup çocuğu kaldırdı. Hizmetçiyi avazı çıktığı kadar bağırarak çağırırken çıngırağın ipini de koparırcasına çekiyor ve kendi kendine lanet ediyordu. Tam o zaman kapıda Charles göründü, yemek zamanı olduğu için kocası eve gelmişti. Emma telaşsız:

— Baksana canım, dedi, çocuk oynarken düşüp yaralandı, Charles önemli bir şey olmadığını söyleyerek yakı getirmeye gitti. Madam Bovary o gece çıkmadı. Çocuğuna bakmak için yalnız kalmak istedi. Onun rahat rahat uyuduğunu gördükçe içi rahat ediyor ve böyle önemsiz bir kaza için bu derece telaşa düştüğüne şaşarak ne aptalım derken ne iyi bir kalbi olduğunu da düşünüyordu. Gerçekten Berthe'in hıçkırıkları dinmişti. Nefes alışı ile pamuk yorgan ha-

fifçe inip kalkıyordu. Yarı açık kirpiklerinin arasında iki damla iri göz yaşı parlıyor ve içinde iki soluk gözbebeği derinleşiyordu. Yanağına yapıştırılan yakı, derisini bir tarafa doğru germişti.

Annesi ona bakarken içinden:

— Tuhaf şey, dedi. Bu çocuk niye bu kadar çirkin olmuş!

Charles gece on birde geldiği vakit karısını, çocuğun karyolası yanında ayakta buldu. Onu alnından öperken:

— Zavallı karıcığım! dedi, niye bu kadar merak ediyorsun? Temin ederim ki yarın bir şeyi kalmayacaktır. Üzülme, hasta olacaksın!

Kendisi eczacının evinde halinden belli etmemeye çalışmakla beraber M. Homais onun moralini düzeltmeye, yatıştırmaya çalışmıştı.

Bunun üzerine insanın çocuklukta başına gelen çeşitli kazalardan ve hizmetçilerin sersemliğinden söz edildi. Madam Homais bunlardan birini yaşamıştı: Küçükken aşçı kadının kazara üstüne döktüğü bir kürek korun yanık yerleri hala göğsündeydi. Bu gibi kazalardan dolayı anası babası türlü önlemlere baş vururlardı. Bıçaklar hiçbir zaman bilenmez, tahtalar cilalanmaz, pencerelere demir parmaklıklar konur, şöminenin önünde sağlam pervazlar bulunurdu. Küçük Lome'ler serbest olmalarına rağmen, arkalarında bir gözcü olmadıkça, yerlerinden kıpırdayamazlar, biraz nezle olsalar babaları, tıka basa göğsü yumuşatacak ilaçlar yedirir ve hepsine dört yaşını geçtikten sonra bile düştükleri vakit başlarını korusun diye, şilte gibi kalın pamuklu başlıkları insafsızcasına giydirirdi. Bu merak asıl Madam Homais'de vardı. Kocası böyle baskıların beyne zarar verebileceğinden korktuğu için, Madam Homais'nin bu merakına içinden kızar, hatta ona şöyle söyleyecek kadar boş bulunduğu olurdu:

— Sen gerçekten bunları Antil sahillerinde yaşayan yabani Karaibler'e veya Brezilya'nın vahşi ormanlardaki Botoküdoslar'a mı benzetmek istiyorsun?

Bu sırada Charles birçok defa araya girerek sözü kısa kesmeye çalışırdı.

Charles ayrılacakları zaman önünde merdivenden inen Noter kâtibinin kulağına eğilerek, kendisi ile biraz görüşmek istediğini söyledi.

— Acaba şüpheleniyor mu?

Delikanlının şimşek gibi zihninden geçen buydu. Yüreği çarpıyor, bin bir ihtimal içinde kıvranıyordu.

Nihayet Charles kapıyı çektikten sonra bir ricada bulundu. Karısına bir sürpriz olmak üzere siyah elbiselerle bastırdığı bir fotoğrafını değerli bir çerçeveye yerleştirmek, fakat daha önce bunun kaça mal olacağını anlamak istiyordu. Hemen her hafta şehre indiği için bunu M. Leon rahatsız olmadan pekâlâ sorup öğrenebilirdi.

Leon rahat bir nefes aldı; fakat düşünceli, kederli ve neşesizdi, derdi ne olabilirdi? Homais bir delikanlılık macerasından şüphelendi; fakat aldanıyordu. Leon'un hiçbir kadınla münasebeti yoktu. Onun bu kadar kederli olduğu görülmemişti. Tabağında şimdi ne kadar yemek arttığının Madam François farkındaydı. Daha fazla bilgi almak için muhasebeciyi sorguya çekti. Binet lafı ağzına tıkayarak, çalımlı, böyle şeyleri bilmek için dedektiften soruşturmasını söyledi.

Bununla beraber o da arkadaşının halinde bir gariplik buluyordu. Çünkü ikide bir Leon sandalyesinde kollarını açarak kendini arkaya veriyor ve hayatından bıkkınlık gösteriyordu. Tahsildar bunun sebebini izah ederek:

— Sebebi şu ki, diyordu, siz hiç yetecek kadar kendini-

ze eğlence aramıyorsunuz.

— Ne gibi eğlence?

— Ne gibi olacak, ben sizin yerinizde olsam şöyle bir kolaçan ederdim.

— Ben kolaçan etmesini bilmem.

— Oh, evet hakkınız var!

Binet bu cevabı verirken kendi payına haz duyan bir çalımla kendi çenesini okşuyordu.

Leon sonu gelmeyecek bir aşkın yorgunluğunu duyuyordu. Yemeden içmeden kesilmişti. Hiçbir amaçla kamçılanmayan dümdüz bir hayatın değişiksiz sürüp gitmesi bütün ağırlığı ile omuzlarını çökertiyordu. Yonville ve Yonville ahalisi onu o kadar sıkıyordu ki bazı evleri ve bazı kimseleri görmeye tahammül edemiyordu. Hatta eczacı bile bütün babacanlığıyla beraber onu sinirlendiriyordu. Bununla beraber yeni ve değişik bir hayat, onu çektiği kadar da korkutuyordu.

Bu korku birdenbire sabırsızlığa döndü. Maskeli baloların eğlenceleri, fıkırdak işçi kızlarının şakraklıklarıyla Paris gözünde tütmeye başladı.

Madem ki hukuk tahsilini orada tamamlayacaktı, niye hemen gitmiyordu? Bir engel var mıydı? Bu karar üzerine evde hazırlıklar yapmaya başladı. İşlerini yoluna koydu. Kafasında döşeli bir apartman tuttu. Apartmanda bir sanatçı hayatı geçirecekti! Kitara dersi alacaktı! Başında başlık, ayaklarında mavi kadife terlikler, sırtında ropdöşambrı olacaktı! Hatta şöminenin üstünde çaprazlama iki meç, bir iskelet kafası ve bunların üstünde kitarayı şimdiden görüp hayal ediyordu.

İşin zor tarafı anasının bu işe razı olmasıydı; bununla beraber bunun kadar akla yakın bir şey olamazdı. Kendi

patronu bile, daha iyi yetişebileceği başka bir noteri yoklamasını tavsiye etmişti. Leon, ikisinin ortasını bularak Ruau da bir ikinci kâtiplik makamı aradı, fakat bulamadı. Nihayet anasına uzun bir mektup yazarak ve işi etraflıca anlatarak hemen gidip Paris'te oturmanın sebeplerini açıkladı. Anası da onayını bildirdi.

Bunun üzerine hiç acele etmedi. Bütün bir ay, her gün Hivert, Yonville'den Rouen'a Rouen Yonville'e sandıklar, valizler paketler taşıdı.

Leon elbise dolabını almış, koltuk sandalyelerinin üçünü de doldurtup yoluna koymuş, bir sürü ipekli mendil filan almış, sözün kısası dünya seyahatine çıkış hazırlığından daha fazla hazırlık yapmış olduğu halde hareketini haftadan haftaya geciktiriyordu. Nihayet anasından ikinci bir mektup aldı. Bu mektupta, madem ki istemişti, imtihanını vermek için tatilden önce orada bulunması gerekeceği anlatılarak çabuk gitmesi isteniyordu. Ayrılık zamanı geldiği vakit Madam Homais ağladı. Justin hıçkırıyordu. Kendine güvenen M. Homais kalbinin yumuşaklığını gizlemeye çalışıyordu. Hatta Leon'u Rouen'a kadar kendi arabasında götürecek olan noterin parmaklığına kadar paltosunu kendi taşımak istiyordu. Leon için M. Bovary ile vedalaşmanın tam sırasıydı.

Merdivenin yukarısında durdu. Yüreği yerinden oynayacak gibi çarpıyordu. İçeri girdiği vakit Madam Bovary telaş ile ayağa kalktı, Leon'un ilk sözü şu oldu:

— Gene ben geldim.

— Zaten biliyordum!

Emma dudaklarını ısırdı. Saçlarının dibinden beyaz keten yakasına kadar derisinin altına bir kan dalgası, bir kızıllık yayıldı. Gene kadın gül pembesi rengini almıştı. Tahta oymaya omzunu dayamış, ayakta duruyordu.

Leon sordu:

— M. Bovary yok mu?

— Hayır yalnızım.

Sonra tekrar etti:

— Hiç kimse yok!

İkisi de sustular. Bir şey söylemiyor, yalnız bakışıyorlardı. Düşünceleri, aynı kaygı ile birbirine karışarak çarpan iki yürek gibi, birbiri ile sarmaş dolaş oluyordu.

— Berthe de yok mu? Okşamak isterdim.

Emma dışarı çıkıp birkaç ayak merdiven indikten sonra Felicite'yi çağırdı.

Leon yalnız kalınca etrafına hızla bir göz attı. Bu bakış sanki hepsinin içine girecek, hepsini alıp götürecekmiş gibi duvarları, etajerleri, ocağı, bütün eşyayı son bir görüşle sardı.

Çok geçmeden Emma geldi ve hizmetçi kız Berthe'i getirdi. Küçük kız elinde sicime bağlı, tepesi aşağıda bir yel değirmenini sallıyordu.

Leon üst üste çocuğu boynundan öptü:

— Hoşçakal sevgili çocuk, Hoşçakal sevgili yavru! diyerek onu anasına bıraktı. Anası da hizmetçiye çocuğu götürmesini söyledi.

Yalnız kaldılar. Madam Bovary arkası dönük, yüzünü bir cama dayamıştı. Leon, elinde tuttuğu kasketini hafifçe bacağına vuruyordu.

— Yağmur yağacak! dedi Emma.

— Yağmurluğum var.

— Çok iyi.

Emma yüzünü döndü. Çenesini içeri çekmiş, alnı ileride, bakarken pencereden gelen ışık, bir mermerden kayar gibi kaşlarına kadar yüzünü okşuyordu. Bu sırada, içinden ne

geçtiğini, hatta nereye baktığını anlamak mümkün değildi.

Leon içini çekerek son bir hamle ile:

— Haydi bakalım, Allahaısmarladık! dedi.

O zaman Emma birden başını kaldırdı:

— Demek gidiyorsunuz, öyle mi? Güle güle! dedi.

Birbirlerine doğru ilerleyip bakıştılar. Leon elini uzatmıştı, genç kadın tereddüt etti, sonra o da elini uzatıp bırakarak ve gülmeye çalışarak:

— İngilizler gibi ayrılacağız, desenize! dedi. Leon onun elini parmaklarının içinde duydu. Genç kadının bütün varlığı, bu nemli avuca süzülüp inmiş gibiydi. Ellerin bu canlı temasından sonra gözler bir kere daha karşılaştı ve Leon acele çekilip kayboldu.

Biraz uzaklaştıktan sonra durdu. Bu yeşil panjurlu beyaz evi son olarak bir kere daha doya doya görmek için bir direğin arkasına saklandı. Bir dakika önce içinde bulunduğu odanın penceresinde bir gölge gördüğünü sandı. Perde kendiliğindenmiş gibi uzun kıvrımlarını kıpırdattı, sonra bir hamle ile birden açılarak alçıdan bir duvar gibi kımıldanmadan durdu. Şimdi Leon koşuyor, kaçıyordu.

Cadde üzerinde uzaktan patronun iki tekerlekli arabasını gördü. Homais ile noter konuşarak onu bekliyorlardı. Eczacı gözleri dolarak delikanlı ile kucaklaştıktan sonra:

— İşte aziz dostum, dedi, paltonuzu da getirdim. Soğuktan kendinizi koruyunuz, kendinize iyi bakınız.

— Haydi bakalım, Leon! dedi.

Homais çamurluğa doğru eğilirken hıçkırıklar arasında şu iki kelime ağzından döküldü:

— Uğurlar olsun!

Madam Bovary bahçe tarafındaki odanın penceresini

açmış bulutlara bakıyordu. Yağmur birdenbire dinmiş, güneş açılmıştı. Horozlar ötüyor, serçeler ıslak çalılıklarda kanat silkiyorlardı. Su birikintileri bir tarafa akarken akasyalardan dökülen pembe çiçekleri de beraber görüyordu.

Emma içinden:

— Şimdi kim bilir ne kadar uzaklaşmıştır! dedi.

Akşam yemeğini yerlerken her zaman olduğu gibi gene M. Homais geldi. Yerini alırken:

— Bizim delikanlıyı da yola koyduk ha! dedi.

Doktor:

— Öyle galiba! diye cevap verdi.

Konuşmaya başladılar:

— E, daha ne var, ne yok? Sizlerden ne haber?

— Bildiğin gibi, yalnız karımın bugün sinirleri biraz bozuktu. Malum, kadınların hali! Bazen ufak bir şey onların sinirlerini bozar. Buna da kızmamak, onlardaki sinir sistemi bizlere göre daha narindir. O değil ama, zavallı Leon Paris'te nasıl yaşayacak, nasıl alışacak?

Madam Bovary içini çekti. Eczacı dilini şapırdatarak:

— Hele düşündüğün şeye bak! dedi. O salonlardaki özel odalardaki partiler! Maskeli balolar! Şampanyalar! İnsanı öyle bir yaşatır ki deme gitsin!

— Zannetmem ki o, böyle şeylere yanaşsın.

— Ben de o fikirdeyim. Bir Cizvit gibi görünmeyi göze almadıkça başkalarının gittikleri yola çaresiz o da gidecektir. Bu maskaraların Quartier Latin'de oyuncu kızlarla nasıl ömür geçirdiklerini bilmez misiniz? Hem bir üniversite öğrencisi Paris'te pek gözdedir. Biraz hoşa gidecek tarafları oldu mu, en yüksek sosyetelere kabul olunurlar. Hatta orada Saint-Cermenli kibar hanımlar içinde onlara gönül verenler

de olur. Bunun sonucu pek iyi evlenme fırsatı yakalamak düşüyor onlara.

— Fakat, dedi. Doktor, ben korkarım ki. Orada...

— Hakkınız var. Bu, madalyanın ters tarafı! Orada insan her an için kesenin ağzını açmak zorunda kalır. Mesela tutalım ki şöyle parkların birisindesiniz. Üstü başı tertemiz, belki de göğsünde nişanı olan biri gelir yanınıza oturur. Diplomat sanırsınız. Sizinle konuşmaya başlar, yavaş yavaş size sokulur. Bir sigara verir, yere düşen şapkanızı kaldırır, gittikçe birbirinize bağlanır, dost olursunuz. Sizi gazinoya götürür, yazlık köşküne davet eder. Şarap içerken iki kadeh arasında size neler neler açar! Ne alemler anlatır. Paranızın dörtte üçünü almak yahut sizi bir batakhaneye, uğursuz işlere sürüklemek içindir.

— Doğru, dedi. Charles, fakat beni en çok düşündüren hastalıklardır. Mesela taşralı öğrenciler arasında tifo çok oluyor.

Emma titredi. Eczacı sözüne devam ederek:

— Yaşam değişikliği, dedi, ve bunun sonucunda genellikle vücutta meydana gelen bozukluklar! Sonra biliyorsunuz Paris'in suyunu, lokantalarının yemekleri, bütün o salçalı baharatlı gıdalar ki kanımızı kızıştırır ve ne deseler bizim güzel bir sebzeli et yemeğine değişmem. Ben kendi hesabıma daima burjuva yemeklerini tercih etmişimdir. Çünkü bu, daha sağlıklıdır. Onun için Rouen'da eczacılık öğrenimimi yaparken bir yurtta kalır ve profesörlerle beraber yemek yerdim.

Eczacı sözüne devam ederek genel düşüncelerini ve şahsi sempatilerini, ta Justin gelip kendisini oradan alıncıya kadar açıklamaya koyuldu; yamak onu şekerli su ile yumurta akından yapılan bir şerbet için arıyordu ve bunu yapması lazımdı. Yüksek sesle:

— Bir dakika rahatlık yok, her an iş! Hiç ayrılmaya gelmiyor. Çiftçi beygiri gibi hep kan tere batmak lazım! Bu ne sefaletli yaşayış Allah'ım!

Sonra kapıya geldiği vakit durdu:

— Ha! dedi, iyi ki aklıma geldi. Haberiniz var mı?

— Ne olmuş?

Hemen kaşlarını kaldırarak yüzünün en ciddi ifadesiyle:

— Bu yıl, dedi, Aşağı Sen tarım toplantılarının Yonville Abbaye'de toplanmaları ihtimali var. Öyle diyorlar. Bu sabah gazete biraz değinmiş. Bizim kazamız için bu son derece önemli bir şey olacak. Fakat bunu sonra konuşuruz. Teşekkür ederim, zahmet etmeyin görüyorum, Justin'de fener var.

Ertesi gün Emma için yaslı bir gün oldu. Nereye ve neye baksa siyah bir atmosfere sarılmış görüyor, bu matem havası her şeyin ruhunda silik bir ifade ile dalgalanıyordu. Kış rüzgârı boş ve bırakılmış bir şatonun içinde nasıl inlerse, keder de onun ruhunda hazin ulumalarla öyle çalkalanıp derinleşiyordu. Bir daha gelmemek üzere elimizden giden mutluluğun acı hasretine, beklemediğiniz bir işten sonra düştüğünüz şaşkınlığa, alışılan bir şeyin yok olmasına veya devamlı bir ateşin birden duruvermesinden ileri gelen sarsıntıya benzer bir hal.

Vaubyessard'dan döndüğü zaman, oradaki, danslar, kadınlar, başında dolandıkça nasıl fena oluyorduysa şimdi de kapalı bir hüzün, uyuşuk bir ümitsizliğin içinde gene o fenalığı duyuyordu. Şimdi Leon gözünün önüne daha büyük, daha güzel, daha şirin, daha gizemli bir halde geliyordu. Leon ayrılıp gitmiş, fakat onu bırakmamıştı. Orada, yanında gibiydi. Evin duvarlarında sanki onun gölgesi duruyordu. Üstünde yürüdüğü şu halıdan, içinde oturduğu şu boş mobilyalardan gözünü ayıramazdı. Irmak, eskisi gibi

gene akıyor, küçük dalgalarını kaygan kıyıları boyunca gene yuvarlıyordu. Dalgaların mırıltısını dinleyerek kaç kere onunla birlikte, yosunlanmış çakıllar üstünde gezinmişlerdi! Ne güzel güneşlenmişler, öğleden sonraları kaç kere bahçenin kuytu bir yerinde baş başa gölgelenmişlerdi! O, çardağın daldan sedirinde oturmuş, başı açık sesli sesli kitap okurdu. Çayırdan gelen serin bir rüzgâr kitabın yaprakları gibi çardağın da yapraklarını titretirdi. Ah şimdi ne olacaktı! Hayatının biricik zevki gitmiş, önüne açılan tek mutluluk yolu da kapanmıştı! Fırsat elinde iken nasıl olmuştu da bu mutluluğu yakalamamış, elinden kaçırmıştı! Kaçacağı sırada niçin ellerine dizlerine sarılarak onu alıkoymamıştı! Leon'la sevişmemiş olduğu için kendini suçlu görüyor ve onun dudaklarına susamış olduğunu anlıyordu. Birden içine bir ateş düştü. Arkasından koşup ona yetişmek, kollarının arasına atılıp: "İşte geldim, ben seninim!" demek ihtiyacını duydu. Fakat Emma o dakikada böyle bir şeyin karşılaşacağı engelleri düşününce dona kaldı. Pişmanlığı hırsını artırarak daha aktif bir hale getirdi.

O günden itibaren Leon'un hayali, düşüncelerine bir merkez noktası oldu. Bu nokta Rusya'nın steplerinde yolcuların karlar içinde yakıp bıraktıkları ateşten daha kıvılcımlıydı. Emma hep o hayalin arkasından sürüklenir, ona yetişerek sokulur, sönmesi yakın olan bu ateşi usulcacık karıştırır, etrafında onu canlandırabilecek ne bulursa alır. En yakın fırsatlar kadar, hayal meyal sezdiği en uzak hatıraları, doğrudan doğruya duyduğu veya kurduğu şeyleri, bütün vücuduna yayılan dağınık arzuları ve cinsel istekleri, rüzgârın çatırdattığı ölmüş kuru dallar gibi suya düşen mutluluk hayallerini, kısır erdemini ve temelsiz namusluluğunu, bir işe yaramayan aile ocağını... Bunların hepsini birer birer toplar, alır ve iç sıkıntısını körüklemek için kullanırdı.

Bununla beraber artık yanacak şey kalmadığı yahut tam

tersine bunlar fazla yüklendiği için ateş körlendi. Sevgilinin yokluğu yüzünden aşk yavaş yavaş söndü. Pişmanlığa alışıldı. Hızı kalmadı ve soluk yüzünü kızartan yangının alevi yavaş yavaş silinerek yerine karartılar çöktü. Hatta vicdanının uyuşukluğu içinde kocasına karşı duyduğu nefreti bile aşkına olan düşkünlüğüne verdi. Kin ve nefretin yaktığı yerleri sevginin ısıttığı yerler gibi kabul etti. Fakat kasırganın esintisi devam ediyordu. Ateş küllenmiş, fakat büsbütün geçmemişti. Yardım umacağı bir yer yoktu. Hiçbir güneş görünmediği için etrafını zifiri bir gece karanlığı kapladı. İliklerine işleyen korkunç bir buz soğukluğu içinde donup kaldı.

O zaman Tostes'taki kötü günler gene başladı. Şimdi o kendini daha talihsiz buluyordu. Çünkü sıkıntılı günleri daha önce yaşamış ve onların bitip tükenmeyeceğini iyice anlamıştı.

Bu kadar büyük fedakarlıklara katlanmış olan bir kadın artık heveslerden vazgeçebilirdi. Evde bulundukça, üstünde diz çöküp ibadet etmek için gotik bir tahta satın aldı ve tırnaklarını temiz tutmak için bir ayda on dört franklık limon harcadı. Rouen'a yazdı, mavi kaşmirden bir elbise ısmarladı. Manifaturacı Lheureux'nün dükkânındaki eşarpların en güzelini seçti. Onu geceliğinin üstüne, beline iliştirir, pencereler kapalı, elinde bir kitap, bu kıyafetle kanepeye uzanırdı. Saçının şeklini sık sık değiştirirdi. Kâh Çin kadınlarına benzer, kâh saçlarını yumuşak bukleler halinde kıvırır, kâh da ördürürdü. Şimdi de saçlarını yandan ayırmış ve alttan topuz yaparak erkek başına benzetmişti.

İtalyanca'ya heves ettiği için bir gramer, birkaç sözlük ve deste deste beyaz kâğıt aldı. Ciddi konulara, tarihe, felsefeye baş vurdu. Gece bazen Charles sıçrayarak uyanır, bir hasta için çağırıldığını zannederek:

— Geliyorum, diye mırıldanırdı.

Halbuki mesele Emma'nın kibriti çakıp lambayı yakmasından ve bunun gürültüsünden ibaretti. Fakat onun öğrenme hevesi de gergefe, kanaviçeye hevesleri gibiydi. Hangisine başlasa dolabı onunla dolardı. Şimdi birini eline alır, biraz sonra bırakır, ötekine geçerdi.

Bazı deliliği tutar ve üstüne varılırsa olmayacak şeyler yapardı. Bir gün kocasına inat, bir bardak rakıyı birden susuz içebileceğini söyledi. Charles ahmakçasına işi inada bindirdiği için genç kadının bardağı dikmesi ile rakıyı son damlasına kadar içmesi bir oldu.

Bütün bu hoppalıklarına ve yerlilerin tabirince, başında yeller esmesine rağmen Emma şen görünmüyordu. Dudaklarının hiç değişmeyen bir bükülüşü vardı ki başarılı olamamış hırslı kimselerin, yahut evde kalmış geçkin kızların yüzünü buruşturan can sıkıntısı gibi dururdu. Her zaman soluk ve bir patiska gibi beyazdı. Burnunun derisi burun kanatlarına doğru çekilmiş gibiydi. Bulanık bir bakışla size bakardı. Bir gün şakaklarında üç tel ağarmış saç bularak artık ihtiyarladım, dedi.

İkide bir bayılmaları tutuyordu. Bir gün kan tükürdüğü bile görüldü. Charles merakını gizleyerek endişe ettiği zaman:

— Adam sen de! dedi, ne olacak sanki! Niye telaş ediyorsun?

Charles, muayene odasına gidip kapandı. Frenolojik kafanın önünde koltuğa oturup dirseklerini masaya dayayarak uzun uzun ağladı.

O zaman annesine bir mektup yazıp onu yanına çağırdı. İkisi baş başa Emma hakkında uzun boylu konuştular.

Ne yapmalı? Neye karar vermeliydiler? Ne yapılsa boştu. Çünkü Emma bakılmak istemiyordu.

Annesi:

— Biliyor musun? diyordu, senin karına ne lazım? Ona iş bulmak, zorla çalıştırmak lazım! Eğer o da başkaları gibi canı çıkasıya çalışıp ekmeğini kazansaydı böyle her şeyi başına vurmazdı. Bütün bunlar kafasını birtakım olmayacak şeylerle doldurmasından ve işsiz kalıp boş durmasından ileri geliyor, başka bir şey değil!

— Aslında hep meşguldür.

— Evet meşguldür! Ama ne ile meşguldür? Roman okumakla, ahlakı bozan kitaplarla, sonra Voltaire'den alınmış parçalarla, din adamlarını maskara eden ve dinsizlik telkin eden eserlerle! Öyle değil mi? Fakat bu, böyle kalmaz çocuğum. Dini olmayan bir kimse, sonunda mutlaka fenalığa sapar.

Karar verildi. Emma roman okumaktan alıkonulacaktı. Fakat bu, kolay bir iş değildi. Kaynana onu da üstüne aldı. Rouen'a gittiği vakit kitapçıya uğrayacak, Emma'nın abonmanlarını kestirecekti. Kitapçı gene zehir saçan kitaplarını kiralamakta devam ederse polise başvuramazlar mıydı?

Kaynana ile vedalaşma pek soğuk oldu. Beraber bulundukları üç hafta içinde aralarında dört çift söz geçmemişti. Yalnız sofra başında rastladıkça veya gece yatmaya giderken "nasılsınız?", "Allah rahatlık versin!" gibi sıradan sözler geçerdi.

Kadının gittiği gün çarşambaydı. Yonville'de pazarın kurulduğu gündü. Meydan sabahtan itibaren, kiliseden ta otele kadar bütün evler boyunca, okları havada arkalarını çevirmiş, iki tekerlekli yük arabaları ile dolmuştu. Öbür tarafta gerilen tenteler altında, pamuklular, örtüler, yün çoraplar, beygir yularları ve bir ucu rüzgârdan havalanan mavi kordelalar satılıyordu. İçinden yapışkan saman çöpleri çıkan, peynir sepetleri ile yumurta yığınları arasında yerlere serilmiş geniş ölçüde hırdavat, harman makinelerinin ya-

nında, yassı kafeslerinin aralıklarından boyunlarını çıkararak gıdaklayan tavuklar, yerlerinden kıpırdamak istemeyen kalabalık halk hep aynı noktaya üşüşerek arada bir eczanenin önünü zorlamaya kadar ileri gidiyordu. Eczacı Homais civar köylerde öyle şöhret bulmuştu ki çarşambaları, ilaç almak için değil, fakat sağlık dilemek için gelenlerle dükkân hınca hınç dolardı. Kerestesi sağlam duruşu ile Homais köylüleri avucuna almıştı. Onlara göre eczacı bütün hekimlerden üstün, en büyük hekimdi.

Emma dirseklerini pencereye dayamış bakıyordu. İkide bir canı sıkıldıkça pencereye otururdu. Kasabalarda pencere, tiyatronun ve gezmenin yerini tutar. Emma kaba köylü kalabalığını seyrederek vakit geçiriyordu. Bu kalabalığın içinde yeşil kadife elbise giymiş bir bay gözüne ilişti. Ayağında tozluklar ve elinde sarı eldivenler bulunan bu şık beyefendi oturdukları eve doğru yollandı. Arkasından, başını önüne eğmiş, çok düşünceli gibi görünen bir köylü geliyordu. Eve gelince:

Kapının önünde Felicite ile konuşmakta olan Justin'e sordu:

— Beyefendiyi görebilir miyim?

Ve onu evin hizmetçisi zannederek ilave etti.

— Huchette malikanesi sahibi M. Rodolphe Bulanje bekliyor, söyleyiniz.

Bu ziyaretçinin kendi ismine malikane ismini katması kuruntu eseri değil sırf kendini tanıtmak amacıylaydı. Gerçek Huchette orada Yonville'e yakın bir malikaneydi ki iki çiftliği ile beraber şatosunu bu zat satın almıştı. Kendini pek sıkmadan arazisini kendi ekip kendi biçer, bekar hayatı yaşardı. Hiç olmazsa yılda bin beş yüz altın lira geliri olduğu söyleniyordu.

Misafiri, yanındaki adamı ile salona aldılar.

Charles salona geldiği vakit M. Rodolphe adamını tanıtarak vücudunda bir karıncalanma hissettiği için kan aldırmak istediğini söyledi.

Doktorun bütün itirazlarına karşı köylü:

— Bu, kanımı temizleyecek, hiçbir şeyim kalmayacak! diye cevap veriyordu.

Bovary bir sargı, bir leğen getirdi. Adamı tutmasını Justin'e söyledi. Sonra yüzü sararan köylüye dönerek cesaret verdi:

— Sakın korkma yiğidim!

— Yok, yok, siz işinize bakın!

Köylü yiğitlik çalımı ile iri yarı kolunu uzattı. Neşterin deldiği yerden kan fışkırdı ve ta aynaya kadar sıçradı. Charles:

— Kabı yaklaştır! diye bağırdı.

Köylü:

— Amanın, şuna bakın! diyordu. Ufak bir çeşme gibi akıyor. Ne de kırmızı kanım varmış! Kırmızı kanı olmak iyidir, değil mi?

— Bazen. Önceleri bir şey duyulmaz ama, sonra baygınlık gelir. Hele böyle kanlı canlı kimselerde...

Bu sözü duyunca köylünün eli ayağı gevşedi. Kendini birden arkaya verdi ve omuzları sandalyeyi çatırdattı. Şapkası yere düştü. Bovary parmağını damarın üstüne bastırarak:

— Zaten ben başıma geleceği biliyordum, dedi.

Şimdi de leğen Justin'in elinde sallanmaya başladı. Çocuğun yüzü sararıyor, bacakları titriyordu.

Charles acele:

— Karıcığım, karıcığım! Yetiş! diye Emma'yı çağırdı.

Genç kadın yerinden sıçradı ve bir anda aşağı indi.

Doktor:

— Aman sirke getirin, diyordu. Bu ne iş Allah'ım! İkisi birden! Felaket!

Ve telaşından bir türlü kompresi koyamıyordu. M. Bulanje telaşsız:

— Merak olunacak bir şey yok!

Derken bir taraftan da Justin'i kollarının arasında tutuyordu. Nihayet sırtını duvara dayayarak onu masanın üstüne oturttu.

Madam Bovary hemen kravatını çözmeye başladı. Gömleğin şeridi kördüğüm olmuştu. Bunu da çözmek için uğraştı. Narin parmakları bir müddet oğlanın boynunda kaldı. Şimdi mendili sirkeye banarak yumuşak vuruşlarla şakaklarını ıslatıyor, sonra tatlı bir yüzle üstünden üfleyerek serinlik veriyordu.

Arabacı köylü ayıldı. Fakat Justin'in baygınlığı hala sürüyor ve gözbebekleri süt gibi gözünün akı içinde kayboluyordu. Charles:

— Bunu onun yanında yapmamalıydık, dedi.

Madam Bovary leğeni alıp masanın altına koydu. Bunun için eğildiği vakit elbisesinin geniş etekleri büyük bir çevre halinde yeri kapladı. Genç kadın eğilirken düşmemek için kollarını açarak denge buluyor ve vücudunun bükülüşleri ile kumaşın şurada burada kıvrımları çekici bir manzara yapıyordu. Ondan sonra sürahiden su aldı. Suda şeker eritirken eczacı içeri girdi ve çırağının gözlerinin açıldığını görünce içi rahatladı.

Şimdi ona doğru dönmüş, yukarıdan aşağı süzerek:

— Sersem! diyordu, hakikaten küçük sersem! Sersem! Nihayet bir kan alma, büyük şey doğrusu! Ve bir şeyden

korkmayan bir afacan! Gördüğünüz gibi bir sincap ki ceviz ağaçlarının baş döndürücü yüksekliklerine çıkar, düşecekmiş gibi sallanır. Oh! Evet, söyle, övün! İleride eczacılık yapmak için doğrusu büyük vaatler veriyorsun! Zira, daha mühim meseleler olur, hakimlerin vicdanına hitap için mahkemelere çağrılabilirsin. O zaman ya soğukkanlılığını göstererek kararlar vermek, bir adam olduğunu göstermek, yahut bir ahmak durumunda kalmak gerekecektir!

Justin cevap vermiyor, eczacı devam ediyordu:

— Seni buraya kim çağırdı? Madamı her zaman rahatsız ediyorsun! Hele çarşambaları daha ziyade benim yanımda bulunman lazım. Şimdi evde yirmi kişi var. Seni düşündüğüm için işlerimi yüzüstü bıraktım. Hadi bakalım, Marş! Kır boynunu! Orada beni bekle ve şişelere dikkat et!

Justin giyinip gittikten sonra biraz bayılmalardan bahsedildi. Madam Bovary ömründe hiç baygınlık geçirmemişti.

M. Bulanje:

— Bir bayan için hayret edilecek şey! dedi, halbuki bazı kimseler pek çıt kırıldım oluyorlar. Ben bir düelloda şahit olarak bulunanlardan birinin yalnız doldurulan tabancaların şakırtısı ile kendinden geçtiğini bilirim.

— Ben, dedi eczacı, başkasının kanından hiç etkilenmem! Fakat fazla dalarsam kendi kanımın akması düşüncesi bile bana fenalık verir.

O sırada M. Bulanje köylü hizmetçisine:

— Artık istediğin oldu, için rahat etsin! diyerek onu işine gönderdi.

— Bana sizi tanımak fırsatını vermiş oldu, kötü değil!

Bunu söylerken Emma'ya bakıyordu.

Sonra masanın kenarına üç frank bıraktı ve salonda ka-

lanları nezaketle selamlayarak çıkıp gitti.

Çok geçmeden şehrin öbür tarafına geçti. (Huchette'e gitmek için onun her zamanki yolu buydu); Emma pencereden bakıyordu. Onu çayırda, kavakların altında giderken gördü. Düşünceli bir adam tavrı ile zaman zaman adımlarını ağır alıyordu.

O sırada Rodolphe'un içinden geçen şuydu:

— Çok sevimli bir şey! Nereden karşıma çıktı bu böyle? Hele o kaba saba köy hekimi, bu nefis kadını nereden bulmuş?

M. Rodolphe Bulanje otuz dört yaşında anlayışlı, zeki, fakat kaba ve sert mizaçlıydı. Kadınlarla çok ilişkide bulunmuş ve onları iyi anlamıştı. Emma'yı güzel buldu. Şimdi onu ve kocasını aklından geçiriyordu:

— Kocası ahmağın biri. Tıraşı gelmiş, en az üç günlük var. Tırnakları da pis. Kadın ondan soğumuş bıkmıştır, eminim. O, kapı kapı hastalarını dolaşırken kadın evde çorap tamiri ile meşguldür. Zavallı kadın! Kim bilir ne kadar sıkılıyor! O da şehirde oturmak, geceleri dans etmek, polka oynamak istemez mi? Biçare kadıncağız! Sevgi bitmiş, esneme devri gelmiş. Sudan çıkmış sazan balığı gibi ne yapacağını bilmiyor. İlgisini uyandırmak için üç söz yeter! Taparcasına seveceğinden eminim. Hoş bir şey, tatlı bir şey olacak! Güzel ama, sonra yakayı nasıl sıyırmalı!

Yeni zevklerin hayaline dalarken birdenbire metresini düşündü. Rouen'da bir oyuncu kızı, Rodolphe ona bakıyordu. Fakat onu hatırlamak bile istemiyordu, o kadar bıkmıştı. İçinden:

— O! dedi, Madam Bovary ondan hem daha güzel, hem daha taze! Virjin zaten fazla şişmanlamaya başladı. Fazla sevinçleri de bıkkınlık veriyor. Sonra nedir o karidese düşkünlüğü! Karides diye karı deli olacak!

Kır tenhaydı, Rodolphe ayağının altında çiğnenen otların hışırtısından ve uzaktaki tarlada gizlenen cırcır böceklerinin ötüşünden başka etrafında hiçbir ses duymuyordu. Emma'yı gördüğü kıyafette gözünün önüne getiriyor, sonra sırtındakileri birer birer çıkarıp onu zihninde soyuyordu.

Bastonu ile önündeki bir toprak yığınına vurarak:

— Oh! Mutlaka ona sahip olacağım! diye bağırdı ve hemen işin çıkar yolu ne olabileceğini incelemeye koyuldu:

— Onu nerede görmeli? Ne bahane bulup gitmeli?

Hadi gittim diyelim, küçük çocuk var. Aradan hiç eksik olmayacak. Sonra hizmetçi kız, komşular, kocası.. Bin bir engel! Olmayacak.. Çok uğraşmak lazım! Sonra gene başlıyordu:

— Fakat kadının öyle gözleri var ki bakışı matkap gibi insanın içine işliyor. Hele o soluk çehre! Ben ki benzi uçuk bayanlara bayılırım, biterim!

Argöy sahilinin yukarı kısmına vardığı zaman son kararını vermiş bulunuyordu:

— Şimdi artık fırsat kollamaktan başka çare yok. Madem ki öyledir, ara sıra onlara uğrarım, vurduğum avlardan, sülünlerden gönderirim; hatta gerekirse gider kan aldırırım. Böyle böyle dost oluruz. Onları evime davet ederim. Ha! İyi ki hatırıma geldi. Yakında Komis'(*) ler gelecek. Bu vesile ile ister istemez buluşuruz. Gelmemezlik etmez, o zaman işe cesaretle başlarım, çünkü en sağlamı bu.

V

Gerçekten ne zamandan beri beklenen Komis'ler geldiler! Merasim günü sabahleyin erkenden bütün halk, kapılarının eşiklerinde durmuş, yapılacak hazırlıklar üzerine konuşuyorlardı. Belediye dairesinin caddeye bakan yüzü defne ve sarmaşıklarla süslenmişti. Ziyafet için meydanda, kilisenin önündeki bir çimenliğe bir çadır kurulmuştu. Valinin gelişi ve ödül alacak çiftçilerin isimleri boru gibi bir şeyle halka ilan edilecekti. Yonville'de bulunmadığı için Buchy milli muhafaza bölüğü gelmiş, kumandanları Binet olan itfaiye koluna katılmıştı. Binet o gün her zamankinden de yüksek bir yaka takmış bulunuyordu. Kayışla bağlanmış gibi sımsıkı ceketinin içinde öyle dimdik ve kımıldamayan bir gövdesi vardı ki vücudunun bütün canlılığı iki bacağına inmiş denilebilirdi. Bu bacaklar talimli bir askerin ölçülü adımları ile ve sert bir hareketle kalkıp iniyordu. Tahsildarla albay birbirini çekemediklerinden her biri kendi adamlarına ayrı ayrı talim yaptırırlardı. Zaman zaman kırmızı apo-

letlerin siyah zırh göğüslüklerin birbiri ardı sıra geçtikleri görülüyordu. Bu geçidin sonu gelmiyor ve bitmeden yenisi başlıyordu! İtfaiye takımının bu kadar tantanalı bir gösterişi o zamana kadar hiç olmamıştı! Çoğu şehirlinin yaptığı gibi bir gün öncesinden evlerini yıkamışlardı. Yarı açık pencerelerden üç renkli Fransız bayrağı sarkıyordu. Bütün meyhaneler hıncahınç doluydu. Havanın güzel oluşundan, kolalı başlıklar, altın madalya haçlar, ipekli boyun atkılan, kar gibi beyaz görünerek güneşe karşı akisler yapıyor ve alacalı saçılışlar ile siyah redingotlarn ve mavi işçi gömleklerinin ruh sıkıcı manzarasını gideriyorlardı. Civardaki çiftlik kadınları atlarından inerken, kirlenmesin diye yukarı kıvırıp bellerine iliştirdikleri eteklerinin büyük topuzlu iğnelerini çekip çıkarıyorlar, kocaları da şapkalarını kurutmak için ceplerindeki mendil ile başlarını örterken mendilin bir ucunu da dişlerinin arasına sıkıştırıyorlardı.

Şimdi ahali kasabanın, iki ucundan büyük caddeye geliyordu. İç sokaklardan, dar yollardan, evlerden halk taşıyor ve zaman zaman alayı seyretmek için dışarıya uğrayan tire eldivenli ev kadınlarının arkasından bir kapı tokmağının düştüğü duyuluyordu. Herkesin en çok hayran olduğu şey, üzeri donanma kandilleri ile süslü iki uzun tahtaydı. Bu tahtalar büyüklere ayrılan geniş sıranın iki yanına konmuştu. Bundan başka belediyenin önündeki dört kolona dayalı dört sırık vardı ki her birine yeşil bezden küçük bir bayrak asılmıştı. Sırma ile işlenmiş yazılarla süslenmiş olan bu bayrakların birincisinde "Ticaret", ikincisinde "Tarım", üçüncüsünde "Sanayi", dördüncüsünde de "Güzel Sanatlar" yazıları okunuyordu.

Tören dolayısı ile herkesin yüzü güldüğü halde lokantacı Madam Lefrançois somurtuyordu. Mutfağının merdiveninde durup bakarak:

— Bu da sanki iş mi? diyordu. Hele şu ziyafet verilen bezden barakaya bakın! At cambazları gibi valinin çadırda rahat rahat yemek yiyebileceğini mi sanıyorlar?

Bu sıkıntılı şeylere bir de memlekete hizmet adını vermişler! Böyle olduktan sonra gidip Neufchatel'dan pis bir meyhane aşçısı getirmeye ne lüzum vardı! Hem de kimler için? İnekler için! Veya yalın ayak gezen serseri dilenci takımları için!

Eczacı geçti. O gün siyah bir elbise, boz renkli bir pantolon, kastor ayakkabılar giymişti. Üstelik, her zamankinden başka olarak, başında şapka vardı. Biçimi basık bir şapka.

Kadın ona derdini anlatmak istiyordu. Eczacı:

— Beni lafa tutma, acele işim var! dedi.

Ve şişman dul kadın nereye gideceğini sorunca:

— Bu size tuhaf geliyor, değil mi? dedi, ben ki Felemenk peyniri içinde yuva yapan bir fareden daha keyifli olarak laboratuvarıma bağlanmışımdır.

Otelci kadın sordu:

— Ne peyniri dediniz?

— Yok, yok, bir şey değil! Yalnız, Madam Lefrançois, size şunu anlatmak istiyorum ki ben hayatımı hep evimde geçiren bir adamım. Bununla beraber bugün durum başka olduğu için...

Kadın yüksekten bakan bir çalımla:

— O! dedi, siz de mi oraya?

Eczacı şaşarak cevap verdi:

— Evet oraya gidiyorum, danışma kurulunda olduğuma göre...

Fransuva, eczacıyı bir iki dakika süzdükten sonra:

— O başka! dedi. Fakat, tarım işlerinden size ne? Demek

tarımdan da anlıyorsunuz?

— Ona ne şüphe! Elbette anlarım. Değil mi ki eczacıyım, kimyagerim demektir! Kimya ise, Madam Lefrançois, konusu dolayısıyla tabiatta mevcut bütün cisimlerin birbirine karşılıklı olarak moleküler tesirinden bahseden bir bilim olduğu için sonunda tarımın da onun sahası içine girmesi gereklidir. Esasında, suni gübrelerin birleşimi, sıvıların mayalanması, gazların çözümlenmesi ve miyasmaların (*) etkisi, bütün bunlar, sorarım size, en basit manası ile tam manasıyla kimya değil de nedir?

Otelci kadın sesini çıkarmadı. Homais devam ederek:

— Sanır mısınız ki, dedi, ziraatçı olmak için bir kimsenin bizzat toprağı işlemesi veya kümes hayvanlarını şişmanlatmakla meşgul olması gerekir? Hayır! Bundan ziyade ziraatta rolü olan maddelerin çözümlenmesi, yeryüzünün jeolojik tabakalarını ve bu tabakalardaki madenlerin hal ve vaziyetini; arazinin, madenlerin, suların cinsini, özelliklerini, atmosfere tesirlerini, çeşitli cisimlerin yoğunluğunu, değerini bilmek gerekir! Daha ne bileyim? Binaların, inşa şartlarını, hayvanların gıdalarını, çiftçilerin yiyeceklerini incelemek ve yönetmek için sağlık biliminin kurallarını iyice bilmek lazımdır! Daha, daha, madamcığım, bitkileri ayırt etmek ve faydalıyı faydasızdan temizleyebilmek için botanik bilimini de bilmek gerekir. Anlıyorsunuz, değil mi? Ekine zarar veren şeyler nedir? Kurtulmak için ne yapmalıdır? Mahsul vermeyenler veya iyi verenler hangileridir? Hangilerini buradan söküp hangilerini başka taraflara ekmeli, hangilerini yayıp hangilerini yok etmeli? Bunları bilmek, adım adım takip etmek için ilmi bilgilere yabancı kalmamak, çıkan kitapları ve resmi bildirileri önemsemek, icap eden ıslahatı yapmak üzere her zaman tetikte olmak lazım...

Otelci kadın, gözünü Cafe Français'nin kapısından ayır-

mıyordu. Eczacı devam etti:

— Keşke bizim çiftçilerimiz birer kimyager olsalar, yahut hiç olmazsa ilmi öğütleri biraz daha can kulağıyla dinleseler! Mesela ben geçenlerde elma şarabı, yapılışı ve etkileri ismiyle, içinde bazı yeni düşünceler başlıklı yetmiş iki sayfalık etkili bir kitap yazdım ve Rouen ziraat kurumuna gönderdim. Bu sayede kurumun şubelerine üye olma şerefini kazandım. Pekâlâ! Bununla kalmayıp da eserim basılmaya verilseydi...

Fakat Bayan Lefrançois o kadar dalgın ve meşgul görünüyordu ki eczacı sustu. Kadın içeriden dışarı şarkılar uğrayan meyhaneyi, rakibinin meyhanesini, iki elini uzatarak gösterirken, hırkasının ilmiklerini göğsüne doğru çeken bir omuz kaldırışı ile:

— Bir de şuraya bakın! diyordu, ne zevksiz adamlar! Bu kadar pis bir koltuk meyhanesi! Olur şey değil! Sonra da ilave etti:

— Zaten çok sürmez; sekiz gün geçmeden her şey bitmiş olacak.

Homais şaşalayarak geriledi. Bu sırada kadın merdiveninin, üç basamağını inip Homais'nin kulağına eğilerek:

— Acayip! Siz bunu duymadınız mı? Bu hafta içinde haciz yapılacak. Lheureux onları sattıracak. Bu işleri yapan hep o. Herifi gırtlağına kadar borca sokmuş, senede boğmuş.

Hayal edilebilecek bütün hallere uygun laf bulmakta usta olan eczacı yüksek sesle:

— Ne kötü bir felaket! dedi.

O zaman otelci kadına, M. Giyomin'in hizmetçisi Teodor'dan öğrendiklerini anlatmaya başladı. Ve Telliye'yi hiç sevmemekle beraber Lheureux'yü ayıpladı. O, bir yılandı.

— İşte, işte bakın! Ta kendisi. Halin altında, başına yeşil bir şapka giymiş olan Madam Bovary'yi selamlıyor. Madam da Bulanje'nin kolunda!

Eczacı telaşla:

— Madam Bovary mi? dedi, aman gideyim kendisine saygılarımı sunayım. Belki avluda bir yer bulmak onu memnun eder.

Ve, daha başka şeyler söylemek için kendisini alıkoymak isteyen Fransuva anadan ayrıldı. Eczacı, dudakları şen, dizleri gergin, sağına soluna birçok selamlar dağıtarak, siyah elbisesinin kocaman etekleri rüzgârda arkasında uçuştuğu için çok yer kaplayarak, sık adımlarla oradan uzaklaştı.

Rodolphe da uzaktan onu görünce adımlarını sıklaştırdı. Fakat Emma'nın nefesi kesildiği için gene yavaşlayarak gülümsedi ve oldukça sert:

— Canım, dedi, şu geveze eczacıya yakalanmak istemiyorum, anlasanıza!

Madam Bovary onu dirseği ile vurdu. Bu ne demek oluyordu? Rodolphe kendi kendine bunun anlamının ne olabileceğini düşünerek yürürken bir taraftan da gözünün ucuyla ile genç kadını seyrediyordu

Emma'nın görünüşü o kadar sakindi ki bir anlam çıkarılmazdı. Mantosunun solgun çerçeveler içinde ve saz rengi kurdeleler arasında solgun benizli yüzü nefis bir tablo gibi göze çarpıyordu. Kıvrık uzun kirpikli gözleri önüne doğru bakıyor ve bakarken ince derili elmacık kemiklerinin hafif kırmızılığı ile gözleri süzülmüş gibi görünüyordu. Burnunun kanatları pembeleşmişti. Başını omzuna doğru eğmiş, dudaklarının arasında beyaz dişlerinin sedef uçları görünüyordu.

Rodolphe içinden:

— Benimle alay mı ediyor acaba? dedi.

Bununla beraber Emma'nın o işareti boş değildi, bir uyarı işaretiydi. Çünkü faizci M. Lheureux adım adım onlara yaklaşıyor ve konuşmak istediği anlaşılıyordu:

— Ne güzel hava! Güzel bir gün. Herkes dışarı çıkmış. Rüzgâr da hep doğudan esiyor...

Ne Madam Bovary ne de Rodolphe bu sözlere pek cevap verir gibi görünmüyorlar, fakat o, en ufak bir hareketten cesaret alarak ve elini şapkasına götürüp yaklaşarak:

— Efendim? Ne buyurdunuz? diyordu.

Nalbandın evi hizasına geldikleri zaman Rodolphe, tahta set ile çevrilmiş meydan yolundan gideceğine yoldan ayrılan bir patikaya saptı ve Madam Bovary'yi çekerek ötekine uzaktan:

— Size uğurlar olsun M. Lheureux! diye bağırdı.

Emma gülerek:

— Ne güzel de sattınız! diyordu.

— Haklı değil miyim? Ne diye başkalarının kahrını çekelim! Ben ise bugün sizinle beraber bulunmak saadetine...

Emma kızardı. Rodolphe sözünü bitirmedi, havadan bahsetti, otların üstünde yürümek ne hoştu. Şurada burada papatyalar açmıştı. Onlara bakarak:

— Oh ne güzel beyaz papatyalar! dedi. Kasabanın bütün sevdalı kızları dilek tutsunlar, hepsine de yeter!

Ve ilave etti:

— Ne dersiniz? Toplayım mı, ister misiniz?

Emma öksürür gibi yaparak:

— Siz de sevdalı mısınız? diye sordu.

— Ee! Ee! Kim bilir?

Çayır dolmaya başlamıştı. Ev kadınları ite kaka kocaman şemsiyelerine, sepetlerine ve çocuklarına yol açıyorlardı. İkide bir kalabalık halde geçen kaba saba kadınlara, mavi çoraplı, düz ayakkabılı, gümüş yüzüklü hizmetçi kızlara yol vermek gerekiyordu ve bunlar yanınızdan geçerken süt ve peynir kokuyorlardı.

Bunlar el ele tutuşarak akça kavakların hizasından ziyafet çadırına kadar bütün çayır boyunca yayılıp gidiyorlardı. Fakat artık kontrol zamanı gelmişti. Çiftçiler birbiri ardı sıra yürüyerek, kazıklar üstüne gerili uzun bir iple oluşturulan koşu meydanı gibi bir yere giriyorlardı.

Hayvanlar orada, burunlarını ipe çevirmiş, değişik boyuttaki arkaları karışık bir halde sıralanmış duruyordu. Domuzlar burunlarını toprağa batırıp uyuşmuş, danalar böğürüyor, koyunlar meliyor, inekler bir dizleri bükülü, karınlarını çimene yaymış, ağır ağır geviş getirerek yanı başlarında uçuşup vızıldayan sineklere karşı ağır göz kapaklarını kaldırıyor, göz kırpıyorlardı. Kolları çıplak yük arabacıları şaha kalkan atların yularlarından tutuyor, bunlar da kısrakları gördükçe burunlarından soluyarak aşırı kişniyorlardı. Kısraklar ise, sarkan yeleleri ile başlarını uzatarak kuzu gibi sakin dururken yavruları ya analarının gölgesinde barınıyor, yahut ara sıra gelip meme emiyorlardı. Ve bu yığın yığın vücutların boydan boya uzantıların üzerinde bir dalga gibi birkaç beyaz yelenin rüzgârdan kalktığı görülüyor, veya koşuşanların başları, boynuzların sivri uçları göze çarpıyordu. Sahanın dışında, bir tarafta ve yüz adım ötede koskoca bir kara boğa vardı ki, burnundaki demir çemberle bronzdan bir hayvan heykeli gibi kıpırdamadan sessiz duruyor, paramparça kıyafeti ile bir çocuk onu ipinden tutuyordu.

Bu sırada, iki sıra hayvanlar arasından ağır adımlarla

ilerleyen baylar, her hayvanı ayrı muayeneden geçiriyor ve yavaşça aralarında anlaşıyorlardı. İçlerinde, daha saygın olduğu anlaşılan biri hem yürüyor, hem küçük bir deftere notlar alıyordu. Bu jüri heyetinin reisi M. Derozeya dö la Penyil'di. Rodolphe'u görür görmez hemen ona doğru ilerleyip gülümseyerek nezaketle sordu:

— Nasıl? M. Bulanje, bizden ayrılıyor musunuz?

Rodolphe biraz sonra geleceğini bildirdi. Fakat Reis uzaklaşınca:

— Hayır, dedi, yemin ederim gitmem. Sizin yanınızda, bulunmak onun yanında bulunmaktan bence bin kere iyidir!

Ve Komis'lerle alay ederek, kolaylıkla geçmek için icabında jandarmaya kartını gösteriyor bazı da Madam Bovary'yi pek ilgilendirmeyecek bir yerde uzun boylu durup seyrediyordu. Sonra bunun farkına varınca Yonville'in bayanlarına ve makyajlarına ait şakalar yaptı. Kendi kıyafetindeki ihmalinden dolayı da özür diledi.

Onun kıyafetinde bayağı şeylerle özenilmiş şeylerin öyle bir uygunsuzluğu vardı ki halk genellikle bunda bir başkalık bulduğunu sanır. İlginç bir hayatın yansıması, hissi bozukluklar, sanatın etkisi ve baskısı, ve daima geleneksel adetleri bir çeşit hiçe sayma görülür ki halkı çeker yahut kızdırır. Bunun gibi şimdi onun kırmalı kollukları ile patist gömleği, gri keten yeleğinin önünde rüzgârdan rasgele kabarıp şişiyor, geniş çizgili pantolonu, aşağısı rugan, sarı ayakkabıları meydanda bırakıyordu. Ayakkabıları o kadar parlaktı ki ayna gibi içinde otların aksi görünüyordu. O, bir eli ceketinin cebinde, hasır şapkası biraz yana düşmüş, bu ayakkabılarla kuru at gübrelerine basıyordu.

— Zaten, dedi, insan böyle köyde oturunca...

Emma tamamladı:

— Her emek boşunadır.

— Çok doğru! Düşününüz ki bu zavallı adamların hiçbirinde, bir elbisenin biçimini anlama yeteneği yoktur!

Bunun üzerine taşra hayatının bayağılığından, o bayağılık içinde boğulan hayatlardan ve boşa çıkan hayallerden bahsettiler.

— İşte ben de, diyordu Rodolphe, öyle bir iç sıkıntısı içinde boğuluyorum ki...

— Siz mi? Hayret ederim. Ben ise sizin keyfinizin pek yerinde olduğunu sanıyordum.

— Ah, evet! Görünüşte öyle, çünkü ben herkesin yanında yüzüme bir şakacı adam maskesi takabiliyorum. Fakat kaç kereler ay ışığında bir mezarlıktan geçerken o sonsuz uykuya dalanların yanına gitmek daha iyi olmayacak mı diye kendime sormuşumdur.

— Oh! Ya dostlarınız? Onları hiç düşünmüyorsunuz.

— Dostlarım! Kim onlar? Hangi dostum? Ölecek olsam bana acıyacak kimim var?

Bu son sözü söylerken derin derin içini çekiyordu. O sırada sırtına bir yığın sandalye yüklenmiş birine yol vermek için ayrılmaya mecbur oldular. O kadar yüklüydü ki tahta ayakkabılarının ucu ile açık olan kollarının ucundan başka bir yeri görünmüyordu. Bu adam, kalabalıkta kilisenin sandalyelerini taşıyan mezarcı Lestiboudois'di. Faydalanabileceği her iş için geniş planlar kuran mezarcı, Xomis'lerin gelişinden de bir şeyler kazanmak için bu yolu bulmuştu. Buluşu işe yaradı. Zira kimin gönlünü edeceğini şaşırdı. Sıcaktan bunalan köylüler, hasırları kokan, bu sandalyeleri kapışıyorlar ve mum lekeleri ile kirli yüksek arkalarına az çok saygı ile yaslanıyorlardı.

Madam Bovary gene Rodolphe'un koluna girdi. Ro-

dolphe kendi kendine söylenir gibi devam ediyordu:

— Evet! Ben dünyada gülmedim. Yalnızlık ne güç, her zaman yalnız! Ah! Ne olurdu benim de hayatta bir hedefim olsaydı. Ben de bir sevgi ile karşılaşaydım. Ben de birini bulaydım ki. Oh! O zaman kendimde varlığını duyduğum bütün enerjiyi nasıl sarf eder, nasıl herkesi yener, her şeyi kırardım!

Emma düşünür gibi:

— Bununla beraber, dedi. Siz öyle pek acınacak halde değilsiniz.

— Ah! Öyle mi sanıyorsunuz?

— Çünkü. Sonuçta bekarsınız. (Tereddüt ediyordu) ve serbestsiniz.

— Rica ederim benimle alay etmeyiniz.

Genç kadın yemin ederek alay etmediğini, ciddi olduğunu söylüyordu ki top sesi duyuldu ve herkeste köye doğru ite kaka bir kımıldama görüldü.

Bu telaş boşunaydı. Vali gelmiyordu. Jüri heyeti üyesi işe başlamak mı yoksa daha beklemek mi gerektiğini kestiremediklerinden pek sıkılmış bir durumda bululuyorlardı.

Hele ne ise meydanın bir ucunda koca bir kira arabası göründü. Beyaz şapkalı bir arabacı, bunu çeken, iki sıska atı ha bire kamçılıyordu. Binet "silah başa!" diye bağırmak, Albay da aynı kumandayı vermek için zor vakit buldular. Çatılmış silahların başına koşuşuldu. Hücum eder gibi bir şey oldu. Hatta bazıları yakalarını da unuttular. Koşulan iki cılız at yerlerinde sayar gibi yorga yürüyüşü ile tam öyle bir zamanda belediye dairesinin sütunları önüne geldiler ki milis askeri ile itfaiye bölüğü de, trampet çalarak ve adımlarını belli ederek oraya doğrulmuş bulunuyorlardı.

Binet bağırdı:

— Hiza alın!

Albay bağırdı:

— Bölüüük dur! Soldan çark!

Ve, bir silah tutuştan sonra, merdivenden yuvarlanan bir bakır tencereyi andırır bir silah şakırtısı ile, tüfekler yere değdi. O zaman arabadan, beyaz sırma işlemeli kısa siyah elbiseli, başı dazlak, perçemi kafasının arkasında, soluk benizli ve pek iyi kalpli olduğu halinden anlaşılan bir bay indi. Sık kirpiklerle çevrelenen çok iri gözleri, kalabalığı araştırmak için yarı kapanıyor ve o sırada sivri burnunu yukarı kaldırarak çökük ağzına bir gülümseme veriyordu. Belediye reisini nişanından tanıyarak valinin gelemeyeceğini bildirdi. Kendisi vilayet meclisi üyelerindendi. Mazeret yollu birkaç söz daha ilave etti. Tuvache bu sözlere nezaketle cevap verdi, öteki mahcup olduğunu söyledi. Onlar böylece, hemen alınları birbirine dokunacak gibi yüz yüze, jüri üyelerinin çevresi ortasında, belediye meclisi, ileri gelenler, milis askerleri ve halkın önünde duruyorlardı. İl meclisi üyesi, üç köşeli siyah şapkasını göğsüne yapıştırarak üst üste selam veriyor, bu esnada Tuvache, gerilmiş bir yay gibi iki büküm olmuş, gülümsüyor, bir şeyler kekeliyor, ne söyleyeceğini düşünüyor, Yonville'e verilen şeref dolayısı ile monarşi hükümetine karşı sadakat ve şükranını belirtiyordu.

Otelin garsonu Hippolyte arabanın atlarını gemlerinden tutmaya geldi ve bir bacağının kısalığından dolayı topallaya topallaya onları Lion dor'un dış koridoruna götürdü. Bir çok köylüler oraya birikip arabaya bakmaya başladılar. Trampetler çalındı, toplar atıldı ve baylar sıra ile peykenin üstüne çıkarak, bayan Tuvache'ın kırmızı kadife koltuklarına oturdular.

Bu kişiler hep birbirine benziyorlardı. Onların, biraz güneşten yanmış yumuşak ve kumral yüzlerinde tatlı bir elma

şarabı rengi vardı; şişkin favorileri, bir gösteriş gibi beyaz kravatları yaslanan kocaman sert yakalarından taşıyordu. Bütün yelekler kadifedendi. Bütün saatlere iliştirilmiş uzun bir kardelenin ucunda yumurta biçimi bir akik mühür vardı. Eller kalçalara konmuş ve pantolon çatalı (bacaklar) iyice birbirinden ayrılmıştır. Pantolonlar, sert çizmelerin derisinden daha parlak, ışıldamaktadır.

Sosyete bayanları arkada, sütunların arasında duruyorlardı. Halbuki kalabalığın çoğu tam karşıda ayakta veya sandalyelere oturmuş bulunuyordu. Lestiboudois çayırdan aldığı sandalyelerin hepsini oraya getirmişti. Üstelik kiliseden başka sandalyeler taşımak için her dakika şuraya buraya koşuyor ve şu ticareti ile öyle bir kargaşalığa sebep oluyordu ki bayların bulunduğu yerin yanındaki küçük merdivene yaklaşmakta çok zorluk çekiliyordu.

M. Lheureux, yerini bulmak için geçen eczacıya seslenerek:

— Bana kalırsa, dedi, şuraya iki Venedik direği dikmeliydiler. Böyle düz ve zengin bir yenilik, göze çarpan güzel bir şey olurdu.

Homais cevap vererek:

— Şüphesiz, dedi, fakat ne yaparsınız? Her şey belediye reisinin kafasından çıkıyor. Bu zavallı Tuvache büyük bir zevk sahibi değil. Hele sanat dehası denilen şeyin kendisinde zerresi yok.

Rodolphe, Madam Bovary'yi belediye dairesinin birinci katındaki toplantı salonuna götürdü. Kimse yoktu. Oradan her yeri rahatça görebileceklerini söylerken bir taraftan kralın büstü altındaki yumurta şekilli masanın yanındaki pencerenin yanına üç tabure taşıyordu. Yan yana oturdular.

Aşağıda büyüklerin bulunduğu yerde bir hareket, bir fısıltı oldu. Önemli bir şey konuşuluyor gibiydi. Nihayet İl

Meclisi üyesi ayağa kalktı. Adının Liyöven olduğunu herkes biliyordu. Bu isim halk arasında ağızdan ağıza dolaştı. Cebinden çıkardığı kâğıtları iyi görmek için yakından bakıp kontrol ettikten sonra konuşmasına başladı.

— Baylar, bugünkü toplantımızın konusu üzerine konuşmadan önce bir bir ricada bulunmama müsaadenizi isteyeceğim. Eminim ki benim bu duyguma siz de ortak olacaksınız. Evet, söze başlamadan önce yüksek idaremiz, hükümetimize, hükümdarımıza, hükümdarımız olan o çok sevgili Kralımıza, ki genel veya özel refah ve saadetimizin hiçbir tarafı onun için önemsiz değildir. O Kralımız ki savaşa olduğu kadar barışa da saygı göstermesini bilerek; sanata, ticarete, tarıma, güzel sanatlara değer vererek fırtınalı bir denizin durup dinlenmeyen tehlikeleri arasında devlet gemisini bu kadar sağlam ve iyi bir elle yürütmektedir, işte baylar, o Kralımıza derin saygılarımı sunmak isterim...

— Ben biraz geri çekilmeliyim, dedi Rodolphe.

Emma sordu:

— Niçin?

Rodolphe cevaplayacağı sırada konuşmacının sesi üstün bir tonla yükseldi:

— Baylar, artık o zamanlar geçti. O zamanlar ki halk arasındaki birliksizlikten genel meydanlarımız kana bulanırdı. O zamanlar ki mal sahibi, tüccar, hatta bizzat işçi, gece rahat bir uykuya dalarken kundakçıların gürültüsü ile aniden uyanmak kaygısındaydılar. O zamanlar ki birtakım yıkıcı kuvvetler her şeyin temelini...

Rodolphe sözüne devam ile:

— Bir şey değil, beni aşağıdan görürler diye çekiniyorum. Sonra on beş gün özür dilemek zorunda kalırım. Bu kötü şöhretimle...

— O! Kendinize iftira ediyorsunuz.

— Hayır, hayır; yemin ederim, şöhretim çok kötüdür.

Konuşmacı devam etti:

— Fakat, yalnız, eğer hafızamdan bu acıklı sahneleri siler de gözlerimi güzel yurdumuzun şimdiki haline çevirecek olursam ne görürüm? Her tarafta beliren ticaret ve sanat; devlet bünyesinde yeni kan damarları gibi her yerde açılan yani ulaştırma yolları yeni münasebetler doğuruyor. Büyük fabrika merkezlerimiz eski faaliyetini tekrar etmeye başladı; daha da sağlamlaşan din, bütün gönüllere ferahlık veriyor; limanlarımız doludur; inanç ve güven gene doğuyor, sonuç olarak Fransa nefes alıyor!

Rodolphe ilave etti:

— Belki de, bir bakıma herkes haklıdır.

— Ne gibi?

— Eh, kim bilir! İstediğini bulamayan sıkılmış ruhlar vardır ki yerinde duramazlar. Onlara hayal ve hareket gerekir. Hayal ettikleri en temiz arzular ve en fırtınalı aşklar peşinde koşarken delicesine heveslerin kurbanı olurlar.

O zaman Emma, esrar ile dolu görülmemiş yerlerde seyahat eden bir yolcuya bakar gibi, hayran hayran Rodolphe'a bakıyordu. İçini çekerek:

— Zavallı biz, kadınlar! dedi. Bu eğlencelerden de mahrumuz ya!

— Hüzünlü eğlenceler! Çünkü insan aradığı mutluluğu onlarda bulamıyor.

— Fakat onu bulmak mümkün mü?

— Mümkün. Bir gün böyle bir tesadüf olabilir.

Konuşmacı:

— İşte, diyordu, siz bunu anlayabilirsiniz. Sizler, çiftçi-

ler ve işçiler; bütün bu medeniyet dünyasının ham topraklarını açan barışı seven askerler. Sizler, ilerleme ve ahlak adamları! Tekrar ediyorum, sizler anlamış olacaksınız ki siyaset fırtınaları, kötü hava fırtınalarından gerçekten çok daha korkunçtur...

Rodolphe tekrar ederek:

— Evet, dedi, bir gün, artık her şeyden umudunuzu kestiğiniz bir zamanda, o, birdenbire karşınıza çıkar ve o zaman ufuklar açılır. İçinizden gelen bir ses: "İşte senin aradığın!" dersiz ona hayatınızın bütün sırlarını açmak, ona bütün benliğinizi vermek, onun için her şeyi feda etmek istersiniz. Kelimesiz ve işaretsiz karşılıklı anlaşmalar olur. Rüyalarda buluşmalar yapılır (bunu söylerken Emma'nın yüzüne bakıyordu) Aradığınız o kıymetli hazine orada, sizin karşınızda ve gözünüzün önündedir. Bir pırlanta parıltısı ile gözünüzü alıyor. Fakat hala içiniz şüphede, gözünüze inanamıyorsunuz. İnanmaya cesaretiniz yok. Karanlıklardan aniden aydınlığa çıkmış gibi gözleriniz kamaşıyor.

Sözünü bitirirken Rodolphe, gerçekten gözleri kamaşmış gibi, elini yüzüne siper etti. Sonra elini Emma'nın elinin üstüne düşürdü. Genç kadın elini çekti. Vali vekili konuşmasını okumakta devam ediyordu:

— Böyle olmasına kim şaşar, baylar? Buna yalnız çiftçinin ruhunu tanımayacak kadar kör ve (söylemekten çekinmeyeceğim) ve başka bir devrin masalları içinde gömülü kalmış olan bir kimse şaşar. Doğrusu köylerde bulduğumuzdan daha fazla yurtseverlik, genel menfaat için daha fedakar, gerçekten de daha büyük bir kavrayış nerede bulunur? Ve ben, baylar, işsiz kafaların boş bir süsü olan dümdüz kavrayışlardan bir şey anlamam. Benim istediğim o derin ve ölçülü kavrayıştır ki her şeyden önce faydalı gayeler peşine düşer ve böylelikle bireyin iyiliğine olduğu kadar, ka-

nunlara saygının, vazifeleri yerine getirmenin sonucu olarak, devlete destek olmaya ve genel bir ıslah işine de yarar.

— Ah! dedi Rodolphe, işte gene vazife! Bıktık usandık bunları dinlemekten! Bu, sırtları yün elbiseli, elleri tespihli ukalalar durmadan dinlenmeden kulağımıza "Vazife! Vazife!" diye kafa şişirirler! Vazife bir kişinin yüksekliğini anlamak, güzelliğini takdir etmek ve toplumun bize alçakça yüklediği birtakım kurallara kulak asmamaktır! Yemin ederim bu böyledir!

— Yine de. Bununla beraber...

— Hayır, hayır! İçten gelen sevda ve tutkuları böyle düşüncelerle niçin köreltmeli? Dünyada bundan güzel bir şey var mı? Kahramanlığın, yüksek heyecanların, şiirin, müziğin, güzel sanatların kısacası her şeyin kaynağı o değil mi?

— Fakat, dedi Emma, biraz herkesin gittiği yolda gitmek ve ahlaka uymak gerekir.

— Ah! Onun da iki çeşidi var: Biri insanların uydurduğu, her zaman değişmeye mahkum, dar ve küçük olan çeşidi ki zaten yaygara kopartan budur, o şimdi gözünün önünde duran şu ahmaklar topluluğu gibi, yerden ayrılamaz ve bir karış yükselemez. Fakat öteki, ölümsüz olan öteki, bizi saran tabiat ve ışıklandıran mavi gökler gibi etrafımızda ve üstümüzdedir.

M. Liyöven, konuşmasını bir saniye keserek, mendili ile ağzını sildikten sonra devam ediyordu:

— Baylar, tarımın faydalarını size ispat için daha ne yapmalıyım? Bizim bütün ihtiyaçlarımızı karşılayan kimdir? Muhtaç olduğumuz gıdayı bize veren nedir? Hep tarım değil mi? Evet baylar, tarlalarda, sapanın açtığı yollarda kuvvetli kolların saçtığı tohumlar, bakarsınız, günün birinde buğday olmuş, sonra o buğday değirmen dediğimiz marifetli makinelerle un haline getirilmiş, oradan bu unlar şe-

hirlere getirilerek çok geçmeden fırınlara dağılmış ve fırınlarda zengin fakir, bütün insanları doyuracak bir madde meydana gelmiştir. Gene tarım değil midir ki elbiselerimiz için otlaklarda sürülerle hayvan besler. Tarım olmasa biz nasıl giyinir, nasıl beslenirdik? Sayın baylar uzağa gitmeye ne gerek var! Örnekler yanı başımızdadır. Kümeslerimizin süsleri olan o tavukların kıymet ve önemini takdir etmeyen var mıdır? Tüyleri ile bize yumuşak yastıklar, etleri ile soframıza lezzetli yemekler ve üstelik yumurtalar veren o faydalı tavuklar. Fakat bunları saymakla bitiremem. Çocukları için canını veren fedakar bir ana gibi iyi işlenmiş bir toprağın verimleri saymakla bitmez. Burada üzüm bağları orada meyvesinden şarap yaptığımız elma ağaçları, ta ötede kolza veya peynir yapma evleri, nihayet keten... Evet baylar, keteni unutmayalım! Çünkü son yıllarda keten büyük gelişme gösterdi. Buna özellikle dikkatinizi çekmek isterim.

Dikkat çekmeye hiç lüzum yoktu. Çünkü sözlerini yutacak gibi halk ağzını açmış can kulağı ile onu dinliyordu. Belediye Reisi alabildiğine gözlerini açarak, eczacı M. Homais konuşmanın bir harfini kaçırmamak için elini kulağına bir siper yaparak dinliyor, Belediye Meclisi üyesi başlarını sallayarak onay işaretleri yapıyorlardı.

İtfaiye erleri, süngülerine dayanarak sahnenin aşağısında dinleniyorlar, Binet, kılıcının sivri ucu havada, dirseği dışarıda, kıpırdamadan duruyordu. Belki konuşmayı işitiyordu. Fakat baş zırhının siperi burnuna kadar indiği için hiçbir şey göremediği belliydi. Teymeni, Bay Tuvache'ın küçük kardeşi, işin daha ilerisine gitmişti. Çünkü onunki o kadar kocamandı ki, başındaki alaca ipek mendilinin bir ucu dışarıda bırakarak, başının üstünde iki tarafa sendeliyordu. Bu kocaman baş zırhının altında o, tam çocukça bir tatlılıkla gülümsüyor ve aynı zamanda sevinç, halsizlik ve uyku ihtiyacı ifade eden soluk yüzünden terler damlıyordu.

Ta evlere kadar meydan hınca hınç insan doluydu. Bütün pencerelerden sarkanlar, bütün kapılarda ayakta duranlar görülüyordu. Bu arada Justin, eczanenin önünde bu manzaranın hayranlığıyla donup kalmış gibiydi. Kimsenin sesi çıkmıyor, öyle iken M. Liyöven'in sesi havada kayboluyordu.

Kalabalığın şurasından burasından gelen sandalye gürültüleriyle bu ses parça parça cümleler halinde size geliyor, derken bunun arkasından bir sığırın uzun uzun böğürmesi veya sokak başlarında birbirine cevap veren kuzuların melemeleri duyuluyordu. Sığırtmaçlarla koyun çobanları hayvanlarını ta oralara kadar getirmişlerdi. Bu hayvanlar, başlarına kadar sarkan dallardan, dilleriyle birkaç yaprak koparırken bir taraftan da ara sıra böğürüyorlardı.

Rodolphe, Emma'ya yaklaşmış acele kulağına fısıldarcasına:

— Peki, diyordu. Herkesin ahlakı dediğiniz bu gizli kötülüğüne karşı ruhunuz isyan etmiyor mu? Onu mahkum etmediği bir tek duygu var mıdır? En asil içgüdüler, en temiz ve yüksek duygular onun zulmüne, kahrına iftiralarına uğramış değil midir? Ve günün birinde hoş bir tesadüf, birbirini anlayan iki zavallı ruhu karşılaştıracak olursa onların birleşmemesini garantilemek için en zalim dolaplara baş vurulur. Fakat ne yapsalar boştur. Yaradılıştan uzlaşan o ruhlar durmayacak, çarpmayacak, birbirine akacaktır. Er geç, oh! Bunun önemi yok! Altı ay, on sene... Fakat sonunda onlar birleşecek, sevişeceklerdir. Çünkü onlar birbirleri için doğmuşlardır, mutlaka birbirlerine kısmet olacaklardır.

Kollarını çaprazlayarak dizlerine koyup başını kaldırıyor ve gözlerini kırpmadan Emma'nın yüzüne yakından bakıyordu. Emma da onun gözlerinin içine bakıyor ve siyah gözbebeklerinin etrafında altın ışıkların güneşlendiğine dik-

kat ediyordu. Rodolphe'un başı kendisine o kadar yakındı ki saçlarını parlatan kremin güzel kokusunu bile duyuyordu.. Genç kadına o zaman bir gevşeklik geldi. Vobisiyar'da kendisi ile dans eden Vikont'u hatırladı. Onda da bu koku, bu vanilya ve limon çiçeği kokusu vardı. Ve farkında olmayarak gözlerini kapadı, bu kokuyu içine çekmek istedi. Fakat sandalyesinde doğrulduğu vakit uzakta eski posta arabası kırlangıcı gördü. Arkasında bir toz bulutu kaldırarak ağır ağır geliyordu. Bu sarı araba ile değil miydi ki Leon ikide bir kendisine gelirdi. Onun bir daha dönmemek üzere kendisinden ayrılıp gidişi de gene aynı yoldan değil miydi? Hemen pencerenin önüne gelmiş gibi onun hayali ile karşılaştı. Sonra düşünceleri bulutlandı, hepsi birbirine karıştı. Kendisini salonun avizelerin altında, hala Vikont'un kolları arasında dans ediyor sandı. Leon da uzakta değildi. Hemen gelecek gibiydi. Bununla beraber Rodolphe'un başının da hep yanı başında olduğunu hissediyordu. Bu duygunun tadı süzülerek eski yarı kalmış isteklerine karışıyor ve rüzgârla savrulan kum taneleri gibi, iliklerine işleyen güzel kokunun dalgaları içinde kaynaşıyordu.

Sık sık burun deliklerini açarak dışarıdan gelen serin havayı kuvvetle almak istedi. Eldivenlerini çıkardı, ellerini sildi, sonra mendilini yelpaze gibi kullanarak yüzünü serinlendirmek istedi. Şakakları atarken bir yandan da halkın uğultusunu ve üyenin usanç veren konuşmasının parçalarını duyuyordu. O, şöyle diyordu:

— Devam edin! Üsteleyin. Ne babamızdan böyle gördük diyenleri, ne de acele bir denemeyle gelen küstahça öğütleri dinlemeyin! Bilhassa toprağı beslemeye, iyi gübre vermeye, at, öküz, koyun, domuz cinslerinin iyileştirmeye çalışın! Bu törenler, size, o dostça güreş meydanlarını hatırlatsın ki orada üstün gelen pehlivan, çıkarken yenilene elini uzatarak, daha iyi bir başarı umudu ile ona arkadaşlık eder!

Ve siz sayın hizmetçiler! Alçakgönüllü işçiler ki bugüne kadar hiçbir hükümet sizin ağır iş yükünüzü önemle göz önüne almamıştır. Gelin, sessiz erdeminizin ödülünü alın ve inanın ki bundan sonra devletin gözü sizden ayrılmayacak, sizi teşvik edecek, sizi koruyacak, haklı isteklerinizi yerine getirecek ve elinden geldiği kadar fedakarlıklarınızın ağır yükünü hafifletecektir!

Böyle söyleyerek M. Liyöven oturdu. M. Derozre kalkarak başka bir konuşmaya başladı. Bununki öteki kadar süslü değildi belki; fakat daha olumlu bir üslup ile, yani daha özlü bilgiler ve daha yüksek düşüncelerle kendini beğendiriyordu. Mesela bunun konuşmasında hükümete övgü daha az, din ve tarım konuları daha çok yer tutuyor, bunların birbiri ile ilişkisi ve her ikisinin daima nasıl medeniyete yardım ettiği konuşmada görülüyordu. Rodolphe, Madam Bovary ile rüyalara, önceden içe doğuşlara ve çekimlere dair konuşurken, konuşmacı toplumun ilk oluşumuna kadar geri giderek o zamanın yabani insanlar ormanlarda meşe palamudu ile nasıl yaşarlarmış, bize bunu anlatıyordu. Sonra o insanlar, hayvan postlarını atarak sırtlarına elbise giymişler, sapanları ile toprağı sürmüşler, üzüm bağları yapmışlardı. İş sadece bundan ibaret miydi ve bu keşfin eksikleri, iyiliklerinden daha çok değil miydi? M. Derozre bu problemi göz önüne koyuyordu. Rodolphe ise çekim derken bahsi gönül ilişkilerine getirmiş ve ötede bay reis Sincinatus'u sapanının başında, Diyokletiyed'i lahanalarını diker ve Çin imparatorlarını ekimle yılbaşlarını kutlar bir durumda gösterirken, delikanlı genç kadına, erkekle kadın arasındaki bu dayanılmaz birbirini çekmenin aslını ve sebebini, onların en eski yaratılış özelliklerinde aramak gerekeceğini söylüyordu.

— Niçin, diyordu, niçin biz birbirimizi tanıdık? Bu hangi tesadüfün işidir? Hiç şüphe yok ki, ileride birleşmek üze-

re birbirinden uzak akan iki nehir gibi yönlerimiz bizi birbirimize yaklaştırıyor.

Genç kadının elini eline aldı ve öteki çekmedi.

Reis, bağırarak:

— İyi ürünler bir arada! dedi

Rodolphe:

— Mesela biraz önce size geldiğim vakit...

Reis:

— Qinkanpuva'dan bay Bize'ye...

Rodolphe:

— Nerden bilirdim ki talih beni şimdi sizinle bir arada bulunduracak?

Reis:

— Yetmiş frank!

Rodolphe:

— Belki yüz kere buralardan uzaklaşmak istedim. Arkanıza düştüm ve gidemedim, kaldım.

Reis:

— Gübreler...

Rodolphe:

— Bu akşam, yarın, her gün, bütün hayatımda kalacağım gibi!

Reis:

— Argöy'den bay Karron'a, bir altın madalya!

Rodolphe:

— Çünkü sizin gibi mükemmel ve kibar bir kadına ben ömrümde rastlamadım.

Reis:

— Oivri Sen - Marten'den bay Ben'e!

Rodolphe:

— Bunun için sizin hayalinizi hafızamda taşıyacağım.

Reis:

— Merinos cinsinden bir koç için...

Rodolphe:

— Fakat siz, siz beni unutacaksınız. Bir gölge gibi gelip geçmiş olacağım.

Reis:

— Metru - Dam'dan bay Beio'ya..

Rodolphe:

— Ama hayır! Ben de sizin hayalinizde, hayatınızda bir yer tutacağım, öyle değil mi?

Reis:

— Domuz cinsi için bay Leherise ile bay Külemburg'a aynı derecede ödül: 60 frank!

Bir taraftan isimler okunarak ödüller bildirilirken Rodolphe da Emma'nın elini sıkarak kalbini avlamaya çalışıyordu. Kurtulup uçmak isteyen bir kuş gibi avucunun içinde titreyen bu küçük el bir an oldu ki Rodolphe'un basışlarına karşılık verir gibi bir hareket yaptı. Bu bir karşılık mıydı, yoksa elini kurtarmak için yaptığı hareketlerin başka bir çeşidi miydi, pek belli olmadan Rodolphe heyecanlı bir sesle:

— Oh! mersi! dedi, beni reddetmiyorsunuz! Çok cömertsiniz. Çok iyi anlıyorsunuz ki ben sizinim! Yalnız izin veriniz sizi doya doya göreyim ve bütün hayranlığımla size bakayım!

Pencereden gelen fırtınamsı bir rüzgâr masanın örtüsünü buruşturdu ve aşağıdaki meydanda bütün köylülerin

başlıkları, kıpırdanan beyaz kelebek kanatları gibi, yerlerinden oynadı.

Reis devam etti:

— Yağlı un posalarının kullanılışı, keten yetiştirilmesi, bataklıkların kurutulması, uzun vade kiralama ev işleri...

Rodolphe artık bir şey söylemiyordu. Yalnız ikisinin de gözleri karşılaşıyor ve aşka susamış gibi kuru dudakları şiddetli bir istekle titriyordu. Kendi haline bırakılan eller, yumuşak basışlarla yoğruluyor, parmaklar birbirine geçiyordu.

Reis:

— Saseto-ta Geriyer'den Catherine- Nicaise- Elizabet Laroux'a, aynı çiftlikteki 54 senelik hizmetinden dolayı ödül olarak 25 frank değerinde bir gümüş madalya.

— Catherine, Laroux nerede? diye Reis tekrarladı. Kadın meydana çıkmıyor ve bir tarafta şu şekilde konuşmalar duyuluyordu:

— Haydi gitsene!

— Gidemem.

— Sol tarafta!

— Korkma!

— Ah, ne hayvan şey!

Tuvache bağırarak:

— Gelebildi mi?

— Evet, evet! İşte burada!

— Yaklaşsın öyleyse!

O zaman, yoksul kıyafetinin içinde buruşmuş görünen ürkek halli, ufak tefek bir kadıncağızın ilerlediği görüldü; ayaklarında kocaman tahta ayakkabılar, belinde büyük bir mavi önlük vardı, kenarı düz bir başlık ile çevrilen zayıf

yüzlü, kurumuş bir frenk elmasından daha buruşuktu; kırmızı gömleğinin kolları, eklemleri düğümlü iki elinin hizasını geçmişti. Ambarların tozu, küllü çamaşır sularının sodası, kirli yapağıların yağı ile o eller öyle kabuk bağlamış, sıyrıklarla dolmuş ve öyle sertleşmişti ki tertemiz sularla yıkanmış oldukları halde gene kirli gibi görünüyor ve çektikleri acıların izlerini gene kendileri göstermek istediği, iş görmekten ileri gelen bir alışkanlıkla hep yarı açık duruyordu, yüzünde keşişlere mahsus dayanıklılığa benzer bir şey vardı ki ona yüksek bir ifade veriyordu. Hiçbir acı veya yüreği sızlatacak durum onun soluk bakışlarını yumuşatamazdı. Hayvanlarla düşe kalka onların dilsizliğini ve durgunluğunu almıştı. İlk olarak kendini bu kadar kalabalık bir yerin ortasında görüyor; bayraklar, trampetler, siyahlar giymiş baylar, üyenin göğsündeki şeref madalyası onu içinden ürküttüğü için kıpırdamadan yerinde duruyordu. İleri mi gitmek yoksa kaçmak mı gerektiğini bilemediği gibi niçin herkesin kendisini ileri sürdüğünü ve Heyet üyelerinin kendisine niçin gülümsediklerini de anlamıyordu. Böylece o yarım asırlık hizmetçilik, bu keyifli burjuvalar önünde durmuş bekliyordu.

Reisin elinden adayların listesini alan müşavir:

— Yaklaşın, sayın Catherine-Nicaise-Elisabeth Laroux, dedi.

Ve, bir elindeki kâğıdı bir de ihtiyar kadını dikkatle süzerek babacan bir tavırla tekrarladı:

— Yaklaşın, yaklaşın!

Tuvache kadının hala yerinde durduğunu görünce koltuğundan kalkarak sordu:

— Sağır mısınız siz? Ardından kulağına eğilerek bağırdı:

— Elli dört senelik hizmetinizin ödülü! Bir gümüş ma-

dalya! Yirmi beş frank! Bu sizin hakkınız!

İhtiyar kadın madalyasına bir müddet baktı; yüzünde mesut bir gülümseme belirdi. Giderken şöyle söylendiği duyuluyordu:

— Bunu, bizim papaza vereyim de beni okusun.

Eczacı notere eğilerek:

— Ne cehalet! diye homurdandı.

Merasim sona ermişti, halk dağıldı, konuşmalar bittiği için şimdi artık herkes kendi rolünü alıyor ve işler düzene giriyordu.

Hayvanların sahipleri hizmetçilerini haşlıyor, bunlar da boynuzlarına yeşil bir çelenk takılı, kazanmış ve huysuz hayvanları döverek ahırlara götürüyorlardı.

Bu sırada muhafız erleri ve içi şişe dolu bir sepet taşıyan tabur trampetçisi belediyenin birinci katına çıktılar.

Madam Bovary, Rodolphe'un koluna girdi, delikanlı onu evine götürdü. Kapının önünde ayrıldılar. Rodolphe yalnız kalınca çayırda gezinmeye başladı. Verilecek büyük ziyafetin vaktini bekliyordu.

Ziyafet uzun sürdü, gürültülü oldu. Servis kötüydü. Öyle sıkışık oturuluyordu ki kimse kolunu kıpırdatamıyordu. Kanepe yerine kullanılan daracık tahtalar, davetlilerin ağırlığı altında kırılacak gibiydi. Herkes kendi payına alabildiğine yiyip içerken bir taraftan da terliyordu. Sonbahar sabahlarında şehirlerin üstünde oluştuğu gibi, beyazımsı bir sis, sofranın üstünde ve asma lambaların arasında dalgalanıyordu. Rodolphe arkasını çadıra dönmüş, zihni Emma ile o derece meşguldü ki etrafında söylenenlerin hiçbiri kulağına girmiyordu. Arkasında hizmetçiler çimenin üstünde kirli tabakları topluyorlardı, yanındakiler bir şeyler soruyor, fakat o, hiçbirine karşılık vermiyordu. Kadehini doldu-

ruyorlar, aldırmıyor ve dışarıda gürültü gittikçe artarken onun kafasında bir sessizlik hüküm sürüyordu. Emma ne söylemişti? Dudaklarının duruşu nasıldı? Bunları düşünüyor. Onun yüzü, sihirli bir ayna gibi, asker şapkalarda parlıyor, eteklerinin kıvrımları duvar boyunca aşağı iniyordu. Bundan sonra geçireceği aşk sahnelerinin ve tatlı günlerin sonsuz hayali perde perde gözünün önünde canlanıyordu.

Gece tarım bayramı için şenlik yapıldığı sırada gidip onu buldu. Fakat yalnız değildi. Yanında kocası ile Madam Homais ve eczacı vardı. Eczacı M. Homais, atılan fişeklerin tehlikeli olabileceğini söyleyip üzülüyor ve ikide bir Binet'ye bazı önlemler tavsiye etmek için bunları bırakıp gidiyordu.

Belediye Reisi namına gönderilen ve donanmacılık sanatının birer örneği olan fişekler fazla bir önlem olmak üzere mahzene saklanmış olduğu için barutlar nemlenmiş ateş almıyordu. Hele bunların başlıcası ki, kendi kuyruğunu ısıran bir ejderhayı canlandıracaktı, hiçbir şeye benzemedi. Vakit vakit cansız bir fişek zorla havaya doğru süzülüyor ve bir iki ışık yakarak düşüyordu. O zaman ağzını açıp bakan ve bir şeyler bekleyen halk arasından sevinçli homurtular yükseliyor ve bunların arasında karanlıktan faydalanılarak sıkıştırılan kadınların çığlıkları duyuluyordu.

Emma, sakin, yavaşça Charles'ın omzuna yaslanıyor, sonra başını kaldırıp karanlık göklere veya fişeklerin ışıklı izine bakıyordu. Donanma kandilleri yandıkça Rodolphe onların ışığı altında Emma'nın yüzünü görmeye çalışıyordu. Nihayet hepsi bitti. Yıldızlar tutuştu, birkaç damla yağmur serpti. Emma boynundaki ipek atkıyı şapkasız başına bağladı.

O sırada müşavirin arabası otelden çıktı. Zaten sarhoş olan arabacı hemen uyuduğu için iki fener arasında, vücudunun sağa sola iki tarafa sallandığı görülüyordu.

Eczacı:

— Gerçekten, dedi, sarhoşluğa karşı çok şiddetli bir mücadele lazım! Bana kalsa belediyenin kapısında bunun için konulmuş bir levhaya, o hafta içki ile bütün zehirlenenlerin isimlerini yazdırırdım. Zaten böyle bir şey yapılsa istatistik bakımından gerekirse herkesin okuyacağı bir takvimler meydana gelirdi. Fakat affınızı dilerim...

Ve gene yüzbaşıya koştu. Yüzbaşı besbelli bir kere daha çarkını görmek için evine gidiyordu.

Homais, onun yanına gelince:

— Adamlarınızdan birini gönderseniz veya kendiniz gidip de bir baksanız daha iyi olur sanırım, dedi.

Tahsildar karşılık vererek:

— Haydi canım, dedi, rahatımı bozma, merak edecek bir şey yok!

Eczacı arkadaşlarının yanına döndüğü vakit:

— İçiniz rahat olsun! dedi. M. Binet, her önleme baş vurulduğunu bana bildirdi. Yere hiçbir ateş düşmeyecek. Tulumbalar su dolu, hazır. Hemen yatıp uyumamıza, bakalım.

Bayan Homais ağzını bir karış açıp esneyerek:

— Yemin ederim! dedi, uyku gözümden akıyor. Fakat feda olsun, bu şenlikli günümüzü pek güzel geçirdik.

Rodolphe tatlı bir bakışla yavaşça tekrarladı.

— Evet! Evet! Pek güzel!..

Selamlaşarak ayrıldılar.

İki gün sonra Fanal de Rouen'da törenlere dair koca bir makale vardı. Homais bunu hemen ertesi günü etraflıca, yazmıştı:

"Bütün bu ziyafetler, çiçekler, bu çelenkler ne için?" diyordu. "Tarlalarımıza hayat veren kızgın bir güneşin altında azgın bir denizin dalgaları gibi birbiri ardı sıra koşan bu halk nereye gidiyordu?"

Sonra köylülerin halinden bahsediyordu. Şüphesiz hükümet çok iş yapıyordu; fakat kafi derecede değil! Gayret!

diye haykırıyordu. "Bin bir türlü yenilik lazım. Bunları yapalım." Sonra müşavirin gelişine değinirken; ne milislerin savaşçı tavırlarını, ne kanları kaynayan köy kızlarını, ne de saçsız başları ile ölmez eski ailelerden kalıp, davulun kuvvetli sesi ile, hala bazılarının yüreği oynayan, nur yüzlü ihtiyarları unutmuyor, Jüri heyeti üyelerini anlatırken kendini başta gelenler sırasında gösterdikten başka eczacı bay Homais'nin elma şarabı hakkında Tarım Cemiyeti'ne bir yazı vermiş olduğunu da ayrı bir notla söylemeden geçmiyordu. Sıra ödüllerin verilmesine gelince, ödül listesine girenlerin sevincini şiir ve hayal dolu çizgilerle anlatıyordu. Baba oğlunu kucaklıyor, kardeş kardeşe, eşler birbirine sarılıp öpüşüyordu. İçlerinde, madalyasını çalımla gösterenler vardı. Bunlar evlerine, hatuncağızlarının yanına varınca mutlaka gözleri yaşararak bu madalyaları kulübelerinin duvarına asacaklardı. Saat altıya doğru bay Lijar'ın otlağında kurulmuş büyük ve resmi bir ziyafette hazır bulunanların yaşlı olanları bir araya topladı. Ziyafet büyük bir samimiyet içinde geçti. Pek çok kez kadeh tokuşturuldu; bay Liyöven tarafından kral şerefine, bay Tuvache tarafından vali şerefine, Bay Derozre tarafından tarım şerefine, bay Homais tarafından tarımın iki kız kardeşi demek olan sanayi ve güzel sanatlar şerefine, bay Leplişe tarafından da düzelme ve ilerleme şerefine içildi. Gece parlak bir donanma birdenbire havaları aydınlattı. Sanki gerçekten, bir çiçek dürbünü, bir opera dekoru görüntüsü vardı ve bir an oldu ki bizim şu ufak köşemiz, kendini binbir gece hikâyelerinin hayali içine atılmış sanabildi.

"Şunu da unutmayalım ki bu samimi aile toplantısının tadını kaçıracak hiçbir olay olmadı." Ve ilave ediyordu. "Yalnız din adamlarının bulunmayışı dikkati çekti. Besbelli cüppeler ileri gitmeyi başka türlü anlıyorlar. İşinize gelirse Loyola efendiler!"

VI

Aradan altı hafta geçti, Rodolphe görünmedi.

— Pek acele etmeye gelmez, diyordu, yanlış olur. Haftanın sonunda ava çıktı. Avdan döndükten sonra da, fazla geciktiğini düşündü; sonra şöyle bir düşünce yürüttü:

— Eğer ilk görüşte benden hoşlandıysa beni görmek için sabırsızlanmış ve daha da fazla sevmiştir. Hele bir görelim!

Bir akşam gittiğinde düşüncesinde yanılmadığını anladı. Çünkü odaya girince Emma'nın sarardığına dikkat etmişti.

Odada yalnızdı. Akşam oluyordu. Boylu boyunca pencereleri örten muslin perdeler göğün esmerliğini koyulaştırıyor ve barometrenin yaldızına düşen bir tel güneş aynada süs bitkisinin kırıntıları arasında ateşler yakıyordu.

Rodolphe ayakta kaldı. Emma onun ilk selamını hemen hemen karşılıksız bırakmış gibiydi. Bu durumda Rodolphe

haftalarca gecikmesini bir mazerete bağlamak ihtiyacını duyarak:

— Af edersiniz, dedi, çok işlerim vardı ve hasta oldum.

Emma yüksek sesle:

— Ağrı mı? diye sordu.

Rodolphe onun yanı başında bir tabureye oturarak:

— Yok açarım, o kadar değil! Doğrusunu isterseniz gelmek istemedim.

— Niçin?

— Bilmiyor musunuz?

Bunu söylerken ona, öyle keskin bir bakışla baktı ki genç kadın kızararak başını önüne eğdi. Bunun üzerine Rodolphe büyülü gibi:

— Emma... dedi. Emma ise onun bu teklifsizliğine karşı resmiliğini koruyarak ve biraz çekilerek:

— Beyefendi! diye cevap verdi.

Rodolphe sesine hüzünlü bir ton vererek:

— Ah! dedi, benim gelmek istemeyişimde ne kadar haklı olduğumu işte görüyorsunuz. Çünkü nasılsa ağzımdan kaçan tatlı isminiz ki bütün ruhumu doldurmaktadır, siz onu bana söyletmiyorsunuz. Ya ne diyeyim? Madam Bovary mi diyeyim? Size herkes öyle hitap ediyor. Halbuki bu sizin adınız değil, başkasının adı.

Tekrarladı:

— Başkasının!

Ve ağlıyormuş gibi yüzünü ellerinin içine aldı. Sonra, kesik kesik derdini döktü:

— Evet, gece gündüz hatırımdan çıkmıyorsunuz! Hep sizi düşünüyorum, fakat düşündükçe umutsuzluğa düşüyorum ve kaçmaktan başka çare bulamıyorum. Alıp başımı

gideceğim! Uzaklara, o kadar uzaklara gideceğim ki bir daha kimse benim adımı bile anmayacak! Bununla beraber bugün bilmiyorum hangi kuvvet beni size doğru çekti! Çünkü, nihayet göklere karşı gelinemez! Ve meleklerin gülümsemesine dayanılamaz! İnsan güzel bir çift gözün cazibesine tutularak sürüklenmekten kendini kurtaramıyor. Güzel, kusursuz ve tapılmaya layık bir vücut!

Emma ilk defa böyle şeyler duyuyordu. Banyonun sıcaklığı ile gevşeyip uzanan bir kimse gibi, bu sözlerin, sıcaklığıyla gevşeyerek tatlı gerilmeler geçiriyordu.

— Ben sizi görmeye gelemedim; fakat her gece.. Ah evet, her gece bilseniz nasıl yatağımdan kalkıp buraya kadar geliyor, bir hırsız gibi evinizi, etrafınızı, ay ışığında gümüş gibi parlayan çatınızı, pencerelerinizin önünde sallanan ağaçları ve içeride yanan bir gece lambasının zayıf ışığını gözlerimle içerek seyrediyorum! Ah siz tatlı tatlı uyurken hiç hatırınıza gelir mi ki, o kadar uzakta ve bu kadar yakınlarınızda bir zavallı sevdalı...

Emma hıçkırarak ve yaşlı gözlerini çevirip ona bakarak:

— Oh! Çok naziksiniz! dedi.

— Hayır, sadece sizi seviyorum, işte bu kadar! Bundan hiç şüpheniz yok ya! Şüpheniz olmadığını bana söyleyiniz tek bir kelime! Buna ihtiyacım var. Bunu söylerken Rodolphe oturduğu tabureden anlaşılmayacak bir şekilde yere kaydı, Emma'nın dizlerine kapanacaktı. Fakat mutfakta bir ayak sesi duyuldu. Odanın kapısı açık kalmıştı. Bunun şimdi farkında oluyordu:

Doğrulurken, lafı değiştirerek şöyle, bir şey söyledi:

— Merhametinize bağlı bir konu! Benim bir merakımı tatmin etmiş olacaksınız, başka bir şey değil!

Mesele dediği güya Rodolphe'un evi gezmek istemesiy-

di. Güya evi görmek istiyordu. Madam Bovary ise bunda bir sakınca görmediğinden ikisi birlikte kalktılar. O anda Charles içeri girdi.

— Bonjur doktor! dedi Rodolphe.

Hiç beklemediği bu unvan Charles'ın pek hoşuna gittiği için misafire ne türlü ikramda bulunacağını bilemedi. Ötekinin de içine biraz su serpildi. Onun için:

— Madamın sağlığı hakkında konuşuyorduk ve...

Derken Charles sözünü kesti. Bu yüzden çok üzüntüde olduğunu söyledi. Karısının iç sıkıntıları gene başlıyordu. Rodolphe şöyle bir düşüncede bulundu:

— At gezintileri iyi bir egzersizdir, faydalı olur mu dersiniz!

— Şüphesiz! Çok iyi! Mükemmel! Gördünüz mü bir bakın! Çok iyi bir fikir! Emma bunu yapman lazım.

Emma atı olmadığı için itiraz ediyordu. M. Rodolphe bir at bulacağını söyledi. Genç kadın onun bu ikramını kabul etmedi. Rodolphe da ısrar etmedi ve ziyaretini bir bahaneye bağlamış olmak için, kan aldıran arabacısının her zaman başı dönmekte olduğunu söyledi.

Charles:

— Geçerken uğrarım, diye karşılık verince Rodolphe itiraz etti:

— Hayır hayır ben onu size gönderirim, biz geliriz. Sizin için bu daha kolay olur.

— Eh, tamam, teşekkür ederim.

Karı koca yalnız kaldıkları vakit Charles sordu:

— Niye M. Boulanger'in teklifini kabul etmiyorsun? Bundan iyi ne olabilir?

Emma durgunlaştı. Bin bir bahane buldu, sonunda belki bunun biraz garip olacağını söyledi.

Charles bir ayağının üstünde dönüp:

— Oh! dedi, bu da benim umurumda mı? Her şeyden önce sağlık lazım! Yanlış düşünüyorsun!

— Peki ama, at elbisem yok; ata nasıl binerim?

— Kendine bir elbise ısmarla! Daha diyeceğin var mı?

Emma'nın diyeceği kalmamıştı, kararını verdi. At kostümü dikilip hazırlanınca Charles M. Boulanger'e bir mektup yazarak karısının hazır olduğunu ve onu kendisine emanet ettiğini bildirdi.

Ertesi günü öğle vakti Rodolphe Charles'ın kapısına iki eğitilmiş atla geldi. Atlardan birinin kulaklıklarında pembe renkli süsler ve üstünde geyik derisinden bir kadın eğeri vardı.

Rodolphe yumuşak uzun çizmeler giymişti. İçinden:

"Şüphesiz, diyordu, o böyle çizmeler görmemiştir."

Gerçek beyaz triko pantolonu ve kadife elbisesi ile Emma onu gördüğü vakit kıyafetine bayıldı. Kendisi de hazırlanmış Rodolphe'u bekliyordu.

Justin genç kadını görmek için eczaneden sıvışmıştı. Eczacı bile bunun için zahmetten çekinmedi, geldi. M. Bulanje'ye bazı öğütlerde bulunarak:

— Kaza aniden gelir, diyordu, dikkat ediniz, belki atlarınız huysuzdur.

Emma başını kaldırdı. Cama vuruluyor gibi bir ses duymuştu. Küçük Berthe'i oyalamak için camda tambura çalan Felicite'yi gördü. Çocuk uzaktan ona öpücükler gönderiyordu. Genç anne kırbacının topuzu ile karşılık verdi. M. Homais yüksek sesle:

— Haydi bakalım! diyordu, Tanrı yolunuzu açık etsin. Aman dikkatli olun! Öncelikle dikkat!

Uzaklaşırlarken o da elindeki gazeteyi mendil niyetine sallıyordu.

Ayağı kaldırımdan kurtulup toprağa değince Emma'nın atı dört nala koşmaya başladı. Rodolphe da onun yanı sıra dört nala gidiyordu. Zaman zaman aralarında bir söz geçiyor, Emma, başı biraz öne eğik, eli yukarıda, sağ kolu açık, atın sarsıntısına uyarak eğerin üstünde beşik gibi sallanıyordu.

Yamacın aşağısında Rodolphe dizginleri koyuverdi. Bir hamlede ikisi biden uçtular. Sonra tepeye vardıkları vakit birdenbire hayvanlar durdular.

Ekimin ilk günlerindeydiler. Kırlarda sis bulutları ufuklara kadar uzanıp tepelere dayanıyor, bir kısmı da parçalanıp dağılarak yükseklerde kayboluyordu. Bu parçalanan bulutların arasından ara sıra kendini gösteren güneş, uzakta Yonville'in damlarını, ırmak boyu bahçelerini, avlularını, duvarlarını ve kilisenin çan kulesini de gösteriyordu. Emma gözlerini kırparak oturduğu evi bulmaya çalıştı. İçinde yaşadığı bu kasaba hiçbir zaman kendisine böyle ufak görünmemişti. Bulundukları yüksek vadi, buğusu üstende koca bir sarı göl gibi görünüyordu. Şurada burada ağaç kümeleri siyah kaya parçaları gibi meydana çıkıyor, sis hizasını geçip yükselen söğütlerin tepeleri, rüzgârla dalgalanan bir kumsalı andırıyordu.

Bir tarafta, çamların arasında, yeşil kadife çimenlikte uçan soluk ışıklar ılık bir hava içinde dağılıyor, tütün tozu rengindeki toprakta ayak sesleri boğuluyor, yere düşmüş çam fıstıkları, atların nallarına rastladıkça, yolun ilerisine doğru top gibi yuvarlanıp gidiyordu.

Rodolphe ile Emma böylece ormanın sınırından gidiyorlardı. Yanındakinin gözleri ile karşılaşmamak için Emma ara sıra başını öbür tarafa çeviriyordu. O zaman da sıra sıra çam ağacı gövdelerinden başka bir şey göremediği için başı dönüyordu. Atlar soluyarak nefes alıyor, eğerler gıcırdıyordu.

Tam ormana girecekleri sırada güneş parladı.

— Tanrı bizi koruyor! dedi Rodolphe.

Emma cevap verdi:

— Acaba?

— Gidelim! Yolumuz uzun. Dilini şaklattı, hayvanlar koşuyordu.

Yolun kenarındaki uzun eğrelti otları Emma'nın üzengisine takıldıkça Rodolphe eğilerek otları çekiyordu. Bazen dalları ayırmak için genç kadına yaklaşıyor, o zaman Emma onun dizlerinin kendi bacaklarına değdiğini duyuyordu.

Şimdi gökyüzü masmavi olmuştu. Yaprak kıpırdamıyordu. Geniş alanlar çiçekli fundalıklarla doluydu. Yapraklarının cinsine göre yaldızlı, gri veya boz renginde küme küme, top top ağaçlar arasında döşenmiş menekşeler gözü alıyordu. İkide bir çalıların dibinde bir kanat çarpıyor yahut meşeliklere doğru uçuşan kargaların boğuk sesleri duyuluyordu.

Atlarından indiler, Rodolphe hayvanları bir ağaca bağladı. Emma önde yosunlu toprak üstünde yürüyordu. Rodolphe arkadan gelirken onun siyah ayakkabılarının üstünde beyaz çoraplarının inceliğine bakarak çıplak teninden bir şeyler seziyormuş gibi oluyordu.

Emma durdu.

— Yoruldum, dedi.

Rodolphe gülerek:

— Biraz daha gayret! diyerek genç kadını yürütüyordu. Yüz adım kadar yürüdükten sonra Emma gene durdu. Başındaki erkek şapkasından kalçalarına kadar inen tülün altından yüzü mavimsi bir şeffaflıkla görünürken genç kadının gök rengi dalgalar içinde yüzdüğü zannını veriyordu.

— Nereye gidiyoruz?

Rodolphe sesini çıkarmadı. Kadın sinirleniyormuş gibi hızlı hızlı nefes alıyor, Rodolphe bıyıklarını çiğneyerek etrafına bakmıyordu.

Daha geniş bir yere geldiler. Yıkılmış bir ağacın gövdesine oturdular. Rodolphe hemen aşkından bahsetmeye başladı. Önce iltifatları ile onu ürkütmemeye çalışıyordu. Durgun, ciddi ve ümitsiz bir hali vardı.

Emma, başını önüne eğmiş, ayağının ucu ile yerdeki bitkileri iterek onu dinliyordu. Fakat Rodolphe'un bir sözü onu isyan ettirdi.

— Canım, biz artık şimdi aynı kaderi paylaşmıyor muyuz?

— Hayır, öyle olmadığımızı çok iyi biliyorsunuz, mümkün değil!

Hemen gitmek üzere ayağa kalktı. Rodolphe da kalkarak onu bileğinden yakaladı. Emma durdu. Gözleri dolarak bir müddet ona büyülenmiş gibi baktıktan sonra kararlılıkla:

— Ah! Bırakınız, dedi, bir daha böyle şeylerden bahsetmeyelim. Hayvanlar nerede? Dönelim artık!

Rodolphe'un canı sıkıldı. Kızdığı belli oluyordu. Genç kadın acele:

— Hayvanlar nerede? Hayvanlar nerede? diye tekrar ediyordu.

O zaman Rodolphe dişlerini sıkarak, tuhaf bir gülüşle gözlerini dikip kollarını açarak ona doğru ilerledi. Emma titreyerek geri geri giderken kekeliyordu:

— Oh! Beni korkutuyorsunuz! Halinizi beğenmiyorum! Gidelim.

— Madem ki öyle istiyorsunuz.

Rodolphe'un çehresi değişmişti. İlk görüştükleri gün gi-

bi okşayıcı gözlerle saygılı ve çekingen olmuştu. Genç kadın ona kolunu verdi. Beraber yürüdüler, eve dönüyorlardı.

Rodolphe yolda hayretle:

— Ne oldu, rica ederim? dedi. Korkmanızın sebebini anlamıyorum. Mutlaka yanlış anladınız. Benden öyle şey bekler misiniz? Siz benim kalbimde kutsal bir yerdesiniz. Hazreti Meryem'in yüksek bir kürsüye konmuş tertemiz heykeline tapar gibi size taparım. Fakat ne yapayım? Yaşamak için size ihtiyacım var. Sizin gözlerinize, sesinize, düşüncenize muhtacım. Bana bir arkadaş, bir kardeş, beni koruyan bir melek olunuz.

Bunu söylerken kolunu uzatarak kadının beline doladı. Emma gevşek bir tavırla kendini kurtarmaya çalışıyor ve yürürken güya kendisine destek olmak isteyen Rodolphe'u araştırıyordu. Çok geçmeden taze otları koparıp yemekle meşgul olan hayvanların sesini duydular.

— Oh! Biraz daha! Yalvarırım, gitmeyelim! Bu kadar acele etmeyin.

Rodolphe bunu söylerken genç kadını belinden çekerek hayvanlardan uzaklaştırdı ve bir gölün kenarına getirdi. Kurbağalar ürküp suya atlıyorlardı. Çimenlerin üstüne oturdular.

— Fena ettim, çok fena ettim! diyordu Emma, sizi hiç dinlememeliydim.

— Niçin böyle söylüyorsunuz, Emma! Güzel Emma!

— Oh! Rodolphe!

Yavaş yavaş Rodolphe'un omzuna doğru eğilmişti. Birden başını geri attı, beyaz boynu meydana çıktı. Sık sık nefes alıyor, vücudu baştan ayağa titriyor, göz yaşları yanaklarını ıslatıyordu. İki eliyle yüzünü kapayarak baygınlık geçiriyormuş gibi, kendini bıraktı.

Akşam karartısı çöküyor; ufka inen güneşin son ışıkları dalların arasından geçerek Emma'nın gözlerini kamaştırıyor, sanki parlak tüylü sinek kuşları uçarken tüyleri dökülmüş gibi yer yer etrafında pırıltılı güneş lekeleri titriyordu. Ses seda yoktu. Ağaçlardan tatlı bir hava esiyor gibiydi. Kalbinin çarpıntısını yeniden duymaya başladı. Sütten bir ırmak akar gibi kanının, bütün damarlarına, vücuduna yayıldığını anlıyordu. O zaman ormanın öbür tarafından, uzaklardan, başka tepelerden uzun ve belirsiz bir ses duydu. Uzayıp giden bu sesi dinliyordu. Bu, genç kadının oynamış sinirlerinin son titremelerine karışan bir musiki yerini tutuyordu. Rodolphe sigarası dişlerinin arasında, çakısı elinde dizginlerden birini tamir ile meşguldü.

Gittikleri yoldan Yonville'e dönüyorlardı. Çamurda atların izlerini yan yana gene gördüler. Otların arasında aynı çakıllar, yollarda aynı çalılar, değişen hiçbir şey yoktu. Halbuki onda sanki dağlar yerinden oynamış gibi geldi, o kadar büyük bir değişiklik olmuştu ki! Rodolphe ikide bir ona doğru eğilerek elini alıp öpüyordu.

Atın üzerinde duruşu ile ne güzel bir kadındı! Akşamın kızıllığı içinde temiz hava ile rengi yerine gelmiş, bir bacağını öbür bacağına atmış, ince beli dik, nefis bir tablo gibiydi.

Yonville'e girdiği vakit genç kadın kaldırımın üstünde atına bir dönüş yaptırdı. Pencerelerden ona bakıyorlardı.

Yemekte kocası rengini yerine gelmiş buldu. Fakat gezintilerine dair bilgi almak istediği zaman Emma işitmemiş gibi göründü. Yanan iki şamdan arasında dirseklerini yemek masasına dayamış öyle duruyordu.

— Emma!

— Ne var?

— Ben bugün öğleden sonra M. Aleksandra'ya uğra-

dım. Dizleri biraz sıyrılmış olmakla beraber hala ne kadar güzel bir kısrağı var. Üç yüz liraya kadar alınabilir sanırım.

Ve ilave etti:

— Hatta hoşuna gideceğini bildiğim için kaporasını verdim, aldım bile! Ne dersin iyi etmedim mi?

Emma başıyla onay işareti verdi. Sustular. Bir çeyrek saat sonra genç kadın sordu:

— Bu akşam bir yere çıkmıyor musun?

— Çıkacağım. Neden sordun?

— Hayır, öyle sordum! Sebebi yok cicim.

Ve kocasını başından attıktan sonra Emma odasına çıkıp kapandı.

Önce ona bir sersemlik gelmişti. Ağaçları, yolları, hendekleri, Rodolphe'u gözünün önüne getiriyor, hala kendini onun kolları arasında sıkılıyor sanıyordu.

Fakat aynada yüzünü görünce şaştı. O zamana kadar gözlerini bu kadar siyah, bu kadar iri ve bu derinlikte hiç görmemişti. İnce bir pudra gibi bütün varlığına sinmiş bir şey vardı ki onu değiştiriyordu.

Kendi kendine: "Demek benim de bir sevgilim var! Sevgilim var!" diye tekrarlıyordu. Aniden yeni bir ergenlik çağında bir genç kızın sırrına ermiş gibi bu düşüncede bir lezzet buluyordu. Demek artık aşkın o gizli heyecanlarını, umudunu kestiği o mesut anların tatlı ateşini duyacaktı. Şimdi öyle bir harikalar dünyasına giriyordu ki orada hayat bir tutku, bir büyü, bir kendinden geçmedir. Mavimsi bir evren genişliği ile vücudunu saran hayal bulutları içinde hissin yüksek tepeleri kıvılcımlanıyor ve bu yükseklikler-den bakınca alıştığı eski hayatı ona hayal meyal uzaklarda, aşağılarda ve karanlıklar içinde görünüyordu.

Derken okuduğu kitaplardaki o eşsiz kadınları hatırla-

dı. O günahkar kadınlar ordusunun, hafızasında canlanan şiir dolu hayalleri, şimdi kulağına yabancı gelmeyen, kız kardeş sesleri ile ona haz veren bir şarkı söylüyordu. Şimdi bizzat kendisi de o hayallerden gerçek bir parça gibi oluyor ve kendisini, pek imrendiği, o sevdalı kadınlar gibi bularak ilk gençliğinden beri kalbinin derinliklerinde sakladığı hayallerin birden gerçekleşmesine şaşıyordu. Zaten Emma da bir intikam duygusunun hazzı vardı. Çektiği yetmiyor muydu? Artık muradına ermişti. Ne zamandan beri içinde kapanıp kalan aşk şimdi keyifli bir kaynayışla taşıp dökülüyor, o da hiç vicdan azabı duymadan, hiçbir kaygıya düşmeden telaşsız bunun tadını çıkarıyordu.

Ertesi gün at gezintisi yeni tatlılıklar içinde geçti. Birbirlerine yeminlerle söz verdiler. Genç kadın hayatının sıkıntılarını anlattı. Rodolphe ikide bir onu öperek sözünü kesiyordu. Emma gözlerini süzüp hayran hayran sevgilisine bakarak gene "Emmacığım!" demesini ve kendisini sevdiğini tekrarlamasını istiyordu. Ormanda boş buldukları bir oduncu kulübesindeydiler. Duvarları saman çöpünden olan bu kulübenin tavanı o kadar alçaktı ki bükülmeden içinde durulamazdı. Kurumuş yapraklardan şilteleri üstünde karşı karşıya oturmuşlardı.

O günden itibaren her gece birbirlerine mektup yazmayı adet ettiler. Emma mektuplarını ırmağa yakın bahçenin dibindeki çardağın bir oyuğuna saklıyor; Rodolphe gelip onu alırken, Emma'nın hep kısalığından şikâyet ettiği, kendi mektuplarını oraya bırakıyordu.

Bir sabah Charles, tan yeri ağarmadan, çok erken çıkıp gitmişti. Birden Emma'nın içinde Rodolphe'u görmek hevesi uyandı. Oturduğu Huşet malikanesine çabucak gitmek orada bir saat kaldıktan sonra gene herkesin uyuduğu bir zamanda Yonville'e dönmek mümkündü. Bu düşüncenin

tatlı cazibesi ile heyecanlanarak hemen dışarı çıktı. Çok geçmeden kendini çayırın ortasında buldu. Sık adımlarla arkasına bakmadan yürüyordu. Ortalık ağarırken Emma uzaktan sevgilisinin köşkünü gördü. Tepesinde kırlangıç kuyruğu biçimindeki iki hava yelkovanı gökyüzünün soluk zeminine siyah bir iz gibi düşüyordu.

Çiftliğin avlusunu geçtikten sonra karşısına çıkan bina şato olacaktı. İçeri girdi. O, yaklaştıkça duvarlar kendiliklerinden açılıp yol veriyor gibiydi. Büyük bir merdivenden dosdoğru koridora çıkılırdı. Emma rastladığı kapının tokmağını çevirdi. Kapıyı açar açmaz içeride uyuyan biri gözüne ilişti. Bu Rodolphe'du. Şakrak bir sesle onu uyandırdı:

— Vay! Sen misin! Sen burada ha! Nasıl yaptın de geldin? Ah olur şey değil!

— Seni seviyorum!

Emma kollarını sevgilisinin boynuna dolamıştı. İlk gözü peklik böyle başarılı olunca artık Charles'ın her erken çıkışında Emma bunu yol etti. Onun arkasından çabucak sırtına bir şey alır, kedi adımları ile ırmağa giden taş merdivenden inerdi.

Fakat ırmağın üstünde ineklere köprülük eden geniş kalas kaldırılmış olursa o zaman su boyunca uzanan duvarın dibinden gitmek gerekirdi. Sahilin kaygan zemini üzerinde düşmemek için Emma elleri ile tellere tutunurdu. Sonra kazılmış tarlaların arasından bata çıka ayakları dolaşarak yürür ve narin ayakkabıları lekelenirdi. Başına bağladığı ipek fular yeşillikler içinde rüzgârdan dalgalanırken arkasına bakmadan yürür, rastladığı öküzlerden korkarak koşarcasına hızlanır, sonunda, bütün vücudundan bitki özsuyunun, taze bir yeşilliğin, bol bir havanın taze kokusunu etrafa yayarak, nefes nefese şatoya varırdı. Rodolphe o sırada hala uyuyor olurdu. Onun billur sesi ile uyandığı vakit odasına

bir bahar sabahı dolmuş gibi olurdu.

Pencerelerin uzun perdeleri arasından yavaşça giren sinsi, kumral bir ışıktan faydalanarak ve gözlerini kırpıştırarak Emma yatağa yaklaşırken ipekli baş örtüsü, uçlarında parlayan çiğ taneleri ile, yakuttan bir hale gibi çehresini sarardı. Rodolphe gülerek onu kendine doğru çeker ve kalbinin üstüne bastırırdı.

Neden sonra genç kadın etrafı gezer karıştırır, çekmeleri çeker Rodolphe'un tarağı ile saçlarını düzeltir, onun tıraş aynasında kendini seyrederdi. Sonra gece masası üstündeki su sürahisi, şeker parçaları ve limonlar arasında duran koca kafalı bir piponun ağızlığını dişlerinin arasında tutar gülümserdi.

Onların yalnız ayrılma merasimi için bir çeyrek saatlik bir zaman lazımdı. O zaman Emma ağlardı. Mümkün olsa Rodolphe'dan hiç ayrılmayacaktı. Hakkından gelemediği bir kuvvet onu sevgilisine doğru itiyor ve üstüne o kadar düşüyordu ki bir gün gene böyle aniden geldiği zaman Rodolphe'un canı sıkılmış gibi yüzü değişti, kaşları çatılır gibi oldu.

— Ne oldu? Nen var? Bir yerin mi ağrıyor? Söyle bana!

Genç kadının ısrarına karşı Rodolphe ciddi bir tavır takınarak bu ziyaretlerinin artık ihtiyatsızlık derecesine vardığını ve kendisi hakkında dedikoduyu davet edeceğini söyledi.

VII

Bununla beraber yavaş yavaş Rodolphe'un bu korkuları Emma'ya da geçiyordu. Önce aşk onu mest etmişti. Gözü dünyayı görmüyordu.

Fakat şimdi madem ki kendisi için Rodolphe'suz hayat yoktu, ondan bir şey kaybetmekten, hatta onu üzecek bir şey yapmaktan korkuyordu.

Oradan eve döndüğü zamanlar yolda endişe ile etrafına göz atar, uzaklardan geçen her şekli inceler, köy evlerinin çatı pencerelerinde kendisini gözetleyenler olabileceğini düşünürdü.

Bir ayak sesi duysa kulak kabartır, bir haykırış, bir araba gürültüsü olsa, başının üstünde yelpazelenen kavakların yapraklarından daha soluk ve daha titrek, durur dinlerdi.

Bir sabah gene böyle dönerken bir karabinanın uzun namlusu ile kendisine nişan aldığını aniden görür gibi oldu. Bu namlu bir hendek yanında, otlara yarı gömülü bir fıçının

kenarından, sessiz, dışarı çıkmış bulunuyordu. Dehşetinden düşüp bayılacak gibi olan Emma, bütün cesaretini toplayarak yoluna devam etti. Zemberekli oyuncak kutulardan çıkar gibi fıçıdan biri fırladı. Diz kapaklarına kadar baldırına tozluklar sarmış, başı gözlerine kadar kasketine gömülmüş, burnu kızarmış, dudakları titriyordu. Bu, yabani ördek avına çıkmış yüzbaşı Binet'di.

— Uzaktan seslenmeliydiniz, dedi, insan bir tüfek namlusu görünce mutlaka haber vermelidir.

Tahsildar böyle söylerken düştüğü korkuyu gizlemeye çalışıyordu. Çünkü valinin bir emri ile ördek avı kara avcılarına yasak edilmişti. Kanunlara saygılı olmakla beraber bay Binet bu avcılıkla kanuna aykırı harekette bulunuyordu. Bundan dolayı her dakika kır bekçisinin ayak seslerini duyduğunu sanıyordu. Fakat bu heyecan onun merakını kamçılıyor ve fıçının içinde tek başına muzipliğinin tadını çıkararak kendi kendini kutluyordu.

Emma'yı görünce rahat bir nefes alarak sözüne devam etti:

— Hava da iyice serin değil mi? Üşütüyor!

Emma cevap vermedi. Binet sözü uzatmak istiyordu:

— Ne kadar erken çıkmışsınız böyle?

Emma kekeleyerek:

— Evet, dedi, çocuğu bıraktığım sütninenin evinden geliyorum.

— Çok iyi, çok iyi! Ben de sabahın karanlığından beri gördüğünüz gibi buradayım. Fakat hava o kadar bulanık ki beklediğim av tam namlumun hizasına gelmedikçe...

Emma:

— Güle güle M. Binet! diyerek arkasını döndü.

— Saygılarımı sunarım madam!

Kuru bir nezaketle bunu söyleyen Binet tekrar fıçısına girdi.

Emma tahsildarı böyle bırakıp ayrıldığına pişman oldu. Kim bilir şimdi adam ne şüphelere düşecekti. Süt nine hikâyesi gösterilecek sebeplerin en kötüsüydü. Çünkü minimini matmazel Bovary'nin bir seneden beri anasının babasının yanında olduğunu bütün Yonville halkı biliyordu. Bu civarda gidilecek bir ev yoktu. Bu yoldan ancak Huchette malikanesine gidilebilirdi. O halde Binet onun nereden geldiğini pek ala keşfetmiş olacak. Bunun üzerine susmayacak, dedikodu yapacaktı, ona hiç şüphe yok! O günü akşama kadar Emma bin bir yalan projesi ile kafasını yordu ve boynundaki avcı çantasıyla o ahmak herif gözünün önünden gitmedi.

Charles onun keyfinin yerinde olmadığını görerek biraz açılsın diye yemekten sonra eczacılara götürdü. Fakat oraya varınca Emma'nın karşısına ilk çıkan gene tahsildar oldu. Eczanede tezgahın önünde ayakta duruyordu. Kırmızı büyük şişeden yansıyan ışıklar altında:

— Lütfen bana yarım ons (13 gram) zac yağı verir misiniz? diyordu.

Eczacı çırağına bağırdı:

— Justin, asit sülfürik getir!

Sonra yukarı, Madam Horne'nin yanına çıkmak isteyen Emma'ya dönerek:

— Hayır, hayır! dedi. Zahmet etmeyiniz. Şimdi inecek.

O gelinceye kadar siz şurada sobanın başında biraz ısının! Affınızı rica ederim. Merhaba Doktor!

Eczacı bu doktor kelimesini kullanmaktan hoşlanıyordu. Pek şatafatlı bulduğu bu unvanı kullanmakla ondan kendi şahsına da sanki bir şeref payı çıkarmak isterdi.

— Justin, dikkat et! Havanları devirme! Hem git küçük

odanın sandalyelerini al. Salonun koltuklarını taşımaya lüzum yok.

Ve kendi koltuğunu ortaya getirmek için Homais tezgahtan dışarı çıkıyordu. O sırada Binet yaklaşarak ondan yarım ons şeker asidi istedi. Eczacı yüzünü buruşturarak:

— Şeker asidi mi? dedi. Ben böyle şey bilmiyorum. Belki de siz asit okzalik istiyorsunuz! Asit okzalik olacak, öyle değil mi?

Binet av aletlerinin pasını silecek keskin bir ilaca ihtiyacı olduğunu anlattı. Eczacı ona hak vererek:

— Gerçekten, dedi, havalar iyi gitmiyor. Çok nemli.

Tahsildar kurnaz bir bakışla Emma'yı süzerek:

— Bununla beraber, dedi, bu havaları pek seven kimseler var.

Emma boğuluyordu. İçinden:

— Bu herif defolup gitmeyecek galiba, dedi.

Öteki bir taraftan eczacıya:

— Şundan biraz daha koyun, canım, diyordu. Şimdi yarım ons arkanson ve terementi, dört ons sarı balmumu, üç buçuk ons yanmış kemik tozu! Takımlarımı temizlemek için, lütfen!

Eczacı balmumundan parçalar kesmeye başlıyordu ki Madam Homais kucağında İrma, yanında Napoleon, arkasında Atali olduğu halde göründü ve gitti pencere tarafındaki kadife kanepeye oturdu. Oğlan çocuk bir tabureye ilişti. Ablası babasına yanaşarak öksürük şekeri kutusunun etrafında dolaşıyordu.

Eczacı işi ile meşguldü. Hunilere bir şeyler döküp dolduruyor, ilaç şişelerine tıpa uyduruyor, etiket yapıştırıyor, sonra paketler hazırlıyordu. O, böyle meşgulken etrafında pek ses çıkarılmaz, ara sıra terazinin kefesine atılan dirhem-

lerin çıkardığı ses arasında eczacının yüksek sesle çırağına bazı emirler verdiği duyulurdu.

Aniden Madam Homais Emma'ya sordu:

— Sizin küçük nasıl? İyidir umarım!

Ötede, karalama defterine bazı rakamlar yazmakta olan kocası:

— Susalım, diye bağırdı. Kadın yavaş sesle devam ediyordu:

— Niçin beraber getirmediniz?

Emma parmağı ile eczacıyı göstererek susmasını işaret etti. Elindeki tahsilat makbuzlarına bakan Binet işini bitirince çıkıp gitti. Emma geniş bir nefes aldı.

Madam Homais bunu fark ederek sordu:

— Nefesiniz daraldı galiba! Oh! Çok sıcak da ondan!

Bunun üzerine ertesi gün buluştukları zaman Rodolphe ile Emma kendilerine bir yer bulmayı düşündüler. Emma hizmetçisini para ve hediye ile elde ederek sevgilisini içeri almak istiyordu. Fakat her halde Yonville'de gizli bir randevu evi bulmak daha uygun olacaktı. Rodolphe böyle bir ev arayacağını söyledi.

Bütün kış haftada üç dört kere, gecenin karanlığında Rodolphe bahçeye geliyordu. Emma bahçe kapısının anahtarını saklamıştı. Charles onu kaybettiğini sanıyordu.

Geldiğini haber vermek için Rodolphe panjurlara bir avuç toprak atar, Emma da bunu duyunca yerinden fırlardı. Fakat bazen geciktiği olurdu. Çünkü ara sıra Charles'ın ocak başında gevezeliği tutardı, yatma zamanı gecikirdi.

O zaman genç kadın sabırsızlığından içini yerdi. Elinden gelse kocasını pencereden dışarı fırlatacaktı. Kocasını uyutmak için kendisi uzun uzun gece bakımıyla meşgul olur. Sonra eline bir kitap alıp bir köşeye çekilirdi. Sanki ki-

tabı okumaktan zevk alıyormuş gibi görünürdü. Fakat Charles onu yatağa çağırır:

— Gel artık, Emma geç oldu, derdi.

O da:

— Geliyorum... diye onu oyalardı. Bununla beraber ışık gözlerine dokunduğu için kocası yüzünü duvara doğru döner ve çok geçmeden uyurdu.

Bunu görünce Emma nefesini tutarak, yarı çıplak, dudaklarında bahar, yüreği çarparak kendini dışarı zor atardı.

Rodolphe'un kocaman bir paltosu vardı. Genç kadına sarar, kolunu da beline dolar, onu bahçenin ta öbür ucuna götürürdü.

Gene o çardağın altında, bu tahtaları çürümüş kanepede değil miydi ki vaktiyle Leon, bütün o yaz gecelerinde ona derin bir aşk ile bakardı! Emma şimdi onu pek düşünmüyordu.

Yaprakları dökülmüş yasemin dalları arasından yıldızların parıltısını görür, arkalarında akan derenin şarıltısını ve ara sıra kurumuş sazların hışırtısını duyarlardı. Şurada burada kabaran küme küme gölgeler rüzgârdan ara sıra ürpererek hep aynı hareketle eğilip kalkar, sanki heybetli siyah dalgalar üstlerine yürüyormuş gibi olurdu. Gecenin serinliği ile onlar daha sıkı sarmaş dolaş olurlar. Dudaklarının çektiği nefesler onlara daha güçlü gelir, birbirini hayal meyal gören gözleri daha büyümüş gibi görünürdü. O sırada yavaşça söylenmiş sözler vardı ki, kırılan bir camın şangırtılı sesiyle kalplerine dökülür ve orada titreyen sürekli yankılar yapardı.

Yağmurlu gecelerde ahırla arabalık arasındaki muayene odasına sığınırlardı. Emma, kitapların arkasına sakladığı mumlardan birini yakar, Rodolphe kendi evindeymiş gibi

rahatça yerleşirdi. Kütüphaneyi yazı masasını ve evin her bucağı gördükçe neşesi artar, Charles'ın üstüne bin bir gülünecek şakalar, alaylar yapmaktan kendini alamaz ve bu alaylar Emma'yı sıkardı. Genç kadın onu daha ağırbaşlı, hatta bir dram kahramanı gibi görmek isterdi. Nitekim bir aralık bahçede bir ayak sesi duyar gibi oldu. Ses yaklaşıyordu.

— Geliyorlar! dedi.

Rodolphe hemen üfleyip mumu söndürdü.

— Tabancan yanında mı?

— Ne yapacağım tabancayı?

— Hani şu... Kendini müdafaa edersin demek istiyorum.

— Kime karşı? Kocana karşı mı? Zavallı adam!

Rodolphe sözünü öyle bir hareket ile bitirdi ki manası: "Bırak şunu, adam yerine koyma, bir sıkımlık canı var!" demekti.

Onun bu çalımında bir bakıma nezaketsizlik, hatta kendine dokunan aptalca bir kabalık sezmekle beraber genç kadın gene yiğitliğine hayran oldu.

Rodolphe'u bu tabanca meselesi çok düşündürdü. Eğer kadın bu sözü ciddi söylediyse bu pek gülünç, hatta pek alçakça bir şey olacaktı. Kendisinin zavallı Charles'a bir hıncı mı vardı ki! Onu kıskansa ve kıskançlık içini kemirse hadi ne ise! Halbuki hiç öyle bir şey yoktu. Emma ciddi söylediğini üstelik koca bir yemin ettiği zaman Rodolphe bu yemini pek yerinde bulmadı.

Zaten gittikçe kadın hisli oluyor, sevdalanıyordu. Aralarında hatıra, minyatür resimler alınıp verildi, iki taraftan da birer tutam saç kesildi. Şimdi Emma ebedi bir bağlanışa işaret olmak üzere gerçek bir evlenme yüzüğü istiyordu.

İkide bir ona akşamın hüznünden, çoban kavalından, tabiatın sesinden bahseder, sonra ikisinin de annelerine dair laf açardı. Rodolphe annesini kaybedeli yirmi sene olmuştu. Böyle olmakla beraber Emma onu öksüz bir çocuk yerine koyup türlü diller dökerek avutmaya kalkışırdı. Ara sıra aya bakarak:

— Eminim ki, derdi, orada ikisi de, beraber, bizim bu aşkımızı kutluyorlar.

Fakat pek güzeldi! Rodolphe şimdiye kadar bu saflıkta pek az kadın ele geçirmişti! Çapkınlık hayatı dışındaki bu özel kadın zevki onun için yeni bir şeydi. Kendisini kolay elde edilen hafifmeşrep kadınlardan vazgeçirerek hem gururunu okşuyor, hem şehvani duygularını gıcıklıyordu.

Emma'nın taşkın heyecanlarına kendi burjuva ölçüsü ile pek kıymet vermemekle beraber şahsına ait olduğu için kalbinin derinliklerinde bunlardan hoşlanmıyor değildi. Fakat, çok sevildiğinden emin, kendini suyun akıntısına bırakmıştı. Yavaş yavaş ve farkında olmayarak tavrı değişti.

Şimdi artık, eskisi gibi, Emma'ya sevincinden göz yaşları döktüren, o tatlı sözler ağzından çıkmıyor, genç kadını çıldırtan hoyratça sarışları olmuyordu. Bir derecede ki Emma, içinde yüzdüğü, o büyük aşk deryasının yavaş yavaş dipten, suyunun çekildiğini fark ediyordu. Akarken yatağında emilip kuruyan bir dere gibi bir gün o aşkın dibindeki balçığı gördü. Buna inanmak: İstemiyordu. Sevgisini artırdı. Eskisinden daha çok sevmeye başladı; Rodolphe ise kayıtsızlığını gizlemeye gitgide daha az gerek görüyordu.

Emma ne diyeceğini bilmiyordu; acaba Rodolphe'a kendini verdiğine pişman mıydı? Yoksa tersine ona daha fazla bağlanmak mı istiyordu? Ona karşı düşkünlüğünü hissetmenin ağırlığı kalbinde kin şekline giriyor ve bu kini ancak şehvet duyguları köreltiyordu. Bu bir bağlılık değil; sürekli

bir alt oluştu, Rodolphe onu kumandası altına almış, adeta korkutuyordu.

Hiç olmazsa görünüşte mesele yoktu. Rodolphe günahkar kadını istediği gibi idare etmede başarılı olduğu için ortalık her zamankinden daha süt limandı ve aradan altı ay geçince, ilkbaharda, onların birbirine karşı durumları, aile ocağının sıcaklığını sessizlikle muhafaza eden, bir karıkoca durumundan farksız oldu.

Rouault baba, Emma'nın babası, iyi olan bacağının yıldönümü hatırası olarak mevsiminde bir dişi hindi gönderirdi. Her zaman olduğu gibi hediye gene bir mektupla gelmişti. Emma sicimini kesip hindiyi sepetten aldı ve aşağı ki satırları okumaya başladı:

"Sevgili çocuklarım,

Umarım ki bu mektubum sizi sağ salim bir halde bulacak ve umarım şu hediyem ötekilerden çok makbule geçecektir. Çünkü, doğrusunu isterseniz bu bana daha yumuşak ve daha olgun ve ağır görünüyor. Fakat gelecek sefer değişiklik olsun diye size bir horoz göndereceğim. Eğer file ile tutulan balıklar sizce daha üstün değilse. Bunun sepetini iki öncekilerle beraber lütfen geri verin. Bizim yük arabasının başına bir iş geldi; fırtınalı bir gecede örtüsü ağaçların arasına uçtu. Bu yıl hasat da pek verimli olmadı. Sözün kısası sizi görmeye ne zaman geleceğimi bilmiyorum. Yalnız kalalı evden ayrılmak benim için o kadar güç ki, zavallı Emmacığım!"

Zavallı adamcağız burada bir düşünceye dalmış gibi satırların arasında bir aralık bulunuyordu.

"Beni sorarsanız, geçenlerde İveto fuarında yakalandığım bir nezleden başka bir şeyim yok, vücutça iyiyim. Oraya bir çoban bulmaya gittim. İşimi çok iyi bildiğinden benimkini savmıştım. Bu haydutlarla uğraşmak ne kadar zor!

Acınacak haldeyim. Esasen o da namussuz herifin biriydi. Bu kış sizin taraflarda dolaşan birinden duydum. Bovary'ye bir dişini çektirmiş. Eli hiç hafif değil diyordu. Buna şaşmadım. Dişini bana gösterdi. Beraber kahve içtik, seni görüp görmediğini sordum. Hayır dedi; fakat işler yolunda gidiyormuş. Çok memnun oldum, sevgili çocuklarım; Tanrı sizi günden güne yüceltsin.

Sevgili torunum küçük Berthe Bovary'yi görmek hala nasip olmadığı için dertliyim. Bahçeye, senin odanın altına, onun için bir erik diktim; yulaf eriği dedikleri cinsten. Kimseye el sürdürtmeyeceğim. İleride reçelini yaptırıp dolabımda saklayacağım. Geldiği vakit yesin diye.

Tanrı'ya emanet olun, sevgili çocuklarım. Gözlerinden öperim kızım, sizin de öyle damadım. Küçüğün de iki yanağından.

Çok çok selamlar ile hakikatli babanız Teodor Rouault"

Emma mektubu okuduktan sonra, elinde bu kaba kâğıt, bir müddet öyle kaldı. İmla yanlışları birbirine karışıp dolanıyordu. Dikenli bir çitin içine yarı saklanmış bir tavuğun gıdıklanmasını andıran ifade tarzını takip ederken yazının kül ile kurutulduğunu anladı, çünkü mektuptan, üstüne bir parça kül dökülmüştü. Ocağın başında babasının eğilerek maşa ile biraz kül alışını görür gibi oldu. Aile ocağından ayrılalı ne çok zaman geçmişti! Ocağın başında iskemleye oturarak elindeki değneğin bir ucunu çıtırdayan odunların alevine tutup yaktığını ne uzak bir mazi gibi anıyordu! O güneş dolu yaz akşamlarını hatırladı. Yanlarından geçerken taylar kişner ve dört nala koşarlardı. Odasının penceresi altında bir arı kovanı vardı. Bazen arılar, bol bir ışık içinde, zıplayan mini mini altın toplar gibi, döne döne gelip camlara çarparlardı. O ne mesut zamanlardı! O ne serbestlik, ne hayal zenginliğiydi! Şimdi bunların hiçbiri kalmamıştı. Yolda uğradığı her otele servetinin bir parçasını bırakan yolcu gibi, ruhunun bütün zenginliğini geçmişte, hayatının birbirini kovalayan dönemeçlerinde, kızlığında, gelinliğinde ve

sevgisinde harcayıp bitirmişti.

Fakat onu, bu kadar dertli eden kimdi? Hayatını altüst eden hangi bomba, hangi patlamaydı? Ve başını kaldırdı, felaketinin sebebini arıyormuş gibi etrafına bakındı.

Bir nisan aydınlığı etajerdeki porselenler üstünde parıltılar yapıyor; ocakta ateş yanıyordu. Emma terliklerinin altında tüylü halının yumuşaklığını duyuyordu. Gün ışıklı, beyaz, hava ılıktı. Uzaktan sevinçli çığlıklarla gülen kızının şakrak sesleri geliyordu.

Küçük kız o sırada, kurutulmak için çevrilip alt üst edilen kesilmiş çayır yığınları arasında çimenlere yatıp yuvarlanıyor, bir ot yığını üzerine yüzü koyun yatarken dadısı eteğinden tutuyordu. Bir tarafta Lestiboudois toprağı kazıp temizlemekle meşguldü. Her yaklaştıkça kadın ellerini çırparak eğiliyordu.

Annesi çocuğu bağrına basıp öpmek için atılarak:

— Getirin çocuğu bana! dedi. Ah, zavallı yavrum! Seni ne kadar, ne kadar seviyorum!

Sonra kızın kulaklarının biraz kirli olduğuna dikkat etti. Acele sıcak su istedi. Çocuğu temizledi. Çamaşırını, çoraplarını, ayakkabılarını değiştirdi. Uzun bir yolculuktan dönmüş gibi onun sağlığı hakkında bilgi aldı. Nihayet kızını öptü ve gözleri dolarak dadısının kucağına verdi. Hizmetçi kadın bu coşkun sevgiye şaşıp kalmıştı.

O gece Rodolphe, Emma'yı her zamankinden fazla ciddi ve durgun buldu. İçinden:

— Kadın kaprisi, çok sürmez, geçer, dedi ve bunun üzerine üç kere üst üste randevuya gelmedi. Tekrar buluştukları vakit genç kadın soğuk davrandı. Sevgilisini hemen hemen hiçe sayan bir hali vardı.

— Emmacığım. Boşuna vakit kaybediyorsun! derken onun, içini çekerek gözünü silmek için, cebinden mendilini çıkardığını fark etmiyor gibi görünüyordu. İşte o zaman genç kadın yaptıklarına pişman oldu!

Hatta kendi kendinden şunu sordu: Charles'dan niçin bu kadar soğumuştu? Onun da bir kıymeti yok muydu? Acaba onu sevebilseydi daha iyi olmayacak mıydı? Fakat kocası onun bu geri tepen duygu hamlelerini tutacak bir kabiliyet gösteremiyordu. Ve Emma, bu gevşek vazgeçiş içinde sıkılırken eczacı tam zamanında ona bir bahane vermiş oldu.

Eczacı son zamanlarda çarpık ayakların tedavisine ait yeni bir metodu öven bir makale okumuştu. Kendisi ilerleme taraftarı olduğu için Yonville'i layık olduğu seviyeye eriştirmek üzere burada da istrefopodi operasyonlarının yapılmasını bir yurtseverlik düşüncesi olarak kafasına kodu. Emma'ya bakarak:

— Ne zarar ederiz? diyor (ve böyle bir girişimin faydalarını bir, iki, diyerek parmaklarıyla sayıyordu) hemen hemen sağlam bir başarı, hastanın iyileşmesi ve ayağının güzelleşmesi, operatör için çabuk elde edilecek bir şöhret. Mesela kocanız, Liondor'un o zavallı Hıpolit'ini ne diye kurtarmak istemesin? Düşününüz ki oğlan otele gelip giden bütün yolculara bunu anlatacak. Sonra (sesini kısıyor ve etrafına bakınıyordu) benim buna dair gazeteye ufak bir yazı yollamama kim engel olabilir? Oh, o zaman, gel keyfim gel! Bir makale her yere girer... Dillerde gezer, nihayet yuvarlandıkça büyüyen bir kartopu olur! Ve kim bilir? Kim bilir?

Gerçekten, Bovary başarılı olabilirdi; bu işi becerememesi için hiçbir neden yoktu. Servet ve şöhretini artıracak olan böyle bir işte ona önayak olmak, kendisi için ne büyük hazdı! Emma sadece aşktan daha sağlam bir şeye dayanmak istiyordu, başka bir şey değil.

Bir taraftan eczacının, bir taraftan karısının kışkırtmalarına sonunda boyun eğen Charles, doktor Düval'ın kitabını Rouen'dan getirtti. Her gece, başını ellerinin arasına alarak,

bu kitabın içine gömülüyordu.

O, böyle sakatlar, diz kapakları birbirine bitişik gibi olanlar üzerine çalışırken ederken, yani istrefokatopodileri, istrefandopodileri ve istrefeksopedileri (daha doğrusu ayağı, aşağıya, içeri veya dışarıya doğru) istrefipopodi ve istrefandopodi ile birlikte çarpılması (başka bir ifade ile ayağın aşağıya bükülmesi ve yukarı kalkması) hakkında bilgi edinirken bay Homais de otelin garsonunu, ameliyat olmak için bütün hüneriyle kandırmaya çalışıyor:

— Belki, diyordu, belirsiz bir acı duyacaksın, ama pek az. Şöyle bir diken batmış gibi, ufak bir şey. Bazı nasırların çıkarılmasından daha az bir acı.

Hippolyte düşünüyor, düşünürken aptal aptal gözlerini deviriyordu. Eczacı devam ederek:

— Hem benim neme gerek! Senin için. Sadece insaniyet namına söylüyorum! Seni bu çirkin topallamadan, karnını iki tarafa sallamadan kurtarmak istiyorum. Ne dersen de, çalışırken bunun sana büyük zararı olduğuna inanıyorum.

Homais daha ilerisine giderek ameliyattan sonra kendisini ne kadar daha dinç, şen ve atik bulacağını söylüyor, hatta o zaman kadınların da kendisinden daha fazla hoşlanacaklarını ona ima ediyordu. Ve bu sözlere karşı at uşağı yılışıp sırıtıyordu. Sonra onun yiğitliğine dokunarak:

— Hem sen erkek değil misin be? diyordu. Yarın askere gitmek, bayrağımızın altında savaşmak gerekirse ne olacak? Ah! Hippolyte, sen yok musun!

Bunun üzerine Homais uzaklaşıyor ve uzaklaşırken inatçılığın bu türlüsüne aklı ermediğini ve bilgi dünyasının bu gibi nimetlerini tepmenin ne demek olacağını söylüyordu.

Sonunda zavallı çocuk razı oldu; çünkü artık her taraf-

tan baskı görüyordu. Başkalarının işine hiç karışmayan Binet'den tut Madam Lefrançois ile Artemise, komşulara, hatta belediye reisi bay Tuvache'a kadar herkes onun üstüne düşüyor, yemin veriyor, onu utandıracak şeyler söylüyorlardı. Fakat ona asıl kararını verdiren şu oldu: Bunun için hiç masraf etmeyecekti. Bovary ameliyat için gereken makineyi bile kendi bulacaktı. Emma bu cömertliği düşünüp teklif etmiş, o da, içinden karısının bir melek olduğunu söyleyerek razı olmuştu.

Eczacının tavsiyesi üzerine ve üç kere yeniden başlamak suretiyle marangozla çilingir birlikte çalıştırılarak aşağı yukarı dört kilo ağırlığında kutu gibi bir şey yaptırılmış ve bunun için demir kereste, saç, deri, vidalar, cıvata gibi malzeme hiç esirgenmemişti.

Bununla beraber Hippolyte'in hangi adalesinin ucunun kesileceğini anlamak için kendisinde hangi tarz topallık bulunduğunu bilmek lazımdı.

Adamın ayağı bacağıyla beraber dümdüz olmakla beraber bu durum ayağın içeri bükülmesine engel olamıyordu. Bir halde ki buna biraz varüs karışmış bir ekuen, yahut kuvvetli bir ekuen arızasını gösteren hafif bir varüs demek mümkündü. Fakat sert derili, kuru tandonlu, iri parmaklarının kara tırnakları nal çivilerini andıran ve bir beygir ayağı gibi gelişen ekueni ile beraber bu topal, sabahtan akşama kadar geyik gibi durmaz seğirtirdi. Köyün meydanından hiç eksik olmaz, düzgün olmayan koltuk değneğini öne doğru atarak yük arabalarının arasında durmadan sıçrardı. Hatta onun sakat bacağı ötekinden daha canlı görünürdü. Başkalarına hizmet ede ede sabırla ve enerji gibi manevi özelliklere sahip olmuştu. Ağır işler buyrulduğu zaman tek ayağına dayanmayı tercih ederdi.

Şimdi, madem ki bu ekuendi, o halde topuğunun arka-

sındaki kalın veteri kesmek lazımdı. Varüsden kurtulmak için ileride baldır kemiklerinden öndekine ait olanı üzerinde de bir ameliyat yapılabilirdi. Çünkü hekimin iki ameliyatı birden yapmaya cesareti yoktu. Hatta önemli bir yeri kesebileceği korkusu ile şimdiden titriyordu.

Şüphesiz ne Selse'den beri, beş asırlık bir aradan sonra, ilk olarak bir damarı hemen bağlayan Ambruvaz Pare, ne kalın bir beyin tabakasındaki apseyi açan Düpüvitren; ne üst çene kemiğini ilk defa kesen Jensül elinde neşter-Mpolite yaklaşan bay Bovary kadar, yüreği çarpıntılı, elleri titrek, sinirleri gergin değildi. Şimdi, hastanelerde görüldüğü gibi, bir tarafta duran masanın üstünde bir yığın tiftik, mumlanmış iplikler, birçok sargı, bir sargı piramidi eczacının dükkânında sargı namına ne varsa hepsi bulunuyordu. Sabahtan beri bütün bu hazırlıkları yöneten bay Homais'di. Bununla hem herkesin gözünü kamaştırmak, bir çeşit kendini aldatmak istiyordu.

Charles deriyi de deldi. Kuru bir çatırdı duyuldu. Ökçenin arkasındaki veter kesilmiş, ameliyat bitmişti. Hippolyte hayretten kendini alamıyordu. Bovary'nin ellerine sarılmak, onları öpmek istiyordu. Eczacı:

— Haydi, dedi, şimdi rahatına bak. Sonra velinimetine karşı şükranlarını ödersin!

Charles aşağıda bekleyen beş altı kişiye işi anlatmak için avluya indi. Bunlar Hippolyte'in adamakıllı yürüyerek meydana çıkacağını sanıyorlardı. Charles hastasını mekanik alete bağladıktan sonra evine döndü. Emma onu büyük bir merak ile kapıda bekliyordu. Kocası gelince boynuna atıldı. Sofraya oturdular. Charles çok yedi, hatta yemekten sonra ancak pazar günleri, misafir olduğu vakit hoş gördüğü hovardalığı yaptı, yani bir fincan kahve istedi.

Gece hep bir arada şen şakrak, konuşarak geçti. Bu yüz-

den kazanacakları paralardan, bu paralarla evde yapacakları değişikliklerden bahsettiler. Charles, hakkındaki saygının yayıldığını, dünyalığının arttığını, karısının artan sevgisini düşünüyor; Emma da daha iyi, daha temiz yeni bir duygunun taze havası içinde, her zaman yoluna kurban olan, bu zavallı adama karşı az çok sevgi duymakla kendini mesut buluyordu. Bir aralık Rodolphe'un hayali zihninden geldi geçti; fakat gözleri Charles'ın üzerinde durdu ve dişlerinin hiç de çirkin olmadığına hayretle dikkat etti..

Karı koca karyolada iken odaya, aşağıda aşçı kadın olmasına rağmen, aniden Homais girdi. Elinde yem yazılmış bir kâğıt tutuyordu. Bu kâğıt Fanal dö Rouen için hazırladığı reklamdı. Onu okumaya geliyordu. Bovary:

— Siz, kendiniz okuyunuz! dedi.

O da okudu:

"Bir ağ gibi hala Avrupa'nın bir parçasını kaplayan boş inançlara rağmen fennin ışığı köylerimize girmeye başladı. Böylece Salı günü küçük Yonville kasabamız, aynı zamanda yüksek insani bir hareket olan, bir ameliyata şahit oldu. En seçkin operatörlerimizden biri olan bay Bovary..."

Heyecandan nefes alamayan Charles:

— O... Bu kadarı fazla! Bu kadarı fazla! diyordu.

— Neden fazla olsun! Hiç de değil! Özellikle ilmi terimler kullanmadım. Çünkü onları belki herkes anlamaz. Halbuki halkın...

— Hakkınız var, geri kalanını okuyunuz.

— Okuyorum:

"En seçkin operatörlerimizden biri olan bay Bovary, Arnı meydanında bayan Lefrançois tarafından tutulmuş olan Liyotout otelinin yirmi beş yıllık seyisi Hippolyte Toten isminde topal bir adama bir operasyon yapmıştır. Bu deneyimin cerrahlık camiasındaki yeniliği ve ameliyat olacak şahı-

sa gösterilen ilgi; halkın öyle ilgisini çekmiştir ki müessesenin kapısı önünde bir kalabalık görülüyordu. Bununla beraber operasyon akıllara durgunluk verecek öyle bir çabuklukla yapıldı ki, güya asi ökçe veteri, sanatın bu zoruna dayanamayarak kendini bırakmış gibi, derinin yüzüne ancak birkaç damla kan geldi. Hayret olunacak şey, hasta zerre kadar acı duymadı (biz bunu gözümüzle gördük). Şu ana kadar durumuna hiçbir diyecek yoktur. Görünüşe göre iyileşme süreci kısa olacaktır. Ve kim iddia edebilir ki, gelecek köylü bayramında ve askerlikte ihtiyarlayanların şen korosu arasında bizim yiğit Hippolytei'miz şaraplı danslara girişmeyecek ve sıçrayıp ayaklarını yere değdirmeden birbirine dokundurmak gibi atiklikler yaparak tam olarak iyi olduğunu göstermeyecektir. Öyle ise yaşasın yüksek kalpli bilginler! Varolsun o yorulmak bilmeyen ruhlar ki uykusuz geçen gecelerini hemcinslerinin durumlarını iyileştirme veya acılarını giderme düşüncesi ile geçirirler. Var olsunlar! Üç kere var olsunlar! Şimdi artık gür sesimizle; körler görecek, sağırlar işitecek, topallar yürüyecek diye bağırmanın sırası gelmiş değil midir? Fakat zamanında din alimlerinin kendi adamlarına adadıkları şeyleri şimdi ilim, bütün insanlara karşı veriyor! Bu önemli tedavinin birbiri ardı sıra gelecek bütün safhalarını okuyucularımıza bildireceğiz."

Ne çare ki bu reklam, beş gün sonra Lefrançois ananın şaşkına dönmüş bir halde bağıra bağıra gelip:

— Aman imdat! Ölüyor! Deli olacağım! diye ortalığı telaşa vermesine engel olamadı.

Charles Lion dor'a doğru seğirtti. Onun meydanı geçtiğini gören eczacı, dükkânı bırakarak baş açık dışarı fırladı. O da telaşlı görünüyordu. Yüzü kızarmış, nefes nefese, merdivende kiminle karşılaşsa:

— Canım, diyordu, bizim strefopodmuza (topalımıza) ne oldu?

Zavallı strefopod dehşetli titremeler içinde kıvranıyor ve bacağını hapseden makineli motor, içindekini dışarı fırlatacak gibi kendini duvara vuruyordu. Hastanın durumunu bozmadan, büyük bir tedbirle kutu çekildiği zaman pek korkunç bir manzara görüldü. Ayak öyle şişmişti ki biçimi tamamen kaybolmuş, derisi yer yer çatlayacak bir hale gelmiş, üstelik, dillere destan olan o makineden dolayı üstünde yaralar, bereler oluşmuştu. Hippolyte bunun acısından daha önce de sızlanmıştı. Fakat aldıran olmadı. Şikâyetinde haklı olup olmadığını anlamak için ayağı makineden çıkararak birkaç saat serbest bıraktılar. Fakat şiş biraz geçer geçmez iki bilgin onu gene aletin içine sokmaya karar verdiler ve üstelik etkisini daha çabuk göstersin diye bu sefer daha sıkı bağladılar. Fakat Hippolyte acıya nihayet üç gün dayanabildi. Fazla dayanamayacağı anlaşıldığından ayağı bir kere daha makineden çıkardılar ve karşılaştıkları manzara onları şaşırttı. İçinden kara bir su sızan yer yer kabarcıklarla beraber bacağı mor bir şişkinlik kaplamıştı. İş başkalaşıyor, Hippolyte merakından ölüyordu. Fransuva ana onu, biraz içi açılır diye, mutfağın yanındaki odaya yerleştirdi.

Fakat her gün yemeğini orada yiyen tahsildar, bu komşuluktan memnun kalmadı. Yüzünü buruşturarak hırslanıyordu. Bunun üzerine Hippolyte bilardo salonuna götürüldü.

Orada o, inleyerek, kalın yorganlarının altında sapsarı, gözleri çökmüş, tıraşı gelmiş, sineklerin konduğu kirli yastıkta başını iki tarafa çevirerek yatıyordu. Madam Bovary onu yoklardı. Lapaları için bez getirir, onu avutacak ve gayretini artıracak şeyler söylerdi. Ayrıca pazar kurulduğu günler pek de yalnız kalmazdı. Köylüler bilardo yuvarlar laklarını sürer, ıstakalarla eskirim talimi yapar, sigara içer, içki içer, türkü söyler, yaygara ederlerdi. Omzuna vurarak ona:

— Nasılsın bakalım? derlerdi. Pek iyi değilsin, halinden öyle anlaşılıyor! Fakat kabahat senin! Şunu şöyle yapacaktın, bunu böyle yapmalıydın, diye ona akıl öğretiyorlar, bu yolda tedavi edilmeyip başka ilaçlarla iyi olanların hikâyelerini anlatıyorlardı. Sonra güya onu avutmak ve acısını unutturmak için:

— Sen kendini fazla dinliyorsun! Şöyle bir davran bakalım! Bu ne bu, adeta bir kral gibi kendini naza çekiyorsun! Ne olursa olsun, koca palavracı! Sen kendini iyi bulmuyorsun!

Gerçekten, kangren gittikçe ilerliyordu. Bovary de bu yüzden hastalanmıştı. Her saat, her dakika onu görmeye geliyordu. Hippolyte ona korkarak bakıyor ve hıçkırarak mırıldanıyordu:

— Ben ne zaman iyi olacağım? Allah rızası için beni kurtarın! Ah, ne fena çilem varmış! Ne fena!

Ve hekim her zamanki gibi ona gene perhiz tavsiye ederek giderdi. Fransua ana ise:

— Oğlum dinleme şunu! derdi. Çektirdikleri yetmiyor mu? Gittikçe daha düşeceksin! Al şunu ye!

Böyle söyleyerek ona güzel bir et suyu, bir parça but, bir parça domuz yağı ve ara sıra da küçük kadehlerle rakı verirdi ise de adamcağızın bunu dudaklarına götürmeye cesareti yoktu.

Gittikçe fenalaştığını duyan, papaz Bournisien; onu görmek istedi. Önce kendisine acıdığını söylemekle söze başladı. Bir taraftan da buna memnun olmak gerektiğini, çünkü Tanrı'nın sonsuz iradesi bu olduğuna göre şimdi fırsattan hemen yararlanarak kulluğunu göstermesi gerektiğini bildirdi.

Papaz babacan tavrıyla:

— Çünkü, diyordu, sen bu vazifelerini biraz üstün körü yapıyor, ayinlerde seyrek görünüyordun. Mihrabın önündeki parmaklığa sen yaklaşmayalı kaç yıl oluyor? Öyle anlıyorum ki iş güç arasında hayat gailesi seni asıl kurtuluş yolundan saptırmış. Fakat şimdi, bunu düşünmek zamanı gelmiştir. Bununla beraber ümidini kesme. Ben öyle büyük günahkarlar bilirim ki Tanrı'nın huzuruna girecekleri (sen daha bu safhaya gelmekten uzaksın, onu bilirim) yani ölecekleri vakit Tanrı'ya sığınarak merhametini dilemişler ve şüphesiz en güzel bir ölümle ölmüşlerdir. Umarım ki sen de, tıpkı onlar gibi, bize iyi bir örnek olursun! Mesela tedbir olarak sabah akşam şu duayı okunmanı kim engelleyebilir: "Selam sana, ey her hali güzel olan Meryem!" veya: "Ey göklerde duran Tanrı'mız!" evet Hippolyte, benim için, benim hatırım için bunu yap! Ne kaybedersin? Ha? Yapacak mısın? Söz veriyor musun?

Zavallı adam söz verdi. Papaz birkaç gün daha geldi; hastayı bırakmadı. Otelci kadınla konuşur, hatta ona Hippolyte'in anlamayacağı laflarla ve şakalarla sözlerle karışık hikâyeler anlatırdı. Sonra, söz sırası gelince gene din konularına döner ve o zaman konuya uygun ciddi bir tavır alırdı.

Papazın gayreti boşa çıkmadı; çünkü çok geçmeden hasta iyi olunca hastamız, Bon-Sekur haccına gitmek istedi. Bay Bournisien bunda bir mahzur görmediğini, iki türlü önlemin bir türlüsünden daha iyi olduğunu söyledi. Kaybedilecek hiçbir şey yoktu.

Eczacı, kendi deyişiyle, papazın bu oyunlarına kızdı. Dediğine göre bunlar Hippolyte'in iyileşme süreci için zararlı oluyordu. İkide bir madam Fransu'aya:

— Bırakın, diyordu, bırakın şu adamın yakasını! Böyle telkinlerinizle zavallının ahlakını bozuyorsunuz!

Fakat kadıncağız; artık onu dinlemek istemezdi, hepsinin sebebi oydu. Hatta inadına yapar gibi okunmuş su kabı-

nı ağzına kadar dolu olarak, bir şimşir dalı ile beraber, hastanın başucuna astı.

Bununla beraber din de cerrahlıktan daha fazla işe yaramış görünmüyor ve önüne geçilemeyen çürüme ayaktan, karına doğru yürüyordu. İlaçlar değiştirildi, lapa tazelendi, fakat bunlar boşuna oldu. Adaleler her gün biraz daha ayrılıyordu. Nihayet Fransaçois ana Kavine isimli ünlü bir doktoru, son çare olarak Neufchatel'dan getireceğini söylediği zaman Charles bir baş işaretiyle "fena olmaz" dedi.

Elli yaşında, iyi bir mevki sahibi, kendine güvenen bu tıp doktoru, diz kapaklarına kadar kangren olmuş bacağı gördüğü zaman meslek arkadaşını hiçe sayan bir tavırla gülmekten çekinmedi. Sonra bacağını kesmek gerektiğini açıkça söyleyerek eczacıya ve zavallı adamı bu hale koyanlara karşı söylemediğini bırakmadı. Höme'yi redingotunun düğmesinden tutup sarsarak eczanede bağırıp çağırıyordu:

— Bunlar hep Paris'in buluşlarıdır! İşte büyük şehirdeki bayların düşünceleri! Şaşılığın tedavisi, kloroform, böbrek taşlarının kırılması gibi bir sürü tabiat kanunlarına aykırı şeyler ki hükümetçe yasak edilmeleri gerekir! Fakat amaç o değil, amaç usta görünmek ve sonunu düşünmeden vücudunuza ilaçları tıkmaktır. Bizler, bunlar gibi kuvvetli bilginlerden değiliz, kendini beğendirmeye çalışan züppelerden, kıyafetine düşkün kadın tavırlı delikanlılardan değiliz ve biz iyi edici pratisyenleriz ve sapasağlam bir kişiye ameliyat yapmayı hatırımızdan bile geçirmeyiz! Topalları doğrultmak! Ne iştir bu? Hiç topal doğrulur mu? Bu adeta kamburu düzeltmek gibi bir şey olur!

Homais bunları dinlerken içinden üzülüyor ve reçeteleri ara sıra Yonville'e kadar gelen Kavine'yi oyalamak için dudaklarında yüze gülücü bir tebessüm, üzüntüsünü belli etmemeye çalışıyordu. Bundan dolayı Bovary'yi müdafaaya

kalkışmadığı gibi ağzını açıp bir savunmada da bulunmadı, prensiplerini bir tarafa bırakarak ticaretinin daha önemli çıkarlarına şerefini feda etti.

Doktor Canivet tarafından yapılan ameliyat köyde çalkandı, büyük bir mesele oldu. Ameliyat olacağı gün halk sabahlayın vaktinden önce kalkmıştı. Caddeyi dolduranlar arasında, sanki biri ölüm cezasına çarptırılıyormuş gibi bir matem havası esiyordu. Bakkal dükkânında Hippolyte'in hastalığı konuşuluyordu; dükkânlarda bir şey satılmıyor ve belediye reisinin karısı bayan Tuvache, operatörü görmek sabırsızlık içinde pencereden ayrılmıyordu.

Kendi kullandığı küçük arabasıyla doktor geldi. Fakat sağ tarafın yayı iri vücudunun baskısı altında kala kala çöktüğünden araba giderken biraz bir tarafa eğiliyor, doktorun yanındaki öbür döşemenin üstünde, üç bakır tokası şatafatla parlayan, bir deri kılıf içinde koca bir çekmece görülüyordu.

Liyandor'un dış sundurması altına arabası ile bir kasırga gibi girdiği vakit, doktor yüksek sesle hayvanı çözmelerini emretti. Biraz sonra ahıra, giderek yemini iyi yiyip yemediğine baktı. Çünkü hastalarına her gidişinde doktorun ilk işi kısrağı ile küçük arabasını uygun duruma koymak olurdu. Hatta onun için "ha! derlerdi, bay Canivet mi? O, ilginç bir tiptir!" ve bu sarsılmaz prensibinden dolayı, hakkındaki saygılarını arttırırlardı. Son adamına kadar bütün dünya çatlasa, kendisi hiçbir alışkanlığından zerre kadar değişiklik yapmazdı.

Homais içeri girdi. Doktor ona:

— Size güveniyorum, dedi, hazır mıyız? Öyle ise marş!

Fakat eczacı kızararak böyle bir ameliyatta bulunamayacak kadar yüreği yufka olduğunu itiraf etti.

— Bilirsiniz, diyordu, insanın rolü sadece bakmaktan ibaret olursa kafa korkar! Üstelik benim sinirlerim o kadar...

Canivet sözünü keserek:

— Ya, öyle mi? Siz bana tam tersine sekteye uğramış gibi görünüyorsunuz. Buna da pek şaşmam. Çünkü siz, eczacı baylar, mutfağınızda durmadan kapalı kalırsınız ki sonunda bu durum dengenizi bozar. Bir kere bana bakın, her gün saat dörtte kalkarım. Soğuk su ile tıraş olurum (hiç üşümem) iç çamaşırı giymem ve asla nezleye yakalanmam. Bir filozof gönül hoşluğu ile karşıma ne çıkarsa, kâh böyle, kâh şöyle yaşarım. İşte bunun için sizin gibi çıtkırıldım, naziklerden değilim ve masama yatırılan bir adamla önüme konulan bir tavuğu kesmek arasında bence bir fark yoktur. Siz gene diyeceksiniz ki alışmak... Alışmak meselesi, gidiniz.

Bunun üzerine, örtülerinin arasında sıkıntısından ter döken Hippolyte'i hiç hesaba katmayarak lafa daldılar. Eczacı bu sırada bir operatörle bir generalin soğuk kanlılık bakımından karşılaştırmasını yaptı ve bu yaklaştırma ve yakıştırma Canivet'nin hoşuna gittiğinden mesleğinin gerekleri üzerine anlattı durdu. Hekimler doktorluğun şerefini bozmakta iseler de o gene mesleğini kutsal sayıyordu. Sonunda hastaya dönerek Homais'nin getirdiği sargıları gözden geçirdi. Bunlar topallık ameliyatında getirilen sargılardı. Hastanın bacağını tutacak bir yardımcı istedi. Lestiboudois'ya haber gönderdiler. Bay Canivet kollarını sığadı, bilardo salonuna geçti. O esnana eczacı, Artemiz ve otelci kadınla kalmıştı. Önlüklerinden daha soluk iki kadın, kulaklarını kapıdan ayırmıyorlardı.

Bu esnada Bovary evine kapanmış, dışarı çıkamıyordu. Aşağı katta yanmayan bir şöminenin başına geçmiş, çenesi göğsüne düşmüş, ellerini kilitlemiş, gözlerini bir noktaya dikmiş düşünüyor ve içinden:

— Bu ne aksilik! Ne bela! diyordu.

Bununla beraber alınacak önlemlerde hiç kusur etme-

mişti. Demek alnının yazısı böyle imiş. Fakat ne olursa olsun, eğer Hippolyte bu yüzden ölecek olursa onu öldüren kendisi olacaktı. Sonra, gelen hastaları soracak olurlarsa onlara ne diyecekti? Bu işte kendisinin acaba bir hatası mı olmuştu? Zihninden arıyor, bir eksiklik bulamıyordu. Zaten en tanınmış cerrahlar da bazen hata etmiyorlar mıydı? Fakat bunu kime anlatacaktı; kime inandıracaktı? Tam tersine herkes gülecek ve ağzına geleni söyleyecekti! Bunun dedikodusu Forj'e, Neufchatel'e, Rouen'a kadar yayılıp gidecekti! Duymayan kalmayacaktı! Meslektaşlarından çıkıp aleyhinde yazanlar olmayacağı da ne malum? Oradan bir tartışmadır açılacak, gazetelere cevap yetiştirmek gerekecek, hatta Hippolyte'in de kalkınca aleyhine bir dava açması hatıra gelemez miydi?

Böylelikle kendisini, şerefini kaybolmuş, bitmiş, mahvolmuş farz ediyordu. Bu düşünceler içinde kalan aklı, denizin dalgaları arasında sallanan boş bir fıçı gibi, nereye tutunacağını bilmiyordu.

Emma karşısına geçmiş ona bakıyor, fakat hiç derdine ortak olmuyordu. Onu düşündüren başka bir nokta vardı. Bu adamın bayağılığını daha önce yirmi kere tecrübe edip anlamamış gibi nasıl olmuştu da bir aralık ona bir kıymet vermeye kalkışmıştı.

Charles odasında bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, çizmeleri tahtaları gıcırdatıyordu. Emma'nın sinirlendiği belliydi. Kocasına:

— Canımı sıkıyorsun, otur! dedi. O da oturdu.

Kendisi bu kadar zeki bir kadın olduğu halde nasıl olmuştu da bir kere daha aldanır gibi olmuştu! Hayatını böyle tükenmez bir fedakarlık içinde zehirlemesi bu ne acınacak bir budalalıktı! Kendisinin süse ve lükse olan düşkünlüğünü hatırladı. Ruhunun bütün eksikleri, evlenmesinin bayağılığından, ev işleri, çamura düşmüş yaralı kırlangıçlar gibi, suya düşen hayalleri, bütün istekleri, isteklerinden yaptığı fedakarlıklar ve bunların içinde ulaşılabilecek olanları hep gözünün önüne geldi. Peki, bütün bunlar ne için, ki-

min içindi!..

Köyü dolduran derin sessizlik içinde keskin bir çığlık havayı yırtarak geçti: Eczacı çırağının ayağı kesiliyordu. Bovary sarardı. Bayılacak gibiydi. Emma kaşlarını çattı. Sinirlendiği anlaşılıyordu. Sonra gene düşüncesine daldı. Evet kimin için? Hep onun için, hiçbir şey anlamayan bu yaratık, bu duygusuz adam için değil mi? İşte şurada gözünün önünde sessiz duran bu adam ki adının herkese maskara oluşu kendisi gibi karısını da rezil ve rüsva edeceğini hiç hatırına bile getirmiyor. Onu sevebilmek için ne kadar gönlünü zorlamış ve başkasına teslim olduğuna ağlayarak ne kadar pişman olmuştu!

— Fakat ihtimal ki bu, ayağın valgüs denilen bir biçimsizliğiydi.

Bovary dalgın dalgın düşünürken birden bu ağzından fırlamıştı. Bir gümüş tepsi üzerine birden kurşun bir gülle düşer gibi Emma'nın yüreğini oynatan bu cümle üzerine genç kadın kocasının ne demek istediğini anlamak için başını kaldırdı. Sessizce bakıştılar. Bu bakış iki yabancının birbirine bakmasına benziyordu. Bilgileri, ilgi alanları birbirinden o kadar uzaktı. Charles, sarhoş bir adamın bakışı ile karısını süzüyordu. Böyle, bakarken bacağı kesilmekte olan Hippolyte'in sesi ara sıra keskin çığlık hamleleri ile; yükseliyor, uzaklarda boğazlanmış bir hayvan ulumasını andıran ve perde perde derinleşen iniltileri de dinliyordu. Emma sararmış dudaklarını ısırıyor ve kırdığı süs bitkisinin bir parçasını parmaklarının arasında yuvarlıyordu. Hemen yerinden fırlayacak iki ok gibi, kızgın gözbebeklerini Charles'a dikmişti. Şimdi onun her haline kızıyordu. Yüzü, elbisesi, konuşması, susması, açıkçası bütün varlığı, bütün şahsiyeti gözüne batıyordu. İçinde günahkarlığından doğan bütün olaylarını lezzetli buluyor, tadını çıkarıyordu. Sevgilisinin hayali, baş döndürücü bir cazibe ile yeniden canlanıyor, Emma yeni bir heyecanla bu hayale koşarak ruhunu onun önüne seriyordu. Ve Charles, sanki ölüyormuş, sanki gözünün önünde can çekişiyormuş gibi kendisinden ayrılmış, sonsuza kadar kaybolmuş, canlanması imkansız bir hale gelmiş, mahvolmuştu.

Sokakta bir gürültü oldu. Charles baktı ve kapalı pan-

Emma yeni bir heyecanla bu hayale koşarak ruhunu onun önüne seriyordu. Ve Charles, sanki ölüyormuş, sanki gözünün önünde can çekişiyormuş gibi kendisinden ayrılmış, sonsuza kadar kàybolmuş, canlanması imkansız bir hale gelmiş, mahvolmuştu.

Sokakta bir gürültü oldu. Charles baktı ve kapalı panjurların aralığından, güneşe karşı alnının terini ipek mendili ile silen doktor Canivet'yi gördü. Ameliyat bitmişti. Arkasından gelen Homais'nin elinde kocaman kırmızı bir kutu vardı. Eczaneye doğru gidiyorlardı.

O zaman Charles içinden gelen bir sevgi ve yılgınlıkla karısına dönerek:

— Gel beni öp, canım, dedi. Öfkesinden kıpkırmızı olan Emma tersledi:

— Beni rahat bırak!

— Nen var? Ne oluyorsun?

Charles şaşırarak tekrarlıyordu:

— Kendine gel, yavrum! Sakin ol! Çok iyi bilirsin tek seni seviyorum! Hadi gel!

— Yeter!

Müthiş bir tavır ile son sözünü söyleyen Emma yerinden fırlayarak şiddetle çıktı ve kapıyı öyle bir hızla çarpıp kapadı ki duvarda asılı barometre bu sarsıntıdan yere düşüp parçalandı.

Charles fena halde bozularak koltuğuna gömüldü. Karısının nesi olabileceğini düşündü. Bir sinir hastalığı olma ihtimali vardı. Etrafında anlaşılmaz bir belanın dolaştığını sezerek ağlayacak gibi oldu.

Gece Rodolphe bahçeye geldiği vakit metresini merdivenin ilk basamağında, kendisini bekler buldu. Hemen sarmaş dolaş oldular. Ve bu öpüşmenin sıcaklığı ile eski kırgınlıklarının bütün buzları eridi.

VIII

Tekrar sevişmeye başladılar. İkide bir, güpegündüz, Emma birdenbire kalkar, bir pusula yazar, sonra pencereden Justin'e, bir işaret verir, o da acele önlüğünü çıkararak Huchette malikanesine uçardı; Rodolphe gelir, gözleriyle bu davetin sebebini sorar gibi Emma'nın yüzüne bakardı; Emma, canının sıkıldığını, kocasından nefret ettiğini ve hayatın çok kötü olduğunu, söylemek için onu çağırmış bulunurdu.

Bir gün Rodolphe sinirlenerek:

— Ey, ne yapayım? dedi, benim elimden ne gelir?

— Ah! Sen istesen!

Sevgilisinin dizleri arasında yere oturmuştu. Saçının örgüleri çözülmüş, gözler bilinmeyen ufuklara süzülmüştü.

— Neyi? dedi, Rodolphe.

Emma içini çekti:

— Başka bir yere gidip birlikte yaşayalım, neresi olursa olsun.

— Gerçekten sen delisin! Buna imkan var mı?

Rodolphe gülüyordu, kadın ısrar etti. Rodolphe anlamamış gibi görünerek araya başka laf karıştırdı. Onun gerçekten anlamadığı bir şey varsa o da aşk denilen böyle basit bir konunun içinde bu kadar karışık ve bulanık işler bulunmasıydı. Halbuki Emma'nın sevgilisine bağlılığının dayandığı bir şey ve buna yardımcı olan bir sebep vardı.

Böylece bu bağlılık ve bu sevgi her gün biraz daha artıyor ve kocasına olan ilgisinin zararına olarak artıyordu. Genç kadın gönlünü buna verdikçe ötekinden soğuyordu. Rodolphe ile gizli randevularında buluştuğu günler kadar hiçbir zaman Charles ona çirkin, bodur parmaklı, koca kafalı, bayağı tavırlı görünmezdi. O zaman namuslu bir ev kadını rolünü alarak kendi halinde bir karı koca hayatı yaşarken içinden hep Rodolphe'u düşünür; kıvırcık siyah saçları güneşten esmerleşmiş, alnına düşen, o güzel başı düşünmekte haz bulurdu. Hem kuvvetli, iri, hem de zarif olan biçimli endamı; tecrübe ile olgunlaştığı kadar sevişleri de sıcak ve taşkın olan sevgilisini göz önüne getirdikçe yanıp tutuşuyor, çıldırıyordu. Tırnaklarını törpüleyip parlatması hep onun içindi. Gene onun için vücudunu yumuşatmaya ne kutu kutu krem, ne de mendillerine güzel koku yetiremez olmuştu. Bileziklerin, yüzüklerin, gerdanlıkların türlüsünü takıyordu. Onun geleceğini bildiği günler mavi billur çiçek vazosunu güllerle doldurur, bir şehzadenin ziyaretini bekleyen saraylı gibi kendisine ve evine çeki düzen verirdi. O günün hazırlığı için akşama kadar çamaşır yıkanır, Felicite mutfaktan ayrılamaz, küçük Justin de onun yanı başında işleri nasıl başardığına bakardı.

Bu delikanlı dirseği uzun ütü tahtasına dayalı, etrafında yayılan bütün bu kadın işlerine ve eşyasına, pazen eteklikler, yakalara, atkılara ve paçaları darlaşan, kalçaları bol, uç-

kurlu çamaşırlara bir çeşit açgözlülükle bakarken elini bunların üstünden geçirerek soruyordu:

— Bu, ne için kullanılır?

— Demek ömründe sen bunu hiç görmedin, öyle mi? Sanki hanımın Madam Homais bunlardan giymezmiş gibi.

Felicite böyle söylenirken gülüyordu. Oğlanın ima ettiği şeyler vardı.

— Ha, evet! Madam Homais!

Derken düşünceli düşünceli ilave etti:

— Gerçek Madam Homais de sizin madam gibi yüksek bir bayan mıdır?

Fakat Felicite, onun böyle etrafında dolaşmasından sinirleniyordu. Ondan altı yaş büyüktü ve komşu Madam Guillaumin'in uşağı Teodor ona artık adamakıllı kur yapmaya başlamıştı! Bir taraftan nişasta kavanozunu alırken:

— Sen beni rahat bırakacak mısın! diyordu. Burada dırdır edeceğine bari şu bademleri havana koy da döv! Hep böyle gelir kadınların yanında gevezelik edersin! Senin böyle şeylere kalkışacak zamanın gelmedi. Hele biraz bekle... Bıyıkların terlesin bakalım, yaramaz çocuk!

— Peki, peki! Kızmayın, gidiyorum. Gideyim sizin için onun ayakkabılarını temizleyeyim! der ve Justin hemen gider Emma'nın çamurlu ayakkabılarını alır, temizlemeye başlardı. Temizlerken randevulardan kalan kurumuş çamurun bir toz bulutu gibi yavaş yavaş yükselmesini ve güneşin ışığında belirip parlamasını seyrederdi. Onun bu gayretini fark eden Felicite:

— Aman, bu ne dikkat! dedi. Bir şey olmasın diye ödün kopuyor!

Kendisi hanımının ayakkabılarını her zaman baştan savma temizlerdi. Çünkü biraz yeni gibi görünmeyenleri

Emma ona verirdi.

Emma'nın dolabında böyle birçok ayakkabısı vardı ve onları bir mirasyedi gibi hesapsız kullanırdı. Karısının bu gibi hovardalıklarına ufak bir itiraz Charles'ın haddi değildi.

Bunun gibi, Hippolyte'e hediye edilmesini uygun gördüğü takma bacak için de hiç sesini çıkarmadan üç yüz frangı bayıldı.

Bu takma bacağın mantarla döşenmiş, yayla oynayan, marifetli karışık bir mekanizması vardı. Siyah pantolon paçası bunu örtüyor, en sonunda da cilalı bir çizmeyle bitiyordu. Fakat Hippolyte bu kadar güzel bir şeyi günlük işlerde kullanmaya cesaret edemediği için daha kullanışlı başka bir bacak alınmasını Madam Bovary'den rica etti. Tabi Charles bunun da ayrıca parasını verdi.

Artık ahır uşağı Hippolyte eski hizmetini yapmaya başlamıştı. Kasabada eskisi gibi onun dolaştığı görülüyordu. Fakat Charles, uzaktan onun bastonu ile kaldırımlardan çıkardığı, kuru sesi duyunca, hemen başka yola sapar, kaybolurdu.

Takma bacak siparişini üstüne alan M. Lheureux'di. Emma'ya gidip gelmek için bu bir fırsat oldu. Ona Paris'ten gelen yeni şeylerden, çeşitli kadın eşyalarından bahseder, çok nazik ve dalkavuk davranır, para lafını hiç ağzına almazdı. Emma bütün bu kaprisleri tatmin edecek kolaylıklara kendini kaptırdı. Bu kabilden olarak Rouen'dan bir şemsiyeci mağazasında gördüğü çok şık bir kırbacı Rouaultf'a hediyelik almak istemişti. Bir hafta sonra M. Lheureux kırbacı getirip onun masasına bıraktı.

Fakat ertesi sabah iki yüz yetmiş küsur franklık bir fatura ile gene geldi. Emma pek sıkıldı. Yazıhanenin çekmeceleri bomboştu. Başka borçlar da vardı. Letibüduva'ya on beş

gündelik, hizmetçi kıza iki trimestri borç olmuştu. Ufak tefek birçok borçlar da başka. Bovary sabırsızlıkla M. Derozre'nin yılda bir gönderdiği parayı bekliyordu. O, borcunu her vakit Sen - Piyer yortusuna doğru gönderirdi.

Emma birkaç kere Lheureux'yi atlatmayı başardı. Fakat artık onun da sabrı tükenmişti. Anlattığına göre işleri mahkemelik olmuş. Bütün sermayesini kaybetmiş. Eğer birkaç güne kadar alacaklarını alamazsa genç kadının öncece kendisinden bütün aldıklarını geri vermesi gerekecekmiş.

Emma:

— Pekâlâ, dedi, geri alın!

— Hayır, bunu gerçekten söylemiyorum! Yalnız o kırbacı sattığıma pişmanım. Niyetim hiç olmazsa beyefendiden isteyip onu geri almaktır.

Emma telaşa düştü:

— Hayır, hayır! Bunu yapmayınız!

Lheureux içinden şöyle diyordu:

— Ah, yaramaz! Ne de güzel yakalarım seni!

Ve keşfinden emin, kalktı. Islık gibi çıkan sesle:

— Tamam! Görüşürüz! Görüşürüz, diye tekrarlayarak çıkıp gitti.

Emma bu işin içinden nasıl çıkacağını düşünürken hizmetçi kız içeri girdi. Derozre tarafından gönderildiğini söyleyerek şöminenin üstüne mavi kâğıda sarılı küçük bir kâğıt destesi bıraktı. Emma yerinden fırladı. Kâğıdı açtı. İçinden on beş Napolyon altını çıktı. Hesap görülmüştü. Merdivenden Charles'ın ayak sesleri geliyordu. Hemen altınları çekmecesinin içine sokuşturdu. Anahtarı çevirdikten sonra cebine attı.

Üç gün sonra Lheureux tekrar göründü. İlk hamlede:

— Size bir teklifim var, dedi, eğer borcunuzu ödeyeceğiniz miktar yerine...

Emma hemen on dört Napolyon sayarak:

— İşte paranız! dedi. Sarraf şaşırmıştı. Düşüncesinin boşa çıktığını belli etmemek için özürler diledi. Başka ne isterse her emrine hazır olduğunu bildirdi. Emma hiçbir şey istemediğini söylerken Lheureux'nün geri verdiği paranın üstünü cebine atarak birkaç dakika öyle kaldı. İçinden:

— Daha tıtumlu olmak lazım, diyordu. İleride bu parayı yerine koymak...

Sonra:

— Adam sen de! dedi. Bu, onun hatırına bile gelmez. Ucundaki topuzu ateş renginde lal taşından olan o kırbaçla birlikte, aşka dair Latince iki kelimelik bir dize kazdırılmış bir mühür, ipekli bir boyun atkısı, nihayet bir zaman Charles'ın yolda bulduğu ve Emma'nın sakladığı Vikont'a ait sigaralığın tıpkısı olmak üzere bir sigara kutusunu Rodolphe'a hediye etti. Bununla beraber Rodolphe, bu hediyeler kendisini küçük düşürdüğü için bir çoğunu almak istemedi. Fakat, kadının ısrarı üzerine bu kadar üstelemesini anlamsız ve fazla bularak sonunda kabule mecbur oldu.

Ayrıca Emma'nın garip fikirleri vardı. Mesela sevgilisine:

— Gece tam saat yirmi dördü çalarken beni düşüneceksin! derdi, ve eğer Rodolphe doğrusunu itiraf ederek onu düşünmediğini söyleyecek olursa sitemler üst üste yağar ve iş daima şu bitmez sorulara dayanırdı:

— Beni seviyor musun?

— Seviyorum tabi.

— Çok mu?

— Kesinlikle

— Daha önce başkalarını sevmedin mi? Doğru söyle!

— Beni bakir olarak aldığına inanır mısın?

Bunu söylerken güler, Emma ise ağlardı. Ve Rodolphe işi şakaya boğarak gönül alıcı sözlerle onu avutmaya çalışırdı. Bunun üzerine genç kadın acılarını dökerek:

— Oh! derdi. Ne yapayım ki seni seviyorum. O kadar seviyorum ki senden ayrılamam, bunu iyi bil! Bazen durup dururken içime bir ateş düşer, hemen seni bulup görmek isterim. Şeytan içime kuruntular getirir: Acaba şimdi neredededir? Kim bilir, belki de başka kadınlarla beraberdir! Onların tatlı gülümsemelerine dayanamıyor, yanlarına gidiyor. Oh! Mümkün değil! Bunların hepsi yalan değil mi? Hiçbiri hoşuna gitmiyor, öyle değil mi? Belki benden daha güzelleri var, fakat ben sevmesini daha iyi bilirim! Ben senin odalığın, esirinim! Sen benim kralımsın, putumsun; iyisin, güzelsin, akıllısın, kuvvetlisin.

Rodolphe bunları o kadar çok dinlemişti ki kendisi için bu sözlerin hiçbir ilgi çekici bir tarafı yoktu.

Emma da bütün metresler gibiydi. Yenilik ve değişiklik cazibesi geçince aşkın hiç değişmeyen ve hep aynı sözlerle usandırıcı şekli bütün çıplaklığıyla kendini gösterdi. Bir kadın sarrafı olan bu tecrübeli adam, aynı ifadeler altında saklanan his değişikliğini ayıramıyordu. Çünkü vücudunu para ile satan kirli dudaklar da aynı cümleleri ona böyle fısıldamışlardı. Bunların içten gelme olduklarına ne dereceye kadar inanabilirdi! Bayağı duyguları şişirip kabartarak kıymetlendiren bu gibi sözlere kulak asmamak gerekti! Ara sıra ruhun yüksek özellikleri de basit bir söz yığınından taşıp dökülmüyor mu? Çünkü hiç kimse, hiçbir vakit ne kendi ihtiyaçlarını, ne anlayışlarını ve ne de kendi acılarını tastamam bir ölçü ile tespit edemez ve çünkü ağzımızdan çıkan sözler öyle çatlak bir zurnanın ahengine benzer ki biz böyle

melodilerle yıldızları etkilemek isterken, ancak ayıları oynatabildiğimizi görürüz.

Rodolphe herhangi bir vaat vermeden kendini cephe gerisinde tutanlara mahsus yüksek kabiliyeti ile Emma'ya karşı sevgisinde daha başka ve yeni hazlar buldu. Utanmanın yeri yoktu. Kadına çok teklifsizce muamelede bulundu. Onu her isteğine boyun eğecek bir ahlak düşkünü yerine koydu. Bu sevişme kendi hesabına hayret, Emma'nın hesabına şehvetle dolu budalaca bir bağlılık, hatta ona uyuşukluk veren bir haz haline geldi. Bu sarhoşluk içinde, gittikçe batıyor, şarap fıçısı içinde boğulan dük dö Klarens (*) gibi zevk içinde boğuluyordu.

Sırf bu sevişmeye alışma dolayısıyla Madam Bovary'nin tavırları değişti. Bakışları daha dik, ifadeleri daha serbest oldu. Hatta hiç kimseden utanmadan alay eder gibi, ağzında bir sigara Rodolphe ile gezmeye çıkmak derecesinde saygısızlığı ileri götürdü.

Nihayet onun hakkında kötü duygular besleyenlerin, bir gün erkek kıyafetine yakın dar bir yelekle beli sıkılmış kırlangıçtan indiğini görünce artık hiç şüpheleri kalmadı. Ana Madam Bovary, kocası ile dehşetli kavga ederek gelmiş, oğlunun yanına sığınmıştı. Gelininin bu tavırlarına çok üzülmüyor değildi. Kadıncağızı sıkan başka şeyler de vardı. Bir kere oğlunun kulağına söz girmiyordu. Karısını roman okumaktan vazgeçirmesini söylemişti, dinletemedi. Sonra evin gidişatı beğenmiyordu. Bir iki kere dayanamamış, söylemeye kalkışmış, fakat, hele bir keresinde Felesite'nin yüzünden aralarında dargınlık çıkmıştı.

Ana Madam Bovary bir akşam önce koridordan geçerken gelinini bir erkekle beraber görmüştü. Aşağı yukarı kırk yaşlarında, koyu renk kravatlı bir adam ayak seslerini duyar duymaz hemen mutfağa sıvışmıştı. O zaman Emma bir kahkaha attı ve kadıncağız buna bütün bütün kızarak herkesin ahlakı ile alay ediliyor, hiç olmazsa hizmetçilerimizin

ahlakını gözetmeli değil miyiz? demişti. Gelini küstah bir bakışla:

— Siz hangi asırda yaşıyorsunuz madam? diye sordu.

Madam Bovary:

— Söylüyorsam gene sizin iyiliğiniz için söylüyorum! demek istedi.

Genç kadın yerinden fırlayarak:

— Dışarı! diye bağırdı.

Charles bir taraftan:

— Emma! Anne! diyerek onları uzaklaştırmaya bakıyordu. Fakat iki kadın zaten öfkeli öfkeli birbirlerinden ayrılıp gitmişlerdi.

Emma tepinerek tekrarlıyordu:

— Ah, Yarabbi! Ne yabani kadın! Ne köylü şey!

Charles annesine koştu. Kadın zıvanadan çıkmıştı:

— Edepsiz, şımarık! Deli midir, nedir? diyor

Hemen çıkıp gitmek istiyordu. Oğlunun yalvarması üzerine Emma'nın gelip özür dilemesi şartıyla kalmaya gönlü oldu. O zaman Charles karısına gitti. Yemin etti, dizlerine kapandı, razı etti.

— Peki, öyle olsun! diyerek Emma kalktı. Bir markiz çalımı ile kaynanasına elini uzatarak:

— Affedersiniz, madam! dedi. Sonra da odasına çekildi, yüzükoyun yatağına uzandı, başı yastığına gömüldü, bir çocuk gibi hüngür hüngür ağladı. Rodolphe ile aralarında parola yapmışlardı. Kötü bir durum olursa, Emma beyaz bir kâğıt parçasını buruşturup panjurun arasına sıkıştıracaktı. Böylece şayet Rodolphe Yonville'de ise işareti görecek ve evin arka tarafındaki dar sokağa koşacaktı. Emma işareti koydu. Üç çeyrek saatten beri bekliyordu. Aniden çarşıda

Rodolphe'u gördü. Hemen pencereyi açıp bağıracak, onu çağıracaktı. Fakat o, daha önce kayboldu. Emma can sıkıntısı içinde gene yatağına düştü.

Bununla beraber aradan çok geçmeden sokakta bir ayak sesi duydu. Bu, mutlaka o olacaktı. Merdivenden indi. Avluyu geçti. Rodolphe dışarıda bekliyordu. Hemen kollarının arasına atıldı.

Rodolphe:

— Kendine gel, tedbirsiz davranıyorsun! dedi.

O:

— Ah bilsen, neler oldu! diyerek, hiç durmadan kaynanası ile kavgasını büyüterek, bire beş katarak, sözün birini bitirmeden öbürüne başlayarak olanı biteni öyle bir anlattı ki, Rodolphe hiçbir şey anlamadı.

Sonunda ona teselli vererek:

— Hadi meleğim! dedi, sen keyfine bak! Aldırış etme! Sabırlı ol!

— Fakat işte dört senedir sabrediyorum ve üzülüyorum! Bizim aşkımız herkese ilan edilecek bir aşktır! Bana eziyet ediyorlar! Artık dayanamayacağım! Kurtar beni!

Rodolphe'a sokuluyor, yaşlı gözlerinde alevler kıvılcımlanıyor; güzel boğazı sık sık tıkanıyordu. Rodolphe onu hiç bu kadar sevmemişti. Bir derecede ki ne söyleyeceğini şaşırdı ve ona sordu:

— Peki, ne yapalım? Ne istiyorsun?

Emma heyecanla çaresini söyledi:

— Beni al götür, beni kaçır! Allah aşkına! Yalvarırım sana!

Boynuna atıldı ve ağzını ağzına yapıştırdı. Bir öpücük içinde yapılan anlaşmayı dağılmadan dudakları ile topla-

mak istiyor gibiydi.

Rodolphe:

— Tamam ama... dedi.

— Ne aması?

— Bir kızın var, o ne olacak?

Genç kadın biraz düşündü ve onun da çaresini buldu:

— Ne olacak? Onu da alırız!

Emma uzaklaşırken Rodolphe içinden:

— Bu ne kadın yahu! diyordu.

Emma bahçeye habersiz kaçmıştı. İçeriden onu çağırıyorlardı.

Kaynanası ondan sonra gelininde gördüğü değişikliğe şaşıp kaldı. Çünkü Emma ona karşı daha nazik davranıyordu. Hatta turşunun nasıl yapılacağını kendisinden soracak kadar ona yaranmayı ileri götürmüştü.

Acaba hem onu hem oğlunu daha iyi aldatmak için bu bir entrika mıydı! Yoksa yakında ayrılacağı bu mühim acısını daha derin duymak için bir çeşit fedakarlık felsefesi mi yapıyordu? Fakat bu onun umurunda değildi. O, tam tersine yaklaşan mesut günlerinin peşin peşin tadını çıkarıyordu. Artık Rodolphe ile aralarında bu, sürekli bir konuşma konusu oldu. Sevgilisinin omzuna yaslanarak fısıldardı:

— Hele bir kere posta arabasına binip yerleştik mi! Ah, nerede o günler! Gözünün önüne getiriyor musun? İnanamıyorum! Bir kere araba hareket etti mi, bana sanki balonla yükseliyormuşuz, sanki bulutlara karışacakmışız gibi gelecek. Biliyor musun ki ben günleri birer birer sayıyorum? Peki sen?

Madam Bovary o sıralarda olduğu kadar hiç bir zaman güzel olmamıştı. Bu güzellik neşeden, heyecandan, muradı-

na ermekten doğan, tarif edilemez bir şey; işlerin tıkırında gittiğini görmekten ileri gelen ahenkli bir keyfin sanki yüzüne vurmuş bir parıltısıydı. Hırsları, emelleri, üzüntüleri, hayatın tadını çıkarmakta deneyimleri, tıpkı yağmurun, güneşin, rüzgârların ve kimyasal maddelerin yerden fışkırttığı taze çiçekler gibi, her zaman tazelenen hayalleri ile adım adım geliştirdiği gibi, tabiatın genişliğinde serpiliyordu. Kirpikleri, sanki sevdalı bakışlarına göre biçilmiş, göz bebekleri o bakışların içinde kaybolmuştu. Güçlü soluk alışlarıyla kabaran narin burun deliklerinin altında etli dudaklarının uçları kıvrılıyor, bu dudakların üstü ışıkta görünen ince bir tüy çizgisiyle gölgeleniyordu. Sanki insanı baştan çıkarmakta yetenekli olan bir oyuncu, saçlarının büklümleriyle ensesinde toplanmıştı. O saçlar, ağır tomar halinde gelişigüzel, kıvrılmış ve onları her gün çözen bu günahkar kadının karşılaşacağı tehlikeye göre, biçim almış bulunurdu. Sesi de şimdi daha yumuşak ve tatlı kıvrımlar alıyor, hatta elbisesinin kumaşından, hatta kemerli, ayağından iliklerinize kadar hoş bir şey dağılıyordu. Charles evlenmelerinin ilk zamanlarında olduğu gibi onu çok lezzetli ve dayanılamayacak kadar nefis buluyordu.

Gece yarısı eve geldiği vakit karısını uyandırmaya kıyamazdı. Porselen gece lambası tavanda titrek bir ışık çevresi yapar, perdeleri indirilmiş olan çocuk karyolası, beyaz bir kulübecik gibi dururdu. Charles durur dinler, kızının nefes alışlarını duyar gibi olurdu. Tabi çocuk, büyüyecek, her mevsim ona yeni bir ilerleme gösterecekti. Akşam üzeri sepeti kolunda şen, şakrak, mürekkep lekesi içindeki önlüğü ile okuldan gelişini gözünün önüne getirirdi. Sonra onu ücretli okullardan birine vermek gerekecekti. O zaman yurt ücreti pahalı olacaktı. Ne yapmalıydı? Bunun üzerine, Charles'ı bir düşünce alırdı. Civarda küçük bir çiftlik kiralasa nasıl olurdu? Hastalarına gitmeden her sabah bizzat işinin ba-

şında bulunarak göz kulak olabilirdi. Bunun gelirini ayrıca bir tarafa koyarak, tasarruf kutularına verip işletmek mümkündü. Sonra, hangisi olursa olsun, sonra hisse senetleri almakta mümkündü. Zaten müşterileri de mutlaka artacaktı. O, bunu umuyordu. Çünkü her halde Berthe'in iyi bir eğitim ve öğrenim görmesini, yetenekli olmasını, piyano öğrenmesini istiyordu. Ah! Annesine benzeyecek olan bu kız, on beş yaşına geldiği zaman, yazın onun gibi başına koyacağı hasır şapkasıyla ne güzel olacaktı! Onları uzaktan görenler iki kız sanacaklardı. Gece, lambanın ışığında, onun kendisi için kanaviçe terlik işlediğini, ev işleri ile meşgul olduğunu, şen şakrak havası ile bütün evi dolduracağını düşlerdi. Nihayet onu baş göz etmeye, evlendirmeye sıra gelecekti. Elbet hali vakti yerinde bir delikanlı bulunacak, delikanlı onu mesut edecek ve bu hal böyle devam edip gidecekti.

Charles geldiği zaman Emma uyumamış olurdu. Fakat kendisini uyuyormuş gibi gösterirdi ve kocası yanına sokulup uyurken kendisi başka hayallerle gözünü açardı.

Bu hayallerin arasında dört atlı bir araba ile bir daha dönmeyeceği, yeni bir şehrin sekiz günlük bir yolcusu olurdu. İkisi de konuşmadan, sevgilisiyle birbirine sarmaş dolaş gidiyorlar, geliyorlardı. Ara sıra yüksek bir tepeden aniden, köprüleri, gemileri limon ağaçlarından korulukları ve sivri çan kulelerinde leyleklerin yuva kurduğu beyaz mermer katedralleriyle muhteşem bir şehrin manzarası karşısında bulunmuş olurlardı. Dümdüz taş döşemeli kaldırımlarında yürümeleri gerektiği zaman kırmızı cepkenli kadınlar yerdeki sepetlerinden onlara demet demet çiçek uzatacaklardı. Bir taraftan çanlar çalınır, atlar kişner, kitara sesleri akar suların mırıltısına karışır, bunlardan uçan buhar zerreleri fıskiyelerin serpintisi altında gülümseyen soluk benizli heykellerin altına konmuş meyve yığınlarını soğuturdu. Sonra

günün birinde akşama doğru bir balıkçı köyüne gelirler, sahil boyunca ve sıra sıra kulübelerin önünde koyu renkli dalyan ağlarının rüzgâra karşı kurutulmakta olduğunu görürlerdi. Baş başa yaşamak için orası en uygun yer olacaktı. Orada kalacak, deniz kenarında, karaya sokulmuş bir limanda, bir palmiye gölgesinde, çatısı düz tek katlı bir evde oturacaklardı. Gondollarla gezinecek, hamaklarda sallanacaklar ve hayat onlar için giydikleri ipek elbiseler kadar bol ve rahat; hayran oldukları yıldızlı geceler gibi sakin olacaktı. Bu esnada kendi kendine kurduğu geleceğin gökyüzü hiçbir bulutla lekelenmezdi; hep şatafat içinde günler, dalgalar gibi birbirine benzer; sonsuz, güneşli, ahenkli mavi bir ufuk bu hayatı tamamlardı. Fakat ya çocuk salıncağında öksürmeye başlar yahut Charles daha ziyade horlar; Emma da ancak sabaha karşı, tan yeri pencerelerde ağarırken ve küçük Justin eczanenin kepenklerini açarken uykuya dalardı.
O, M. Lheureux'yi çağırtmış ve ona söylemişti:

— Ben bir manto, büyük bir manto istiyorum. Yakası geniş ve iki kat olacak.

— Yola mı çıkıyorsunuz?

— Hayır! Fakat... Orasını sormayın! Aramızda kalsın, ben size güveniyorum, öyle değil mi? Hem de çok!

Lheureux eğilip teşekkür etti. Emma devam ederek:

— Bundan başka, bana bir de sandık lazım. Pek ağır olmasın. Şöyle kullanışlı, hafif...

— Evet, evet, anlıyorum. Şimdikiler gibi hemen hemen doksan iki boy, elli en... Şöyle bir şey..

— Bir de gecelikler için yolcu torbası isterim.

Lheureux içinden:

— Mutlaka, dedi, kavga etmişler.

Madam Bovary kemerinden saatini çıkararak:

— Buyurun, dedi, paralarını bundan çıkarırsınız.

Fakat satıcı buna itiraz ederek kendisinin yabancı olmadığını, birbirlerini çok iyi tanıdıklarını söyledi. Ondan şüphe edebilir miydi? Bu ne çocukluktu! Bununla beraber Emma, hiç olmazsa saatin kordonunu alması için ısrar etti. Kordonu cebine indiren Lheureux gitmek üzere iken Emma tekrar çağırdı:

— Bunların hepsi sizde kalsın. Yalnız manto...

Emma'yı bir düşünce aldı:

— Evet, evet, o da kalsın, yalnız mantoyu diken kişinin bana adresini verin ve kendisine tembih edin ki elinde hazır bulundursun, ben istediğim anda onu alabileyim.

Gelecek ay içinde kaçacaklardı. Yonville'den güya bazı işler için önce Rouen'a gidecekler, Rodolphe daha önce yerleri tutacak, pasaportları çıkaracak, hatta eşyaların Marilya'ya kadar nakli için Paris'e yazacak, Marsilya da önü açık hafif bir araba satın alacaklar ve onunla Cenova yolunu tutturacaklar, durmadan gideceklerdi. Bagajını Lheureux'ye göndermeyi unutmayacak, o da bunları doğruca kırlangıca aktaracak ve böylece hiç kimse şüphelenmeyecekti. Fakat bütün bu işler arasında adı geçmeyen biri varsa o da Emma'nın çocuğuydu. Rodolphe onun sözünü etmeye hiç yanaşmıyordu. Kim bilir, belki anasının da onu düşündüğü yoktu.

Rodolphe bazı işleri yoluna koymak için iki hafta daha kazanmak istedi. Sekiz gün sonra on beş gün daha süre aldı. Sonra hastalandığını söyledi. Daha sonra kendisi küçük bir yolculuğa çıktı. Ağustos ayı böyle geçti. Bütün bu gecikmelerden sonra nihayet eylülün birinci pazartesi günü kesin olarak gidiş kararını verdiler.

Hareket gününden önceki cumartesi günü akşamı Rodolphe her zamankinden daha önce geldi. Emma, telaşla sordu:

— Her şey hazır mı?

— Evet!

Bunun üzerine bahçede bir tur yaptıktan sonra gittiler. Terasa yakın bir yere oturdular. Sözü gene Emma açtı:

— Seni üzgün görüyorum.

— Hayır, niçin?

Ve böyle söylerken genç kadına acıyor gibi garip bir bakışla gözleri onu okşuyordu. Emma devam etti:

— Burasını bırakıp gideceğin için mi? Burada bırakacağın, hayatını, sevgililerini mi düşünüyorsun? Ah, anlıyorum, fakat ben, benim dünyada senden başka kimsem yok! Sen benim için her şeysin. Ben de senin için her şey olacağım. Senin ailen, senin vatanın olacağım. Sana bakacağım, seni seveceğim.

Rodolphe onu kollarının arasına alarak:

— Ne güzel, ne sevimli kadınsın! dedi.

Emma şehvetli bir gülüşle sordu:

— Sahi mi? Beni seviyor musun? Yemin et bakayım.

— Seni sevmek mi? Sevmek ne demek? Sana tapıyorum yavrum.

Erguvan renginde yusyuvarlak doğan ay, çayırın dibinden yerleri yalayarak yükseliyordu. Delik deşik ve siyah bir perde gibi yer yer onu örten kavak dalları arasından çabucak kurtuldu ve şirin bir beyazlıkla etrafını ışıklandırarak boş bir gökyüzünde kendini gösterdi. O zaman gidişi ağırlaştı ve suda sonsuz yıldız pırıltıları yapan uzun bir çağlayan oluşturdu. Nehrin kıvrıntılarına göre bükülüp uzayan bu gümüşten akar suyu, sırtı pul pul parıldayan başsız bir yılana benzetmek mümkündü. Bu, aynı zamanda çok kollu kocaman bir şamdana da benziyordu ki mumlarından erimiş elmas damlaları halinde ışık akıyordu. Hülyalı bir gece onları sarıyor, gölgeden örtüler yeşillikleri kaplıyordu. Emma, gözleri kapalı, derin derin göğüs geçirerek yüzünü ok-

şayan serin havayı içine çekiyordu. İkisi de ağır basan düşüncelerine fazla daldıkları için konuşmuyorlardı. Geçen günlerin tatlı sıcaklığı, gözlerinin önünde akan ırmağın bolluğu ve sessizliği ile kalplerine doluyor, yabani yaseminlerin kokusunu getiren yumuşak akışı ile bu ırmak, çayırda hareketsiz sıralanıp giden söğütlerden daha hüzünlü ve daha ölçüsüz gölgeler atıyordu. İkide bir gece avına çıkan kirpi veya gelincik gibi hayvancıkların yaprakları kıpırdattığı veya olgun bir şeftalinin tek başına çardaktan düştüğü duyuluyordu. Rodolphe:

— Ah! Ne güzel gece! dedi.

Emma:

— Böyle çok güzel gecelerimiz olacak! diye cevap verdi. Sonra kendi kendine konuşur gibi:

'— Evet, diyordu, yolculuk hoş bir şey; fakat benim kalbim niçin şen değil? Bu, acaba ne olacağımızı bilmediğimizin korkusu mu? Alıştığımız birçok şeyden ayrılıyoruz, onun için mi? Yoksa daha ziyade... Hayır, hayır, bu, taşan bir sevinçtir, başka bir şey değil! Ne kadar ürkek bir halim var, değil mi? Affet beni!

Rodolphe yüksek sesle:

— Daha vaktimiz var! dedi. İyi düşün, sonra pişman olacaksın belki!

Emma şiddetle reddederek:

— Kesinlikle! dedi ve sevgilisine sokularak:

— Ne olabilir? Seninle beraber olduktan sonra benim geçemeyeceğim ne bir çöl, ne bir uçurum, ne de bir dış deniz vardır! Biz beraber yaşadıkça daha sıkı birbirimize bağlanacağız! İkimiz bir vücut olacağız! Keyfimizi kaçıracak hiçbir terslik, karşımıza dikilecek hiç bir engel olmayacak! Biz baş başa, sonsuza kadar birbirimizin olacağız, niye su-

suyorsun? Öyle değil mi? Söylesene...

Rodolphe muntazam fasılalarla iki defa:

— Evet! Evet! dedi.

Emma eliyle Rodolphe'un saçlarını karıştırarak bir taraftan gözlerinden iri yaş damlaları dökülürken bir taraftan sevinçli bir çocuk sesiyle:

— Rodolphe! Rodolphe! Ah, benim sevgili Rodolphe'um! diyordu.

O sırada saat gece yarısını çaldı:

— Gece yarısı oldu! dedi genç kadın. Hadi bakalım yarına! Bir gün daha!

Rodolphe gitmek üzere kalktı. Güya onun bu hareketi kaçışlarının bir işaretiymiş gibi Emma birdenbire şen bir tavırla sordu:

— Pasaportlar hazır mı?

— Evet.

— Emin misin?

— Hiç şüphem yok.

— Sen beni Provans otelinde bekleyeceksin! Tam öğle vakti, değil mi?

Rodolphe başıyla onayladı. Bunun üzerine son bir okşayışla Emma:

— Öyle ise yarına! dedi ve gözleriyle onun arkasına takıldı. Rodolphe çoktan karşı yakaya geçmiş, çayırda hızla yürüyordu.

Bir kaç dakika sonra durdu, baktı ve onun beyaz elbisesi ile yavaş yavaş, bir hayal gibi karanlığa karıştığını görünce kalbi öyle atmaya başladı ki, düşmemek için bir ağaca yaslanmaya mecbur oldu. Sonra kendine ağır bir küfür basarak:

— Ne ahmağım ben! dedi, her haliyle güzel bir metresti.

Hemen o anda Emma'nın güzelliği, gizli ilişkilerinin bütün zevkleri ve şiddetleriyle hatırasında canlandı. Önce üzüldü. Sonra ona karşı isyan duydu. Eliyle de işaretler yaparak:

— Onun için şimdi kendimi de ülke kaçağı ilan edemezdim ya! dedi. Sonra, üstelik bir de çocuk. Bunları daha ziyade kuvvet almak için söylüyordu:

— Zaten şimdi sırası mı? Masraflar, para sıkıntıları. O, hayır, hayır, bin kere hayır! Böyle bir şey yapmak fazla hayvanlık olur!

IX

Rodolphe eve gelir gelmez, hemen duvarda asılı bir geyik başının altındaki yazı masasına oturdu. Ama kalemi eline aldığı zaman yazacak bir şey bulamadı. Dirseklerini masaya dayayarak düşünmeye başladı. Verdiği karar Emma ile aralarına birdenbire geniş bir uçurum açmış gibi, şimdi onu uzak bir mazinin derinliklerine gömülmüş gibi görüyordu.

Elinde ona ait bir şeyler bulunsun diye yatağının başındaki dolabın yanına gitti. Kadınlardan aldığı mektuplar orada eski bir bisküvi kutusunun içinde olurdu. Kutunun kapağını açınca içinden etrafa nemli bir toz ve kurumuş gül kokusu yayıldı. Önce küçük bir cep mendili gözüne ilişti. Üstünde damla damla soluk lekeler vardı. Bu onun mendiliydi. Bir gün beraber gezerlerken burnu kanamıştı. Rodolphe şimdi bunu hatırlayamıyordu bile. Bunun yanında Emma'nın verdiği bir minyatürü, boyalı küçük bir resmi vardı.

Süsünü fazla şatafatlı buldu. Yandan bakışı ise pek sıradan bir tesir yapıyordu. Derken yavaş yavaş bir taraftan resmi inceleyerek, bir taraftan da gerçeğini düşüne düşüne öyle bir hale geldi ki, Emma'nın görünüşü kafasında karıştı. Sanki resimdeki yüzle Emma'nın kendi yüzü birbirine değerek çizgilerini bozuyor ve ikisine de silik bir manzara veriyordu. Sonunda mektuplarını okudu. Bunlar hep yolculuklarına ait başlıca noktaları açıklamaktaydılar. Bunlar ticari yazılar gibi kısa, teknik ve aceleciydiler. Mektupların uzun olan eskilerini gözden geçirmek istedi. Bunları kutunun dibinde bulmak için Rodolphe hepsini altüst etti. Ve elinde olmayarak bu karmakarışık eşyayı rasgele alıp hatıralarını yoklamaya başladı: Kurumuş çiçekler, bir dizbağı, siyah bir maske, toplu iğneler ve saçlar - siyah, kestane rengi ve lepiska saçlar - hatta bazısı bisküvi kutusuna takılmış, alırken kopuyor.

Böyle hatıraları arasında haylazca dolaşarak mektupların imlalarını yazı ve tarzları değişik olan mektuplara göz atıyordu. Bunların kimi içten ve sevgi dolu, kimi şakacı, kimi şen şakrak, kimi de hüzünlü, romantikti. İçlerinde aşk isteyenler ve para isteyenler vardı. Bazen bir kelime ona bir yüz, bir hareket ve bir manalı sesi hatırlattığı halde bazı da hiçbir şey hatırlamadığı oluyordu.

Gerçekten de şu anda bu kadınların hepsi birden başına üşüşüyor, hepsini birbirine eşitleyip küçülten kayıtsız bir aşkın sisli havasına bürünüyorlardı. Şimdi birbirine karışan bu mektupları destesiyle alarak sağ elinden sol eline akıtmayı eğlenceli bir iş gibi tekrarladı. Sonra bundan da bıktı, canı sıkıldı. Sonra hepsine birden:

— Ne gereksiz şeyler! diyerek kutuyu gene dolaba koydu.

Bu sözle, düşüncesini özetlemiş oluyordu. Çünkü bu zevkler bahçede oynayan çocuklar gibi, onun gönlünde öy-

le çok tepinmişlerdi ki, çocukların koşup oynadığı okul bahçesinde bir yeşillik bitmediği gibi, onun kalbinde de bunlar bir iz bırakmadan geçmişlerdi. Hatta daha da kötü, çünkü o çocuklar hiç olmasa isimlerini duvarlara kazırlar.

Sonunda:

— Hadi bakalım. Başlayalım! dedi ve şu satırları yazmaya başladı:

"Metin olun Emma! Metin olun! Ben sizin felaketinize sebep olmak istemiyorum." diye düşündü.

İçinden:

— Haklı değil miyim? dedi. Ben onun iyiliğini düşünüyorum. Namuslu bir adam böyle davranır.

"Kararınızı iyice düşünüp taşındınız mı? Sizi sürüklemekte olduğum uçurumun derinliğini ölçtünüz mü? Hayır, ölçmediniz, öyle değil mi? Saf bir inançla gelecekten emin güya mutluluğa doğru gidiyorsunuz. Oh! Ne biçare insanlarız biz? Ve ne çılgın!"

Rodolphe burada iyi bir bahane bulmak için durdu.

— Acaba ona bütün servetimi kaybettiğimi yazsam nasıl olur? Ah, olmaz! Zaten bu işe yaramaz. Bugün olmazsa yarın diyecek ve o zaman işe yeniden başlamak gerekecek. Böyle kadınlara dert anlatmak mümkün müdür?

Biraz düşündükten sonra devam etti:

"Sizi unutmayacağıma inanınız ve sizin için her zaman derin bir bağlılık hissi besleyeceğim; fakat er geç bir gün bu ateş (insana ait her işin sonu budur) şüphesiz azalacaktı! İkimize de bir bıkkınlık gelecek ve kim bilir belki de sizin vicdan azabı çektiğinizi derin bir acıyla görerek kendim sebep olduğum o azaplara ben de ortak olacağım. Size gelecek fenalıkları düşünmek bile benim için bir işkence oluyor. Emma! Beni unutunuz! Ah, sizi ben nerden tanıdım! Niçin bu

kadar güzeldiniz? Suç bende mi, Yarabbi? Hayır, hayır! Kimsede suç yok. Alnımızın yazısı böyleymiş."

İçinden:

— İşte, dedi, her zaman işe yarayacak tam yerinde bir söz.

"Ah, Keşke siz de çok sık rastlanan, değersiz kadınlardan biri olsaydınız! O zaman ben de sizi tehlikeye atmayacak bir harekete girişebilirdim. Fakat sizin aynı zamanda hem bir cazibe, hem de bir üzüntü kaynağı olan o tatlı heyecanlarınız, ey tapınmaya layık güzel kadın! Evet; sinir krizlerini andıran o tatlı heyecanlarınız, ne çare ki bizim ileride kuracağımız yuvanın dipsizliğini anlamanıza engel oldu. Sen de önceleri sizin gibi bunu düşünememiştim ve bu mükemmel mutluluğun gölgesinde yan gelip uzanmıştım."

Rodolphe kendi kendine:

— Sakın cimri olduğum için vazgeçtiğimi sanmasın. Ne yapalım! Ne düşünürse düşünsün! Buna bir son vermek lazım!

"İnsanlar zalimdir, Emma! Nereye gitsek bizim peşimizde olacaklardı. İmalı sorularla, iftiraya, dudak bükmelerine, belki de hakarete maruz kalmanız gerekecekti. Oh! Size, size hakaret öyle mi? Ben ise sizi bir sultan gibi tahta geçirip oturtmak isterdim. Ben ki nereye gitsem sizin hayalinizi bir tılsım gibi yanımdan ayırmam. Çünkü size yaptığım kötülükten dolayı kendime sürgün cezasını veriyorum, işte gidiyorum. Siz hoşçakalın ve sizden mahrum kalan bu zavallıyı hatırlayın! Adımı çocuğunuza öğretin ki dualarında beni de ansın!"

Yanmakta olan iki mumun fitilleri titriyordu. Rodolphe pencereyi kapatmak için kalktı. Tekrar oturduğu zaman:

— İşte hepsi bu kadar! dedi. Ama, şunu da yazayım:

"Siz bu hazin satırları okuduğunuz zaman ben çok uzaklarda olacağım. Çünkü sizi görmek isteğime karşı koymak için acele kaçmam gerek. Zaafımızı bir tarafa bırakalım! Ben gene gelirim. Kim bilir, belki de bir zaman sonra karşılaştığımız zaman eski maceralarımızı pek soğukkanlılıkla anacağız. Güle güle!"

Bunları yazdıktan sonra iki kelime olarak "Allahaısmarladık!" yazmayı da de ince bir zevk eseri saydı.

— Nasıl imzalasam? diyordu. Hizmetçiniz mi yazsam? Hayır, dostunuz iyi.

"Dostunuz."

Mektubu bir daha okudu ve iyi buldu. İçinden Emma'ya acıyordu:

— Zavallı kadıncağız! diyordu. Şimdi benim taş gibi duygusuz bir adam olduğumu düşünecek. Mektubun üstünde biraz göz yaşı izi olmalı. Fakat aksi gibi ben de hiç ağlayamam. Ne yapayım elimde değil.

Bunun üzerine Rodolphe bardağa biraz su koyarak parmağını daldırdı ve mektubun üstüne koca bir damla su damlattı. Bu damla mürekkebe karışarak soluk bir leke meydana getirdi. Sonra kâğıdı katladı, zarfa koydu. Üstünü mühürlemek istedi. Emma'nın vaktiyle kendisine hediye ettiği mührü hatırladı. Bu mühürde Latince ufak bir aşk sözü kazılıydı: Amor nel Cor.

— Bu mühür bu duruma pek uygun değil! dedi. Birkaç saniye düşündükten sonra:

— Aman! Ne olacak! dedi.

Üst üste üç pipo tüttürdükten sonra yatmaya gitti.

Rodolphe, ertesi gün, öğleden sonra 2'ye doğru kalktığı zaman (gece çok geç uyuyabilmişti) bir sepet kayısı toplattı. Mektubu, sepetin dibine serdiği asma yapraklarının altına

yerleştirdi. Ve at uşağı Girard'a sepeti, kibarca Madam Bovary'ye götürmesini tembih etti. Emma ile mektuplaşmak için bu yöntemi kullanır ve ona mevsim meyvelerinden veya keklik, bıldırcın gibi av hayvanlarından yollardı.

— Beni soracak olursa, seyahate çıktığımı söyle! Sepeti mutlaka kendisine vermelisin, anlıyor musun? Hadi bakalım! Dikkatli ol!

Girard yeni ceketini giyip çivili kocaman ayakkabılarıyla ağır adımlarını, telaşsız, Yonville yolunda atmaya başladı

Gideceği yere ulaştığında Madam Bovary, Felicite ile mutfakta tezgahın üstünde, bir çamaşır paketi hazırlamakla meşguldü. Uşak:

— Bunu efendimiz size gönderdi. Buyrun! dedi.

Emma'nın içine ani bir korku düştü. Cebinde uşağa vereceği bahşişi ararken şaşkın bakışlarıyla onu süzüyor, o da böyle bir hediyenin bir kimseye bu kadar aykırı bir duygu vermesine şaşıp kalıyordu. Nihayet uşak çıktı. Felicite kalmıştı. Emma'nın sabrı tükendi. Kayısı sepetini alıp bir odaya koştu, sepeti devirdi. Asma yapraklarının altında mektubu buldu, açtı. O zaman sanki arkasından bir yangının alevleri onu kovalıyormuş gibi dehşet içinde kendi odasına kaçmaya başladı.

Oda kapısının önünden geçerken kocasını gördü. Kendisine bir şey söylüyordu. Fakat o, hiç anlamadı, acele, soluk soluğa, perişan, sarhoş, üst kata çıkıyor, kızgın bir demir gibi parmaklarına yapışan o müthiş mektubu hep elinde tutuyordu. Tavan arası kapısının önünde durdu. Kapı kapalıydı.

O zamı n aklını başına toplamak istedi. Mektubu hatırladı. Onu sonuna kadar okumak lazımdı. Fakat cesareti yoktu. Hem nerede? Nasıl? Görülmekten korkuyordu.

İçinden:

— Burası hepsinden iyi! dedi. Kapıyı itti ve içeri girdi.

Damdaki kırmızı kiremitlerden aşağıya ağır bir sıcaklık iniyor, bu hava şakaklarını sıkıyor, onu boğuyordu. Tavan arasındaki kapalı pencereye kadar sürüklendi. Sürgüyü çekti, birden gözleri kamaştıran bir aydınlıkla karşılaştı.

Karşıda damların üstünden, göz alabildiğine açılan bir ova görünüyordu; aşağıda, ayağının altında, köy meydanı boştu. Yaya kaldırımının taşları pırıldıyordu, çatılardaki rüzgâr fırıldakları hareketsiz duruyor. Aşağı katların birinden keskin ve tiz perdeden hırıltıya benzer bir ses geldi. Bu hırıltı Binet'nin çıkrığından geliyordu.

Emma, tavan arasında iki pencere arasına dayandı. Mektubu öfkeli bir heyecanla okumaya başladı. Fakat dikkatini bu mektup üstünde ne kadar toplamak isterse zihni o kadar karışıyordu. Şimdi onu tekrar görüyor, sesini işitiyor, onu kollarının arasında sarıyordu. Çekiçle vuruluyormuş gibi çarpan kalbi, değişik durmalarla, bazı üst üste, yerinden oynuyordu. Yerin dibine batmasını ister gibi etrafına göz gezdirdi. Artık niçin yaşamalı? Onu tutan var mı? Ölmek elinde değil miydi? Pencereye doğru yürüdü. Aşağı baktı. İçinden bir şey:

— Hadi! Hadi! diyordu.

Kaldırımlardan dikine yukarı çıkan ışık vücudunu bütün ağırlığı ile aşağıya doğru çekiyor, meydanın zemini titreyerek duvarların boyunca yükselirken, bastığı tahtalar, yalpa vuran bir gemi gibi, bir ucundan yere doğru sarkıyor gibi geliyordu. Çatının kenarında büyük bir boşluk içinde hemen hemen askıda duruyordu. Göklerin maviliği onu sarıyor, hava, bomboş kalan kafasının içinde dönüyordu. Kendini bırakıvermekten başka yapacak bir şey yoktu ve çıkrığın sesi kızgın bir ses gibi hiç durmadan sanki onu çağırıyordu. Birden Charles'ın sesini duyunca durdu:

— Karıcığım! Emma! Neredesin canım? Gelsene!

Ölümden son anda kurtulmuş olması düşüncesinin dehşetiyle nerdeyse bayılacaktı. Gözlerini kapadı. Sonra kolunun üstüne bir elin dokunduğunu duyarak titredi. Bu Felicite'ydi.

— Beyefendi sizi bekliyor madam, dedi. Sofra hazır.

Aşağı inmek ve sofraya oturmak gerekti.

Yemek yiyecekti güya. Yemeye çalıştı, kendini zorladı, fakat lokmalar boğazında büyüyordu. Durdu. Desenlerini gözden geçirir gibi peçetesini açtı. Sonra hakikaten bu işe dalmak istedi. Derken birdenbire aklına mektup geldi. Mektubu nerde bırakmıştı. Şimdi onu nerde bulacaktı? Fakat beyninde öyle bir uyuşukluk vardı ki, sofradan kalkmak için bir bahane bulmaktan acizdi. Sonra bir korkuya düştü. Charles'dan korkuyordu. Mutlaka o her şeyi anlamıştı! Çünkü imalı bir şekilde şöyle söylemişti:

— Galiba M. Rodolphe'u önümüzdeki günlerde artık göremeyeceğiz.

Emma titredi:

— Kim söyledi? diye sordu.

Sesindeki heyecandan biraz şaşıran Charles:

— Kim mi söyledi? dedi, az önce Cafe Français'nin kapısında Girard'a rastladım, o söyledi. Seyahate çıkmış, yahut çıkacakmış.

Emma nefes alamıyordu.

— Niye şaşırdın? diye sordu Charles. O ikide bir böyle eğlenceli vakit geçirmek için seyahate çıkar. Ne mutlu ona! İnsanın hem parası varsa hem de bekarsa, keyfine diyecek yok! Zaten dostumuz Rodolphe oldukça tanınmış hovardalardanmış. M. Langlois bana maceralarını anlattı.

Hizmetçinin içeri girdiğini görünce sustu. Hizmetçi kız

etajerin üstüne dökülen kayısıları toplayıp sepete koydu. Charles karısının kızardığına dikkat etmeyerek kayısıları yanına getirtti ve bir tanesini alıp yemeye başladı.

— O! Kayısılar harika! dedi ve sepeti uzatarak ilave etti:

— Tadına bak!

Emma yavaşça sepeti itti.

— Canım hiç olmazsa kokusuna bak!

Sepeti birkaç kere burnuna doğru uzattı. Emma birdenbire sofradan kalkıp sertçe:

— Yeter! Aman, boğuluyorum! dedi.

Fakat hemen kendini topladı ve krizi geçince:

— Tamam bir şey yok, bir şey değil! dedi. Sadece sinir. Sen yemeye devam et!

Kocasının merak ederek bir şeyler sormasından, tedaviye kalkışmasından ve yanında kalmasından korkuyordu.

Charles boynunu bükerek yerine oturdu ve kayısı yemeye devam etti. Çekirdeklerini ağzından avucuna çıkarıyor, sonra tabağına bırakıyordu.

O sırada aniden evin önünden Rodolphe'un kendi kullandığı mavi renkli küçük arabası geçti. Emma bir çığlık attı ve cansız gibi boylu boyuna sırt üstü yere düştü.

Rodolphe, bir süre düşündükten sonra, Rouen'a gitmeye karar vermişti. Huchette ile Buchy arasında başka yol olmadığı için bile bile Yonville kasabasından geçmeye mecbur oldu. O sırada sokağa bakan Emma gece fenerlerinin, şimşek gibi akşam karanlığını delen, ışığı ile onu tanıdı.

Evde kopan gürültü üzerine eczacı koştu. Yemek masası üstündeki bütün sofra takımları, tabaklarıyla bir tarafa devrilmiş, çatal, bıçak, et, salça, tuzluk, zeytinyağı kabı darmadağın yerlere serilmişti. Charles:

— İmdat! Yardım edin! diye bağırıyor. Berthe korkusundan ağlayıp haykırıyor, Felicite elleri titreyerek, bütün vücudu sinir krizleriyle sarsılan hanımının düğmelerini çözüyordu.

Eczacı:

— Ben, hemen gidip laboratuardan biraz gül sirkesi getireyim! diyerek çıktı.

Döndükten sonra şişeyi koklayan Emma gözlerini açınca Homais:

— Ben size demiştim; bu ölüye can verir, dedi.

Charles:

— Bize cevap ver karıcığım, diyordu. Kendine gel! Ben kimim? Seni çok seven kocan! Değil mi? Beni tanımıyor musun? İşte kızın, küçük yavrun! Hadi onu kucakla bakayım!

Çocuk annesinin boynuna sarılmak için kollarını açmış ilerliyordu. Fakat Emma ani bir hareketle başını çevirerek sert ve kısık bir sesle:

— Hayır, hiç kimseyi istemiyorum, istemiyorum, dedi ve tekrar bayıldı. Yatağına götürdüler.

Boylu boyunca karyolaya uzanmış, gözler kapalı eller gelişi güzel atılmış, balmumundan bir heykel gibi, hareketsiz, beyaz, öyle uzanmış, baygın yatıyordu ve iki gözü iki çeşme, sessizce akan gözyaşları yavaş yavaş yastığını ıslatıyordu.

Charles karyolanın ayak ucunda ayakta duruyor, yanı başındaki eczacı, hayatın böyle zamanlarında uygun olan dalgın bir sessizlik içinde bakıyordu. Dirseği ile Charles'a dokundu:

— Endişelenmeyin, dedi, kriz geçmiştir.

Karısının uykuya daldığını gören Charles cevap verdi:

— Evet, şimdi artık daha iyi. Zavallı kadın! İşte gene yatağa düştü!

O zaman Homais bu olayın ne zaman meydana geldiğini sordu. Charles kadıncağızın kayısı yerken birdenbire bu krize yakalandığını söyledi. Eczacı bir bilgin tavrı ile:

— Hayret! dedi, fakat neyse ki hafif atlatmış, çünkü kayısılar büyük bir felakete sebep olabilirdi. Bazı kokulara karşı alerjisi çok fazla olan kimseler vardır! Bu da gerek patolojik ve gerek fizyolojik bakımından araştırmaya değer pek güzel bir konu olurdu. Ayinlerine her zaman öd ağacı, günlük gibi kokular katan papazlar bunu iyi bilirler. Bu kokuları kullanmaktaki amaç sizin bilinç ve düşüncenizi uyuşturmak ve hayranlığınızı kazanmaktır. Bu ise erkeklere nispeten daha zayıf olan kadınlarda bunun elde edilmesi daha kolay bir şeydir. Kadınların içinde yanmış boynuz, hatta taze ekmek kokusundan bayılanlar olduğunu söylerler. Bovary yavaşça:

— Dikkatli olun, uyandıracaksınız! dediğinden eczacı sözüne, sesini yavaşlatarak devam etti:

— Hem böyle durumlara sadece insanlar değil, hayvanlarda maruz kalabiliyor. Mesela halk arasında kedi otu denilen ısepeta katariya bitkisinin kediler üzerinde şehveti artırıcı etkisi olduğunu siz de bilirsiniz. Sonra doğruluğundan emin olduğum bir örnek daha vereceğim: Bridoux'nin (Şimdi Malpalu sokağında oturan eski dostlarımdan biri) bir köpeği var ki gözünün önüne bir enfiye kutusu konsa hemen saraya tutulmuş gibi titremeye başlıyor. Brido, arkadaşlarının önünde sık sık bu tecrübeyi yapmaktadır. Peki! Hapşurtucu bir maddenin dört ayaklı bir hayvan üzerinde böyle bir etki yapacağı inanılacak şey midir? Buna ne kadar şaşılsa yeridir, öyle değil mi?

Charles sadece:

— Haklısınız! dedi. Dinlemiyordu bile.

Eczacı kendi bilgisine güvenen mutlu bir gülümseme ile:

— İşte, diye devam etti, sinir sisteminin düzensizliklerini bize açıklayacak olaylardan biri de budur. Madamın haline gelince, sizden niye saklayayım, ben onda tam bir sinirli kadın tipi bulurum. Bunun için, aziz dostum, bu gibi hastalıklara çare olduğu iddia edilen ve gerçekte hastalığa değil, bizzat bünyeye etki eden ilaçların hiç birini size tavsiye edecek değilim. Bu gibi ilaçları kullanmanızı istemem. Rejim, rejim! Her iş rejimle biter! Ağrı kesiciler, ekşiliği giderici ilaçlar filan... Sonra düşünceyi de düzenlemek gerekeceğini düşünmüyor musunuz? Asıl anlamıyla konunun ruhu bu.

— Anlamadım. Ne?

— Meselenin ruhu burada. İngilizlerin dediği gibi "That is the Question" gazetede okudum.

Bu sırada Emma uyandı.

— Mektuba ne oldu? Mektup! diye bağırdı.

Kriz geçiriyor sandılar. Fakat gece yarısından sonra gerçek buhran ve sayıklama devri başladı. Bir beyin humması belirtileri görüldü.

Charles tam kırk üç gün karısının yanından ayrılamadı. Bütün hastalarını bıraktı. Rahatını, uykusunu feda etti. Durmadan nabzını yokluyor, hardal lapaları, soğuk su kompresleri koyuyordu. Buz aldırmak için Justin'i Neufechatel'e gönderdi. Gelinceye kadar buz yolda eriyor, sonra tekrar gönderiyordu. Doktor Canivet'yi konsültasyona davet etti. Rouen'dan eski hocası Lariviere'i getirtti. Çok umutsuzdu. Onu en çok korkutan Emma'nın derin bir üzüntü ve düşkünlük içinde görünmesiydi. Bir şey söylemiyor, bir şey anlamıyor, hatta hiçbir ıstırabı yokmuş gibi görünüyordu.

Sanki vücudu da, ruhu da uzun bir didinmeden sonra baş başa kalmış dinleniyorlardı.

Ekim'in ortalarına doğru, arkasına yastıklar konarak yatağında oturabilmesi mümkün oldu. İlk defa olarak reçelli ekmeğini yerken Charles sevincinden ağladı. Hasta, yavaş yavaş eski haline dönüyor ve öğleden sonra birkaç saat yatağına girmediği oluyordu. Bir gün kendini daha iyi bulduğu için Charles onu koluna takarak bahçede şöyle bir gezdirmeyi denedi. Bahçenin yolları ölü yaprakların altında kaybolmuştu. Emma halsiz haliyle terliklerini sürüyerek adım adım ilerliyor ve omuzu ile Charles'a yüklenerek durup durup gülümsüyordu.

Bu halde bahçenin diğer tarafındaki, taraçanın yanına kadar gittiler. Emma ağır ağır doğruldu. Daha iyi görebilmek için elini gözlerinin üstüne getirdi. Uzağa, çok uzaklara bakıyordu. Fakat uzaklarda görünecek bir şey, tepelerde yanan ve tüten büyük ot yığınlarından başka bir şey yoktu.

Charles:

— Yorulacaksın, canım! diyerek onu yavaşça çekip çardağın altına götürdü.

— Biraz otur, dinlen biraz!

Emma zayıf bir sesle itiraz etti:

— Hayır, hayır! Oraya değil! Oraya oturmam! diyordu.

Başı döndü ve o akşamdan sonra hastalığı daha karışık belirtilerle gerçekten anlaşılmaz bir duruma girerek kötüleşti. Şimdi kalbi ağrıyor, biraz sonra göğsünden, daha sonra beyninden, nihayet her tarafından şikâyet ediyordu. Kusmalarına bakarak Charles bir kanserin ilk belirtisini görür gibi oldu. Zavallı adamcağız üstelik para bakımından da sıkıntı içindeydi.

X

Her şey bir yana, M. Homais'e eczanesinden alınan bunca ilacın karşılığını neyle ödeyecekti! Hekim olduğu için bunların parasını vermeyebilirdi. Fakat ne de olsa minnet altında kalması onu sıkıyordu. Sonra ev masrafı, bilhassa aşçı kadın idare etmeye başladığından beri, korkunç bir hal almıştı. Alacaklı makbuzları evin içine yağmur gibi yağıyordu. Esnaf mırıldanıyor, hele M. Lheureux kendisini pek sıkıştırıyordu. Bu adam Emma'nın hastalığı ağırlaştığı bir sırada, fırsattan istifade, genç kadının ona ısmarladığı yolcu mantosunu, deriden çamaşır torbasını, bir yerine iki sandık ve daha birçok şeyler ilave ederek faturasının tutarını şişirmiş ve bu eşyayı eve getirmişti. Charles bunlara ihtiyacı olmadığını anlatmak istedi ise de Lheureux bütün bu şeyler için kendisine sipariş verildiğini ve geri alamayacağını küstahlıkla bildirdi. Zaten böyle bir şey iyileşme devresine girecek olan madamın üzülmesini sebep olurdu. Beyefendi elbette bu durumu göz önünde bulunduracaktı. Nihayet bun-

ları geri almaktan ve hakkından vazgeçmektense mahkemeye başvurmak mecburiyetinde bulunacağından dolayı çok üzgündü. O gittikten sonra Charles, gelen eşyanın geri gönderilmesini söyledi. Felicite bunu unuttu. Onun düşünecek başka şeyleri vardı. Bir daha da hatıra gelmedi. Lheureux gene geldi, ısrar etti ve kâh tehdit ederek, kâh kendini acındırarak öyle numaralar yaptı ki, sonunda Bovary altı ay vadeli bir senet imzalayarak işin içinden çıktı. Fakat senedi imzalar imzalamaz içine birdenbire cesurca bir fikir doğdu. M. Lheureux'den bin franklık bir borç alacaktı. Bunun bir yolu olup olmadığını çekinerek ondan sorarken faizi yüzde kaç olursa olsun, yalnız süresinin bir sene olacağını da ilave etti.

Lheureux kafasını eğerek çıktı. Dükkânına koşarak parayı getirdi ve hemen ikinci bir senet imzalattırdı. Bu senetle Bovary gelecek eylülün birinci günü Lheureux'ye bin yetmiş frank vereceğini bildiriyordu. Daha önce imzalanan senetteki yüz seksen frankla beraber borcun hepsi bin iki yüz elli frangı buluyordu. Yüzde altı faizden, dörtte bir komisyondan, en aşağı üçte bir de sattığı eşya bedelinden olmak üzere bu iş, on iki ayda M. Lheureux'ye yüz otuz frank faiz bırakacak demekti. Bundan başka Lheureux işin burada da kalmayacağını, vadesi gelen senetlerin kurtarılamayarak yenileceğini ve sevgili altınlarının bir zengin evinde beslenir gibi, hekimin evinde şişip tombullaşarak kesenin dibini delecek derece ağırlaştıktan sonra kendisine geleceğini kuvvetle tahmin ediyordu.

Zaten hangi işe girişse başarılı oluyordu. Neufchatel hastanesinin elma şarabı garantörüydü. M. Guillaumin ona Grümenil kömür madenleri hisse senetlerini vaat ediyordu. Ayrıca o, Arköy ile Rouen arasında yeni bir yolcu arabası işletmeyi düşünüyordu. Bu olursa şüphesiz Liondor'un o kaba saba yük arabası, taşıyacak yolcu bulamayacak; daha

ucuz, daha hızlı olan ve daha fazla eşya alan kendi arabası ile git gide bütün Yonville ticaretini avucunun içine alacaktı.

Charles bu kadar parayı gelecek sene nasıl ödeyebileceğini arasıra düşünüyordu. Bunun için babasına baş vurmak veya bir şey satmak gibi çözümler üretiyordu. Fakat biliyordu ki babasının bu gibi isteklere karşı kulakları tıkalıdır. Kendisinin ise satılacak hiçbir şeyi yoktu. O zaman yüreğine sıkıntılar basıyor ve pek tatsız olan bu düşünceleri kendisinden uzaklaştırmaya çalışıyordu. Hatta bu sebeple Emma'yı unuttuğu için kendine lanet ediyor ve bütün ilgisinin karısına yönelmesi gerekirken başka şeylere zihin yormayı onun hakkını yemek suçu sayıyordu.

O sene kış çok sert geçti. Madamın iyileşmesi uzun sürdü. Hava güzel olduğu zaman, içine gömülü olduğu koltuğunu pencerenin yanına getiriyorlardı. Meydana bakan pencerenin, çünkü o artık bahçeden soğumuştu. Bahçe tarafındaki pencerenin panjuru hep kapalı dururdu. Atın da satılmasını istedi. Önceden sevdiği şeyler şimdi ona hoş görünmüyordu. Şimdi kendine bakmaktan başka hiçbir düşüncesi yoktu. Yatağında kahvaltısını yapar; ıhlamurunu istemek ve biraz çene çalmak için çıngırağı çalar, hizmetçi kadını çağırırdı. Çarşının damlarını örten kar, odanın içinde beyaz yansımalar yapar, sonra kar yağmura çevirirdi. Ve Emma her gün şaşmayan bir düzen içinde tekrarlanan ufak tefek olayları, pek de ilgilenmediği halde, bir çeşit endişe ile beklerdi. Bunların en büyüğü akşamları kırlangıcın gelmesiydi. O zaman hancı bağırır, başka sesler ona cevap verirken arabanın üstündeki sandıkları alan Hippolyte'in feneri karanlıkta bir yıldız gibi parlardı. Öğleye doğru Charles gelir, sonra gene giderdi. Emma et suyundan ibaret akşam kahvaltısını alır ve akşam saat beşe doğru, tahta ayakkabılarını yaya kaldırımına, okuldan gelen çocuklar ellerindeki

cetvelleri birer birer dükkânların alçak saçaklarına vurup geçerlerdi.

İşte bu saatte M. Bournisien kendisini ziyaret ederdi. Gelir, Emma'nın hatırını sorar, ona haberleri getirir ve hoşa gidecek ufak eğlenceler arasında ona dini nasihatlerde bulunurdu. Rahibin yalnız cüppesini görmek Emma'ya kuvvet ve şifa vermeye yeterliydi.

Hastalığının ağırlaştığı bir gün Emma artık öleceğini sandı ve günah çıkarmak istedi. Odasında bu âyin için hazırlıklar yapıldı: İçi şurup şişeleri ile dolu bir konsol, mihrap olarak bir tarafa kondu ve Felicite yerlere yıldız çiçekleri serpti. Bunlar yapılırken Emma kendisini bütün acılarından, bütün duygu ve düşüncelerinden kurtaran kuvvetli bir yenilenme geçirdiğini anlıyordu. Vücudunda bir hafiflik duyuyor, sanki onda yeni bir hayat başlıyordu. Tanrı'ya doğru yükselen maddi varlığı onun ilahi aşkı içinde eriyor, buhurdan içinde yanan günlük nasıl duman halinde dağılıp kaybolursa kendisinin de bedeni öylece yok oluyordu. Yatağına okunmuş su serpildi. Papaz beyaz yassı ekmeği kutsal kabından çıkardı. O zaman Emma kendinden geçer gibi ilahi bir sevinç içinde Büyük Kurtarıcı'nın varlığını öpmek için dudaklarını uzattı. Yataklığının perdeleri, etrafında bulutlanarak, yavaşça şişiyor; konsolun üstünde yanan iki mumun ışığı ona göz kamaştıran birer nur gibi görünüyordu. O zaman başını gene yastığına bıraktı. Uzaklardan melek harplarının nağmelerini dinliyor ve lacivert gökyüzünün derinliklerinde, altın tahtına oturmuş Tanrı'yı, ellerinde yeşil hurma dalları tutan ermişler arasında, bütün haşmeti ile ışıldayarak, son nefesinde zavallı hasta vücudunu kucaklarına alıp götürecek alev kanatlı melekleri bir işareti ile yere indirmekte olduğunu görür gibi oluyordu.

Bu ışıltılı manzara, onun hafızasında hayali mümkün

olan güzel şeylerin en güzeli olarak, öyle yerleşti ki şimdi aynı heyecanı tekrar yaşamaya çalışıyor ve daha az ilgili olmakla beraber bu heyecan aynı derece derin bir tatlılıkla gene devam ediyordu. Gururun yorgunluğunu duyan ruhu artık Hıristiyanlığın hakikati içinde rahat nefes alıyor; aciz ve zayıf olmanın zevkini tadan Emma, kendisinde irade kuvvetinin yıkıldığını görüyor ve böylelikle Tanrı'nın iyiliğine geniş bir kapı açılışına hayran oluyordu. Demek oluyor ki, dünya saadetlerinin yerini tutacak, onlardan daha büyük, manevi zevkler ve bütün aşklara üstün, sürekli, sonsuz ve hep artabilen manevi bir aşk varmış! Şimdi arzularının gizli hayalleri arasında kendisine öyle bir lekesiz temizlik hali açılmış oldu ki, yeryüzünde dalgalanarak, göklere karışıyor ve kendisi o hale can atıyordu. Bunun üzerine ermişlerden olmak isteğine düştü. Tespihler satın aldı. Muskalar taşıdı. Odasında yatağının başında her akşam öpeceği, zümrüt kakmalı ve içinde mübarek şeyler bulunan, bir çekmecesi olmasını istiyordu.

Köy papazı, Emma'daki çok ileri giden bu dindarlığın hayra alamet olmadığını, sonunda işin sapıtmaya ve hatta aklını bozmaya varacağını tahmin etmekle beraber gene bu belirtileri hayranlıkla karşılıyordu. Fakat bu gibi konuların derinlerine gidemediği için Emma işin biraz aşırısına gitmeye başlayınca hemen Monsenyör kütüphanesi sahibi M. Bular'a bir mektup yazarak çok akıllı bir kadına göre yazılmış belli başlı eserlerden, kendisine göndermesini istedi. Kütüphaneci, zencilerin gözünü boyayacak şeyler göndermekten farksız bir kayıtsızlıkla o zaman dini kitaplar alışverişinde geçen ne varsa, karma karışık bir şekilde hepsini yükleyip gönderdi. Bunlar sorulu cevaplı birtakım el kitapları ve M. dö Mestrı tarzında yüksekten atan taşlamalarla destancı papazlar veya tövbekar olmuş yazar kadınlar tarafından uydurulmuş, pembe mukavva kaplı, üslubu oldukça tatlı ro-

manlardı. Aralarında mesela aklınızı başınıza alın veya M.dö tarafından yazılmış Mari'nin ayakları dibinde dünya adamı; Gençler için yazılmış Volter'in hataları... gibi eserler de vardı.

Madam Bovary henüz herhangi bir işe ciddi bir şekilde sarılmaya yetecek net bir kavrayışa sahip değildi. Zaten bu kitapları okumakta gereksiz bir acele de gösteriyordu. Birtakım dini hükümler onu sinirlendirdi. Dini tartışmalarda gösterilen ukalalık hoşuna gitmedi. Hiç bilmediği kişiler hakkında fazla kin ve şiddet gösterildiğini görüyordu. Din adamlarının yazdığı dine aykırı hikâyeler, bu adamların din haricindeki işlerde pek cahil ve dünyadan bihaber oldukları inancını kendisine vererek, ispatını aradığı gerçeklerde yavaş yavaş onu uzaklaştırdı. Bununla beraber gene de direndi. Böylelikle mesela okuduğu kitap elinden düştüğü zaman kendisini, ince bir ruhun kavrayabileceği, en ince bir Katolik romantizmine düşmüş zannederdi.

Rodolphe'un hatırasına gelince; Emma onu kalbinin derinliklerine indirmişti ve o hatıra orada, mahzeninin derinliklerinde sonsuz bir hükümdar mumyasından daha sakin ve daha muhteşem bir halde duruyordu. Güzel kokularla ilaçlanan o büyük aşktan zerre zerre yükselip her yere nüfuz eden ve havaya lekesiz bir sevgi kokusu yayan bir derinleşmeleri vardı ki Emma işte o hava içinde yaşamak istiyordu. İbadet için gotik tahta üzerinde diz çökerken Tanrı'ya karşı, dudaklarını oynatarak dua edişindeki tatlılık, bir zamanlar sevgilisinin kucağında günahkar olurken kendinden geçerek ona söylediği sözlerdeki tatlılığın aynısıydı. Böylelikle kendi kendini imana davet edecekti. Fakat göklerden hiçbir zevk, hiçbir lezzet gelmiyordu. O zaman sonsuz bir yanılgıya düştüğünün belirsiz duygusu ile her tarafında bir kırıklık, ibadet tahtasından kalkardı. İçinden bu incelemeler derdi, ayrı bir durumun işaretidir. Ve sofu olma-

nın gururu içinde Emma, kendisini eski zamanların büyük kadınları ile karşılaştırırdı. Villyar'da gördüğü ve yüksek şerefine imrendiği bir portreyi hatırlamıştı. Levhadaki muhteşem kadın portresi eski zaman kadınlarından bir örnekti. Uzun elbisesinin göz alıcı eteklerini sürüyerek bütün asilliğiyle yürüyen o kibar kadınlar tenha odalara çekilerek, haça gerilmiş İsa'nın ayaklarına hayatın zehirlediği yaralı kalplerinin bütün gözyaşlarını dökerlerdi.

Emma kendini hayır işlerine verdi. Fakir çocuklara elbiseler dikiyor, loğusa kadınlara odun kömür gönderiyordu. Bir gün Charles geldiği vakit üç serseriyi mutfakta masanın başına geçmiş karın doyurmakla meşgul buldu.

Hastalığı sırasında, Charles küçük kızı Berthe'i sütninesine göndermişti. Emma onu getirtti ve okutmaya kalkıştı. Çocuk ne kadar ağlasa, o, gene sinirlenmezdi. Onda şimdi her şeyi hoş gören bir tevekkül, bütün dünyayı kaplayan bir affetme durumu vardı. Her ne üzerine olursa olsun sözleri ideal sözlerle doluydu. Çocuğun zırlamalarına sinirleneceği yerde:

— Karnının ağrısı geçti mi meleğim? diye sorardı.

Kaynanası Madam Bovary'nin bütün bunlara karşı bir diyeceği yoktu. Olsa olsa kendi çamaşırlarını yamayacağı yerde öksüz çocuklara elbise örmek konusunda gösterdiği titizliğe karşı olabilirdi. Fakat kendi evinde kocası ile didişmekten bıktığı için zavallı kadın bu evde rahat bir nefes alıyordu. Hatta her kutsal cuma günü kendine bir domuz sucuğu ısmarlamakta kusur etmeyen kocasının acı alaylarından kurtulmak için Paskalya'yı geçirinceye kadar orada kaldı.

Dürüst hükümleri ve ağırbaşlılığı ile kalbine biraz kuvvet veren kaynanasından başka Emma'nın hemen her gün gelen misafirleri vardı: Madam Langluva, Madam Karon,

Madam Dübröy, Madam Tuvache ve düzenli bir şekilde saat ikiden beşe kadar oturan değerli Madam Homais ki, komşusu hakkında söylenen dedikodulara hiçbir zaman inanmak istememiştir. Onun çocukları, küçük Homais'ler de ara sıra Emma'yı görmeye gelirler, Justin onlara arkadaşlık ederdi. O da çocuklarla beraber Emma'nın odasına çıkar ve hiç söz söylemeden orada kapının yanında ayakta dururdu. Hatta ara sıra Madam Bovary onu adam yerine koymayarak süslenmeye başlardı. İlk defasında genç kadın tarağını çıkarıp saçını açtığı zaman, siyah dalgalarıyla dizlerine kadar inen saçlarının güzelliği karşısında oğlan şaşaladı. Zavallı çocuk için bu manzara, ihtişamı karşısında ezildiğini duyduğu, yeni ve fevkalade bir dünyaya ani bir giriş gibi olmuştu.

Emma onun ürkek yakınlaşmalarının ve sessiz çekingenliğinin farkında değildi. Hiç aklına getirebilir miydi ki, kendisini bırakıp uzaklaşan aşk şimdi yanı başında, bu kaba işçi gömleğinin altında; güzelliğinin parıltılarına karşı açık duran, şu toy çocuğun kalbinde çarpmaktadır. Zaten genç kadın şimdi her şeyi öyle bir kayıtsızlık havasıyla sarıyor, herkese karşı yüksekten bakarken o kadar da sevimli oluyordu ki, ruhunda bencillik veya fedakarlıktan; kötülük veya erdemden hangisinin daha fazla yer tuttuğu anlaşılamazdı. Mesela bir akşam kendisinden izin almak için kekeleyerek bir bahane arayan hizmetçi kıza önce öfkelenmişken sonra birdenbire değişerek:

— Demek onu seviyorsun, öyle mi? dedi ve Felicite'nin cevabını beklemeden devam etti:

— Haydi, koş! Git, eğlenmene bak!

Bahar geldiği zaman kocasının itirazlarını dinlemeden bahçeyi baştan başa değiştirdi. Yine de Charles, ne şekilde olursa olsun, herhangi bir istek ve irade göstermesinden

memnun kaldı. Kadın iyileştikçe başka isteklerde gösteriyordu. Her şeyden önce sütnine Madam Rolet'yi evden uzaklaştırmanın yolunu buldu. Bu kadın bir yamyam kadar obur ve iştahlı olan kiracısı ile ve emzirdiği iki çocukla beraber evin mutfağını hemen her gün ziyaret etmeyi alışkanlık edinmişti. Sonra, Homais ailesinden yakasını sıyırır diye birer birer öteki misafirlerin de ayağını kesti. Hatta kiliseye de öyle eskisi gibi gitmiyordu. Bu kayıtsızlığını pek yerinde bulan eczacı ona dostça şöyle demişti:

— Doğrusu siz biraz fazla papaz sözü dinlemeye başlamıştınız.

M. Bournisien kiliseden çıktıktan sonra eskisi gibi gene her gün Emma'ya uğruyordu. O gün de uğradı. Artık içeri girmeyerek dışarıda oturmayı ve kendi tabiriyle korunun ortasında hava almayı tercih etti. Çardağa o, bu adı vermişti. Charles da bu saatte eve gelirdi. Hava sıcaktı, terliyorlardı. Madamın büsbütün iyileşmesi şerefine hep birlikle şampanya içmeye başladılar.

Binet de biraz daha aşağıda taraçanın duvarına karşı durmuş, nehirde ıstakoz gibi bir şeyler avlamakla meşguldü. Charles onu birlikte içmeye davet etti. Şampanya şişelerinin tıpalarını açmak hususunda onun mahareti vardı. Köyün öbür ucuna kadar uzanan hoşnut bir bakışla etrafına göz gezdirerek:

— Şişeyi, dedi, masanın üstüne iyice yerleştirmeli. Mantarın etrafını saran teller kesildikten sonra tıpayı, lokantalarda maden suyu şişelerini açtıkları gibi, yavaş yavaş itip oynatmalı. Fakat bu operasyon sırasında, şişedeki şampanya çoğu kez kabına sığmayarak, birdenbire yüzlerine fışkırırdı. O zaman rahip kapalı bir gülüşle alay ederek:

— Şarabın iyiliği insanın gözüne çarpıyor! diye bir şaka da yaptı.

Gerçekten rahip iyi bir adamdı. Hatta bir gün eczacı, madamın eğlenmesi ve meşhur tenor Lagardi'yi görmesi için Rouen tiyatrosuna götürmesini Charles'a tavsiye ettiği vakit rahip bundan hiç alınıp gücenmedi. Homais onun bu susuşu hayretle karşılayarak fikrini anlamak istedi. Papaz ahlak bakımından müziği edebiyata göre daha az tehlikeli bulduğunu söyledi.

Fakat eczacı edebiyatı savunmak isteyerek tiyatronun batıl inançları baltaladığını ve eğlence perdesi altında fazilet dersi verdiğini iddia etti. Ve Latince "Güldürerek ahlakı düzeltir" manasına gelen meşhur bir sözü tekrarlayarak:

— Castigat ridendo mores M. Bournisien! dedi; örneğin Volter'in birçok trajedisine bakın! Şurasına burasına özenle serpilmiş öyle filozofik düşünceleri vardır ki, halk için gerçek bir ahlak ve diplomasi dersleri yerini tutar.

Binet söze karışarak:

— Ben, dedi, bir zamanlar Paris Çapkını adında bir piyes görmüştüm. Oyunda yaşlı bir generalin karakteri adamakıllı iğnelenmiş, bir işçi kızını baştan çıkaran kibar bir aile çocuğu da şiddetle suçlanmıştı. Sonra o işçi kız...

Homais sözüne devam etti:

— Kesinlikle, dedi, kötü eczacılık olduğu gibi kötü edebiyat da vardır. Fakat güzel sanatların en önemlisinin hepsini mahkum etmeyi ben Galile'nin hapsedildiği zamanlara yakışır dogmatik bir düşünce ve bir kabalık bulurum.

Papaz itiraz ederek:

— Ben de, dedi, çok iyi bilirim ki, iyi eserler ve iyi yazarlar vardır. Fakat hepsinden göz önünde bulundurmak gerekir ki, yalnız kadın erkek çeşitli kişilerin modern anlayışla süslü şen bir sahnede birleşmeleri, sonra o üstü kapalı kinayeli, günahkarlara yakışır sözler; o makyajlar, allıklar; o

ışık bolluğu o kadın gibi nazik erkek sesleri, bütün bu şeyler nihayet bir çapkınlık ruhu doğurabilir ve size namussuzca düşünceler, kirli eğilimler verebilir. Böyle olmasa bile bütün papazların fikri bu merkezdedir.

Rahip sesine ruhani bir ton vererek baş parmağı ile bir tutam enfiye ovalarken ilave etti:

— Kilise, tiyatroları mahkum etmişse haklı olarak etmiştir; onun bu emirlerine boyun eğmeliyiz.

Eczacı sordu:

— Kilise, komedyenleri neden aforoz etmiş! Çünkü bunlar vaktiyle dini ayinlere açıktan açığa rekabet etmişler. Kilisede hep bir ağızdan söylenen ilahiler arasında oyunlar oynanmış ve işe dinde inanılması şart; fakat anlaşılması zor bazı maskaralıklar da karıştırılmış. Çoğu zaman bu maskaralıklar edep ve terbiye kurallarını yaralayacak şekiller alırmış.

Papaz derin bir göğüs geçirmekle kaldı. Eczacı ise devam etti:

— Mesela; dedi, Tevrat'ta bilirsiniz, bazı ayrıntılar, imalı, iğneli, tahrik edici ve bütün manası ile açık ve şuh şeyler yok mudur!

M. Burnisiye'nin sinirli bir hareketi üzerine:

— Siz de bana katılırsınız ki bu, gençlerin eline verilecek bir kitap değildir ve Atali...

Rahibin sabrı tükenmişti:

— Fakat, dedi, Tevrat'ı tavsiye eden bizler değiliz, Protestanlardır.

— Kim olursa olsun! Benim şaştığım şudur ki, bu medeniyet çağında hala zihin bulanıklığını giderecek en zararsız ve ahlaki bir eğlencenin bile günah sayılmasında inat ediliyor, öyle değil mi doktor?

Köy hekimi gerek aynı fikirde olduğu halde kimsenin

kırılmasını istemediğinden, gerek bu hususta hiçbir fikri olmamasından, dalgın ve kayıtsız:

— Elbette, demekle yetindi. Konuşma bitmiş gibiydi ki eczacı son bir hamle daha yapmaktan kendini alamadı:

— Ben öyle papazlar bilirim ki, dedi, gidip dansözlerin bacaklarını görmek için zengin kıyafetine girerler.

— Daha neler! dedi rahip.

— Böyle bir sürü kişi tanırım.

Ve kelimeleri ayırarak Homais tekrar etti:

— Bir - sürü - kişi - tanırım.

Her şeyi işitmeyi göze alan rahip:

— Ne yapalım, dedi. Öylesi de oluyormuş, Allah cezalarını versin!

— Yemin ederim, o kadar çok ki!

Eczacı bunu yüksek sesle söylemişti. Rahip gözlerini açarak eczacıya öyle bir baktı ki adamcağız korktu. Ve daha yumuşak bir tonla:

— Söylemek istediğim, dedi, kalpleri dine çekmenin en iyi yolu tolerans, yani hoşgörüdür.

Rahip tekrar sandalyesine otururken:

— Çok haklısınız! Çok doğru! diyordu. Fakat iki dakikadan fazla oturmadı. O gittikten sonra M. Homais hekime dönerek:

— Adamın hakkından gelmek diye buna derler! Herifi nasıl kıvrandırdım, gördünüz ya! Nenize lazım, siz beni dinleyin! Madamı tiyatroya götürün! Allah cezalarını versin! Bu kargaları ömrünüzde bir kere olsun kudurtmuş olmak için götürün! Yerime birini bırakabilsem ben de sizinle beraber giderdim. Vakit kaybetmeyiniz. Lagardi sadece bir temsil verecek. Yüksek bir maaşla İngiltere'den kendisini is-

temişler. Dediklerine göre bu çok ünlü bir oyuncuymuş. Altın içinde yüzüyormuş. Yanında üç metresi ile aşçısını beraber götürüyor. Bütün bu büyük oyuncular hovarda adamlardır, mumu iki ucundan da yakarlar. Onlara heyecan verecek, hayallerini harekete geçirecek, utanmak bilmez bir hayat lazımdır. Fakat sonunda hastanede ölürler, çünkü gençliklerinde akılları başlarında değildir. Tasarruf yapmazlar. Hadi bakalım. Yemeğe oturacaksınız, iyi iştahlar dilerim. Yarın görüşürüz!

Bu tiyatro fikri Bovary'nin kafasında hemen olgunlaşıverdi. Çünkü hemen işi karısına açtı. Emma önce yorgunluğundan, rahatsızlığından ve masraf olacağından bahsederek reddettiyse de nasılsa Charles bu sefer çok üsteledi. Çünkü bu değişik eğlencenin karısı için pek yararlı olacağını düşünmüştü. İşin içinde bir engel de görmüyordu. Annesi onlara üç yüz frank göndermişti. Bu paraya artık bel bağlamıyordu. Her zamanki borçlar önemsizdi. M. Lheureux'ye verilen senetlerin süresinin bitmesine de daha vakit vardı. Bunu şimdiden düşünmeye gerek yoktu. Zaten karısının nazlanmasının da bir nezaket davranışı olduğunu düşündüğünden Charles ısrar ettikçe etti. Bir derecede ki baştan savma kabilinden Emma da kararını verdi. Ertesi gün saat sekizde kırlangıca yerleşmiş bulunuyorlardı.

Eczacının Yonville'de kalmasını gerektiren hiçbir sebep yoktu. Yinede o, kendisini bir yere kıpırdayamayacağını düşünürdü. Yolcuları uğurlarken:

— Hadi hoşçakalın, dedi. Yolunuz açık olsun! Mesut insanlar!

Sonra dört kıvrımlı mavi ipekten bir elbise giymiş olan Emma'ya dönerek:

— Sizi, dedi, bir aşk perisi gibi güzel buluyorum. Şimdi Ruan'ın yıldızı olacaksınız.

Araba Bovazin Meydanı'nda, Kızıl Haç Oteli'nin önünde durdu. Bu otel de, bütün illerde benzerleri görülen kasaba dışı misafirhanelerden biriydi. Ahırları büyük, yatak odaları ufak, gezici tüccar adamlarının pis arabaları altında çöplenen tavukları eksik olmayan avlularıyla, kışın rüzgârlı gecelerinde çatırdayan eski tahta balkonuyla eski bir yer, bir han ki dolar, boşalır, gürültüden durulmaz, yiyecekten geçilmez, konyak ve kahve lekeleri ile ziftli gibi kararmış masaları, sineklerin sararttığı kalın camları, şarap lekeleri ile mavileşen nemli peçeteleri, gene hep köy kokan, burjuva kıyafetine girmiş çiftlik uşaklarını hatırlatır; bunların yol üstünde bir kahveleri, kır tarafında da bir sebze bahçeleri vardır.

Charles hemen harekete geçti. Tiyatronun sahne önü ile galerilerini, salon ile localarını birbirine karıştırdı. Bilgi istedi, bir şey anlamadı. Kontrol memuruna baş vurdu, oradan yöneticiye gönderildi. Tekrar otele geldi. Çok durmadı büroya döndü. Bu suretle şehri, tiyatro ile bulvar arasında, boylu boyuna birkaç kere arşınladı.

Madam kendisine bir şapka, bir çift eldiven ve bir buket aldı. Oyun başlayacak, yetişemeyecekler diye çok telaş ediyordu. Ağızlarına bir şey atmaya vakit bulamadan kendilerini tiyatroya attılar. Kapılar daha açılmamıştı.

XI

Parmaklıklar arasına karşılıklı doluşmuş olan halk, duvara bitişik durup bekliyordu. Civar sokakların köşe başlarına yapıştırılmış kocaman ilanlar, biçimsiz harflerle; Lucie dö Lamermur.. Opera.. Lagardı... gibi isimleri göze çarpacak şekilde tekrar ediyordu. Hava güzeldi. Fakat sıcaktı. Kıvırcık saçların arasından ter sızıyor, çıkarılan bütün mendiller kızaran alınlarda sünger gibi ıslanıyor, ara sıra nehirden gelen ılık bir rüzgâr, kahve kapılarına konan keten tentelerin saçaklarını hafifçe kıpırdatıyordu. Bununla beraber biraz daha aşağıda iç yağı, deri ve zeytin yağı kokan soğuk bir hava ile serinlenenler vardı. Bu soğuk Şaret sokağında büyük fıçıların yuvarlandığı karanlık mağazalardan etrafa yayılırdı.

Emma bu halde bekleyerek gülünç olmamak için limana doğru şöyle bir tur yapmak istedi. Bovary aldığı biletleri kaybetmemek için pantolonun cebinde karnına yapıştırarak

sıkı sıkı elinde tutuyordu.

Dış kapıdan içeri girer girmez Emma'nın yüreği çarpmaya başladı. Kendisi birinci mevki merdiveninden çıkarken halkın sağda öbür koridordan hücum ettiğini görünce hoşlandı ve elinde olmayarak gülümsedi. Çuha kaplı büyük kapıları parmağı ile itmekten bir çocuk gibi zevk alıyordu. Dar geçitlerin tozlu kokusunu bol bir nefesle içine çekti. Ve nihayet locasına girip oturduğu vakit bir düşes tavrıyla belini içeri alarak doğruldu.

Tiyatro dolmaya başlamıştı. Ufak dürbünler kaplarından çıkarılıyor, aboneler uzaktan birbirlerini görerek selamlaşıyorlardı. Bu adamlar, alışverişteki üzüntülerini güzel sanatların yüksek heyecanı ile gidermekle beraber işlerini de hiç unutmayarak, fırsat buldukça, aralarında gene pamuktan 33 derece ispirtodan ve çivitten bahsediyorlardı. Onların arasında, sakin ve manasız, ihtiyar başları görülüyordu ki ağarmış saçları ve tenleri ile kurşun içinde solgunlaşmış gümüş madalyalara benziyorlardı. Güzel gençler, tavus kuşu gibi kabarıp salınarak, açık yeleklerinden pembe veya yeşil elma rengindeki kravatlarını göstererek parke de geziniyorlar; ve Madam Bovary onların, gergin sarı eldivenli avuçlarıyla, altın topuzlu bastonlarına yaslanmalarını, yukarıdan hayranlıkla seyrediyordu.

Bu sırada orkestranın mumları yandı. Tavanın meyilli yerindeki avizenin elmasvari pırıltılarından dökülen bir ışık yağmuru ile birden her yer aydınlandı. Sonra birbiri ardı sıra çalgıcılar girdiler. Önce bir müddet kemanların gıcırdaması, trampetlerin uğuldaması, flütlerle çığırtmaların cıvıldaması, uzun süren ahenksiz bir musiki meydana getirdi. Fakat sahneden gelen üç vuruşu, hızlı bir trampet sesi takip etti. Bakır aletler, aynı nota üzerinde birden harekete geçtiler ve perde yavaş yavaş kalkarak bir görüntü gösterdi.

Bu, bir ormanda dört yol ağzıydı. Solda bir meşenin gölgesine sığınmış bir çeşme vardı. Köylüler ve senyörler, omuzlarında bir çeşit İskoçya kaputu, hep bir arada, bir av türküsü söylüyorlardı. Derken bir av bekçisi geldi. Kollarını göğe kaldırarak bela okuyordu. Sonra bir başkası daha göründü. Onlar gittiler, avcılar da çekildiler.

Emma gençliğinde okuduğu kitapları hatırladı: "Bütün ruhu ile Walter Scott'u yaşıyordu. Sisler arasından kulağına İskoçya gaydalarının sesi geliyor ve bu ses fundalardan aksediyor sanıyordu. Zaten romanı hatırlaması opera güftesini anlamasına yardım ediyor, oyunun karışık örgüsünü cümle cümle takip ediyordu, fakat konunun kavranamayan ruhu, mızıkanın fırtınaları içinde kaybolup gidiyordu. Ve kendini melodilerin ninnisine bırakırken, kemanların yayları sanki, sinirlerinin üstünde geziniyormuş gibi, bütün vücudunda ürperme duyuyordu. Kostümleri, dekorları, şahısları; sahnede yürünürken sallanan, boyadan ağaçları, kadifeden hakim şapkaları, mantoları... Başka bir alemin atmosferinde imiş gibi ahenk içinde kımıldanan bütün bu hayaller alemini görecek gözü yoktu. Fakat genç bir kadın dinç bir at cambazına bir kese atarak ileri geldi. Sahnede yalnız kaldı ve o zaman bir akarsu şarıltısı veya kuş cıvıltısı gibi gelen bir mırıltı, bir flüt sesi duyuldu. Lucie sol majör üstünde iken ağır bir havaya başladı. Aşktan ağlıyor ve kanatlanmak istiyordu. Emma da, tıpkı onun gibi, hayattan kaçarak sıkı bir sarmaş dolaşla uçmak isterdi. Sahnede birden Edgar Lagar göründü. Yüzü soluktu. Ateşli ırkına bir ihtişam ve azamet veren bir solgunluk. Kuvvetli vücudu koyu renkli bir cepkenle sıkılmıştı. Kabzası işlemeli bir kama belinden sarkarak, yürüdükçe sol bacağına çarparken, o, beyaz dişlerini göstererek, etrafına baygın bakışlar gezdiriyordu. Dediklerine göre başlangıçta bir leh prensesi, onu bir akşam, Biyariç meydanında dubaları tamir ettiği esnada

şarkı söylerken işitmiş ve ona aşık olmuş. Varını yoğunu onun uğruna feda etmiş, öyle iken beriki başka kadınlara ilgi duyup prensesi bırakmış. Kalp işlerindeki şöhreti artmıştı.

Daha birinci perdede herkesi etkiledi. Lucie'yi kollarının arasında sıkıyor, sonra bırakıyor, tekrar geliyor ve ümitsiz görünüyor. Ara sıra öfkelenip ateş püskürüyor, sonra hıçkırık ve buselerle dolu çıplak boğazından sonsuz bir tatlılığın izleri ve yaslı iniltileri çıkıyordu.

Emma, locasının kumaşlarına tutunarak, onu iyi görmek için sahneye eğilirken, bir tapınağın gürültülü kalabalığı arasından yükselen kazazede feryatları gibi, kontrobasların yanı sıra sürüklenen hüzünlü şikâyetleri ile dolup taşıyor ve aşkının bütün sarhoşluklarını ve bütün ıztıraplarını tekrar yaşıyordu. Bu yüzden az daha ölmüyor muydu! Sahnedeki şarkıcının sesi ona kendi ruhundan kopan şeylerin bir geri tepmesi ve kendi hayatını büyüleyen hayalin yankısı gibi geliyordu. Fakat dünyada hiç kimse kendisini şu gördüğü sahne gibi derin bir aşk ile sevmemişti. Rodolphe, Edgar gibi, hiç ağlamıyordu. O mehtaplı son gecede birbirine "yarına, yarına" diyerek ayrılırken gözü yaşarmamıştı bile! Tiyatro alkıştan sarsılıyordu. Bazı nakaratlar tekrarlandı. İki sevdalı, mezarlarının çiçeklerinden, verilmiş yeminlerden, başlarını alıp gitmekten ve alınyazısından bahsederek son vedayı yaptıkları zaman Emma keskin bir çığlık kopardı ise de bu çığlık bereket versin mızıkanın son akordunun gürültüsüne karıştı. Bovary oyunun inceliğini anlayamadığından karısına sordu:

— Niçin bu bey kadıncağıza işkence ediyor?

— İşkence etmiyor, onu seviyor, sevgilisi!

— Öyle ama, niçin intikam alacağım diye ailesinin başı

üzerine yemin ediyor? Halbuki sahneye sonradan gelen öteki adam da: "Ben Lucie'yi seviyorum ve onun tarafından sevildiğimi de sanıyorum" diyor. Zaten o da kol kola babası ile çekilip gitti. O, onun babası değil mi, hani şapkasında bir horoz tüyü olan küçük çirkin adam!

Emma o kadar anlattığı halde, Zilber'in, efendisi Aston'a kötü oyunlar kurduğu andan itibaren Charles, Lucie'yi kandıracak olan sahte nişan yüzüğünü görünce bunu Edgar tarafından gönderilmiş bir aşk hatırası zannetti. Üstelik sözlerin anlaşılmasına mızıkanın mani olduğunu ileri sürerek, oyundan hiçbir şey anlamadığını itiraf ediyordu.

Emma:

— İster anla, ister anlama, sus! dedi.

Charles, karısının omzuna doğru eğilerek yalvardı:

— Anlamak istiyorum, o yüzden! Biliyorsun.

Emma öfkelendi:

— Sus, artık! Konuşma!

Lucie, giydiği atlas elbiseden daha solgun, başında portakal çiçeklerinden bir çelenk, yanındaki kadınlarının yarı yardımı ile sahnenin önüne geldi. Emma, gelin olduğu günü hatırlıyor ve buğday tarlaları arasındaki dar yoldan kiliseye gidişleri gözünün önüne geliyordu. Niye bu kadının yaptığı gibi zamanında kendisi de itiraz etmemiş, yalvarmamıştı? Tersine düşmekte olduğu bataktan habersiz, içinde bir sevinç bile vardı. Ah! Daha taze ve güzelken, evliliğin batağından ve günahının acı uyanışından önce, hayatını büyük ve metin bir kalbe emanet edebilseydi. O zaman erdem, sevgi, haz ve görev birbirine karışıp birleşir ve kendisi bu kadar yüksek bir saadeti bırakıp hiçbir vakit böyle aşağılara inmezdi. Fakat o mutluluk şüphesiz her arzunun karşısına dikilen bir yalandı. O şimdi, tiyatronun büyüterek gösterdi-

ği, bu sevdaların küçüklüğünü anlıyordu. Zihnini oradan ayırmaya çalıştı. Artık çektiklerinin bir örneği olan şu sahne hayatında, göz alıcı bir hayalden başka bir şey görmek istemiyordu. Hatta hiçe sayan bir acıma hissi ile için için gülümsemeye bile başlamıştı ki sahnenin arkasındaki kadife kapı perdesinin aralığında siyah paltolu bir adam göründü.

Büyük İspanyol şapkası, yaptığı bir hareketle önüne düştükten sonra derhal altı kişilik mızıka heyeti ile çalınan bir hava, müzik aletlerinin ve okuyucuların katılımıyla çalınıp okunmaya başladı. Edgar, ateş saçarak hepsinden pürüzsüz olan sesi ile hepsine üstün oluyordu. Aston ağır notalarla ona canice fikirler veriyor, Lucie gene acı ve keskin sızlanıyor, Artür da bir tarafta orta seslerde gezinmeler yapıyordu. Şefin tenor sesi bir org gibi homurdanırken onun sözlerini tekrar eden kadın sesleri koro halinde pek kibar bir ahenk oluşturuyordu. Hepsi aynı cephe üzerinde hareket ediyor ve hiddet, intikam, kıskançlık, dehşet, merhamet ve hayret yarı açık ağızlarından hep birden çıkıp yayılıyordu. Hakaret görmüş olan aşık, kılıcını kınından çekerek sallıyor, tenteneli yakalığı, göğsünün kalkıp inişine göre şiddetle silkinerek kıvrılırken, kendisi topukları şişkin yumuşak çizmelerindeki mahmuzlarını yerlere vurup şakırdatarak, geniş adımlarla sağa sola gidip geliyordu. Emma içinden; bu adamın diyordu, sönmez bir aşkı olacak ki coşkun bir sel gibi halkın üzerine böyle geniş ölçüde boşanıyor. Oyun hakkında onun zaten pek gevşek olan aleyhtarlığı rolün şiiri altında bütün bütün sönmüş ve cazibe adamın kendisine mal ederek onun hayatını hayal etmeye başlamıştı. O hayat ne şatafatlı, ne fevkalade, ne muhteşem olmalıydı! Talihi olsaydı o hayatı kendisi de sürebilirdi. Bu adamla tanışır ve sevişebilirdi! Onunla beraber Avrupa'nın bütün krallıklarında gezerken onun yorgunluklarına ve şereflerine ortak olacak, atılan çiçekleri toplayacak, kostümlerinin işlemelerini kendi

yapacak; sonra her akşam bir locanın köşesine kurularak, altın tel kafesli parmaklığın arkasından, onu doya doya görecek; yalnız kendisi için söyleyip, oynarken de yalnız kendisine bakacak olan bu ruhun coşkun duygularını kendi hesabına hayranlıkla toplayacaktı. Fakat o anda çıldıracak gibi oldu. Mutlaka şimdi o, kendisine bakıyordu. Hemen koşup kollarının arasına atılmak, İnsan şekline girmiş bir aşk halinde onun kuvvetli kollarına sığınmak ve ona şöyle haykırmak ihtiyacını duydu: "Al, götür beni, kaçır! Beraber kaçalım! Ben seninim, seninim! Bütün ateşimle ve bütün hayallerimle seninim!"

Perde indi.

Nefes kokularına hava gazı kokusu karışıyor ve yelpazelerin harekete getirdiği hava dalgaları atmosferi daha boğucu yapıyordu. Emma çıkmak istedi. Koridorlar çok kalabalıktı. Geçmek mümkün değildi. Nefesini tıkayan yürek çarpıntıları ile koltuğuna yığıldı. Charles bayılacak diye korkuyordu. Hemen bir limonata getirmek için büfeye koştu.

Zar zor gidebildi. Fakat elinde limonata bardağı, tekrar yerine gelmesi daha zor oldu. Çünkü itenler, kakanlar arasında limonatayı dökmeden getirmek mümkün olmuyordu. Hatta bu kakışmalar arasında bir aralık yarısından çoğu, kolları açık, Rouen'lı bir kadının omzuna döküldü. Kadın beline doğru soğuk bir şeyin indiğini duyunca tavus kuşu sesi ile bir cinayet olmuş gibi, avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı. Bir iplik fabrikası müdürü olan kocası Charles'ın bu sakarlığına fena halde kızdı. Kadıncağız mendili ile o güzelim kiraz rengi elbisesini silmeye çalışırken kocası ekşi ve sert bir suratla masraf, tazminat, zarar ve ziyan davası gibi sözler mırıldanıyordu. Nihayet güç bela Charles karısının yanına gelebildi. Soluk soluğa:

— Gelemeyeceğim diye ödüm kopuyordu. Bir bilsen, karıcığım. O kadar kalabalık ki! Ne kalabalık!

Sonra ekledi:

— Tahmin et, orada kime rastladım? M. Leon'u görmeyeyim mi? Sana saygılarını sunmaya gelecek.

— Leon mu?

— Evet, ta kendisi! Biraz sonra gelecek.

Sözünü henüz bitirmemişti ki Yonville'in eski noter yazıcısı locaya girdi.

Kibar bir adam teklifsizliği ile elini Emma'ya uzattı. Madam Bovary de şüphesiz daha kuvvetli bir iradenin çekimine uyarak elinde olmadan elini uzatmıştı. Bir ilkbahar akşamı yeşil yapraklara yağmur damlaları düşerken, pencereden bakarak ayakta vedalaştıkları günden beri o, bu çekimi duymamıştı. Fakat şimdi bunu delikanlıya yok saymak doğru olmayacaktı. Hafızasının bu uyuşukluğundan silkinmek için kendini zorlayarak acele bazı cümleler kekeledi:

— Ah, Merhaba! Ne garip! Siz ha?

Aşağıdan bir ses:

— Susalım! diye bağırdı.

Üçüncü perde başlıyordu.

— Demek şimdi siz Rouen'dasınız öyle mi?

— Evet!

Gene bir ses yükseldi:

— Dışarı çıkın! Dışarı!

Herkes dönmüş onlara bakıyordu. Sustular. Fakat o andan itibaren Emma artık oyuna dikkat etmez oldu. Sanki mızıkanın sesi daha az çıkıyormuş, sanki sahne gerilere gitmiş gibi bütün sahne kendinden uzaklaşmıştı. Şimdi o eczacının evindeki iskambil partilerini, sütninenin evine gezme-

ye gidişlerini, çardakta okunan kitapları, ocak başında baş başa geçen saatleri... Bütün o zavallı sevdayı, o kadar sakin, o kadar uzun, o kadar gizli, yumuşak olduğu halde yine de unuttuğu o zavallı aşkı hatırlıyordu. Şimdi onunla karşılaşmıştı. Nasıl bir olay zinciri onu hayatına karıştırıyordu? Leon, Emma'nın arkasında, omzunu locanın bölmesine dayamış duruyor burnundan soluk aldıkça saçlarına inen ılık nefesinden, Emma titriyordu. Bıyığının ucu yanağına değdi:

— Oyunu beğendiniz mi? diye sordu.

Emma omuzlarını kaldırarak umursamaz bir cevap verdi:

— Pek değil. Şöyle böyle!

Bunun üzerine Leon tiyatrodan çıkıp bir yerde dondurma yemelerini teklif etti. Bovary buna itiraz ederek:

— Gitmeyelim! Biraz daha kalalım! dedi. Kadının saçları açılmış. Trajik bir şey olacak galiba.

Fakat Emma delilik sahnesiyle hiç ilgilenmiyordu. Şarkıcının oyunu da ona fazla abartılı göründü. Onu candan dinleyen Charles'a dönerek:

— Ne kadar çok bağırıyor! dedi. Kocası, kendi zevkiyle karısının düşüncelerine olan saygısı arasında kalarak kaçamak bir cevap verdi:

— Evet, belki de, biraz öyle...

Sonra Leon Emma'ya bakıp sözü değiştirerek:

— Burası ne kadar da sıcak! dedi. Emma hemen onu onayladı. Bovary ona:

— Sıkıldın mı? diye sorunca.

— Evet, hem de çok. Hemen çıkalım, diyerek çıkmaya davrandı.

M. Leon, Emma'nın dantelli omuz atkısını nezaketle

onun omuzlarına kodu. Üçü beraber tiyatrodan çıkarak limanda bir kahvenin dışarısında ve açıkta oturdular. Önce Emma'nın hastalığı üzerine konuşuldu. Emma ikide bir Charles'ın sözünü keserek bu bahsin M. Leon'u sıkacağını söylüyordu. Leon da onlara Normandi ile Paris arasında çok farklı olan işlere alışmak için iki sene kadar sıkı bir çalışma hayatı geçirmek üzere Rouen'a gelmiş olduğunu anlattı. Sonra Berthe'in nasıl olduğunu sordu, Homais ailesini, Lefransuva anayı sordu. Ve kocanın yanında birbirlerine söyleyecek sözleri kalmadığından sustular.

Tiyatrodan çıkanlar alabildiğine ağızlarını açıp; Ah benim Lucie'ciğim, güzel melek! diye oyundaki sözleri mırıldanarak gidiyorlardı. O zaman Leon kendini müzik meraklısı göstermek için müzikten bahsetmeye başladı. Tamburini'yi, Rübini'yi, Persiyani'yi, Grizi'yi görmüştü; bunların yanında Lagardi çok tanınmış olmakla beraber hiç kalırdı. Charles bisküvisini ince ince dişlerken Emma:

— Aslında, dedi. Son perdede onun harika olduğunu söylüyorlar. Doğrusu, vaktinden önce çıktığımıza üzgünüm. Tam oyunun tadını almaya başlamıştım.

Yazıcı:

— Önemli değil, dedi, yakında bir oyun daha verecek.

Fakat Charles ertesi gün döneceklerini söyledi. Sonra karısına dönerek:

— İstiyorsan, sen kal, canım! dedi.

Delikanlı hiç beklemediği bu fırsattan umutlanarak ve manevrasını değiştirerek Lagardi'nin son perdedeki başarısını göklere çıkardı. Bu, çok yüksek ve muhteşem bir şeydi! Bunun üzerine Charles ısrar etti:

— Sen pazar günü dönersin. Bir şey fark etmez. Hadi, kararını ver! Ne kadar az olursa olsun, bu eğlencenin sağlı-

ğın için faydalı olacağını sanıyorsan, düşünmen gerekmez.

Bu sırada yanlarındaki masalar boşalıyordu. Garson usulca gelip yanlarında durdu. Charles, garsonun ne demek istediğini anlayarak kesesini çıkardı. Yazıcı onun kolundan tutarak alıkoyduğu gibi, hesaptan sonra masanın mermeri üzerinde iki gümüş para çınlatmayı da unutmadı. Bovary kesesi elinde mırıldanıyordu:

— Doğrusu, gücendim, niye zahmet ettiniz?

Öteki sevgi ve samimiyet dolu bir ses ile ne değeri var, demek istedi ve şapkasını alırken:

— Kararınızı verdiniz mi? dedi, yarın akşam saat altıda!

Charles yüksek sesle kendisinin daha fazla kalamayacağını, fakat Emma'nın kalmasına hiçbir engel bulunmadığını tekrarladı.

Emma garip bir gülümseme ile kekeleyerek:

— İyi ama, ben, bilmem ki...

— Tamam, canım! Düşünmek için daha vaktimiz var. Geceler öğüt getirir. Daha düşün, taşın!

Ve yolda beraber gelen Leon'a dönerek:

— Şimdi, dedi, siz bize yakınsınız. Ara sıra yemeğe bize geleceğinizi umabilir miyim?

Yazıcı zaten Yonville'de bir çalışma yapmak istediğini söyleyerek gelmekte kusur etmeyeceğini anlattı. Ve kilisenin saati gece on bir buçuğu çalarken bunlar da Sent-Herblan pasajının önünde ayrıldılar.

M. Leon hukuk tahsilini yaparken bazı malum evlere de uğramaktan geri kalmadı. Oradaki aşiftelere kendini beğendirerek iyi sükse yapıyor ve bu aşifteler onun halinde bir kibarlık buluyorlardı. Öğrenciler içinde hal ve tavrı en düzgün olanı oydu. Saçları ne çok uzun, ne de çok kısaydı. Üç aylık harçlığı olan parayı daha birinci ayda yiyip bitirmiyor

ve profesörlerine terbiye ve nezaketle davranıyordu. Çekingenliği kadar da vücudunun narin yapısı onu içki gibi şeylerin aşırısına gitmekten daima alıkoymuştu.

Odasında çalışırken veya Lüksenburg bahçesinde ıhlamurlanın altında oturduğu zaman ikide bir kitabı elinden düşer ve Emma'nın hatırasını düşünürdü. Fakat gittikçe onun bu duygusu zayıfladı. Genç kadına karşı hislerine sadık kalmakla beraber yavaş yavaş başka hırslar ve istekler üstün gelmeye başladı. Leon, Emma'dan bütün bütün umudunu kesmiyordu. Hayal aleminin yeşillikleri içinde asılı bir altın meyve gibi geleceğin bu şüpheli vaadi kalbinin derinliklerinde sallanıyordu.

Üç yıl süren bir aradan sonra onunla birden karşılaşınca aşkı depreşti. İçinden, artık onu ele geçirmek kararını vermek gerektiğini düşündü. Zaten buna engel olan pısırıklığı da, ne zamandan beri girişken arkadaşlarla düşüp kalkmasından, törpülenmiş bulunuyordu. Şimdi o, vernikli ayakkabılarla bulvarların asfaltına basmamış olanlara yüksekten bakarak onları hor görüyordu. Dantellere bürünmüş Parisli bir kadın yanında veya meşhur bir doktorun bekleme salonunda, yahut rütbeli, debdebeli ve arabalı büyük bir kimsenin huzurunda olsa, bu zavallı yazıcı şüphesiz bir çocuk gibi titrerdi. Fakat burada, Rouen'da bir köy hekiminin karısına karşı başarılı olacağından emin, kendinde bir serbestlik duyuyordu. Güven ve cesaret yerine göre değişir. Zeminde konuşulan dil başka dördüncü kattaki başkadır. Ve zengin kadının parası, şerefini koruyan birer zırh gibidir.

Ertesi akşam M. ve Madam Bovary'den ayrıldıktan sonra Leon uzaktan arkalarına düşmüş ve Kızıl Haç Oteli'ne girdiklerini görünce oradan sıvışarak bütün gece plan yapmakla uğraşmıştı.

Bunun üzerine ertesi gün akşam saat beşe doğru, sol-

gun, boğazında bir tıkanıklık, korkak adamların inatçı azmi ile otelin kapısına dayandı. M. Bovary'yi sordu. Hizmetçilerden biri onun otelde olmadığını söyleyince bunu hayırlı bir haber, bir uğur sayarak doğru yukarı çıktı.

Onun böyle çıkagelişi Madam Bovary'nin canını sıkmadı. O, tersine hangi otele gideceklerini haber vermediklerinden dolayı, özür diledi. Leon fırsattan istifade ederek manalı bir gülümseme ile:

— O! dedi, merak etmeyiniz; ben keşfettim.

— Nasıl?

Leon önce içinden doğan bir duygunun rehberliğine uyarak kendisinin bulduğunu ileri sürdü ise de Madam Bovary'nin dudak büküşünden saçmaladığını anlayarak hemen tamir için şehrin bütün otellerini dolaşıp sorduğunu söyledi ve ilave ederek:

— Demek siz, dedi, sonunda kalmaya karar verdiniz, öyle mi?

— Evet, öyle oldu. Fakat iyi etmedim, insanın bin meşguliyet içinde iken böyle pek yararı olmayan eğlencelere alışması doğru değil.

— Fakat bana kalırsa...

— Yok, affedersiniz. Siz erkekler bir kadın gibi düşünemezsiniz.

Fakat erkeklerin de kaygıları, meşguliyetleri vardır. Sohbet felsefi bazı konularla uzadı. Emma, dünya sevgilerinin süreksizliği ve kalbin yalnız kalmaya sonsuz mahkumluğu üzerine konuştu.

Delikanlı kendine bir önem vermek niyetiyle bir taklitçilikle şu hazin düşüncelerin kendi dertlerini de tazelediğini anlatmış olmak için tahsil hayatında boğulurcasına sıkıldığını söyledi. Mahkeme işleri onu sinirlendiriyor, başka

meslekler onu çekiyor ve annesi her mektubunda başının etini yemekten geri kalmıyordu. Leon söyledikçe heyecanlanıyor ve gittikçe artan bir sırdaşlık havası içinde ikisi de, dertlerinin asıl nereden geldiğini daha iyi belirtiyorlardı. Fakat düşüncelerini çıplak bir halde ortaya koymak zamanı gelince ikisi de duruyor ve bu fikre tercüman olacak bir ifade tarzı aramaya koyuluyorlardı. Emma başından başka bir sevda geçtiğini söylemediği gibi Leon da onu unutmuş olduğuna hiç değinmedi. İhtimal ki delikanlı karnaval zamanı balodan sonra işçi kılığına girmiş kadınlarla, lokantalardaki eğlenceli gece yemeklerini artık düşünmüyor ve şüphesiz genç kadın da sabahları sevgilisinin kolları arasına atılmak için otların arasında şatoya doğru koştuğunu hatırlamıyordu. Şehrin şamataları şimdi belirsiz bir halde kendilerine kadar ulaşıyor ve bulundukları oda onları daha sıkı, baş başa koklaştırmak için daralmış gibi görünüyordu. Emma, geceliği ile eski bir koltuğa oturmuş, başını koltuğun arkasına dayamıştı. Sarı duvar kâğıdı bu tabloya altın bir zemin oluşturmuş gibi açık başı, saçlarının ortasındaki beyaz çizgisiyle aynaya vurmuş, kulaklarının ucu, başını sıkan ipek sargıdan dışarı çıkmıştı. Birden kendine gelir gibi:

— Ah, affedersiniz, dedi, ne kadar düşüncesizim! Bu bitmez tükenmez sızlanmalarımla kim bilir ne kadar canınızı sıktım!

— Hayır! Hiç öyle değil! Tam tersine.

Emma, uçlarında bir damla yaş beliren, güzel gözlerini tavana dikerek:

— Bilseniz! dedi. Ben neler hayal ederdim!

— Ya ben! Oh! Ben de neler çektim! İkide bir çıkar giderim. İçimdeki derdi avutamadan rıhtımda gezer, dolaşır; halkın gürültüsü ile sersem olurdum. Caddede bir resim dükkânında, bir şiir ilahesinin resmi var; İtalya'da basılmış.

Omuzlarına dökülen saçlarında sevgi çiçekleri ile bir tüle bürünmüş aya bakıyor. Anlamadığım bir his beni hep oraya çekerdi. Saatlerce orada kaldığım olmuştur.

Sonra titrek bir sesle ilave etti:

— Biraz size benziyordu da!

Madam Bovary tutamayacağı bir gülümsemeyi göstermemek için başını çevirdi.

— İkide bir oturur size mektup yazar, sonra yırtardım.

Emma cevap vermiyordu. O devam etti:

— Bazen, bir tesadüfün bizi karşılaştıracağı içime doğardı. Sokakta size benzettiklerim olur, yüreğim hoplar. Hangi arabanın kapısında sizin atkınıza benzer bir şey görsem arkasından koşardım.

Emma hiç sözünü kesmeden, onu istediği kadar söylemekte serbest bırakmaya karar vermiş görünüyordu. Kollarını kavuşturup başını önüne eğerek saten terliklerinin fiyonguna bakıyor ve zaman zaman ayaklarının parmaklarını oynattığı, satenin küçük kımıldamalarından belli oluyordu

O sırada içini çekerek:

— En kötüsü, dedi. Benim gibi, hiç işe yaramayan bir hayatı sürükleyip gitmek oluyor, öyle değil mi? Eğer ızdıraplarımızın bir kimseye yararı dokunsa hiç olmazsa fedakarlığımızı düşünmekle teselli bulurduk.

Leon erdemi, görev hissini, sessiz fedakarlıkları övmeye başladı, kendisi de bir türlü tatmin edemediği inanılmaz bir fedakarlık isteği duymaktadır.

— Ben, dedi Emma, keşke bir hastanede hasta bakıcı; hemşire olsaydım! Benim için daha iyi olurdu.

— Heyhat! Biz erkekler için böyle görevler de yoktur. Ben kendi halime uygun hiç bir yerde, hiçbir iş göremiyo-

rum. Olsa olsa bu bir hekimlik olabilir belki...

Emma hafifçe omuzlarını kaldırarak geçirdiği büyük hastalığı anlatmak için onun sözünü kesti. Az kaldı ölecekti. Ne yazık! Şimdi artık böyle bir derdi yoktu.

Leon hemen mezar sakinliğini hasretini bildirdi. Hatta bir akşam vasiyetnamesini bile yazmış ve öldüğü vakit vücudunun, kefen yerine, sevdiğinin güzel bir hatırası olan, kadife kenarlı karyola örtüsüne sarılmasını da vasiyetnamesinin başına koymuştu. Çünkü o şimdi ikisinin de böyle tek vücut olmasını isteyecekti. Değil mi ki onlar geçmişte ki hayatlarının birbirine uygun olmasından şimdi tek ideale kavuşmuş oluyorlardı. Zaten söz, duygulardan geçen madenlerin uzaması gibi, daima hisleri uzatan bir madendir.

Fakat bu karyola örtüsü hikâyesi üzerine Emma sordu:

— Niçin böyle vasiyet ediyorsunuz?

— Niçin mi?

Düşünüyordu.

— Çünkü ben sizi çok sevdim!

Ve Leon en güç aşamayı bu sözle atlattığından dolayı kendini tebrik ederken göz ucu ile Emma'nın yüzünü inceliyordu.

Birden çıkan rüzgârla bulutlardan sıyrılan gökyüzü nasıl gülerse bu da öyle oldu. Deminden beri onları mahzun eden acı düşünceler, mavi gözlerinden sıyrıldı. Şen bir hava ile yüzü ışıldadı.

Leon cevap bekliyordu. Genç kadın cevabını verdi:

— Zaten ben sizin halinizden hep şüphelenirdim.

Bunun üzerine, zevklerini ve acılarını bir sözle özetledikten sonra, o geçmiş uzak hayatın kırıntılarını birbirine anlattılar. Leon o hayatın bütün inceliklerini hatırlıyordu. Filbaharlı taraçayı, Emma'nın giydiği elbiseleri, odasının

döşenişini, evinin kıyısını köşesini hiç unutmamıştı. Sordu:

— Ya o bizim zavallı frenk incirleri acaba ne oldular?

— Bu kış soğuktan dondular.

— Ah, bilseniz onları ne kadar düşündüm! İkide bir gözümün önüne gelir. Yaz sabahları, güneş sizin panjurlarınıza vurduğu zaman pencerede çıplak kollarınızın çiçekler arasında hareketini gözlerdim.

Emma elini uzatarak:

— Zavallı dostum! dedi.

Leon fırsattan istifade, hemen dudaklarını yapıştırdı. Kokusunu bol bol içine çektikten sonra:

— Siz, dedi, o zaman benim için bilmem nasıl anlaşılmaz bir kuvvetliydiniz ki bütün varlığıma etki ederdiniz. Mesela bir kere size gelmiştim. Fakat siz onu hatırlayamazsınız, değil mi?

— Belki hatırlarım; devam edin.

— Siz merdivenden aşağı inmiş, hemen dışarı çıkmak üzereydiniz. Hatta başınızda küçük mavi çiçekli bir şapka vardı. Ben müsaadenizi almadan, iradesiz, sizinle beraber çıkıp yürümeye başladım. Bu esnada her dakika münasebetsizliğimi daha iyi kavramakla beraber gene yanınızdan ayrılamıyordum. Ne tam manası ile size yoldaşlık ediyor, ne de sizi bırakıp gidebiliyordum. Siz bir dükkâna girdiniz. Ben dışarıda kaldım. Şimdi vitrinden bakıyor ve sizin eldivenlerinizi çıkarıp gişede para verdiğinizi görüyordum.

Oradan çıktınız. Madam Tuvache'a uğradınız. Kapı açıldı. Ve ben... Bu ahmak, yüzüme kapanan ağır kapının önünde, kala kaldım.

Madam Bovary onu dinledikçe yaşının bu kadar ilerlemiş olmasına hayret ediyordu. Yeniden sahneye çıkan bütün şeyler, hayatına bir uzunluk veriyor ve onu sonsuz bir

hissi hayal alemine sürükleyip götürüyor gibiydi. Zaman zaman gözlerini yarı kapayarak:

— Evet, doğru! Doğru! Hatırlıyorum! diyordu.

Ötede beride saatlerin akşam sekizi çaldığını duydular. Pansiyonlar, kiliseler ve büyük boş otellerle dolu olan Bovuaz semti çınlıyordu. Onlar artık konuşmuyorlardı. Fakat bakıştıkları vakit sabit gözbebeklerinden karşılıklı bir şey, bir ses dalgası dökülüyormuş gibi başlarının içinde bir uğultu hissediyorlardı. Eller birbirine kavuşmuş ve tatlı bir uyuşukluk içinde mazi ve geleceğin hatıraları ve hayalleri birbirine karışmıştı. Alacakaranlık, duvarlarda koyulaşırken Tur do Nesle (*) ait ve altında Fransızca ve İspanyolca olarak efsanesi yazılı bulunan dört kumaş sahne resminin kaba renkleri, o loşlukta yarı silik, hala parlıyor, pencerelerin bir köşesinden, sivri damların arasında, kara bir gök parçası görülüyordu.

Emma konsolun üstünde duran iki şamdanı yakmak için kalktı. Ondan sonra geldi, gene yerine oturdu.

Leon sordu:

— E... Sonra? Emma tekrar etti:

— E... Sonra?

Yazıcı yarı kalan konuşmayı yeniden nasıl bağlayacağını düşünürken, Emma şöyle bir şey söyledi:

— Şimdiye kadar hiç kimse bana böyle duygulardan bahsetmedi, niçin acaba?

Leon yüksek sesle, ideal tiplerin anlaşılması güç olduğunu, kendisi onu gördüğü anda sevdiğini ve şansı olup da daha önce tanışmış ve çözülmez bir bağla birbirlerine bağlanmış olsaydılar ne kadar mesut olacaklarını düşündükçe üzüntüye düştüğünü söyledi.

— Ben de bunu ara sıra düşünmemiş değildim.

Leon:

— Ne hayal! dedikten sonra birden ciddileşerek:

— Peki, dedi, tekrar başlamamızı engelleyen var mı?

— Hayır dostum olamaz. Ben yaşlandım. Siz de fazla gençsiniz, beni unutun! Sizi sevecekler bulunur. Siz de birini seversiniz.

— Sizi sevdiğim kadar olamaz!

— Ne kadar çocuksunuz! Hadi dostum, uslu olalım! Ben öyle istiyorum.

Sevişmelerinin mümkün olmayacağına ve eskiden olduğu gibi, kardeşçe bir dostluğun basit sınırları içinde kalmalarının uygun olacağına dair deliller gösterdi.

Acaba ağzından bu sözler ciddi olarak mı çıkıyordu? Bunu kendi de bilmiyordu. Zihni baştan çıkmanın cazibesi ve kendini müdafaa etmenin mecburiyeti arasında öyle bocalamıştı ki! Ve sevgi dolu bir bakışla delikanlıyı okşarken onun çekingen elleri titreyerek yaptığı ürkek okşamaları hafifçe reddediyordu,

Delikanlı bundan da cesareti kırılmış gibi:

— Ah, pardon! diyerek geri çekildi.

Rodolphe'un kollarını açarak üstüne gelmesindeki cesaretinden daha tehlikeli olan bu ürkekliği karşısında Emma garip ve anlaşılmaz bir korkuya düştü. Ömründe hiçbir adam ona bu kadar güzel görünmemişti. Duruşunda öyle temiz, öyle güzel bir saflık vardı ki! Önüne eğdiği ince uzun kirpikleri kıvrılmış, yanakları kızarmıştı. Taptaze derisinin böyle kızarıp ateşlenmesi mutlaka, kendisine karşı duyduğu arzudan ileri geliyordu. Ve Emma dudaklarını o yanaklara yapıştırmak için dayanılmaz bir istekle kıvranıyordu. O zaman saate bakar gibi konsola doğru eğilerek:

— Aman Tanrım, ne kadar geç olmuş. Lafa iyi dalmışız! dedi.

Delikanlı bu sözle söylenmek isteneni anladı ve şapkasını aldı. Emma devam etti:

— Öyle dalmışız ki tiyatroyu bile unuttum! Zavallı kocam beni özellikle bunun için bırakmıştı! Granpon sokağındaki M. Lormo karısı ile beni oraya götüreceklerdi.

Bu fırsatı da kaybetmiş oluyordu. Çünkü artık ertesi gün gidecekti.

— Gerçekten mi?

— Evet!

— Bununla beraber sizi tekrar görmeliyim. Size söyleyeceklerim var.

— Ne gibi?

— Bir şey, pek ciddi, pek önemli bir şey. Fakat hayır! Siz gitmeyeceksiniz, mümkün değil! Bilseniz... Beni dinleyin... Açık konuşalım. Siz beni anlamıyor musunuz? Halimden hiçbir şey sezmediniz mi?

— Ama beraber güzel konuşuyordunuz.

— Şakayı bırakın! Yeter, yeter! Acıyın, sizi bir kere daha göreyim. Bir kere olsun görüşelim, yalnız bir kerecik!

— Tamam!

Emma durdu. Sonra fikrini değiştirmiş gibi:

— Fakat burada olamaz!

— Nerede isterseniz.

— Eğer uygunsa...

Ne düşündüğü belliydi. Sonra kesin bir tonla:

— Yarın, dedi. Saat on birde büyük kilisede.

Leon iki elini yakalayarak:

— On birde oradayım, dedi. Emma ellerini kurtardı.

Şimdi ikisi de ayaktaydı. Delikanlı, Emma'nın arkasın-

dayken kadının başını önüne eğmesinden istifade ederek boynuna doğru uzandı ve ensesinden uzun uzun öptü.

Öpmeler çoğaldıkça Emma gevrek kahkahalarla ufak ufak gülerek:

— Siz delisiniz! Ne yapıyorsunuz canım! diyordu.

O zaman bunu istediğini gözlerinde okumak için delikanlı Emma'nın omuzu üzerinden başını uzattı. O gözler buz gibi soğuk bir ihtişam ile üstüne indiler.

Leon üç adım geri çekildi. Çıkacaktı. Kapının eşiğinde durdu. Titrek bir sesle fısıldadı:

— Yarın!

Emma bir baş işaretiyle cevap verdi ve bir kuş gibi yan odaya kaçtı.

Gece yazıcıya uzun bir mektup yazdı. Bu mektupta randevu için verdiği sözü geri aldığını, her şeyin artık bitmiş olduğunu, bir daha karşılaşmamanın iki taraf için de daha iyi olacağını bildirdi. Fakat mektubu kapadıktan sonra ne yapacağını şaşırdı. Çünkü Leon'un adresini bilmiyordu.

— Nasıl olsa gelecek, değil mi? Kendim veririm, dedi. Ertesi gün Leon penceresini açmış, balkonda şarkı söyleyerek ayakkabılarını kendi boyuyor ve üst üste cila sürerek ayna gibi parlatıyordu. Beyaz bir pantolon, ince ipek çoraplar ve siyah bir elbise giydi. Koku namına nesi varsa mendiline döktü. Saçları bozulmuştu. Doğal bir biçim vererek onları kıvırdı. Karşıdaki berberin hala dokuzu gösteren guguklu saatine bakarak:

— Daha çok erken, dedi.

Eski bir moda gazetesini okumaya başladı. Dışarı çıktı. Bir sigara yaktı. Üç sokağı geçti. Artık vakit gelmiştir, diyerek yavaş yavaş Notrudam'ın avlusuna doğru yollandı.

Güzel bir yaz günüydü. Kuyumcu dükkânlarındaki gü-

müş takımlar parlıyor ve büyük kiliseye yandan gelen ışık, boz taşların büküm yerlerinde yansımalar, hareler yapıyordu. Sürü ile kuşlar mavi gökte ve küçük çan kulelerinin etrafında kasırgaya tutulmuş gibi dönüyorlardı. Bin bir sesle çınlayan meydandan çiçek kokuları geliyor, yolları kuşatan gülleri, yasemenleri, karanfilleri ve nergisleri - çeşitli uzaklıklarda ayrılmış - nemli yeşillikler, kedi otu ve kırmızı fare kulağı gibi çiçekler görülüyordu. Ortada bir şadırvan çağlıyor ve büyük tente şemsiyeler altında yığılı tatlı kavun piramitleri arasında satıcılar menekşe demetlerini kâğıtlara sararak külah yapıyorlardı.

Delikanlı bunlardan bir demetini aldı. Ömründe ilk defa olarak bir kadın için çiçeğe para veriyordu. Bunu koklarken gururundan göğsü kabardı. Başkasına hediye etmek için aldığı bu buket sanki dönüp kendisine sunulmuş gibi bir hisse kapıldı.

Bu esnada görülmekten korktuğu için acele kiliseye girdi. Kilisenin muhafızı o zaman tapınağın sol kapısı eşiğinde "Manyan Dans Ederken" tablosunun altında duruyordu. Elinde asa, belinde kılıç, başında sorguç, bir kardinalden daha asil, Leon'a doğru yürüdü. Ve din adamlarını çocuklara seslenirken aldıkları sokulgan ve cana yakın bir tavır ile gülümseyerek:

— Mutlaka beyefendi buralı değil! Acaba kiliseyi gezip görmek ister mi? dedi.

Leon kısaca:

— Hayır! diyerek yandaki sıraların arasında dolaştı. Sonra gelip ortada bakındı. Emma gelmiyordu. İlahicilerin yerine kadar çıktı.

Kilisenin ön kısmı, kubbe dilimlerinin başlangıcı, parça parça büyük camlı pencere ile beraber, okunmuş su dolu kapların içinde ayna gibi görünüyordu. Fakat yağlı boya re-

simlerin akisleri, mermerin kenarında kıvrılarak alaca bir kilim gibi taş döşemelerde uzaklara kadar devam ediyordu. Dışarının ışığı, üç parça halinde, kilisenin üç büyük açık kapısından içeri uzanıyor, ara sıra dipte bir elbise bekçisi, mihrabın önünden geçerken, acele işi olan sofulara özgü bir hareketle, diz çöküyordu. Kristal avizeler kımıldamadan asılı duruyorlardı. İlahicilere ait yerde gümüş bir şamdan içinde mum yanarken mihraplı yan dairelerden ve kilisenin loş köşelerinden yanık ahlar yükselerek, düşen bir kafesin sesi ile beraber, mabedin ulu kubbelerinde yankılar yapıyordu.

Ağır başlı adımlarla duvarların dibinden yürüyordu. Hiçbir zaman hayat kendisine bu kadar güzel görünmemişti. Şimdi o gelecekti. Kibar, heyecanlı, peşi sıra takılan gözleri gözetleyerek, volanlı elbisesi, altın tek gözlüğü ve narin ayakkabılarıyla; delikanlının ömründe henüz tadını almadığı bir zarafet içinde ve yıkılmak üzere olan bir erdemin tarif edilemez çekiciliğiyle gelecekti. Koca kilise muazzam özel bir kadın odası gibi onu kabule hazırlanıyor; kubbeler, loşlukta onun aşkına ait itirafları işitmek için eğiliyor; pencereler, onun yüzünü aydınlatmak için ışık veriyordu. Buhurdanlar, öd ağaçlarının kokulu dumanları arasında, bir melek gibi görünsün diye yanacaktı.

Bununla beraber o, hala gelmiyordu. Bir sandalyeye oturdu ve gözleri mavi bir tabloya ilişti; balık sepetlerini taşıyan balıkçıları gösteren bir tablo. Uzun uzun, dikkatle resme baktı. Ceketlerinin iliklerini, balıkların pullarını sayıyordu. Fakat böyle sayarken aklı fikri serseri bir yolculukla Emma'nın etrafında dolaşıyor, onu arıyordu.

Kilise bekçisi bir tarafta durmuş, katedrali tek başına seyre dalan bu adama içerliyor, onun bu hareketini yabancı buluyor, bir bakıma kendi hakkına veya kutsal şeylere bir tecavüzde bulunuyormuş gibi geliyordu.

Fakat işte kilisenin mermer döşemesi üzerinde bir ipek hışırtısı duyuldu. Bir şapkanın kenarı, siyah bir pelerin göründü. Ta kendisi! Gelen o idi. Leon kalktı ve acele onu karşılamaya gitti.

Emma'nın yüzü solgundu. Acele yürüyordu. Bir kâğıt uzatarak:

— Şunu okuyunuz!

Derken gene o anda elini hızla çekerek:

— Hayır, hayır, dursun! dedi ve Hazreti Meryem'in mihrabına giderek bir sandalyenin önünde diz çöküp dua etmeye başladı.

Delikanlı, Emma'nın bu sofuluğuna önce kızdı. Sonra onun böyle randevu verdiği yerde, Endülüslü bir markiz gibi, kendini dua ve ibadete verdiğini seyretmek hoşuna gitti. Fakat çok geçmeden sıkılmaya başladı. Çünkü duanın arkası gelmiyordu.

Emma dua ediyordu. Daha doğrusu gökten kalbine ani bir ilham olacağını umarak dua etmek için kendini zorluyordu. Tanrı'ının yardımına sığınırken mihrapta duran kutlu sandığın ihtişamını gözünün önüne getiriyor, büyük saksılarda açan beyaz frenk menekşelerinin kokusunu içine çekerken kilisenin sessizliğini, kalbindeki fırtınayı artıran o derin sükutu dinliyordu.

Artık doğruldu. Gideceklerdi. Tam o sırada kilise bekçisi acele yaklaşarak:

— Mutlaka madam buralı değil! Acaba kiliseyi gezip görmek arzu eder mi?

Yazıcı yüksek sesle:

— Eee... İstemez dedik ya! diye cevap verdi.

Fakat Emma araya girerek:

— Niçin gezip görmeyelim? diyordu.

Çünkü sarsılan erdemi onu Hazreti Meryem'in tasvirine, heykellere, türbelere sıkı sıkı bağlamıştı.

Bunun, üzerine bekçi uygun bir şekilde hareket etmiş olmak için onları yeniden kapıya, meydana yakın bir yere kadar götürdü ve asasının ucu ile onlara, hiç bir yazısı olmayan kara taşlardan kocaman siyah bir daire göstererek kibirle:

— İşte, dedi. Anbruvaz çanının çevresi bu kadardır. Yirmi bin kilo ağırlığında bulunan bu çanın şüphesiz Avrupa'da bir eşi daha yoktur. Onu döken usta sevincinden kabına sığamayarak ölmüştür.

Leon fısıldadı:

— Hadi artık gidelim!

Adamcağız farkında olmayarak ilerledi. Hazreti Meryem'in mihrabına gelince, gösterişli bir hareketle kollarını açarak, bağını bahçesini gösteren taşralı bir çiftlik sahibinden daha mağrur:

— Şu kapak taşını görüyor musunuz? dedi, bunun altında Varen senyörü Piyer dö Breze ile Puvatu'nun büyük Mareşali Brisak ve 16 Temmuz 1465'de Montleri savaşında da ölen Normandi valisi yatmaktadır.

Leon dudaklarını ısırarak durduğu yerde tepiniyordu. Şu sağ tarafta, şaha kalkmış bir at üzerinde, zırhlar içinde gördüğünüz asilzade onun torunu Bröval senyörü Luvl Breze'dir. Ve sıra ile Molviriye kontu Montşove, kralın vekili Baron dö Moni, şövalye dö Lodr, sonra mezar taşında da yazılı olduğu üzere 23 Temmuz 1531'de bir Pazar ölen Normandi valisi. Ve daha aşağıda hemen mezara inmek üzere olan şu adam da aynı kişidir. Faniliğin bundan daha açık bir örneğini görmek mümkün değil, öyle değil mi?

Madam Bovary artık hiç sesini çıkarmadan, bir işarette bulunmadan dinliyordu.

Geveze rehber ise devam ederek:

— Onun yanı başında, dedi, şu diz çöküp ağladığını gördüğünüz kadın onun karısıdır. Kontes dö Breze, düşes dö Valantinua unvanlarını taşıyan bu kadının adı Diyan dö Puvatiye olup 1499'da doğmuş ve 1566'da ölmüştür. Sol tarafta kucağında bir çocuk taşıyan kadın ise bildiğiniz gibi kutlu bakire Meryem Ana'dır. Şimdi yüzünüzü bu tarafa çevirin. Gördüğünüz Anbuvaz mezarlarıdır. Onların ikisi de Rouen'da kardinal ve baş piskopos olmuşlardır. Öbür taraftaki, XII. Lui'nin bakanlarındandı. Kiliseye büyük bağışlar yapmıştır. Vasiyetnamesinde fukaraya 32 bin altın bıraktığı anlaşıldı.

Ve böyle hiç durmadan dinlenmeden onları dinleterek, gezileri öteberi altında kalmış bir mihraba kadar sürdü ve biraz ayıkladıktan sonra meydana bir taş kütlesi çıkardı. Bunun kötü yapılmış bir heykel olması akla gelebilirdi. Derin derin göğüs geçirerek:

— Bunu görüyor musunuz? dedi, bu zamanında İngiltere kralı ve Normandi dükü Aslan Yürekli Rişar'ın mezarını süslerdi. Onu bu hale getirenler Kalvinistlerdir, beyefendi. Hainliklerinden onu toprağa, piskopos efendimizin kürsüsü altına gömdüler. Şimdi buyurun Garguy levhalarını gözden geçirelim.

Fakat Leon acele cebinden bir gümüş para çıkarıp ona uzatırken Emma'yı da kolundan çekip yürüdü. Bekçi keşiş, bir yabancı için görülecek daha pek çok şeyler varken vakitsiz gösterileri şu cömertliğe şaşıp dona kaldı. Onun için hatırlatarak:

— Aman, beyefendi! Daha çatı kulesi var! Çan kulesinin tepesi!

— Teşekkürler!

— Ama bilmiyorsunuz! Tam dört yüz kırk ayak yüksekliğindedir. Mısırdaki büyük ehramdan sadece dokuz ayak

eksik. Baştan aşağı dökmeden olduğu gibi...

Leon kaçıyordu, çünkü hemen hemen iki saattir kilisenin içinde taş kesilen aşkı, nerde ise bir duman olup uçacak sanıyordu. Emma:

— Nereye gidiyoruz? diye sorarken o, hızlı adımlarla yürümeye devam etti.

Tam Madam Bovary parmaklarının ucunu okunmuş suya batırıyordu ki arkalarında bir asanın düzenli darbeleri arasında nefes nefese soluyarak birinin geldiğini duydular. Leon başını çevirdi:

— Beyefendi!

— Ne istiyorsun?

Bu gelen gene bekçiydi. Koltuğunun altında, düşürmemek için karnına yüklediği, yirmi kadar ciltsiz kitap vardı. Bunlar kilise hakkında yazılmış eserlerdi.

Leon kiliseden dışarı çıkarken:

— Aptal! diye homurdandı.

Avluda aylak aylak dolaşan bir çocuğa:

— Koş bana bir kapalı araba bul getir! diye emir verdi.

Çocuk kuş gibi uçarak Quatre-Vents sokağına daldı. O zaman Emma ve Leon karşı karşıya birkaç dakika yalnız ve biraz sıkıcı bir hava içinde kaldılar.

— Ah! Leon! Aslında.. Bilmem ki, nasıl etsem! Nazlanıyordu. Sonra birden ciddileşti:

— Fakat, bu çok uygunsuz bir şey! dedi.

Yazıcı:

— Neden uygunsuz olsun! Bu Paris'te her zaman olan bir şey.

Bu söz, kesin bir delil yerini aldığından Emma kararını verdi. Bununla beraber araba bir türlü gelemiyor, Leon da

Emma'nın tekrar kiliseye girmesinden korkuyordu. Nihayet araba göründü. Bekçi, kapının eşiğinde durmuş Diriliş'i, Mahkeme Günü'nü, Cennet'i, Davud'u ve cehennem alevleri içinde çırpınan asilerin resimlerini görün, diyordu. Son olarak onlara uzaktan bağırdı:

— Bari kuzey kapısından çıksaydınız!

Arabacı sordu:

— Nereye gideceksiniz bayım?

Leon, Emma'yı arabaya atarak:

— Fark etmez!

Cevabını verdi. Yerleştiler. Ağır tekerlekler dönmeye başladı. Araba Granpon sokağını indi. Arlar meydanından, Napolyon rıhtımından, Pon Nöf'den geçti. Piyer Korney'in heykeli önünde birdenbire durdu. İçerden gelen bir ses:

— Devam edin! emrini verince araba dört yol ağzından itibaren kendini aşağı vererek olanca hızı ile tren garına girdi. Arabanın içinden gelen aynı ses:

— Hayır, düz gidin! diye bağırdı.

Araba parmaklıktan çıktı ve nehir boyuna gelince iri gövdeli kara ağaçların arasından yavaş bir tırısla gitmeye başladı. Arabacı terleyen alnını silip meşin şapkasını da bacaklarının arasına aldıktan sonra arabayı nehrin sahilinde, çimenlere yakın, bahçe yolunun dışından sürdü.

Nehir boyunca çakıl döşeli yoldan gidiyordu. Sonra Adaların ötesinde Oysel sahilinde uzun uzun yol aldı.

Böyle giderken bir hamlede Katrımars, Sotvil, Granşose, Elböf sokaklarını geçerek üçüncü defa bitki bahçesi önünde durdu. İçeriden gelen ses bu sefer daha öfkeli:

— Yürüsenize! diye bağırdı.

Derhal harekete geçen araba Sensever, Kürandiye ve

Möl rıhtımlarından geçerek ikinci defa köprü ve tren meydanına vardıktan sonra hastane bahçesinin arkasına düştü. Orada siyahlar giyinmiş yaşlı kişiler, yemyeşil yer sarmaşıklarıyla örtülü bir bahçede gezinip güneşleniyorlardı. Ondan sonra araba Buvröy Bulvarı'na çıktı. Koşuvaz Bulvarı'nı geçti, daha sonra Devil kıyılarına kadar Monribude tepesini aştı.

Sonra geri döndü ve ondan sonra hiçbir yön ve istikamet düşünmeksizin rasgele önüne çıkan yolu tuttu. Onu Senpol'da, Leşkür'de, Gargan tepesinde, Maiadröri, Diyandöri sokaklarında Sernomen'de, Senviviyen'de, Senmolku'da, Sennikez'd, gümrüğün önünde, Truvapip ve Monümantal mezarlığında görenler oldu. Vakit vakit arabacı, oturduğu yerden, meyhanelere hasretle göz atıyor ve bu müşterileri durup dinlenmeden yürüten motorun ne olabileceğine aklı ermiyordu. Bazen ne olacak diye durur gibi olursa içeriden hemen hiddetli hiddetli bağırmalar geliyordu. O zaman şuraya buraya takılmasına aldırış etmeyerek, kaldırımın bozuk yerlerine bakmayarak; susuzluk, yorgunluk ve umutsuzluktan hemen ağlayacak bir hale gelerek, ter içinde kalan cılız hayvanlarını kıyasıya kamçılıyordu.

Limanda, kamyonlar ve büyük yağ fıçıları arasındaki insanlar, daha önce hiç görülmemiş olan bu olaya şaşıp kalıyorlardı. Gemi gibi yalpa vurarak ikide bir kendini gösteren, perdeleri inik ve bir mezardan daha kapalı bir araba!

Gün ortasında tenha kırlarda güneş tepeden inen kızgın telleri ile arabanın gümüş renginde eski fenerlerini yaldızlarken, küçük sarı keten perdelerin altından bir kere çıplak bir el çıkarak, yırtılmış bir mektubun parçalarını pencereden attı. Beyaz kelebekler gibi bu parçalar rüzgârla savrularak uzaklarda, çiçek açmış kırmızı yoncalara kondu.

En sonunda saat altıya doğru araba Bovuazen tarafla-

rında dar bir sokakta durdu. Arabadan inen peçeli bir kadın hiç arkasına bakmadan yürüyordu.

Otele geldiği zaman Madam Bovary posta arabasını yerinde bulamayınca şaşırdı. Hivert bir saate yakın bekledikten sonra nihayet kendisini almadan yola çıkmıştı.

Aslında o akşam yola çıkması için hiçbir mecburiyeti yoktu. Fakat hemen o akşam eve döneceğine bir kere söz vermiş bulunuyordu. Charles'ın kendisini beklemekte olduğunu da biliyordu. Kalbinde günahkar kadınların bir çoğuna özgü öyle kötü bir boyun eğiş hissediyordu ki bu gibiler için o his bir ceza olduğu kadar da bir bedeldir.

Çabucak eşyalarını topladı. Hesabını ödedi. Avludaki iki tekerlekli hafif arabalardan birini tuttu ve arabacıyı zorlayarak, bahşiş vaat ederek, her dakika saatin kaç olduğunu, kaç kilometre yol aldıklarını sorarak nihayet Kinkapua'nın ilk evlerine varmadan kırlangıca, yetişmeyi başardı.

Posta arabasında yerine oturur oturmaz gözlerini kapadı ve kendinden geçti. Tekrar açtığı vakit bayırın eteğinde bulunuyorlardı. Uzaktan nalbandın evinin önünde nöbet bekler gibi duran Felicite'yi tanıdı.

Hivert hayvanların gemini çekti. Ve hizmetçi kız topukları üzerinde yükselip boynunu uzatarak manalı bir tavırla:

— Madam, dedi, arabadan iner inmez M. Homais'ye gidin, vakit kaybetmeyin, acele edin.

Kasaba, her zamanki gibi sessizdi. Köşe başlarında, etrafa mis gibi kokular yayan yığın yığın satılık güller vardı. Çünkü o gün reçel günüydü. Yonville'de herkes o gün kışlık yiyeceğini hazırlamakla uğraşırdı. Fakat eczacının önü kalabalıktı. Herkes hayran hayran onun güllerini seyrediyordu. Eczane arkası imalathanesi, halkın ihtiyacını karşıladığı için elbette herkesi şahsi hevesleri kıyas olunamayacak bir mükemmeliyette olacaktı.

Emma içeri girdiğinde büyük koltuğun devrilmiş olduğunu gördü. Hatta feneri adını taşıyan dergi sayfaları, iki sütun arasına yerlere dökülmüştü. Aralık kapıyı itti. Mutfağın ortasında ayıklanmış frenk üzümleriyle dolu küpler, parça halinde şekerler, masa üstünde teraziler, ocaktaki tencerelerin arasında, küçüklü büyüklü bütün Homais ailesini gördü. Çenelerine kadar çıkan önlükleriyle, ellerinde çatallar, faaliyet içindeydiler. Justin ayakta başını önüne eğmiş duruyor ve eczacı bağırıyordu:

— Sana onu hırdavat odasında aramanı söyleyen oldu mu?

Emma söze karıştı:

— Niye bağırıyorsunuz? Ne oldu?

— Ne olacak! Reçel yapılıyor. Güzel reçeller kaynıyor; fakat fazla kaynadığı için taşacak diye korktum, başka bir tencere getir dedim. Bu tembel, bu avanak ise laboratuarımın duvarına asılı, hırdavat odası anahtarını almış! Orada arıyor.

Eczacının hırdavat odası dediği yer tavan arasında bir odaydı. Orada mesleği için lazım olan ilaç ve aletler bulunurdu. İkide bir kendisi orada yalnız olarak saatlerce kalır, etiketler yapıştırır, kapları birbirine boşaltır, ağızlarını bağlardı. Burasını o bir dükkânın bayağı bir deposu değil, bir tapınağın gerçek bir mihrabı sayardı. Orada kendi elinden çıkmış kaplar, macunlar, kremler, losyonlar, şuruplar, etrafa onun ününü yayacaklardı. Ondan başka hiç kimse oraya ayak atamazdı ve oraya karşı öyle bir saygısı vardı ki, süpürüp temizlemesini bile kendi yapar, başkasına bırakmazdı. Herkese açık olan eczane, ele güne karşı onun bir hava atma yeri ise, hırdavat odası dediği yer de bir köşeye çekilerek kendi kabuğu içinde bencil bir zevk ve lezzetle mesleğinin tadını çıkardığı bir yerdi. Bundan dolayı Justin'in avanaklı-

ğı ona saygısızlığın son derecesi gibi gelmişti. Bunun için önündeki frenk üzümlerinden daha kızıl bir öfke ile tekrar ediyordu:

— Üstelik hırdavat odasının anahtarı! Bu anahtarın kilitlediği yerde asitlerin ve alkali kostiklerin her çeşidi vardır! Ne arıyor! Yedek bir ufak tencere! Kapaklı bir kuşhane! Belki de ömrümde hiç muhtaç olmayacağım bir şey! Bizim güzel sanatımızın nazik işlerinde her şeyin bir önemi vardır! Elbette her şeyin önemi bir olamaz! Aralarındaki farkı anlamalı ve eczane terazisi ile kabak tartmaya kalkışmamalıdır. Bu adeta neşter ile tavuk kesmeye benzer. Veya bir mahkeme reisinin...

— Bu kadar sinirlenme! Biraz sakin ol!

Madam Homais'nin bu arabuluculuğu ve Atali'nin, babasını ceketinden çekerek:

— Baba! Baba! diye yalvarması işe yaramadı. Eczacı aynı sinirle bağırıyordu.

— Üstüme gelmeyin! Bu ne rezillik! Yemin ederim bakkal olmak bundan bin kere iyidir! Hiç durma git, ne varsa ayağının altına al! Kır, parçala! Sülükleri salıver! Hatmiyi yak! Pul şişelere turşu doldur!Sargıları kopar, at!

Emma karışmak istedi:

— Ama siz...

— Başına ne bela gelecekti, biliyor musun? Sol tarafta, köşede, üçüncü rafta ne gördün bakayım! Söyle, cevap ver! Ağzından bir laf çıksın!

Oğlan kekeledi:

— Fark etmedim! Bilmiyorum!

— Ha! Bilmiyorsun, öyle mi? Ama ben.. Ben biliyorum! Orada mavi bir cam şişe gördün, sarı balmumu ile mühürlü. Şişenin içinde beyaz bir toz var. Üstüne kendi elimle

"Tehlikelidir!" diye yazmışımdır. Sen onun içinde ne olduğunu biliyor musun? Arsenik! Yanındaki tencereyi alayım derken, sen az daha ona dokunacakmışsın koca sersem!

Madam Homais ellerini birleştirerek bağırdı:

— Arsenik mi! Aman Tanrım, az kalsın hepimiz birden zehirlenecekmişiz!

Ve çocuklar, karınlarında sancılar duymaya başlamış gibi feryada başladılar. Eczacı devam etti:

— Ya da belki hastalardan birinin zehirlenmesine sebep olurdun. Demek sen benim ceza mahkemesine gitmemi, canilerin, katillerin sırasına oturmamı istiyordun, öyle mi? Sonra da dar ağacına sürüklenmemi! Biliyorsun, ben böyle şeylere ne kadar dikkat ederim. İkide bir ne ağır sorumluluklar altında bulunduğumu düşündükçe beni bir korku alır. Çünkü hükümet sıkı sıkı takip ediyor ve bizi pençesi içinde tutan kanunun saçmalıkları tepemize asılmış hakiki bir Damokles (*) kılıcı durumundadır.

Emma artık neden oraya çağrıldığını sormayı aklından geçirmiyordu. Eczacı ise soluk almadan devam ederek:

— İşte, dedi, sen bu kadar iyilik bilirsin! Bir baba şefkatiyle sana gösterdiğim büyük iyiliklerin karşılığı bu mudur? Ben olmasaydım senin halin ne olacaktı? Ne yapacaktın? Sana kim bakıyor, kim yedirip içiriyor, kim giydiriyor, kim terbiye edip yetiştiriyor ve günün birinde namuslu bir adam sıfatıyla toplum hayatına karışabilmeni kim sağlıyor? Fakat böyle olabilmek için adam akıllı pişmek lazım. Eller nasırlanmalı, anlıyor musun?

Bir sürü Latince deyim söylüyordu! Çok heyecanlıydı, ve şüphesiz Çince ve Almanca bilseydi bu dillerden de sözler savuracaktı. Çünkü ruhun böyle krizlerinde insan, içinde ne varsa ayırt etmeden dışarı döker. Fırtınalı havalarda büyük denizler, kıyıdaki yosunlarından dipteki kumlara

varmaya kadar nesi varsa meydana atmaz mı!

Homais devam etti:

— Ben seni yanıma aldığıma bin kere pişman oluyorum! Şüphesiz vaktiyle içinde doğduğun sefil ve kötü hayattan kurtarmayarak seni çürümeye bıraksaydım daha iyi etmiş olurdum. Sen bir çoban olmaktan başka hiçbir işe yaramazsın. Bilgi namına bir şey edinmeye zerre kadar kabiliyetin yok. Manastırda ense yapan bir keşiş gibi rahatın yerinde, burada benim evimde yaşıyorsun. Fakat Emma, Madam Homais'ye dönerek:

— Ben galiba...

Demeye kalmadı, zavallı kadın sözünü keserek açıklamaya kalkıştı:

— Ah, kusura bakmayın. Size nasıl söyleyeceğim. Bir felaket oldu! Sözünü bitirmedi. Eczacı köpürüyordu:

— Hadi, yıkıl karşımdan, defol, çık dışarı, çabuk çek git!

Ve yakasından tutup kapı dışarı ederken oğlanın cebinden bir kitap düştü. Eczacı Justin'den daha atik davranarak kitabı aldı. Gözlerini açarak gözden geçirmeye başladı ve kelimeleri tane tane söyleyerek:

— O! dedi, evlilikte aşk. Harika! Çok güzel, mükemmel! Ayrıca resimli! O! Bu kadarı fazla!

Madam Homais görmek için uzandı.

— Hayır! Dokunma!

Çocuklar resimlere bakmak istediler. Eczacı şiddetle bağırdı:

— Hepiniz dışarı!

Önce geniş adımlarla bir müddet gidip geldi. Soluyarak, şişkin, inmeli gibi, kitabı elinde açık tutuyor, gözlerini devirerek sayfalarını süzüyordu. Sonra doğru çırağın önüne

gelerek, kollarını göğsüne kavuşturup dimdik durdu:

— Anlaşılıyor ki sende her türlü ahlaksızlık var, küçük sefil! Gözünü aç, bir uçurumun yamacındasın! Hiç düşünmedin mi ki bu rezil kitap günün birinde benim çocuklarımın eline geçer, kafalarına bir kıvılcım sokar. Atali'nin temizliğini soldurur, Napoleon'un ahlakını bozar! Çocuk ama, olgun bir adam gibi çocuk! Acaba okumadı mı? Hiç değilse bundan emin misin? Bunu bana inandırabilir misin?

Emma sabırsızlanarak:

— Galiba bana söyleyeceğiniz bir şey var.

— Haklısınız, madam. Kayınpederinizi kaybettik!

İki gün önce, Bovary'nin babası yemekten kalktıktan sonra gelen bir inme ile aniden ölmüştü. Emma'nın çok ileri hassasiyetini bildiği için Charles, bu korkunç haberi Emma'ya vermek rolünü M. Homais'den rica etmişti.

Bu yüzden eczacı sözlerini hazırlamış, düzenlemiş, süslemişti. Tedbir ve kapalı anlatımın, zarafet ve inceliğin bu bir şaheseri olacaktı! Fakat öfke her şeyi alt üst etmiş, hitabet sanatını eczacıya unutturmuştu.

Emma daha fazla bilgi almaktan vazgeçerek eczaneden çıktı. Çünkü M. Homais sövüp saymalarına yeniden başlamıştı. Fakat artık öfkesini almış gibi görünüyordu. Şimdi bir baba tavrı ile küskün mırıldanırken bir taraftan da Rum takkesi ile yelpazeleniyordu.

— Bu eserin tamamen aleyhinde değilim! Yazarı bir doktor olduğuna göre içinde bilinmesi sakıncalı olmayan ilmi tarafları da, elbet olacak. Ama hemen şimdi değil. Daha sonra, daha sonra! Biraz bekle! Hiç olmazsa büyümen tamamlansın, karakterin yerine otursun!

Emma kapıyı çaldığı vakit kendisini beklemekte olan Charles kollarını açarak onu karşıladı.

Sesinde hıçkırıklar:

— Ah! Sevgili karıcığım... diyerek onu öpmek için biraz eğildi.

Fakat dudakları dokunur dokunmaz Emma'nın aklına öteki geldi. Ve titreyerek yüzünü sildi. Bununla beraber:

— Evet, evet. Biliyorum! dedi.

Charles ona annesinden aldığı mektubu gösterdi ve bu mektup, duygulu yapmacıklara yanaşmayarak, sadece olayı anlatıyordu. Yalnız kocasının Dudvil'de, sokakta, bir gazinonun eşiğinde ölmesinden dolayı son dini muameleden mahrum kalmış olmasına üzülüyordu. Ondan önce eski subay arkadaşlarıyla kutlama yemeği yemişlerdi.

Emma mektubu geri verdi. Sonra yemekte adet yerini bulsun diye iştahsız göründü. Fakat kocası zorladığı için o da zorla yemeye başladı. O esnada Charles, iki büklüm, hareketsiz duruyordu. İkide bir başını kaldırır, karısına hüzün dolu gözlerle bakardı. Bir defasında içini çekerek:

— Onu bir kere daha görmek isterdim! dedi. Emma bir şey söylemiyordu. Fakat bir şey söylemek gerektiğini anladı ve sordu:

— Baban kaç yaşındaydı?

— Elli sekiz yaşında!

— O!

İşte hepsi bu kadar.

Bir çeyrek saat sonra Charles ilave etti:

— Ya zavallı annem? O şimdi ne olacak?

Emma, "Ben nerden bileyim?" demek isteyen bir hareket yaptı. Onun bu sessizliğini Charles fazla üzülmüş oluşuna veriyor ve kalbine dokunan bu üzüntüsünü artırmamak için bir şey söylememeye gayret ediyordu. Bununla beraber

kederini yenerek sordu:

— Dün iyi eğlendin mi?

— Evet.

Sofra toplandı, örtüsü kaldırıldı. Fakat Charles kalkmadı. Emma da öyle. Kocası ile böyle karşı karşıya oturması uzadıkça aralarında esen sıkı hava, yavaş yavaş kalbinin bütün yumuşaklığını giderdi. Şimdi kocası, ona sıska, zayıf, boş, özetle her türlü şeyden yoksun zavallı bir adam görünüyordu. Bundan nasıl kurtulmalı? Bu uzun gecenin bir sabahı olmayacak mıydı? Afyon gibi sersemletici bir şey ona uyuşukluk veriyordu.

Dışarıda tahtalara vuran kuru bir baston sesi duydular: Hippolyte madamın bavullarını getiriyordu. Topal ayağına yardımcı olan sopası ile bir kavis çizerek bin zahmetle eşyayı indirip yere koyarken, kınalı gür saçlarının dibinden fışkıran terlere bakarak Emma içinden:

— Felaketini unutmuş, hatırlamıyor bile, dedi.

Bovary cebinde bozukluk ararken sakat kalmasına sebep olduğu bu adamla karşılaşmanın kendisi için ne ağır bir yük olduğunu anlamıyor gibi görünüyordu. Şöminenin üstünde Leon'un Emma'ya verdiği menekşeler gözüne ilişti:

— O! Ne güzel çiçeklerin var!

Emma kayıtsız cevap verdi:

— Evet! Biraz önce şurada bir dilenci kızdan aldım!

Charles menekşeleri aldı ve ağlamaktan kıpkırmızı olan gözlerini demetin üstünde gezdirip serinledikten sonra, kokusunu hafifçe içine çekti. Uzatmasına meydan bırakmadan Emma çiçekleri kocasının elinden alarak götürdü, bir su bardağının içine koydu.

Ertesi gün Charles'ın annesi geldi. Ana oğul baş başa uzun süre ağlaştılar. Emma bazı işleri ve siparişleri bahane

ederek ortadan kayboldu.

Bir gün sonra yas tutma işlerini hep birlikte düşünmek gerekti. Dikiş kutularını ve ellerindeki işleri alarak nehir kenarındaki çardağa gittiler.

Charles babasını düşünüyordu. Ve o zamana kadar şöyle böyle sevdiğini zannettiği bu adama karşı kalbinde bu kadar derin bir yakınlık duymasına şaşıyordu. Annesi de kocasını düşünüyor ve geçmiş günlerin en kötüleri bile şimdi ona imrenilecek gibi geliyordu. Bu kadar uzun bir alışkanlığın verdiği acı, ona her şeyi, bütün başka acılıkları unutturuyor ve zaman zaman iğnesini işine batırırken koca bir damla yaş burnundan aşağı süzülerek bir müddet orada asılı duruyordu.

Emma ise kendi hesabına, kırk sekiz saat önce, öteki ile herkesten uzak, baş başa, hatta birbirini yeterli derecede görecek ışıktan bile mahrum olarak, tatlı bir sarhoşluk içinde nasıl vakit geçirdiklerini düşünüyor ve elinden uçup giden o tatlı günün hatırasını en ufak ayrıntılarına kadar canlandırmaya çalışıyordu. Fakat yanı başında bir kaynana ve bir koca bulunması onu sıkıyordu. Aşkının meyvelerini böyle toplarken, kendisini rahatsız edecek, hiçbir şey görmese ve hiçbir şey işitmese iyi olacaktı. Çünkü bu dış duyular karşısında ne yaparsa yapsın güzel hatıraları silinerek kendinden uzaklaşıyordu.

Şimdi parçaları etrafa yayılan bir elbisenin astarını dikmekle meşguldü. Kaynanası gözlerini kaldırmadan makasını işletiyor, Charles da çuha kenarlarından yapılmış terlikleri ve ropdöşambrı yerine kullandığı eski ceketi ile elleri belinde, ötekiler gibi sessiz duruyordu. Yanı başlarında Berthe, küçük beyaz önlüğü ile dolaşıyor ve küçük küreği ile bahçenin yollarını kazıyordu.

O sırada parmaklıktan içeri kumaşçı Lheureux'nün gir-

diğini gördüler. Bu acı olaydan dolayı bir şey yapıp yapamayacağını sormaya gelmişti. Emma gerek olmadığını söyledi ise de satıcı ısrar ederek:

— Görüşmek isterdim.

Sonra fısıldar gibi:

— Şu özel mesele yok mu? Biliyorsunuz, işte ona dair.

Charles kulaklarına kadar kızardı:

— Ha! Evet! Malum!

Derken bozularak, karısına döndü:

— Canım! dedi, sen şey yapabilir misin?

Emma ne demek istediğini anlamış gibi göründü. Çünkü hemen kalktı. Charles annesine dönerek:

— Önemli bir şey değil, dedi, ev hali, olabilir.

Annesinin azarından korkarak senet hikâyesini ondan sakladı. Yalnız kaldıkları zaman M. Lheureux oldukça açık bir ifade ile Emma'ya gelecek mirastan dolayı tebrik ile söze başlayarak dereden tepeden, meyve salkımlarından, mahsulden şöyle böyle, ne iyi ne kötü, ikisinin ortası giden kendi sağlığından bahsetti. Gerçekten bu adam ekmeğine sürecek bir parça tereyağı elde etmek için herkesin diline düşmekten çekinmez, beş yüz kişinin peşinde koşar, bin bir hakarete katlanırdı.

Emma, istediği kadar konuşmasına izin verdi. İki günden beri öyle müthiş canı sıkılıyordu ki!

— Sizi pek iyi buldum; artık tamamen iyileştiniz. Yemin ederim kocanızı da iyi gördüm. Zavallı adam! Aramızda biraz çekişme oldu ise de gene severim, iyi biridir.

Emma aralarında ne gibi çekişme olduğunu sordu. Çünkü Charles ona alacaklıların sıkıştırmalarından bahsetmemişti.

— Bildiğiniz şeyler canım! Sizin işleriniz, hevesleriniz; seyahat hazırlıklarınız falan.

Şapkasını gözlerinin hizasına indirmiş, elleri arkasında, sırıtarak, hafifçe ıslık çalarak, tahammül edilmez bir tarzda Emma'yı süzüyordu. Acaba bir şüphesi mi vardı? Genç kadın türlü türlü korkular içinde kaldı. O sırada Lheureux tekrar sözü aldı:

— Biz o zaman uzlaşmıştık. Ben kendisine yeni bir anlaşma teklifi yapmaya geldim.

Bu gelişi Bovary'nin imzaladığı senedi yenilemek içindi. Bununla beraber istediği şekilde hareket edebilirdi. Şimdi bir sürü sorunla karşılaştığı bir sırada üzülmeye gerek yoktu.

— Hatta, diyordu, bu işi bir başkasının, mesela sizin üzerinize devrederek kendisi işin içinden sıyrılsa daha iyi olur. Bir vekaletname ile bu iş kolayca biter. O zaman biz aramızda ufak işler yaparız.

Emma anlamıyordu. Herif sustu. Sonra sözü alış verişe dökerek bir şey almadıkça elinden kurtulamayacağını anlattı. Şimdi ince siyah bir yünlüden bir elbise gönderecekti. 12 metre yeterliydi.

— Giydiğiniz ev için pek iyi gider ama, ziyaretleriniz için başka yaptırmalısınız. Bunu içeri girer girmez fark ettim. Bende Amerikalı gözü vardır.

Yünlü elbiseyi göndermedi, kendi getirdi. Ölçmek için ayrıca geldi. Başka bahanelerle tekrar tekrar geldi. Her gelişinde daha sevimli olmaya çalışarak, daha işe yarar gibi görünerek, Homais'nin yapmış olacağı gibi, evin bir adamı sıfatını takınarak ve daima Emma'ya vekaletname için öğüt vermekten geri kalmayarak yaklaşmaya bakıyor, fakat senet meselesini hiç açmıyordu. Emma'nın da senet menet düşündüğü yoktu. Hastalığından yeni kurtulduğu sırada, Charles

ona bir şeyler anlatmıştı. Fakat ondan sonra kafasında öyle fırtınalar oldu ki, şimdi hiçbirini hatırlamıyordu. Zaten menfaat esasına dayanan bir konuşmadan o hep uzak kaldı. Kaynanası buna şaşıyor ve bir anlam veremiyordu. Nihayet karakterindeki bu değişikliği hastalığında edindiği dini duygulara bağladı.

Fakat o, köyüne gider gitmez, Emma kocasına doğru düşünceli, işleri kolaylaştıran yönünü göstermekte ve onu hayrete düşürmekte gecikmedi. Durumu incelemek, ipotekleri araştırmak, meselede bir artırma ile satış mı yoksa bir çıkış muamelesi mi olacağını anlamak gerekiyordu.

Emma bu esnada teknik terimler kullanıyor; ağzından düzen, düzgünlük, gelecek, basiret gibi büyük sözler çıkıyor ve durmadan miras işlerinin güçlüklerini, büyüterek anlatıyordu. Nihayet bir gün kocasına genel bir vekaletname örneği gösterdi: Bütün işlerini yönetmek ve sıraya koymak, her çeşit borç ilerini halletmek, bütün senetleri imza veya ciro etmek, her türlü işlemde bulunmak gibi yetkiyi bu vekaletname, bu kişiye veriyordu. Emma, Lheureux'den aldığı derslerden yararlanmıştı.

Charles bu kâğıdı kimden aldığını saflıkla sorduğu vakit:

— M. Guillaumin'den, cevabını aldı. Emma bu cevaba son derece soğukkanlılıkla şunu da ilave etti:

— Ona benim de pek güvenim yok. Biliyorsunuz, noterler öyle fena tanınmışlar ki. Başkalarına danışmalı.. Kime? Kime? Oh! Kimseyi de tanımıyoruz!

Charles zihninden araştırırken:

— Yalnız Leon... Bu işi mektuplaşarak halletmek zordu. O zaman Emma bu yolculuğa kendisinin katlanmasını bir çözüm olarak ileri sürdü.

Charles teşekkür ederek:

— Fakat sana zahmet alacak! dedi.

Emma ısrar etti. Aralarında bu bir nezaket yarışı gibi bir şey oldu. Sonunda Emma yapmacık bir inatla:

— Hayır, Hayır, hiç engel olma, ben giderim! dedi.

Charles alnından öperek minnettarlığını bildirdi.

— Sen ne kadar iyi bir kadınsın!

Ertesi gün Emma Rouen'a gitmek üzere kırlangıca bindi. M. Leon'a akıl danışacaktı. Orada üç gün kaldı.

XII

Gerçek bir balayı, zevkli ve mükemmel bir şekilde tam üç gün sürdü. Limanda Bulonya otelindeydiler ve panjurlar kapalı, kapılar kapalı, her sabah tazelenen çiçekler arasında, buzlu şerbetler içerek baş başa yaşıyorlardı.

Akşama doğru kapalı ve köşklü bir kayığa binerek akşam yemeğini bir odada yerlerdi. Tezgahlarda kalafatçıların, tokmaklarını vuruşlarla gemi kaburgalarına indirdikleri duyulur. Ağaçların arasından etrafa katran kokusu yayılırken suda parça parça yağlı daireler, güneşin ışıkları altında, nehirde yüzen bronz levhaları andırır.

Kayıkların üstüne sürtünen karaya halatların arasında gezinirlerdi.

Şehrin şamatası, araba tekerleklerinin gürültüsü, çarşıdan yükselen boğuk sesler, gemilerin güvertesindeki köpeklerin yaygarası yavaş yavaş uzaklaşırken onlar adalarına yaklaşırlardı.

Önce, kapısında balık ağları asılı alçak tavanlı bir meyhanede oturur, istrongilos balığı tavası ile krema ve kiraz yerlerdi. Sonra, bir tarafa çekilip kavakların altında otlara uzanıp sarmaş dolaş olurlar ve yüksek mutlulukları içinde onlara dünyanın en muhteşem yeri gibi gelen, bu küçük yuvada, iki Robenson gibi, sonsuza dek yaşamak arzusunu duyarlardı. Ağaçları, mavi gökyüzünü, yeşil çimenleri onlar ilk olarak görüyor değillerdi. Akan suyun şarıltısını ve ağaçların arasında esen rüzgârın hışırtısını ilk defa işitmiyorlardı. Fakat daha önce tabiat hiç yokmuş, yahut yeni güzelleşiyor ve değerleniyormuş gibi, ancak birbirinden doyasıya arzularını almaya başladıktan sonra bunlara karşı hayranlık duyar olmuşlardı.

Gece geri dönerlerdi. Kayık, adaların sahilini takip ederdi. Koyu gölgeler içine saklanarak sandalda hiç konuşmadan durur, kalplerinin çarpıntısını dinlerlerdi. Yassı ve köşeli küreklerin çırpıntısı, o ıssızlık içinde, bir metronomun düzenli vuruşlarını andırırken, arkasında sürüklediği köpüklü yumuşak dalgacıkların ardı arası kesilmezdi.

Bir keresinde ay çıktı. Bunu romantik ve şiirsel bularak ona ait cümleler bulmakta gecikmediler. Hatta Emma aşka gelerek şarkıya bile başladı:

"Bir akşam, hatırlıyor musun, dalgaların üstünde nasıl gidiyorduk..."

Zayıf ve ahenkli sesi dalgaların üstünde kayboluyor ve Leon'un, kulağı dibinde bir kuşun, kanat çırpma sesi gibi duyduğu bu hüzünlü nağmeleri, rüzgâr dalgaları alıp götürüyordu.

Emma, Leon'un karşısındaki bölmeye dayanmıştı. Açık bir pencere kanadından içeri giren ay ışığında, etekleri yelpaze gibi açılan siyah elbisesi, vücudunu biraz daha ince ve daha uzun gösteriyordu. Başını yukarı kaldırmış, ellerini bitiştirmiş, gözlerini gökyüzüne dikmişti. Ara sıra kayık sö-

ğütlerin gölgesine düştükçe o karanlıkta kalıyor, sonra ay ışığı ile aniden, bir hayal gibi meydana çıkıyordu.

Leon yerde, onun yanı başında otururken eline kırmızı bir ipek kurdele geçti. Kayıkçıya uzattı.

Kayıkçı alıp bir göz attıktan sonra:

— Belki, dedi, geçenlerde gezdirdiğim kadınlı erkekli guruptan düşmüştür. Kurabiyeleri, şampanyaları, borulu çalgılarıyla beraber gelen kadınlı erkekli bir sürü şımarık! Hele içlerinde biri vardı: "Boylu boslu güzel bir adam, küçük bıyıklarıyla pek şen ve şakraktı." İkide bir arkadaşları:

"Hadi be Adolf! Bir şey anlat, dinleyelim," diyorlardı. İsmi Adolf mı.. Hodolf mu, neydi, iyi hatırımda kalmadı.

Emma titredi. Leon yaklaşarak:

— Rahatsız mısın?

— Hayır, bir şey yok. Gecenin serinliği biraz dokunmuş olacak.

İhtiyar kayıkçı imalı bir incelik yaptığını sınarak, yavaşça ilave etti:

— Eminim ki o adam kadınsız kalmaz!

Sonra avuçlarına tükürerek gene küreklere yapıştı.

Bununla beraber ayrılış mecburiydi. Vedalaşmaları hazin oldu. Leon mektuplarını Rolet anaya gönderecekti. Emma iç içe iki zarfa koymasını sıkı sıkı öyle tembih etti ki, delikanlı ilhamını aşktan alan bu kurnazlığa hayran oldu.

Son kez öpüşürlerken Emma sordu:

— Bu şekilde işlerin yolunda gideceğini düşünüyorsun değil mi?

— Kesinlikle!

Leon tek başına dönerken, sokakta kendi kendine:

— Tamam ama, diyordu, bu vekaletnameyi bu kadar çok istemesinin sebebi ne?

XIII

Leon, arkadaşlarına karşı çok geçmeden üstünlük taslayan bir tavır alarak onlarla; düşüp kalkmaz oldu ve dosyalarını tam manasıyla ihmal etti.

Emma'nın mektuplarını bekliyor ve gelenleri tekrar tekrar okuyordu. Bir taraftan da kendi yazarak hatıralar ve arzularının bütün şiddeti ile onu çağırıyordu. Bu ayrılıkla duygularına durgunluk geleceğine tam tersine onu görmek arzusu öyle arttı ki, bir cumartesi sabahı Yonville'e gitmek üzere işinden kaçtı. Yamaca inen vadide kilisenin çanını ve tepesinde rüzgâra göre dönen teneke bayrağı görünce, kendinde eski köyünü ziyarete gelen bir milyonerin zafer kazanmış havasını ve tatlı bir mutluluğun hazzını buldu. Önce gitti, evin etrafında şöyle bir dolaştı. Mutfakta bir ışık parlıyordu. Perdelerin arkasında gölgesini aradı; fakat hiçbir hayal görünmedi. Fransua ana Leon'u görünce sevincinden bir çığlık kopardı.

Onu biraz uzamış ve incelmiş buldu. Arternize ise tam tersine, kuvvetlenmiş ve esmerleşmiş buldu.

Eskiden olduğu gibi lokantanın küçük salonunda, fakat kendi kendine akşam yemeğini yedi. Evet, kendi kendine, çünkü tahsildar Binet kırlangıcı beklemekten usandığı için yemek zamanını tam bir saat öncesine almıştı. Şimdi tam saat beşte akşam yemeğine oturuyordu. Öyleyken ikide bir külüstür arabanın geciktiğinden şikâyet ederdi.

Leon karar vererek gitti, doktorun kapısına dayandı. Madam yukarda odasındaymış. Ancak bir çeyrek saat sonra aşağı indi. Kocası Leon'un bu ziyaretinden çok memnun göründü. Fakat ne o gece, ne ertesi gün akşama kadar bir yere kıpırdamadı. Karısını yalnız bırakmıyordu.

Leon, Emma'yı ancak o gece geç vakit bahçenin arkasındaki dar sokakta, tıpkı, öteki ile olduğu yerde yalnız görebildi. Hava fırtınalıydı. İkisi bir şemsiyenin altında şimşeklerin ışığında konuştular. Bu ayrılık dayanılmaz bir hal almıştı. Emma:

— Ölmek daha iyi! diyor ve ağlayarak onun koluna dayanıyordu.

— Güle güle! Güle güle! Bir daha seni ne zaman göreceğim? Ayrılmışken geri dönüp gene kucaklaştılar. İşte o zaman Emma ona söz verdi. Yakında kendisi bir çaresini bulacak, hiç olmazsa haftada bir kere serbestçe görüşmelerini sağlayacaktı. Emma bunu kesin görüyordu. Zaten içi ümitle doluydu. Ona para da gelecekti.

Bu yüzden odasına geniş çizgili bir çift sarı perde aldı. M. Lheureux pek ucuz diye övmüştü. Bir halı almak hevesine kapıldı. M. Lheureux bunun çok pahalı olmadığını söyleyerek ona bir halı bulmayı üstüne aldı. Artık Lheureux'nün hizmetlerinden vazgeçemiyordu. Günde yirmi kere adam gönderip onu aratıyor ve dükkâncı her defasında işi-

ni bırakarak hiç mırıldanmadan koşuyordu. Rolet ananın da her gün Emma'da yemeğe kalmasının ve hatta ara sıra özel ziyaretinde bulunmasının nedeni pek anlaşılamıyordu.

İşte bu sıralarda, yani kışa doğru Emma'da bir müzik düşkünlüğü görüldü. Ateşli bir istek! Bir gece, Charles onu dinlerken, dört kere üst üste aynı parçayı çaldı. Her çalışında bir hata bularak tekrar başlıyordu. Halbuki Charles, arada bir fark bulamadığı için:

— Tebrikler! diye bağırıyordu. Çok güzel, çok güzel! Nesini beğenmiyorsun, sen bunun?

— Hayır! Tam tersine. Çok kötü! Parmaklarım durmuş!

Ertesi gece kocası bir parça daha çalmasını rica etti. Emma:

— Peki, dedi, gönlün olsun.

Ve Charles, bu sefer itiraf etti. Karısının parmakları gerçekten durmuştu. Emma gösterdiği yapmacık acemilikle ölçüsünü bulamadı. Fazla, ileri giderek karmakarışık bir şey yaptı. Sonra birdenbire durarak:

— Ah! Bitmiş! dedi. Ne yapmalı? Bir ders almalı, ama...

Dudaklarını ısırarak ilave etti:

— Her ders yirmi frank, çok pahalı.

— Evet, dediğin gibi, biraz pahalı.

Karısına bakarak aptal aptal sırıtıyordu. Devam etti:

— Ama daha ucuzu da bulunabilir. Çünkü öyle tanınmamış sanatçılar vardır ki ünlü olanlardan daha iyidirler.

— İyi ya, varsa bul!

Ertesi gün eve geldiği vakit sinsi sinsi karısını süzdükten sonra Charles:

— Bazen ne kadar inatçı oluyorsun! dedi. Bugün Barföser'deydim. Madam Liyejar'ın dediğine göre Misericorde

okulundaki üç kızı, her dersi yarım franga, bir piyano hocasından ders alıyorlarmış! Hem de ünlü bir piyano hocası!

Emma omuzlarını silkti ve bir daha piyanosunun kapağını açmadı. Fakat piyanonun yanından geçerken (eğer kocası orada ise) içini, çekip göğüs geçirerek şöyle derdi:

— Ah! Zavallı piyanocuğum!

Misafir geldiği zaman onlara müzikten el çektiğini ve bir daha başlamasına da bazı önemli sebeplerin engel olduğunu söyleyip yaymaktan geri kalmıyordu. O zaman herkes ona acırdı. Bu ne acınacak bir şeydi! Bu kadar yüksek bir yeteneği varken o güzel sanatını körletmek! Yazık değil miydi! Bunu Bovary'ye de söyleyenler oldu. Özellikle eczacı:

— Haksızlık ediyorsunuz, diyordu. Tabiatın bereketli bir toprağını işlenmemiş bırakmak hiç doğru değildir. Zaten dostum, şunu unutmayınız ki siz madamı ders almaya teşvik ederseniz bununla ileride çocuğunuzun müzik eğitimi bakımından bir tasarruf elde etmiş olursunuz. Ben annelerin kendi çocuklarını kendileri okutmaları gerektiği fikrindeyim. Bu asıl Ruso'nun fikridir. Belki buna alışılmadı. Henüz biraz hamdır. Fakat eminim günün birinde başarılı olacak ve annenin çocuğunu emzirmesi ve aşı yapması gibi yaygınlaşacaktır.

Bunun üzerine Charles bir kere daha piyano konusunu açtı. Emma surat asarak piyanoyu satmanın daha uygun olacağını söyledi. Gururunu bu kadar hazla okşayan o zavallı piyanonun gittiğini görmek Bovary için, karısından bir parçanın, tarife sığmaz bir kaybı demekti.

Ara sıra:

— Yalnız ders almaktan ibaret kalsa, diyordu, sonuçta bu pek büyük bir yıkım olamaz.

Emma da cevap olarak devamlı olmadıkça derslerden

bir yarar görülemeyeceğini bildiriyordu.

O, işte böyle böyle kocasını kandırarak haftada bir kere, sevgilisi ile buluşmak üzere, şehre gitmek iznini aldı. Bir ay geçmeden bu derslerden çok yararlandığı söyleniyordu.

Bir perşembe sabahı erkenden kalkmış, kocasını uyandırmamak için, hiç ses çıkarmadan giyiniyordu. Böyle pek erken hazırlanmasına Charles'ın söylenmesi mümkündü. Hazırlandıktan sonra enine boyuna geziniyor, pencerelerin önünde duruyor, meydana bakıyordu. Günün ilk ışıkları pazar yerinin sırıkları arasından süzülürken, evinin panjurları henüz açılmamış olan, eczacının dükkânı üstündeki büyük levhanın yazıları, bu soluk tan yeri ışığında, kendini göstermeye başladı. Saat yediyi çeyrek geçti mi, Emma Lionrfor'a giderdi. Artemiz esneyerek gelir ona kapıyı açardı. Sonra kadıncağız gömmediği ateşleri yarı kömür halinde eşip çıkarır, madamla ilgilenirdi. O zaman Emma yalnız kalır, ara sıra dışarı çıkardı. Hivert ağır ağır hayvanları arabaya koşarken, bir taraftan da Fransuva ananın, pamuklu başlığı ile başını bir gişeden çıkararak verdiği siparişleri ve kim olursa olsun başka birini telaşa düşürecek olan sözlerini dinler, Emma ise sabırsızlıkla topuklarını avlunun taşlarına vururdu. Sonunda arabacı, çorbasını içtikten, kaba saba yağmurluğunu sırtına geçirdikten sonra, piposunu yakarak ve kamçısını eline alarak telaşsız yerine çıkar otururdu.

Kırlangıç hafif bir tırısla yola çıkar ve üç çeyrek fersahlık bir mesafede yer yer durup, ayakta, yolun kenarında, bahçe parmaklıkları önünde bekleyen yolcuları alırdı. Bir gün önce yerini ayıranlar bazen geç kalır, bunların bazıları evlerinde hala yatakta bulunurlardı. O zaman Hivert seslenir, bağırır, sonra bir küfür savurup yerinden inerek, sert sert kapıları çalmaya giderken, aralık camlardan içeriye rüzgâr dolardı.

Bununla beraber yerler doluyor, araba yol alıyor, arkasından sıra sıra elma ağaçları birbirinin ardı sıra geliyordu. Ve yol iki tarafı bulanık sularla dolu hendekler arasında, ufka doğru gittikçe darlaşarak uzanıyordu.

Emma bu yolu baştan başa ezberlemişti. Önce bir otlak, ondan sonra bir direk, sonra bir kara ağaç, bir zahire ambarı veya bir yol bekçisi kulübesi... Hatta bazen kendi kendine bir sürpriz yapmak için gözlerini kapardı. O haldeyken gidilecek ne kadar yol kaldığını hiç kaybetmezdi.

Derken tuğla evler sıklaşmaya, tekerleklerden daha sert sesler çıkmaya başlardı. Kırlangıç bahçeler arasından geçerken parmaklıklardan heykeller, budanmış porsuk ağaçları ve asma salıncaklar görünürdü. En sonunda aniden şehir meydana çıkardı.

Şehir sisler içinde hafif bir amfi yamacı gibi iniyor ve köprülerden sonra karma karışık genişliyordu. Onun arkasında alabildiğine uzanan bir kır, soluk ufka doğru inen gökyüzü ile birleşmek için, durmadan yükseliyordu. Buradan yukarıdan bakılınca manzara, bir resim halinde, baştan başa hareketsiz duruyor gibiydi. Demir atmış gemiler bir köşeye büzülüp yığılmış; şehir, yeşil tepelerin eteklerini yalarken, kıvrılıp kalmış; küçük adalar, suyun yüzünde durmuş iri siyah birer balık manzarasını almıştı. Fabrika bacalarının tepesinden büyük bir duman kütlesi fışkırıp havalanıyor, dökümhanelerin horultusu ile sisler içinde beliren, kiliselerin keskin çan sesleri duyuluyordu. Bulvarların yapraksız ağaçları evlerin arasında menekşe rengi çalılıklar yapıyor, yağmurdan ıslanmış olan damlar mahallelerin yüksekliğine göre az veya çok, aynaya benzer yansımalarla parlıyordu. Ara sıra bir rüzgâr Sent - Katerin kıyısına doğru bulutları sürer ve sahilde sarp kayalara çarpan bir hava dalgası halinde sessiz kırılırdı.

Bir araya gelen bütün bu şeyler onda baş döndürücü bir hava meydana getirir ve şehrin yüz yirmi bin nüfusunda çarpan bütün kalplerde, oluşturduğu sevdalar; sanki hep birden kendi kalbine boşanıyormuş gibi, göğsü kabarır, kabarırdı. O zaman kendi aşkı bu genişlikler önünde kabarır, caddelerin, sokakların boğuk, anlaşılmaz vızıltı ve gürültüleri ile dolar ve bu eski Normandra sitesi gözlerinde büyür büyür, servet ve nüfusunun çokluğu ile ahlakı bozan ölçüsüz bir başkent, bir Babil olurdu. İşte kendisi şimdi gözünde büyüyen bu ihtişamlı şehre girecekti. Arabaya koşulu üç at dört nala giderken o, yan pencerelerinden birine ellerini dayayıp eğilerek serin sabah rüzgârını içine çekiyordu. Çamurun içinde taşlar boğuk sesler çıkartıyordu. Hivert yolunu kesen üstü kapalı başka arabalara sesleniyor, kendi küçük arabalarına binmiş olan bu aileler ise geceyi Buva - Giyom da geçirdikten sonra, sakin sakin bayır aşağı iniyorlardı.

Araba şehrin kapısında durdu. Emma ayakkabılarının üstüne giydiği takozların tokalarını çözer, başka eldivenler takar, boyun atkısını düzeltir ve yirmi adım ötede kırlangıçtan inerdi.

Şehir ancak o zaman uyanmaya başlardı. Mağazaların çalışanları camları siler, bellerinde sepetleri satıcı kadınlar, zaman zaman köşe başlarında gür sesleriyle bağırırlarken, o, yere bakarak ve peçesinin altında, gözünün içi gülerek, duvar diplerinden giderdi.

Görülürüm korkusu ile her zaman en kısa yoldan gitmezdi. Tersine dar ve kasvetli sokaklara dalar ve kan ter içinde Nasyonal sokağının aşağısındaki çeşmenin yanına varırdı. Bu mahalle, tiyatronun, sıradan kahvelerin ve adi kızların bulunduğu mahalleydi. İkide bir yanı başından, titreyen dekoru ile iki tekerlekli bir süprüntü arabası geçer ve

önlerinde önlük garsonlar, yeşil fidanların arasında, döşeme taşlarının üstüne kum dökerlerdi. Ortalığa apsent, sigara ve istiridye kokuları sinmişti.

Bir sokağa sapardı ve sevgilisini, şapkasından çıkan, kıvırcık saçlarından tanırdı.

Leon da yaya kaldırımında yürürken onu görür ve görmezliğe gelerek yürürdü. O, önde Emma arkada otele gelirler, merdivenleri çıkarlar, odaya girerlerdi. O zaman öyle sarılırlardı ki! Ne sarılmaydı o!

Öpüşmelerden sonra sıra, yarış edercesine konuşmaya gelirdi. Bir haftalık endişeler, kederler, mektup beklemeler, içe doğmalar... Fakat şimdi karşılaşınca hepsi unutulur ve birbirlerine tutku ve arzu ile bakıp gülümseyerek sevgilerini canlandırırlardı.

Karyola, balon sepeti biçiminde, akajudan büyük bir karyolaydı. Levantin denilen kırmızı şark ipeğinden bir cibinlik, tavandan aşağı akarak ve baş tarafta birden genişleyerek iniyordu. Emma'nın bu kırmızılıklar içinde beliren siyah saçları ve beyaz teni ile utancından gözlerini kapaması ve çıplak kolları ile yüzünü örtmek istemesi kadar dünyada hiçbir şey güzel olamazdı.

Bu ılık oda, hiç ses vermeyen sessiz kalın halısıyla, loş havası ve güzel süsleriyle, sevişen kalplerin mahremiyetine çok uygundu. Güneş içeri girdiği vakit ocağın yanındaki iri madeni topuzlar, bakır perde kolları ve uçları birer okla biten, sarı kornişler birden parlardı. Şöminenin üstünde ve iki şamdan arasında, kulağa yapıştırıldığı zaman dalgaların sesini veren, iri pembe deniz yıldızlarından iki tane vardı.

Şatafatı biraz solup geçmiş olmasına rağmen tatlı ve neşeli hatıralar taşıyan bu loş odayı ne kadar seviyorlardı! Eşyayı her zaman yerli yerinde bulurlardı. Hatta Emma bir perşembe önceki konsol saatinin dibinde unuttuğu, iğnele-

rini de bıraktığı gibi buldu. Yemeklerini ocağa yakın ve pelesenk ağacından ufak bir masanın başında yerlerdi. Emma parçaları keser, türlü okşayıcı sözlerle sevgilisinin tabağına koyar, incecik şampanya kadehinden köpükler taşıp parmaklarını ve yüzüklerini ıslattığı zaman şuh ve çapkın kahkahalar atardı. Birbirlerine sahip olurken kendilerini o kadar kaybederlerdi ki, orası sanki kendi evleriymiş vs iki genç karıkoca halinde sonsuza dek orada yaşayacaklarmış gibi bir fikre düşerlerdi. Bizim oda, bizim halı, bizim koltuklar derlerdi. Hatta Emma'nın bir zamandır istemesi üzerine Leon'un kendisine hediye ettiği terlikleri de "benim terliklerim" diye gösterirdi. Bu terlikler kenarları kuğu kuşu tüyü ile çevrilmiş pembe ipektendi. Sevgilisinin kucağına oturduğu vakit ayakları yere değmeyip havada sallanırken bu zarif terlikler çıplak ayaklarının yalnız parmaklarına takılıp kalırdı.

Leon kadınlık zarafetinin tarife sığmayan inceliklerini ilk olarak görüyor ve ilk olarak bunun zevkine varıyordu. O ana kadar söz söylemedeki bu çekiciliğe, giyinişteki bu başkalığa, bu uyuşmuş kumru pozlarına hayatında hiç rastlamamıştı. Elbisesinin dantellerine olduğu kadar ince ruhunun taşkın heyecanlarına da bitiyordu. Zaten bu, kibar bir kadın, evli bir kadın, özetle gerçek bir metres değil miydi?

Kadın değişik kişiliği ile şimdi gizemli, şimdi hoppa; şimdi geveze, şimdi sessiz; şimdi taşkın, şimdi umursamaz ve sakin, sevgilisinde bin bir duygu uyandırıyor, duygularını gıcıklıyor ye hatıralarını canlandırıyordu. O, bütün romanların seven kadını, bütün dramların kahramanı, bütün şiir kitaplarının konusu olan gizli kadın oydu. Hamamda yıkanan bir Türk odalığının rengini onun omuzlarında buluyordu. Şatosuna hakim bir derebeyi karısı gibi onun da uzun bir korsajı vardı; aynı zamanda Barselona'nın solgun kadınına da benziyordu; fakat her şeyden önce o bir melekti!

Delikanlı ikide bir bakarken, ruhunun ona doğru uçarak bir dalga gibi, başının çevresi üstünde dağıldığını, sonra beyaz göğsünün cazibesine tutularak aşağılara indiğini fark ederdi.

Önünde yere oturur ve dirseklerini dizlerine dayayarak, alnını uzatarak, dudaklarında bir tebessüm, onu seyretmeye dalardı.

O zaman Emma ona doğru eğilir ve mutluluktan bitkin, nefes almaya korkuyormuş gibi:

— Aman! derdi, kıpırdama! Bir şey söyleme! Yalnız bana bak! Gözlerinden öyle tatlı bir mana dökülüyor ki, bana hayat veriyor. Onu "çocuğum" diye çağırırdı.

— Çocuğum beni seviyor musun? diye sorarken cevabını pek beklemez, dudaklarını ağzına yapıştırırdı.

Saatin üstünde bronzdan küçük bir biblo (aşk ilahı) vardı. Yaldızlı bir halkaya kollarını dolayarak kırıtırdı. Çoğu zaman bu onları güldürmüştü. Fakat ayrılmak zamanı gelince saatin bu maskaralığı onları güldürmezdi. O zaman her şey ciddi görünürdü. Karşı karşıya sessiz durur:

— Perşembeye! Perşembeye diye tekrar ederlerdi.

Sonra birdenbire Emma sevgilisinin başını ellerinin arasına alır, onu alnından öper, "Allahaısmarladık!" diyerek merdivenden inerdi.

Sonra komedi sokağında bir berbere gider, saçlarını düzelttirirken artık ortalık da kararmaya başlar ve dükkânın ışıkları yakılırdı.

Derken zuhurat tiyatrosunun bayağı oyuncularını iş başına çağıran çıngırak sesleri duyulur ve Emma yüzleri boyalı erkeklerle, solgun makyajlı kadınların yan kapıdan kulislere girdiklerini görürdü.

Bu alçak tavanlı kuaför dükkânı, takma saçlar ve krem-

ler arasında, yanan sobadan dolayı çok sıcak olurdu. Başını teslim ettiği yağlı ellerle beraber kızdırılmış maşa kokuları onu sersemletmekte gecikmediği için, omuzlarındaki berber önlüğünün altında, biraz uyuklarken çoğu kez berber çırağı ona maskeli balo biletleri satmak isterdi.

Sonra çıkıp giderdi! Yokuşlu yollardan Kızıl Haça varır sabahleyin, bir sıranın altına sakladığı, kaba yolcu eldivenlerini ve ayakkabılarını alır, sabırsızlanan yolcuların arasında yerine yerleşirdi. Bazı yolcular bayırın aşağısından inerler ve arabada yalnız kalırdı.

Birbirine karışan evlerin üstünde ışıklı geniş bir buhar tabakası gibi yayılan sokak fenerlerinin aydınlığı her dönemeçte daha fazla kendini gösterirdi. Emma yastıkların üstünde diz çöküp otururken gözleri, bu ışık dalgaları içine dalıp kaybolurdu. Yalnız kaldığı zamanlar ağlamaklı bir sesle Leon'u çağırır, yumuşak ve tatlı sözlerle ona seslenirdi ve rüzgârın alıp götürdüğü öpücüklerle onu uzaktan öperdi.

Yolda sopası ile arabaların arasında dolaşan serseri bir dilenci vardı. Param parça elbisesi vücudunu ancak örtüyor ve solmuş bir boyun atkısı, kıvrılarak yüzün örtüyordu. Fakat atkıyı çektiği zaman, göz kapaklarının yerinde, kanlı iki göz çukuru meydana çıkardı. Yüzünün derisi tel tel, pelte pelte kızarıp kabarmış, göz çukurlarından burnuna doğru akan yeşilimsi irinler, pıhtılaşarak orada donup kalmıştı. Kapkara burun delikleri, saralı bir sinir hali ile inip kalkarak soluyordu. Yaklaşıp size bir şey söylemek istedi mi, budala bir gülüşle başını arkaya atardı. O zaman mavimtırak göz bebekleri fırfır dönerek nihayet şakaklara doğru açık bir yaranın kenarında durur kalırdı.

Arabaların arkasına düştüğü vakit, söylediği küçük bir şarkı vardı.

"Bazen güzel bir günün sıcaklığı, aniden aşkı hayal etti-

rir genç kızlara."

Bu türkünün öteki parçalarında da hep kuşlar, yapraklar ve güneşler vardı. Ara sıra Emma'nın arkasında birdenbire, başı açık görünüverirdi. O zaman Emma haykırır, kendini geri çekerdi. Hivert dilenci ile şakalaşarak Sen - Romen fuarında bir baraka tutmasını tavsiye eder yahut gülerek eşinin hatırını sorardı.

Yola çıkıldığı vakit ikide bir dilenci, şapkasını ani bir hareketle arabanın penceresinden içeri atarken tekerleklerin saçtığı çamurlara bakmayarak, kendi de öbür kolu ile takılır ve basamağa çıkardı. Önce yeni doğmuş bir çocuk ağlamasına benzeyen hafif sesi gittikçe keskinleşerek çığlığı andırır ve gizli ıstırapların anlaşılmaz bir ifadesi halinde gecenin sessizliğine karışarak sürüklenirken, çıngırak sesleri ve ağaçların hışırtısı arasında, uzaklardan gelen bir ifade ile Emma'nın keyfini kaçırırdı. Bu bir kasırga gibi ruhunun derinliklerinde uçurumlar açar ve sonsuz bir romantizm alanı içine, onu çekip götürürdü. Neyse ki basamakta yabancı bir ağırlığın baskısını fark eden Hivert kamçısını uzatarak dilenciye alabildiğine vurur ve kırbacın ucu yaralarını sarınca dilenci uluyarak çamura düşerdi.

Nihayet kırlangıcın yolcuları uykuya dalarlardı. Hepsi arabanın sarsıntısına göre sallanarak kiminin ağzı açık, kiminin çenesi önüne düşük, hepsi yanındakinin omzuna yaslanarak veya bir kolu ile arabanın kayışına asılarak uyurlardı. Ve fenerin ışığı atların arkalarına vurup oynayarak, çikolata rengindeki bez perdelerden içeri girer ve bütün bu hareketsiz insanlar üzerine kırmızı gölgeler bırakırdı. Emma, üzgün bir sarhoşluk içinde ayaklarının gittikçe daha çok üşüdüğünü hisseder ve kalbinde ölüm duygusu, elbiselerinin altında soğuktan titrerdi.

Charles evde onu beklerdi. Perşembeleri aksi gibi kırlangıç hepte böyle gecikirdi. Fakat nihayet madam gelir, kü-

çük kızını baştan savma şöyle bir öperdi. Yemek hazır değilmiş, ne önemi var! Hizmetçi kızı mazur görürdü. Şimdi bu kız ne yapsa hoş görülüyor gibiydi.

İkide bir kocası yüzüne bakar, benzinin uçukluğuna dikkat ederek sakın hasta olmayasın diye sorardı.

— Hayır, bir şeyim yok.

— Fakat bu akşam sende bir tuhaflık var!

— Yok canım, bir şeyim yok diyorum!

Bazı günler Emma gelir gelmez odasına çıkardı. O zaman orada bulunan Justin, kraliçelerin hizmetinde bulunan seçme bir kadından daha dikkatli adımlarla, parmaklarının ucuna basarak etrafında dolaşır; el şamdanını, kibrit kutusunu, okuyacağı kitabı yerli yerine koyar, geceliğini bırakır, yatağını açardı.

İşi bittikten sonra onun hala durup beklediğim görünce Emma:

— Tamam! derdi, hadi bakalım, şimdi git işine.

Gerçekte Justin ani bir hayalin sayılmaz ağlarına düşüp orada kıskıvrak yakalanmış gibi, gözlerini açıp kollarını bırakarak öyle ayakta dururdu.

Ertesi gün Emma huysuzluğu ile korkunç olurdu. Bir an önce mutluluğa kavuşmak sabırsızlığı içinde ertesi günler daha çekilmez bir hale gelirdi. Tanınmış zevklerin ateşli isteği onu kudurtur, hırçınlaşırken yedinci günü hasretini çektiği bu duyguları Leon'un koynunda kolayca anlar, ateşi ona karşı, hayranlık ve minnet hisleri altında saklı kalırdı. Emma kendi dünyasına dalar ve gizli aşkının tadını çıkarırdı. Kadınlığının ve ustalıklarıyla bu sevgiyi besler, fakat günün birinde onun elinden kaçması ihtimalini düşünerek titrerdi.

İkide bir hüzünlü bir sesin bütün tatlılığı ile ona:

— Ah! derdi. Bir gün beni bırakıp evleneceksin! Sen de ötekiler gibi olacaksın!

Leon:

— Ötekiler kim? diye sorardı.

— Ötekiler, yani bütün erkekler demek istiyorum.

Sonra gevşek bir isteksizlikle onu iterek ilave ederdi:

— Ah, siz erkekler, hepiniz alçaksınız!

Bir gün felsefe yaparak şu fani dünyanın dilsizliğinden bahsederken (sevgilisinin kıskançlığını denemek için, yahut içinden gelen bir coşkunluğu tutamayarak) bir zaman ondan önce birini sevdiğini söyledi ve acele ekledi.

— Ama senin gibi değil!

Ve kızının başı üzerine yemin ederek aralarında hiçbir şey olmadığını temin etti.

Delikanlı inanmakla beraber eski sevgilisinin ne iş yaptığını sordu:

— O, bir deniz albayıydı.

Bu yalan, her türlü araştırmanın önünü almak ve aynı zamanda, etrafında saygı görmeye alışmış bir savaş adamı üzerindeki büyülü etkisini anlatarak, kendini yükseltmek maksadıyla söylenmiyor muydu?

Noter kâtibi o zaman kendi konumunun hiçliğini hissetti. Apoletlere, rütbe ve nişanlara imrendi. Şüphesiz bütün bunlar Emma'nın hoşuna gidecek şeylerdi. Boşuna değil, kadın bu kadar müsrif olmamıştı.

Fakat Emma şımarıkça heveslerinin bir çoğunu meydana çıkarmıyordu. Mesela kendisini Rouen'a getirmek için bir İngiliz atına koşulmuş, çizmesinin ucu dışarı kıvrık seyisi olan mavi renkte hafif bir binek arabası olmasını çok isterdi. Bu hevesi onun aklına sokan Justin, at uşağı olarak kendisini yanına alması için yalvarıyordu. Bu eksiklik, gelirken her defasında onun duyduğu sevinci azaltmıyorsa da şüp-

hesiz dönerken duyduğu acıyı artırıyordu.

İkide bir Paris'ten söz açılınca Emma içini çekerek sözünü şöyle bitirirdi:

— Ah, orada beraber olsak ne güzel yaşardık!

Delikanlı saçlarını okşayarak yavaşça sorardı:

— Burada mesut olmuyor muyuz?

— Evet, hakkın var, ben deliyim. Öp beni!

Emma kocasına karşı şimdi eşi görülmemiş bir yakınlık gösteriyordu. Onun için fıstıklı kremler yapıyor, yemekten sonra kalkıp onunla dans ediyordu. Charles kendini insanların en mutlusu sayarken Emma da kaygısızdı. Eksiksiz bir hayat sürüp gidiyordu.

Bir akşam aniden aralarında şöyle bir konuşma oldu:

— Sana ders veren matmazel Lanpörör'dü, öyle değil mi?

— Evet.

— Güzel ama, az önce ben onu Madam Liyear'da gördüm. Senden bahsettim. O seni tanımıyor.

Bu, yıldırım çarpması gibi bir şey oldu. Bununla beraber Emma doğal bir tavır ile cevap verdi:

— Mutlaka adımı unutmuştur!

— Belki de Rouen'da piyano dersi veren birçok matmazel Lanpörör vardır.

— Evet, olabilir!

Sonra heyecanla ekledi:

— Ama bende makbuzları da var. Göstereyim de gör!

Çalışma masasının başına geçti. Bütün çekmeleri araştırdı. Kâğıtları karıştırdı ve bu araştırmalarla kafası öyle karıştı ki Charles karışmaya mecbur kalarak, o değersiz makbuzlar için kendini bu kadar yormamasını söyledi.

Emma:

— Oh! Bulacağın, mutlaka bulacağım, diyordu.

Gerçekten ertesi cuma Charles kendi ayakkabılarından birini, elbiselerinin durduğu karanlık sandık odasına götürürken, içindeki çorabın arasında sıkışmış bir kâğıt bulunduğunu fark ederek alıp okudu:

— Bazı ders malzemeleri ile birlikte üç aylık ders ücreti olarak altmış beş frank alınmıştır.

Müzik öğretmeni Felicie Lanperür

— Acayip şey! Bu makbuz benim botuma nereden girmiş?

— Mutlaka, dedi Emma, raftaki eski faturalar kartonundan düşmüştür.

O günden sonra hayatı, birtakım yalan ve düzenlerle aşkını sarıp sarmalamaktan ibaret oldu.

Bu onun için öyle bir ihtiyaç, bir merak ve bir zevkti ki, dün mesela bir sokağın sağından gitmiş olduğunu söylerse mutlaka solundan gitmiş olduğunu anlamak gerekirdi. Bir sabah ince giyinmiş olarak her zamanki gibi yola çıktığı zaman ansızın kar yağmaya başladı. Charles o sırada pencereden havayı kontrol ediyordu. M. Tuvache'ın arabasında M. Bournisien'i gördü. Tuvache onu Rouen'a götürüyordu. Charles, karısına verilmek üzere koca bir atkı alarak aşağı indi ve Kızıl haç oteline inince, bunu madama vermesini rica etti. Rahip otele varır varmaz Yonville kasabası hekiminin karısını arayıp sordu ise de otelci kadın madamın oraya pek seyrek uğradığını bildirdi. Akşam kırlangıçta Madam Bovary'yi gördüğü zaman papaz meseleye pek de önem vermiş görünmeyerek atkı yüzünden maruz kaldığı sıkıntıyı anlattı. Onun derdi başkaydı. O sırada Katedral'da vaaz vermekte bulunan bir vaizin harika olduğunu ve bütün ba-

yanların onu dinlemeye koştuklarını ballandıra ballandıra anlatmaya başladı.

Ne olursa olsun; her ne kadar işi kurcalamadıysa da başkaları onun gibi umursamaz olmayabilirdi. Bunun için Emma her gelişinde Kızıl Haç oteline bir kere uğramayı faydalı gördü. Kasaba halkı kendisini merdivende görünce hiçbir şüphe etmeyecekti.

Bir akşam M. Lheureux Emma'ya Leon'un kolunda Boulogne Oteli'nden çıkarken rastladı. Emma gevezelik edeceğinden korktu. Ama Lheureux aptal değildi. Birkaç gün sonra Emma'yı ziyarete geldi ve:

— Paraya ihtiyacım var, dedi.

Emma mümkün olmadığını söyledi. Lheureux ısrar etti, kendisini acındırmaya çalıştı ve kendisine gösterdiği kolaylıkları hatırlattı. Emma, Charles'ın imzaladığı senetlerden sadece birini ödemişti. İkincisinin yerine de Emma'nın isteği üzerine uzun vadeli iki senet imzaladı. Sonra Lheureux, Emma'nın aldığı ve parasını ödemediği şeylerin listesini çıkardı. Perdeler, kumaşlar, elbiseler, makyaj malzemeleri...

Satıcı tekrar konuşmaya başladı.

— Paranız olmasa da malınız var.

Bannevillele'de pek bir şey getirmeyen harabe bir barakaları olduğunu söyledi. Baba Bovary'nin önceden sattığı bir çiftliğe bağlıydı. Lheureux komşuların isimlerinden, büyüklüğüne kadar pek çok ayrıntıyı biliyordu.

— Yerinizde olsam elimden çıkarırdım. Üstelik de elinize para geçer.

Emma alacak birini bulmanın zor olduğunu söyledi. Satıcı bu işi kendisinin halledeceğini belirtti. Bunu üzerine Emma satmak için ne yapması gerektiğini öğrenmek istedi.

— Vekaletnameniz var ya, dedi satıcı.

Sonraki hafta uzun zamandır orayı almak isteyen birini epey uğraştıktan sonra bulduğunu söyleyerek övündü. Adamın adı Langlois'di.

— Fiyat önemli değil, dedi Emma.

Satıcı akdine bu adamı araştırmak gerektiğini söyledi. Bir yolculuk yapmaya değerdi. Emma bu yolculuğa çıkamayacağı için kendisi bu görevi yerine getirebilirdi. Döndükten sonra adamın dört bin frank teklif ettiğini söyledi. Bu haber Emma'yı çok sevindirdi. Satıcı da iyi teklif olduğunu düşünüyordu.

Paranın yarısını hemen aldılar. Emma borcunu ödemek istedi. Ama satıcı:

— Bu kadar çok parayı hemen kaybetmenize üzülüyorum, dedi.

Bunun üzerine paralara bakan Emma bu parayla yaşayabileceği bitmez buluşmalarını hayal etti.

— Nasıl olacak bu? diye sordu.

Satıcı cüzdanını açtı, biner franklık dört senet çıkardı. Emma'ya dönerek:

— Bunları imzalamanız yeterli, hepsi sizde kalsın.

Emma sinirlendi, itiraz etmek istedi. Ama diğeri küstahça:

— Size paranın üstünü veriyorsam bilmenizi isterim ki bu sadece size, sizin şahsınıza bir hizmette bulunmuş olmak içindir.

Bunu söylerken bir kalem alarak faturanın altına: "Madam Bovary'den dört bin frank alınmıştır." diye yazdıktan sonra:

— Neden çekiniyorsunuz? dedi. Altı aya kadar evin diğer parasını alacaksınız. Ben ise son senedi bundan sonraya bırakıyorum.

Hesaplar Emma'nın başını döndürüyor, sanki altınlar bulundukları keseleri deşip taşarak ve çınlayarak etrafına saçılıyordu. Nihayet Lheureux açıkladı: Rouen'da Vensar adında bir banker dostu vardı. Bu dört senedi, asıl o kıracak ve borçtan üste kalan parayı Emma'ya o verecekti.

Fakat iki bin frank getireceğine bin sekiz yüz frank getirdi. Çünkü dostu Vensar (haklı olarak) masraf ve iskonto karşılığı iki yüz frankını alıkoymuştu.

Sonra, bir makbuz isterken:

— Malum, diyordu, ticarette... Bazen... Tarih koymayı lütfen unutmayınız, tarih, özellikle tarih.

Emma'nın gözü önünde o zaman geniş bir ufuk açıldı. Arzularının, heveslerinin yerine gelmesi olanağını gösteren aydınlık bir ufuk! Her şeyden önce bin frankını bir tarafa koyacak kadar tedbirli davrandı. Bununla vadeleri gelen, önceki üç senedin bedelleri ödendi. Fakat aksi gibi dördüncüsünü bir perşembe günü evde düşürdü. Arkasından Charles bunu bulunca ne olduğunu anlamayarak açıklaması için karısının gelmesini bekledi.

Emma bu hususta kendisine hiçbir şey çıtlatmamışsa sebebi, eve ait bazı işlerle üzülmesini istemediğindendi. Kocasının kucağına oturdu. Sevdi, okşadı, kumru sesleniş onu nazlandırdı ve çaresizlikle veresiye alınmış bütün şeylerin uzun bir listesini yaptı:

— Görüyorsun ki bu kadar şey daha ucuz olamazdı.

Charles düşünüp taşındıktan sonra soluğu Lheureux'nün yanında aldı. Her şey kolaylıkla yoluna girecekti. Yalnız beyefendinin iki senet imzalaması gerekiyordu. Bunlardan yedi yüz franklık biri üç ay vadeliydi. Charles bunları karşılamak için annesine dokunaklı bir mektup yazdı. Annesi cevap göndereceğine kendi geldi. Emma bir şey elde edip edemediğini anlamak istediği zaman Charles:

— Evet, dedi. Fakat faturayı görmek istiyor.

Ertesi gün şafak sökerken Emma Lheureux'ye koştu. Bin frangı geçmeyecek başka bir hesap çıkarmasını rica etti. Çünkü dört bin franklık faturayı göstermek için üçte ikisinin önceden ödendiğini söylemek, diğer evin satıldığını itiraf etmek gerekiyordu. Bütün bunlar satıcının oyunlarıydı. Kokusu ancak sonraları çıktı.

Hesaptaki şeylerin fiyatları pek aşağı gösterilmiş olmakla beraber ana Madam Bovary alınan şeyleri fazla bulmaktan geri kalmadı:

— Halı alınmasa olmaz mıydı? Koltukların yüzlerini değiştirmeye ne gerek vardı? Bizim zamanımızda bir evde yaşlılara özgü bir tek koltuk bulunurdu. Değilse bile benim annemin evinde -ki namuslu bir kadındı - böyleydi. Dünyada herkes zengin olamaz ya! Döküp saçmaya hiç bir servet dayanmaz. Doğrusu ben sizin kadar nazlı yaşamaktan utanırım. Halbuki ben ihtiyarım. Bakılmaya muhtacım, rahatımı düşünsem de haklıyım! Hele şu listeye bak! Nedir bu süsler! Gösterişler! Ne oluyoruz! Metresi iki franga astarlık ipek! Sudan ucuz astarlık bezler de bu işi göremez mi? Tabi ki görür.

Emma, iki kişinin, karşılıklı oturabileceği bir kanepeye oturup başını arkaya atmış bir halde mümkün olduğu kadar sessiz:

— Madam, yeter! Yeter artık!.. diyordu. Öteki susmuyor, onların başkalarına muhtaç olarak can vereceklerini söyleyerek sözü uzatıyor, bıktırıyordu. Zaten bütün suç Bovary'de değil miydi? Neyse ki vekaletnameyi geri alacağına söz vermişti. Nasıl, nasıl?

— Evet, bana söz verdi; yemin etti.

Emma pencereyi açtı. Charles'ı çağırdı ve bu zavallı çocuk, anasının zoruyla böyle bir şey söylediğini itiraf etti.

Emma dışarı çıktı ve çok geçmeden elinde tuttuğu koca bir kâğıdı, bir kraliçe asilliğiyle, kaynanasına uzattı. İhtiyar kadın:

— Teşekkür ederim, diyerek vekaletnameyi ocağın alevleri arasına atarken Emma keskin, tiz ve devamlı bir kahkaha ile ortalığı çınlattı. Bir sinir krizi geçiriyordu. Charles yüksek sesle annesine çıkışarak:

— Sen de haksızlık ediyorsun, anne! dedi. Durup dururken sorun çıkarıp ona çatıyorsun!

Annesi omuzlarını kaldırarak bütün bunların rol olduğunu iddia ediyordu.

Fakat Charles ilk defa annesine karşı geldi, karısından yana oldu. Öyle ki ana Madam Bovary gitmeye kalkıştı. Ertesi gün yola çıkacağı sırada oğlu, kapıya dikilerek durdurmaya çalışırken, o:

— Hayır, hayır! diyordu. Sen onu benden daha çok seviyorsun ve haklısın. Uygun olan budur. Zararı yok. Ne haliniz varsa görün. Bir gün bana hak vereceksin! İkinize de sağlıklar dilerim! Çünkü ben senin dediğin gibi, ona çatmak için gelmiyorum.

Vekaletname işinden dolayı Charles karısına karşı çok mahcup bir vaziyete düşmüştü. Emma da gösterdiği dikkatsizlikten dolayı ona sinirini saklamıyordu. Vekaletnamenin yeniden hazırlanması için Charles'ın çok yalvarması gerekti. Üstelik onu M. Guillaumin'e kadar kendi götürerek eskisinin eşi bir vekaletname alınmasını kolaylaştırdı. Noter:

— Bilirim, dedi, bir bilim adamı hayatın böyle ufak tefek işleri ile kendini sıkıntıya sokamaz.

Charles, pısırıklığına yüksek bir meşguliyet manzarası veren bu dalkavuk sözlerle yüreğine su serpildiğini hissetti. Ertesi perşembe günü otelde, odalarında, Leon'la kavuştuk-

ları zaman o ne coşkuydu! Emma güldü, ağladı, şarkı söyledi, dans etti, şerbet getirtti, sigara içmek istedi. Bu haliyle sevgilisine garip, fakat tapınmaya layık ve yüce göründü. Varlığının nasıl bir tepki - gittikçe artan bir düşkünlükle - bu kadını, hayatın zevklerine bağlamış Leon anlamıyordu. Emma gittikçe daha kolay tahrik olabilir, aç gözlü ve şehvetli oluyordu. Sokakta Leon'la gezinirken başını kaldırıyor ve dediğine göre, dile düşmekten hiç korkmuyordu. Böyle olduğu halde zaman zaman Rodolphe'la karşılaşmak ihtimali aklına gelince titrerdi; çünkü aralarında hiçbir ilişki kalmamış olmasına rağmen Emma kendisini hala onun etkisinden kurtulmamış sanıyordu.

Bir gece hiç Yonville'e dönmedi. Charles aklını kaybedecekti. Küçük Berthe annesiz uyumuyor ve yüreğini parçalarcasına hıçkırıp ağlıyordu. Justin rasgele yollara düşmüş, M. Homais dükkânını bırakıp aramaya koyulmuştu. Saat on birde Charles'ın sabrı tükenerek hafif arabasını hazırladı, içine atladı, hayvanı kamçıladı ve sabahın saat ikisinde Kızıl Haç oteline vardı. Orada kimse yoktu. Noter kâtibi belki kendisini görmüştür, dedi. Fakat o nerede oturuyordu? Neyse ki Charles patronunun adresini hatırladı ve ona koştu.

Gün ağarmaya başlamıştı. Bir kapının üstündeki noter levhasını okudu ve kapıyı çaldı, içeriden biri kapıyı açmadan istediği bilgiyi verdiği halde böyle gece yarısı insanları rahatsız eden saygısızlara da ağzına geleni söyledi.

Yazıcının oturduğu evin kapısında ne zil, ne tokmak ne de bir kapıcı vardı. Charles, kapıyı yumruklamaya başladı. O sırada oradan bir polis geçiyordu. Polisi görünce korktu ve yürüdü. İçinden:

— Ben deliyim! diyordu. Mutlaka M. Lormo'lar onu yemeğe alıkoymuşlardır.

Halbuki Lormo ailesi artık Rouen'da oturmuyordu. Acaba Madam Dübröy'ye bakmak için mi kalmıştı? Ne münasebet! Madam Dübröy on ay önce ölmüştü! O halde nerede?

Aklına bir şey geldi. Bir kahveye girip rehberi istedi. Acele Matmazel Lanpörör'ün adresini aradı:

Rönel de Marokinier sokağında 73 numarada imiş.

Charles bu sokağa bir ucundan girerken öbür ucunda Emma'yı gördü ve boynuna atılmaktan ziyade üstüne yürüyerek haykırdı:

— Nerdeydin?

— Hasta oldum.

— Neden? Nerede? Nasıl?

Emma elini alnına götürdü:

— Matmazel Lanpörör'de.

— Zaten emindim. Ben de ona gidiyordum.

— Hiç zahmet etme! Şimdi çıktı. Fakat artık bundan sonra sakin olmalısın. Böyle ufak bir gecikme seni bu kadar telaşa düşürürse nasıl olur! Görüyorsun ki bazen elimden bir şey gelmiyor.

Böylece kaçamaklarına üzülmemek için bir bakıma kendine izin veriyordu. Bunun üzerine bu durumdan sık sık faydalanmaya koyuldu. Ne zaman canı Leon'la buluşmak isterse herhangi bir bahane ile gider ve kendisini o gün beklemediği için çalıştığı yerde onu bulurdu.

İlk zamanlar Leon için de bu tatlı bir sürpriz oldu ise de çok geçmeden delikanlı artık gerçeği gizlemedi ve patronunun kaçamaklardan şikâyet ettiğini bildirdi. Öyleyken o:

— Adam sen de! Ne olacak, gel! derdi, o da sıvışırdı.

Fransa krallarından sekizinci Lui'nin resimlerine benze-

mesi için sevgilisinin baştan ayağı siyahlar giymesine ve çenesinde bir ince tel sakal bırakmasına istedi. Oturduğu yeri görmek istedi ve sıradan buldu. Leon kızardı, o aldırmadı. Kendi evindeki gibi perdeler alıp taktırmasını tavsiye etti ve delikanlı bunun masrafına itiraz edince gülerek susturdu:

— Ah! Ah! Küçücük altınlarını pek seviyorsun galiba.

Görüşmelerden sonra geçen günler içinde ne yapmış ise hepsinin hesabını bir bir Emma'ya vermesi alışkanlık olmuştu. Ondan şiirler istiyordu; kendisi için yazılmış şiirler ve şerefine yazılmış bir aşk macerası istiyordu. Leon denedi; fakat ikinci beytin kafiyesini bulamadığı için şiir dergisinde bir sone kopya edip verdi.

Böyle yapması gösterişten ziyade sırf onu memnun etmek maksadından ileri geliyordu. Düşüncelerini tartışmaz, ne olursa olsun bütün zevklerini kabul ederdi. Sanki Emma onun değil, o Emma'nın metresiydi. Kadının öyle öpüşleri ve öperken öyle yumuşak sözleri vardı ki, onu kendinden geçiriyordu. Derin ve saklı olmasıyla bir bakıma maddi olmayan bu ahlak bozukluğunu acaba nerede öğrenmişti!

XIV

Leon, onu görmek için, Yonville'e geldikçe Eczacının evinde kalırdı. Karşılık olarak onu da Rouen'a davet etmeyi bir terbiye ve nezaket gereği gördü. M. Homais bu daveti memnuniyetle kabul ederek:

— Doğrusu, dedi, biraz tazelenmeye ihtiyacım var. Burada kaldıkça kabuk bağlıyorum; dünyadan haberim olmuyor. Sizinle tiyatroya, lokantaya gider, biraz hovardalık ederiz.

Madam Homais bu düşünceler altında gizlenen tehlikelerden ürkerek yumuşak bir sesle:

— Aman kocacığım! A... diye mırıldandı.

Eczacı öfkeli:

— Peki, ne olacak? diyordu, eczanenin zehirli gazlarıyla sürekli sağlığımı harcadığım yetmiyor mu? İşte kadın kısmı böyledir. Bir taraftan bilgiyi kıskanır, bir taraftan da en haklı eğlencelerinize engel olmaya kalkışırlar. Umurumda

değil. Bana inanın! Bu günlerde bir ara Rouen'a damlarım ve birlikte keşişleri yerlerinde zıplatırız.

Eczacı bir zamanlar böyle bir söz kullanmaktan çok uzaktı. Fakat şimdi şen ve Parisli gibi görünmeyi daha uygun buluyor, ve komşusu Madam Bovary gibi o da Paris'in ahlak ve gidişatı hakkında, noter yazıcısından bilgi alırken pek meraklı görünüyordu. Hatta burjuvaların afallaması için mesela gittim yerine fertiği çektim demek gibi argolar bile kullanıyordu.

Bir sabah Emma Lion lor lokantasında M. Homais'yi yolcu kıyafetinde yani kendisinde daha önce görmediği eski bir paltoya bürünmüş, bir elinde valiz, öbüründe ayak ısıtacak kürklü bir torba ile görünce şaştı. Böyle uzaklaşması halkı telaşa ve meraka düşürür diye planını kimseye açmamıştı.

Gençliğini geçirdiği yerleri tekrar görmek arzusu şüphesiz onu heyecana getirmişti. Çünkü yol devam ettiği sürece çenesi hiç durup dinlenmedi, boyuna konuştu. Sonra vardıkları vakit çeviklikle arabadan atlayarak hemen Leon'u aramaya koyuldu. Ve yazıcının, kurtulmak için çabalamasına bakmayarak onu büyük Normandi gazinosuna sürükledi. Böyle umumi yerlere girerken şapka çıkarmayı taşraya özgü bir davranış saydığından şapkasını çıkarmadan azametle içeri girdi.

Emma randevusunda tam üç çeyrek saat Leon'u bekledi. Sonra çalıştığı yere gitti. Orada da bulamayınca her türlü şüphelerle kafası karıştı, onu ihmal ve ilgisizlikle suçlayarak kendi düşkünlüğünü ayıplayarak öğleden sonraki zamanını hep alnını camlara dayayıp, pencereden bakmakla geçirdi.

Öğleden sonra saat ikiye geldiği halde Leon ile Homais hala karşı karşıya masanın başındaydılar. Koca gazino ya-

vaş yavaş boşalıyordu. Hurma ağacı şeklindeki soba borusu beyaz tavanda yaldızlı kolunu kıvırmıştı. Yanı başlarında, camekanın arkasında güneşe karşı mermer bir havuzun ortasında küçük bir fıskiye çağlıyor, tereler arasında uyuşuk üç ıstakoz, kenarda sıralanıp yatmış olan bir bıldırcın dizisine kadar uzanıyordu.

Homais'nin keyfi yerindeydi. Keyfini artıran şey bol yiyip içip ense yapmasından ziyade gazinonun lüksü olmakla beraber, nefis Pomar şarabı da bazı eğilimlerini canlandırmıyor değildi. Bir derece ki ortaya romlu omlet geldiği vakit erkeklere dair bazı ahlaksızca fikirler söylemeye kalkıştı. Onun en çok hoşuna giden şey şıklıktı. Güzel döşenmiş bir odada zarif bir süse bayılırdı. Vücutların kalitelerine gelince, o, böyle parçaları hiç de hor görmezdi

Leon'un ikide bir gözü ümitsizlikle saate kayıyordu. Eczacı ise yiyor, içiyor ve durmadan konuşuyordu. Birdenbire şöyle bir şey söyledi:

— Siz Rouen'da iyi perhize girmiş olacaksınız. Bununla beraber zaten aşıklarınız pek uzakta sayılmaz.

Ve Leon'un kızardığını görerek açmak istedi:

— Hadi canım, açık konuşalım! İnkar edebilir misiniz ki Yonville'de...

Leon kekeliyordu:

— Evet Yonville'de Madam Bovary'nin evinde siz hiç çapkınlık yapmıyor muydunuz?

— Peki kiminle?

— Hizmetçi kızla!

Şaka etmiyordu. Fakat kendini göstermek gayreti Leon'a her önlemi unutturduğundan bunu şiddetle ret etti. O, zaten esmerlerden başkasına bakmazdı.

— Hakkınız var, dedi eczacı, onlar daha ateşlidir.

Ve arkadaşının kulağına eğilerek bir kadının ateşli olduğunun nasıl anlaşıldığını fısıldadı. Ondan sonra sürekli anlattı. Milletlere göre bilgiler saydı döktü. Alman kadını uçarı, Fransız kadını çapkın, İtalyan kadını sevdalıydı.

Yazıcı sordu:

— Peki, zenci kadınlar?

— O, bir zevk meselesidir. Sanatçı zevki... Garson! İki yarım!

Leon'un sabrı tükenmişti.

— Hadi, artık gidelim, dedi.

— Tamam.

Fakat gitmeden önce kahvenin sahibini görüp tebrikte bulunmak istedi.

Delikanlı da yalnız kalmak için, bazı işleri olduğunu söyledi. Homais:

— Durun beraber çıkalım! diyerek koluna takıldı ve yolda karısından, çocuklarından, çocuklarının geleceğinden ve eczanesinden bahsetti.

Bir zamanlar ne kadar düşmüş, sonra işlerini düzelterek ne kadar yükselmiş; bunları anlattı.

Bulonya oteline geldikleri vakit Leon onu birdenbire bıraktı. Merdivenleri çıkarak büyük bir telaş içinde bulunan metresine kavuştu.

Emma eczacı hikâyesini duyunca daha fazla kızdı. Bir taraftan Leon ciddi sebepler sıralayarak öfkesini gidermeye çalışıyordu. Kendisinin bunda bir suçu yoktu. M. Homais'yi bilmiyor muydu? Onunla beraber bulunmaktan daha çok hoşlandığını bilmiyor muydu? Fakat Emma dargındı. Gidiyordu. Leon önüne geçti ve dizlerine kapanarak kollarını beline sardı. Şehvetli duygularla yalvardığını gösteren bitik bir hali vardı.

Emma ayakta duruyordu. Alevli iri gözleri sevgilisine ciddi ve hemen hemen korkunç bir mana ile bakıyordu. Sonra o gözler bulutlandı, yaşardı. Pembe göz kapakları düştü! Ellerini Leon'a bıraktı. Delikanlı bu elleri ağzına götürürken kapıya vuruldu. Hizmetçi beyefendiyi görmek istediklerini söyledi. Çıkıyordu.

— Gene gelecek misin?

— Evet.

— Ne zaman?

— Şimdi.

Eczacı, Leon'u görünce:

— Sizi çıkardım. Maksadım bu ziyareti kısa kesmek! Sıkıldığınızı biliyorum; dedi. Hadi şimdi Bridu'ya gidelim de birer kadeh garüs alalım.

Leon yemin etti. Vazifesinin başına dönmesi lazımdı. Bunun üzerine eczacı kırtasiyecilik aleyhinde ve mahkeme şekillerine ait şakalar yaptı.

— Adam, bırak şu kanuncuları! Cugaslar'ı, Bartholeler'i bırakın! Tuhaf şey! Size kim karışabilir? Cesur olun! Bir kere şu Bridu'ya gidelim; köpeğini göreceksiniz. O bir harika!

Yazıcı ısrar edince:

— Tamam, dedi, ben yalnız giderim. Gazete okuyarak, yahut elime geçecek bir hukuk dergisine göz gezdirerek sizi beklerim.

Leon, Emma'nın öfkelenmesinden, M. Homais'nin zevzekliklerinden, belki de yemeğin verdiği gevşeklikten sersemlemiş, eczacının sözleri altında hemen hemen büyülenmiş bir halde bulunuyordu. Eczacı onun gevşediğini görünce bir hamle daha yaparak:

— Haydi, haydi Bridu'ya! Şurada iki adımlık bir yer. Malpalü sokağı.

O zaman Leon hayvanlık mı, irade gevşekliği mı demeli, bizi isteğimiz haricinde en olmayacak işlere sürükleyen o açıklaması mümkün olmayan hisse uyarak kendini bıraktı. Gittiler. Bridu, çalıştırdığı üç çocuğun başında, küçük avlusundaydı. Çocuklar soluk soluğa, bir gazoz makinesinin çarkını çeviriyorlardı. Homais onlara biraz öğüt verdi. Bridu ile kucaklaştı. Birer kadeh garüs aldılar. Belki yirmi kere Leon çıkıp gitmek hareketinde bulundu. Fakat öbürü her defasında kolundan tutup alıkoyarak:

— Şimdi! Ben de çıkıyorum. Birlikte Rouen feneri idarehanesine gidip şu yazarları görelim. Sizi Tomasen'le tanıştırayım.

Leon artık dinlemedi. Yakasını sıyırdı ve soluğu otelde aldı. Emma gitmişti.

Son derece öfkeli olarak gitmişti. Şimdi Leon'dan nefret ediyordu. Randevu sözünü tutmamasını kendisi için bir hakaret sayıyor ve ondan soğumak için başka sebepler de arıyordu. Evet, o kahramanlıktan uzak, adi bir kadından daha gevşek, pinti ve korkaktı.

Sonra biraz öfkesini yenince yavaş yavaş yumuşayarak sonunda onu haksız yere suçlu bulduğuna şüphesi kalmadı. Yine de sevdiğimiz kişiler hakkındaki kötü sözler az çok bizi onlardan soğutuyor. Tapınılan putlara dokunmaya gelmez. Yaldızı insanın elinde kalır.

Artık sık sık sevgileriyle hiç ilgisi olmayan şeylerden bahsetmeye zaman buluyorlardı. Gönderdiği mektuplarda Emma çiçeklerden, aydan, yıldızlardan ve şiirden, yani canlanmak için dıştan gelen her çareye baş vuran zayıflamış bir sevginin so'gun kaynaklarından ilham almaya ihtiyaç görüyordu. Buluşacakları gün için, sürekli kendi kendine, derin hazlar kurduğu halde, sonra özendiği kadar bir şey duymadığını kendi kendinden saklamazdı. Fakat bu aldanış yeni

bir umut karşısında çabuk unutulur ve Emma eskisinden daha aç ve daha ateşli gününü beklerdi. Leon'u görünce acele soyunur, korsasının bağlarını hoyratlıkla çözer ve kalçalarından yılan gibi süzülüp kayan bu korsayı bir tarafa fırlatırdı. O zaman çıplak ayaklarıyla, parmaklarının ucuna basarak, kapalı olduğunu anlamak için bir kere daha kapıya bakar, sonra ufak bir hareketle ipekli iç çamaşırlarını, hep birden yere düşürür ve hiçbir şey söylemeden, sürekli bir titreme ile solgun ve ciddi, sevgilisinin koynuna girerdi.

O sırada soğuk ter damlalarıyla örtülen alnında, kıpırdanan dudaklarında, o, bakışını şaşırmış göz bebeklerinde ve kollarının sarılışında bir coşkunluk, gizli bir mana ve bir hüzünlü bir şey vardı ki, bu halleri Leon'a sanki onları birbirinden ayırmak için, ustalıkla aralarına giren bir şeylermiş gibi gelirdi.

Sorup anlamaya cesareti yoktu. Fakat bu kadar tecrübeli görünmesi, bu kadının her türlü zevk ve ıstırabı tadarak feleğin çemberinden geçtiğini sevgilisine düşündürüyordu. Bir zaman kendisini çıldırtan bu hallerden, şimdi biraz irkiliyordu. Zaten kendisinden her gün biraz daha fazla fedakarlık ederek içeri gitmesine isyan etmeye başlamıştı. Üzerindeki bu etki ve hakimiyetten dolayı Emma'ya kızıyor, ona bu kadar fazla gönül bağlamamayı istiyor, sonra onun ayak sesini, ayakkabılarının tıkırtısını duyunca, kuvvetli içkileri görüp yelkenleri suya indiren tövbekar ayyaşlar gibi, gevşediğini hissediyordu.

Aslında Emma ona karşı ilgisinde kusur etmiyordu. Yiyeceklerine bakıyor, zarif giyinişlerine, baygın bakışlarına kadar her haline derin bir anlam katıyordu. Mesela göğsünde taşıyarak getirdiği gülleri, nazlı bir gülümseme ile yüzüne doğru serper, sağlığı için endişelenir, ona göre öğütler verirdi. Sevgilisini daha iyi tutmak için, uğur getirir diye

boynuna Hazreti Meryem'in resmi ile bir madalya taktı. Titiz, meraklı bir anne gibi arkadaşlarını sorup soruşturururdu:

— Onları görme, sokağa çıkma, yalnız ikimizi düşün, yalnız beni sev! derdi. Onun bütün hayatını kontrol altında tutma yollarını arardı. Bir ara arkasına adam koymayı düşündü. Otelin yanında, yolculara yanaşan birtakım serseriler vardı ki, böyle bir teklifi reddetmezlerdi. Fakat kibri ve gururu isyan etti. İçinden şöyle dedi:

— İhanet ederse kendi bilir! Sanki benim umurumda mı?

Birbirlerinden erken ayrıldıkları bir gün Emma tek başına bulvarda yürürken vaktiyle içinde bulunduğu manastırın duvarları önünde bulunduğunu fark ederek karaağaçların gölgesinde bir kanepeye oturdu. O zamanlar ne kadar rahattı! Okuduğu kitaplardan ilham alarak canlandırmaya çalıştığı, o tarife sığmaz aşklara nasıl imrenirdi!

Evliliğinin ilk ayları, ormanda yaptığı at gezintileri, kendisiyle vals eden Vikont, şarkı söyleyen Lagardi... Hep gözünün önüne geldi. Ve Leon, birden gözüne onlar kadar uzak göründü.

— Yine de onu seviyorum! diyordu. Ne olursa olsun! Mesut değildi ve hiç mesut olmamıştı. O halde hayatın bu eksikliği, yaslandığı şeylerin birden dökülüveren bu çürüklüğü nedendi? Fakat dünyanın bir tarafında yakışıklı ve güçlü bir erkek varsa... Aynı zamanda yüksek heyecanlar ve inceliklerle dolu değerli bir yaradılış, bir şair kalbi, fakat tunçtan, bir ince saz fakat telleri maden, bir saz ki nağmeleri göklere doğru hüzünlü düğün havaları okusun, şayet böyle bir erkek varsa bir tesadüfle onu niçin bulmasın? Oh! Ne olmayacak şey! Aramak mı? Hele aramaya hiç değmez. Her şey yalan! Her tebessümün altında can sıkıntısı esnemeleri gizlenir. Her sevinç bir bela, her zevk bir tiksinme sak-

lar ve en değerli öpmeler, dudaklarda daha yüksek bir zevkin, gerçekleşmesi mümkün olmayan isteklerinden başka bir şey bırakmaz.

Madeni bir hırıltı havanın durgunluğunu yırttı ve manastırın büyük saati dördü çaldı. Saat dört, öyle mi? Halbuki Emma'ya oldu olasıya orada, bu kanepenin üstünde oturuyormuş gibi geliyordu. Fakat küçük bir yere büyük bir kalabalık sığdığı gibi bir dakikanın içinde de sayısız tutkular tutunabilir.

Emma kendi dünyasında, kendi hisleri ile yaşıyor ve bir Arşidüşes gibi para işleriyle hiç ilgilenmiyordu. Bununla beraber günün birinde kırmızı yüzlü, dazlak ve çelimsiz bir adam, Rouen'da M. Vensar tarafından gönderildiğini bildirerek, eve geldi. Uzun, yeşil ceketinin yan cebini kapatan toplu iğneleri çıkararak koluna geçirdi ve nazikçe bir kâğıt uzattı.

Bu, Emma'nın öncece imzaladığı, yedi yüz franklık senetlerin biriydi ki bütün itirazlarına rağmen Lheureux bunu Vensar'ın hesabına geçirmişti.

Emma hemen hizmetçi kızı gönderdi. Fakat Lheureux gelemeyeceğini bildirmiş.

Ayakta duran adam, kumral, iri kaşlarının altında sakladığı sinsi gözlerle sağına soluna baktıktan sonra bön bön sordu:

— M. Vensar'a ben ne cevap vereyim?

— Şey, dersiniz ki, param yoktur, gelecek haftaya... Evet beklesin, önümüzdeki haftaya!

Adamcağız hiçbir şey söylemeden çıkıp gitti. Fakat ertesi gün öğle vakti Emma bir protesto kâğıdı aldı ve ötesinde berisinde iri harflerle:

"Bay Hareng, de mübaşir" cümlesi görülen bu damgalı kâğıt onu öyle korkuttu ki hemen acele manifaturacı sarrafa koştu.

Onu dükkânında buldu. Bir paket bağlıyordu. Emma'yı görünce:

— Buyurunuz, hanımefendi, emredin! dedi.

Dükkânın zemini üzerinde tahta kunduralarını takırdatarak üst kata çıkmak için madamın önüne düştü. Onu küçük bir odaya götürdü. Koca bir masa, üstündeki kayıt defterleri kilitli bir demir kafes içinde saklanmış. Kumaş örneklerinin altında duvara dayalı bir kasa görülüyordu. Fakat o kadar büyüktü ki içinde nakit paralar ve banka senetlerinden başka şeyler olduğunu düşünmek lazımdı. Gerçek M. Lheureux rehin üzerine de işlem yapar, ödünç para verirdi. Madam Bovary'nin altın zinciri ile baba Telli'yenin rehin küpeleri oraya konmuştu.

Adamcağız rehini kurtaramadığı için sonunda satmak zorunda kalmış ve Amkanpuva'da bir bakkal dükkânı almıştı. Orada kendi yüzü kadar sarı olmayan mumları arasında, göğüs hastalığından eriyordu.

Lheureux geniş hasır koltuğuna otururken sordu:

— Ne haber?

Emma:

— İşte! diyerek protesto kâğıdını uzattı.

— Peki, benim elimden ne gelir?

O zaman bu senetleri, başkasına devretmeyeceğine dair verdiği sözü hatırlatarak Emma öfkelendi.

— Ne yapayım, mecbur oldum. Bıçak kemiğe dayandı.

— Peki şimdi ne olacak?

— Mesele meydanda. Bir mahkeme kararı, sonra da haciz muamelesi, siz ne olmasını istiyorsunuz? Yağma yok!

Emma herifin kafasına kaldırıp bir şey vurmamak için kendini zor tutuyordu. Öfkesini yendikten sonra M. Vensar'ın bu isteğini engellemenin bir yolu olup olmadığını tatlılıkla sordu:

— Engellemek mi? Siz Vensar'ı pek tanımıyorsunuz. Bir Arap'tan daha acımasızdır.

Bununla beraber M. Lheureux'nün bu işe karışması gerekiyordu:

— Beni dinleyin! dedi, zannederim şimdiye kadar sizin birçok işinizi yaptım.

Ve bir defter açarak:

— Bakınız!

Parmağı ile sayfanın yukarısına doğru çıktı:

— Bakın, bakın. 3 Ağustos, iki yüz frank, 17 Haziran yüz elli, 23 Mart kırk altı, Eylülde...

Durdu. Bir pot kırmaktan korkuyordu.

— Beyefendinin imzaladığı senetler de başka; biri yedi yüz, biri üç yüz franklık! Sonra sizin aldığınız ufak tefek paralar, bütün bunların faizleri... Hepsini dökersek işin içinden çıkılmaz. Ben artık sizin işinize karışmıyorum.

Emma'nın gözleri doldu. Sarrafa yalvarmaya başlayarak, benim iyi kalpli Lheureux'ciğim, demek derecesine vardı. Fakat Lheureux işi hep o Vensar denilen herife yüklüyordu. Kendisinin on parası yoktu. Şimdi kimse borcunu vermiyordu. Onu soyup soğana çevirmişlerdi. Bir zavallı dükkâncının, ne değeri olabilirdi ki etrafına yardım etsin!

Emma ses çıkarmadı. Lheureux, besbelli onun bu halinden kaygılandı:

— Bakalım, dedi, şu günlerde bir taraftan bir şey eserse, belki o zaman bir çaresine bakabilirim.

— Zaten, dedi Emma, şu Barnvil'deki evin birikmiş kiraları...

— Nasıl?

Langluva'nın hala borcunu vermediğini anlayınca Lhe-

ureux çok şaştı. Sonra bal gibi tatlı bir tavırla:

— Şimdi aramızda bir anlaşma yapalım demek istiyorsunuz, öyle mi?

— Oh, evet! Nasıl isterseniz!

O zaman manifaturacı biraz düşünmek için gözlerini kapadı. Sonra bazı rakamlar yazdı ve işlerin böyle sarpa sarmasından pek üzüntü duyduğunu, içinden kan ağladığını söyleyerek her biri birer aylık bir arayla ile iki yüz ellişer franklık dört senet yazdı.

— Yeter ki Vensar beni dinlesin, dedi. Zaten iş bitmiştir. Benim, oyalama niyetim yoktur. Elma gibi yuvarlak bir adamım.

O sırada kayıtsız bir tavır ile Emma'ya bazı yeni gelen kumaşları gösterdi. Fakat bunların hiç biri kendi fikrince Madam Bovary'ye layık şeyler değildi.

— Şimdi mesela metresi yetmiş paraya olan şu elbiseliğe bakın! Boyasının has olduğunu söylerim. Yutarlar! Malum ya! Bunun ne mal olduğu müşteriye söylenmez. Söylense bile başkalarına karşı daha çok güven kazanmak için, bu kurnazca bir itiraftır, başka bir şey değil.

Sonra ona geçenlerde bir pazarda bulduğu dantelaları göstermek için çağırdı:

— Güzel değil mi? diyordu. Koltuk üstlerine bunları çok kullanıyorlar; şimdi moda.

Ve, bir yankesiciden daha atik, dantelayı paket yaparak Emma'nın eline sıkıştırdı. Emma:

— Hiç olmazsa fiyatını bileyim...

Derken o:

— Acelesi yok, diyor ve arkasını dönüp yürüyordu.

Akşam olunca Emma mirastan arta kalanı göndermesi

için annesine mektup yazmak üzere Bovary'yi sıkıştırdı. Kaynanası yazdığı cevapta hiçbir şeyi kalmadığını bildirdi. Tüm işlemler bitmiş, Barnvil'den başka ancak altı yüz lira değerinde bir gelir kalmıştı ki bu da ancak onlara yetecekti.

Bunun üzerine, iki üç borçlu hastaya mektup yazdı. Sonuç alınca bu yoldaki çalışmalarını arttırdı. Her mektubuna ek olarak şunu ilave etmeyi unutmuyordu: "Aman kocamın haberi olmasın. Ne kadar mağrur olduğunu bilirsiniz. Beni mazur görün. Hizmetçiniz..." Bazen itiraz edenler oldu ise de Emma onlarla çabuk anlaştı.

Para bulmak için eski eldivenlerini, eski şapkalarını, kırık dökük ne varsa satmaya başladı. Çekişe çekişe pazarlık ediyordu. Damarlarındaki köylü kanı ona kazanç hırsı vermişti. Sonra şehre indikçe bazı ufak tefek şeyler alıp kasabada satmayı düşündü. Başkası almazsa her halde M. Lheureux alırdı. Bu maksatla deve kuşu tüyleri, Çin işi porselenler ve sepet sandıklar aldı. Herkese borçlanıyor, Felicite'den, Madam Lefrançois'dan; Kızılhaç otelcisi kadından, nerede kimi bulursa ondan ödünç para alıyordu. Nihayet Barnvil'den eline geçen para ile senetlerin ikisini ödedi. Bin beş yüz franklık diğer senetlerin vadeleri geldi. Yeni girişimlerde bulundu ve bu hep böyle gitti.

Şimdi evin tadı tuzu kalmamıştı. Alıcı esnafın surat asarak, kızgın, evden çıktıkları görülüyordu. Mendiller ortalıkta sürünüyor, Madam Homais'nin pek ayıpladığı şey, küçük Berthe delik çoraplarla geziyordu. Charles bir şey söyleyerek olsa Emma azarlayarak:

— Kabahat bende mi? derdi.

Bu taşkınlığı neden ileri geliyordu? Charles bunları hep o eski sinir hastalığına yoruyordu. Hastalığını mazeret olarak kabul edeceğine onu suçlu gibi gördüğünden dolayı kendini haksız bularak hemen ona sarılmak ister, sonra da içinden:

— Hayır, belki canını sıkarım! diyerek vazgeçerdi.

Yemekten sonra Charles tek başına bahçede gezinirdi. Sonra çardakta oturur, küçük Berthe'yı kucağına alır ve tıp gazetesini önüne yayarak kızına okuma öğretmeye çalışırdı. Okumaya hiç hevesi olmayan çocuk ise çok geçmeden yaşlı gözlerini açar ve ağlamaya başlardı. O zaman babası onun gönlünü alır, yerlerde dereler yapmak için süzgecine su doldurur, yahut kına ağaçlarından dallar koparарak şuraya buraya dikerdi. Her tarafını yabani otlar bürümüş olan bahçeyi bu işler pek az bozardı. Lestiboudois'nın verilmemiş ne kadar gündelikleri vardı! Sonra çocuk soğuk almıştı, anasını istiyordu.

— Dadını çağır, yavrum! Biliyorsun ki annen rahatsız edilmek istemez.

Güz mevsimi başlıyor, yapraklar dökülüyordu. Karısının o büyük hastalığından beri demek iki sene geçmişti! Bütün bu karanlık günler acaba ne zaman bitecekti! Ve elleri arkada Charles düşünerek yürümeye devam ederdi.

Madam odasındadır. Onun odasına çıkılmazdı. Orada bütün gün yarı çıplak, uyuşuk bir halde kalır; ara sıra, Rouen'da Cezayirli bir Arap'ın dükkânından aldığı saray tütsüsünü ateşe atıp dumanlandırırdı. Gece yanı başında uzanıp uyuyan kocasını böyle vücuduna bitişik istemediği için, surat ede ede, ikinci kata sürmüştü. Sabaha kadar kendi kendine, kanlı olaylar ve eğlenceli tablolar gösteren başka kitaplar okurdu. Ara sıra dehşete düşüp çığlığı basınca Charles merak edip koşar fakat:

— Bir şey yok, defol, uyumana bak!

Cevabı ile kovulurdu!

Yahut, başka bir sefer, için için ateşlenerek ve günahkar hayatının ayrıca alevlendirdiği bir istekle gıcıklanarak heyecan içinde soluğu soluğuna pencereyi dar açar, soğuk hava-

yı içine çekerek serinlenir, kucak dolusu saçlarını rüzgâra verip dağıtır ve yıldızlara bakarak bir prens aşkı hayal ederdi. Onu, Leon'u düşünürdü. Vücudunu doyuran o randevulardan yalnız bir tanesi için o anda her şeyi fedaya razıydı.

Onun hovardalığı üstündeydi. Yemeklerin şatafatlı olmasını istiyordu. Sevgilisi tek başına bütün masrafı ödeyemeyince büyük bir cömertlikle üst tarafını ekler eksiğini tamamlardı. Bu da bir kere değil, hemen her defasında olurdu. Leon başka bir yerde, daha mütevazı bir otelde de bu işin olabileceğini söylemeye kalkıştı ise de itirazla karşılaştı, dinlenmedi.

Bir gün çantasından mina işlenmiş altı küçük kaşık (Baba Rouault'un düğün hediyesi) çıkardı ve onun adına fukara yardım sandığına götürüp vermesini rica etti. Bu yardımı yerinde bulmamakla beraber Leon dediğini yaptı. Zor durumda kalmaktan korkuyordu.

Sonra, düşündükçe metresinin garip aykırılıkları olduğunu ve kendisinden kurtulmanın fena bir şey olmayacağını kurmaya başladı.

Bu düşünce boşuna değildi. Her kimse, birisi, annesine uzun ve imzasız bir mektup yazmış. Onun evli bir kadınla ilişkide bulunarak kendini mahvettiğini haber vermişti. Kadıncağız birçok ailenin felaketine sebep olan bu toplumsal yarayı, yani tehlikeli ve belirsiz olan ve aşkın derinliklerinde oturan o zehirli goncayı, o efsanevi yaratığı, o canavarı, o deniz kızını uzaktan sezerek oğlunun patronu Dübokaj'a bir mektup yazdı. O da öğrencisini uslandırmak için karşısına alıp üç çeyrek saat öğüt verdi. Yuvarlandığı uçurumu ona gösterdi. Böyle bir ilişki onun ilerlemesine engel olacaktı. Kadını bırakmasını ve kendi iyiliği için bu fedakarlığı yapmasa bile onun hatırı için, Dübokaj için yapmasını rica etti.

Sonunda Leon bir daha Emma'yı görmeyeceğine söz verdi, yemin etti. Ama sözünü tutamadı; fakat kendisine türlü sıkıntılara ve uzun boylu dertlere sebep olan, ayrıca sabahları soba başında arkadaşlarının bir sürü alaylarına neden olan bu kadını bırakmadığı için de kendi kendini ayıpladı. Zaten yakında baş yazıcı olacaktı. Artık ağırbaşlı olmanın zamanıydı. Onun için flütü bıraktı. Heyecanlı hislere ve şairane hayallere veda etti. Çünkü her burjuva delikanlı hiç olmazsa bir gün veya bir dakika, kendisini büyük girişimlere ve yüksek hırslara uygun farz eder. En bayağı bir çapkın, sultanların aşkını hayal eder ve her noter kafasında, bir şairin kırıntılarını taşır.

Şimdi Emma durup dururken onun göğsüne kapanıp hıçkırmaya başlayınca içi sıkılıyordu. Müziğin ancak bir derecesine kadar tahammül edebilen kimseler gibi, aşkın fırtınalarına karşı, kayıtsızlık içinde kalbi uyuşuyor ve onun inceliklerini ayırt edemiyordu.

Bir araya gelmenin ve birbirine sahip olmanın yabancı heyecanlarını duymayacak kadar fazla birlikte olmuşlardı. Leon onun yüzünden ne kadar yorgunsa, Emma da sevgilisinden o kadar bıkmış ve gizli ilişkilerinde evlilik hayatının bütün tatsızlıklarını duyar olmuştu.

Fakat bundan kurtulmak için ne yapmalıydı? Kendi gözünde kendini küçük düşüren bu hazza bir ahlaksızlık alışkanlığı ile kendini veriyor ve büyük görmek istediği o mutluluğu sömürmekte her gün biraz daha fazla hız alıyordu. Umduğunu veremediği için, kendisine sanki ihanet etmiş gibi, Leon'u suçlu görüyordu. Hatta, madem ki kendisi ayrılmaya cesaret edemiyordu, işi kolaylaştıracak bir şeyler olsa, büyük bir olay meydana gelse de ayrılsalar pek fena olmayacaktı.

Bir taraftan da Leon'a aşk mektupları yazmakta devam

ediyordu. Çünkü bir kadının sevgilisine mektup yazması mutlaka gerekliymiş gibi bir inancı vardı.

Fakat yazarken gözünün önüne başka bir erkek getiriyordu. Okuduğu en güzel kitaplardan, en ateşli hatıralarından, en kuvvetli imrenişlerinden vücuda gelmiş bir erkek hayali! Ve bu hayal git gide el ile tutulacak gibi o kadar olgunlaşıyordu ki, duyduğu hazdan yüreği çarpıyor, fakat net olarak tespit edemediği bu yaratık, bir ilah gibi özelliklerinin bolluğu içinde kayboluyordu. Balkonundan ipek merdivenler sarkan mavimsi bir hayal dünyasında, çiçeklerin soluğu altında ve ayın ışığında yaşadığını düşündüğü bu sevgili hemen yanı başındaymış gibi vücudu ürperiyordu. Birazdan gelecek ve bir öpücükle kendisini olduğu gibi alıp götürecekti. Bu hayalden sonra kolu kanadı kırılmış bir halde yerlere serilirdi. Çünkü bu karışık aşk girişimleri onu, uykusuz geçen büyük zevk gecelerinden fazla yorardı.

Şimdi onda, öyle sonu gelmez bir kırıklı ve yorgunluk vardı ki, çoğu kez adresine gelen damgalı resmi bir kâğıda başını çevirip bakmıyordu bile! Artık yaşamamak, yahut boyuna uyumak istiyor gibiydi.

Büyük perhizin ortasındaki perşembe günü Yonville'e dönmedi. O gece maskeli baloya gitti. Ayağında kadife bir pantolon ve kırmızı çoraplar vardı. Saçlarını eski usulde dökmüş, kulağının üstünde bir lüle saç, bir perçem bırakmıştı. Müziğin çılgın havası ile bütün gece dansetti. Her zaman etrafında bir halka oluşuyordu. Sabahleyin kendini tiyatronun avlusundaki direklerin arasında beş altı gemici veya hamal karısı maskelilerle, bir arada buldu. Bunlar Leon'un arkadaşlarıydı. Gidip çorba içelim diyorlardı.

Civardaki lokantalı kahveler doluydu. Rıhtımda en mütevazı lokantalardan birine gitmeyi düşündüler. Lokan-

tacı bunlara dördüncü katta küçük bir oda açtı.

Erkekler bir köşede fısıldaşıyorlardı. Besbelli aralarında masrafı paylaşmayı konuşuyorlardı. Bunların biri yazıcı, ikisi cerrah çırağı, ikisi de bir tüccarın adamlarındandı. Emma için ne seçkin bir topluluk! Kadınlara gelince, onların seslerinden hepsinin en aşağı tabakadan olduklarını Emma fark etmekte gecikmedi. O zaman içine bir korku düştü. Sandalyesini çekti ve gözlerini yere indirdi. Ötekiler yemeye başladılar. O, bir şey yemedi. Alnı ateş gibi yanıyor, göz kapakları kızarmış, vücudunda bir buz soğukluğu duyuyordu. Dans eden yüzlerce ayakların basışları altında sarsılan balo salonunun döşemesi sanki hala kafasının içindeydi. Biraz sonra sigara dumanlarına karışan punç kokusu onu sersem etti. Bayılacak gibi oldu, onu açık bir pencerenin yanına götürdüler.

Gün ağarıyordu. Sent-Katerin tarafında geniş kırmızı bir leke, göğün sararmış kenarını tutmuş uzanıyor, yeni çıkan bir meltem, nehrin kurşun rengini alan yüzünü buruşturuyordu. Köprülerde kimse yoktu. Sokak fenerleri sönüyordu.

Bu esnada Emma kendine geldi. Berthe'yı düşündü. O, şimdi diğer tarafta, dadısının odasında şüphesiz uyuyordu. O sırada çemberlik demir çubukları yüklü bir araba, kulakları sağır edecek madeni bir gürültü ile sokaktan geçiyordu.

Emma birdenbire oradan kayboldu. Balo elbiselerini çıkarıp attı. Leon'a, gitmesi gerektiğini söyledi. Bulonya otelinde tek başına kaldı. Hiç kimseye, hatta kendisine bile tahammülü yoktu. Bir kuş gibi, lekesiz, uzaklara, çok uzaklara gitmek, orada yeniden gençleşmek, tazelenmek istiyordu.

Otelden çıktı. Bulvarı, Koşuvaz meydanını, bahçelere bakan çıplak bir sokağa kadar dış mahalleyi geçti. Hızlı

yürüyor, açık hava sinirlerini yatıştırıyordu. Yavaş yavaş o yüzler, maskeler, kadriller, lüks lambalar, sabaha karşı yenen o yemek, o kadınlar, o kalabalık, hepsi, rüzgâr önünde sis gibi dağılıyordu. Kızıl Haç oteline döndüğü zaman, ikinci katta küçük odada Nesle kulesi resimlerine karşı, yatağına uzandı ve akşamın saat dördünde Hivert'in sesi ile uyandı.

Evine geldiği vakit Felicite ona saatin arkasına koyduğu gri bir kâğıt gösterdi:

— Aleyhinize verilen icra kararı ilanı gereğince...

Bu ne anlama geliyor? Hangi hüküm? Halbuki bir gün önce kendisine başka bir kâğıt getirilmişti, ondan haberi yoktu. Devam etti:

"Kanun ve adalet namına Madam Bovary'ye tebliğ olunur ki..."

Sabırsızlığından birkaç satır atladı:

— Yirmi dört saatlik bir süre içinde...

Aman aman! Sekiz bin franklık bir tutarın tamamen ödenmesi diyor. Hele daha aşağısında: "Aksi takdirde bütün kanuni yollarla ve özellikle eşya ve malların haczi suretiyle el konulacağı..."

Ne yapacaktı? Süre topu topu yirmi dört saatten ibaret. Yani yarın bu iş olacak! Mutlaka Lheureux kendisini telaşa düşürecek bir oyun yapıyordu. Çünkü son defa onun; bütün oyunlarındaki ve yaltaklanmalarındaki amacı birden sezmiş bulunuyordu. Yüreğine su serpen tarafı istenen paranın aslından çok fazla olmasıydı. Bununla beraber veresiye birçok şeyler almak, aybaşında bunların parasını vermemek, üstelik ödünç para almak, senetler imzalamak, sonra vadesi geldikçe şişirilen bu senetleri yenilemek Lheureux'nün, tasarılarını gerçekleştirmek için sabırsızlıkla

beklediği, fırsatı elde etmiş olduğuna şüphe yoktu.

Ona gitti. Telaşsız görünerek:

— Başıma gelenleri biliyor musunuz? dedi. Şüphesiz bu bir şaka!

— Hayır, şaka değil.

— Nasıl olur?

Lheureux yavaşça ona döndü ve kollarını çaprazlayarak:

— İster misiniz ki, hanımefendi, ben sizin, Allah rızası için, asırlarca dükkâncınız ve bankacınız olayım? Benim de elbet hesaplarımı kapatacağım bir gün gelecekti. Haksızlık etmeyelim!

Borcun bu kadar olmasına Emma itiraz etti.

— Ne olursa olsun! Mahkeme işi inceleyerek borcun miktarını tespit etti ve hükmünü verdi! Size de tebliğ olundu Zaten bunu yapan ben değilim. Vensar'dır!

— Siz bir şey yapamaz mısınız?

— Hiçbir şey yapamam!

— Fakat, yine de, bir kere düşünseniz? Emma karşısındakini denemeye çalıştı. Zavallı kadının bir şeyden haberi olmamıştı. Lheureux alaylı bir tavır alarak:

— Kabahat kimin? Ben burada bir zenci gibi yanarken siz ötede keyfinize bakıyordunuz.

— Ah, bu ahlaksızlık.

— Hiç zararlı bir şey değil.

Emma belayı kabul etti ve yalvarmaya başladı. Hatta güzel, beyaz elini sarrafın dizine de koydu. Lheureux kaşlarını çatarak:

— Tek durun! dedi. Gören de beni baştan çıkarmak istiyorsunuz sanır!

— Siz alçak bir adamsınız!

Lheureux (Gülerek):

— O, şimdi böyle mi oldu?

— Nasıl bir adam olduğunuzu söyleyeceğim. Kocama diyeceğim ki...

— Benim de ona göstereceğim bir şey var!

Lheureux kasasını açtı. İçinden imzalı bir kâğıt çıkardı. Bu, Vensar'ın borcunu ödemek için önceden Emma'nın kendisine verdiği bin sekiz yüz franklık senediydi. Bunu gösterirken:

— Zanneder misiniz ki, dedi, o zavallı adamcağız bunu görünce yaptığınız küçük hırsızlığı anlamasın!

Emma, başına bir topuz yemiş gibi sersemleyerek oturduğu yerde yığıldı. Lheureux pencere ile yazı masası arasında gidip gelirken tekrarlıyordu:

— Hiç göstermez miyim, elbet göstereceğim..

Böyle söylerken Lheureux, Emma'ya yanaşarak yumuşak bir sesle:

— Biliyorum, dedi, bu pek eğlenceli bir şey değil; bununla beraber ne var, ölüm yok ya bunda? Madem ki başka çare yoktur, bana paramı verirsiniz, olur biter...

Emma üzüntü ile kollarını kavuşturarak:

— Peki ama, ben nerden para bulayım?

— Düşündüğünüz şeye bakın! Dostlarınız var. Sizin gibi, dostları olanlar için..

Ve gözlerini dikerek ona öyle keskin ve müthiş bir bakışla baktı ki Emma iliklerine kadar titredi.

— Size gene imza vereyim!

— Bende yeter derecede imzalarınız var!

— Başka şeyler de satayım.

— (Omuzlarını kaldırarak) Hadi canım satacak neyiniz kaldı ki!

Ve dükkâna açılan aralıktan aşağı bağırdı:

— Anet! 14 numaranın üç kuponunu unutma!

Hizmetçi kız geldi. Emma başka çare olmadığını anlayarak haczi durdurmak için ne kadar para gerektiğini sordu.

— Artık geçti. Bundan sonra bir şey yapılamaz.

— Peki, ben size şimdi borcumun dörtte birini, üçte birini, hatta hepsini getirsem!

— Hayır, hiç faydası yok!

Yavaş yavaş ilerleyerek Emma'yı merdivene doğru itiyordu.

— Size yemin ediyorum, M. Lheureux! Bir kaç gün daha müsaade ediniz!

Hıçkırarak ağlıyordu.

— O, çok iyi! Şimdi de göz yaşları!

— Beni çaresiz bırakıyorsunuz!

— Fena mı? Bu bana bir eğlence oluyor!

Bunu söylerken kapıyı Emma'nın yüzüne kapadı.

XV

Ertesi gün zabıt tutmak üzere iki şahitle beraber icra memuru M. Harerig eve geldiği zaman Emma'da her felaketi sabır ve sükunetle karşılayan bilgece bir metanet oluşmuştu.

Önce Bovary'nin çalışma odasından işe başladılar. Başın şekline göre akıl ve zekâ merkezlerini gösteren bir ders ve meslek aracı olması düşüncesi ile kuru kafaya dokunmadılar. Fakat mutfaktaki ve yemek odasındaki bütün tabakları, tencereleri, sandalyeleri, şamdanları ve yatak odasında etajerin üstündeki bibloları, çocuk oyuncağı kabilinden bütün ufak tefek şeyleri hep yazdılar. Elbise ve çamaşırlarını, makyaj odasını kontrol ettiler. Emma'nın hayatı, en mahrem köşelerine kadar, her şey, inceleme masasına uzatılan bir ceset gibi, bu üç adamın gözleri önüne yayıldı.

M. Hareng, önü ilikli, ince siyah bir elbise, beyaz bir

kravat, ayaklarında gergin kayışlar, ikide bir durarak:

— İzin veriyorsunuz, değil mi madam? diyor ve çoğu zaman bir şeyin önünde:

— Enfes! Çok güzel! diye hayranlık gösteriyordu.

Sonra da kalemini batırdığı hokkayı sol elinde tutarak yazmaya başlıyordu. Odalardan sonra sıra tavan arasına geldi. Orada, kilitli bir çekmecede Emma, Rodolphe'un mektuplarını saklıyordu. Onu da açmaları gerekti. M. Hareng imalı bir gülümseme ile:

— O! Mektuplar! dedi, fakat izin verin, ben çekmecede başka bir şey olup olmadığını anlamaya mecburum.

Ve aralarından Napolyon altınlar dökülecekmiş gibi kâğıtları elinde akıtmaya başladı. Bunu görünce Emma'nın ruhu isyan etti. Bir zaman üstüne titreyerek çarpıntılar duyduğu bu mektuplara, sümüklü böcek gibi görünen ve yumuşak parmaklarıyla, o kaba ellerin değmesine gönlü razı olmuyordu.

Sonunda gittiler. Felicite geldi. Emma onu Bovary'yi karşılamaya ve oyalamaya göndermişti. El birliğiyle acele, haciz bekçisini, hiç ses çıkarmaması tembihleyip, çatı arasına yerleştirdiler.

Gece Charles, Emma'ya biraz düşünceli gibi geldi. Kocasını gözünün ucu ile süzerken suçunu yüzünden anlayacakmış gibi büyük bir üzüntü geçiriyordu. Sonra gözleri, ocağın önündeki Çin işi paravanaya, geniş perdelere, koltuklara, hasılı hayatının acılıklarını avutan bütün bu şeylere ilişince, onu bir vicdan azabı, daha doğrusu derin üzüntü kapladı ki hırsını yenecek yerde daha fazla körüklüyordu. Charles ocak başında ayaklarını ısıtıyordu.

Bir aralık, sığınağında besbelli canı sıkılan bekçinin bir hareketi ile ufak bir gürültü oldu. Charles sordu:

— Yukarda yürüyorlar mı, nedir?

— Hayır! Rüzgâr açık kalmış bir pencere kapağını çarpıyor.

Emma ertesi gün isimlerini bildiği bütün bankerlere baş vurmak için Rouen'a gitti. Kiminin dinlenmede, kiminin seyahatte olduğunu öğrendi. Yılmadı; kime rastladıysa kendisine para gerektiğini, sonra ödeyeceğini söyleyerek ödünç para istedi. Kimi alay etti ve hiç kimse on para vermedi.

Saat ikide Leon'a gitti. Kapıyı çaldı. Önce açılmadı. Sonra Leon kendi kapıya geldi. İlk sözü şu oldu.

— Niye geldin?

— Rahatsız ettim galiba!

— Hayır... Fakat...

Ve ev sahibinin içeri kadın almasını hoş görmediğini anlattı.

— Sana söyleyeceğim şeyler var.

Leon odasının anahtarını aldı. Emma:

— Yok, dedi, burada değil; ötede, kendi odamızda.

Birlikte Bulonya otelindeki odalarına gittiler. Varır varmaz Emma koca bir bardak su içti. Yüzü sapsarıydı:

— Leon, dedi, senden bir hizmet bekliyorum.

Ve iki eli ile delikanlının kollarını tutup sıkarak:

— Bana bak, dedi, sekiz biri franga ihtiyacım var. Bu parayı bana bulacaksın.

— Sen çıldırmışsın!

— Daha çıldırmadım!

Hemen haciz muamelesini ve bundan dolayı ne kadar sıkıntıda olduğunu anlattı. Çünkü Charles'ın hiçbir şeyden haberi yoktu. Kaynanası ona kötü gözle bakıyordu. Baba Rouault'un elinden bir şey gelmezdi. Fakat o, Leon, mutlaka

bu parayı bulmak için gereken yerlere baş vurabilirdi.

— Nasıl olur canım! Mümkün mü?

Emma yüksek sesle sitem etti:

— Yazıklar olsun sana!

O zaman Leon afallayarak:

— Sen, dedi, her halde işi büyütüyorsun! Bin frank kadar bir para ile bu iş düzelebilir sanırım.

Bu kadarı da bir şeyler yapmak için yeterdi. Üç bin frank olsun bulabilirdi. Leon için çalıştığı yerde bile böyle bir yükümlülük altına girmek mümkün olabilirdi.

— Durma Leon! Koş! Çalış, çabala! Ne yaparsan yap, bu parayı bul! Seni daha çok seveceğim!

Leon çıktı. Bir saat sonra geldiği vakit resmi bir tavırla:

— Üç yere baş vurdum, dedi, boşuna!

Bunun üzerine şöminenin iki tarafında karşı karşıya hiç konuşmadan, hareketsiz durdular. Emma derin derin düşündükten sonra omuzlarını kaldırıp ayaklarını yere vurarak bir şeyler mırıldandı:

— Ben senin yerinde olsaydım, diyordu, mutlaka bulurdum.

— Nereden bulurdun?

— Oradan, çalıştığın yerden!

İmalı bir bakışla gözlerini Leon'a dikti.

Alevli gözbebeklerinde şeytani bir cesaret parlıyor, yarı kapanan göz kapakları şehvet ve ümit uyandırıyordu. Kendisine ağır bir suç işlemek ilhamını veren bu kadının dilsiz iradesi karşısında kendi iradesinin zayıfladığını hisseden delikanlının içine bir korku düştü. Müthiş kadının düşüncesini açığa vurmasına meydan vermeden elini alnına vurarak:

— Bu akşam dedi, Morel gelecektir. (Morel onun arkadaşlarından ve çok zengin bir tacirin oğluydu) Beni reddetmeyeceğini umarım.

Emma bu sevinçli haberi hiç Leon'un umduğu şekilde karşılamadı. Yalan olmasından mı şüpheleniyordu? Leon kızararak devam etti:

— Yine de saat üçe kadar gelmezsem artık beni bekleme, güzelim. Mazur gör, fazla kalamayacağım. Hoşçakal.

Emma'nın elini sıktı. Bu el cansız gibiydi. Emma'da artık herhangi bir şey hissetmek gücü ve kabiliyeti kalmamıştı.

Saat dörde geldiği vakit Yonville'e dönmek üzere, alışkanlığına uyarak, bir makine duygusuzluğu ile kalktı.

Hava güzeldi. Martın parlak ve sert günlerinden biriydi. Böyle günlerde olduğu gibi güneş açık ve beyaz bir gökte parlıyordu. Hallerinden memnun görünen Rouen'lar mesut bir hava içinde pazar gezintilerini yapıyorlardı. Emma Pervi meydanına geldi. İkindi vakti duası için kiliseye gelenler çıkıyorlardı. Bir köprünün üç kemeri altından akan coşkun bir nehir gibi halk, kilisenin üç büyük kapısından dışarı akıyor ve kilise bekçisi olan hademe, kaya gibi, ortada duruyordu.

Neydi bir gün, kalbi ümit ve heyecanla dolu, bu kilisenin içinde ilerliyor ve kendi aşkı kadar derin olmayan odalarından endişe ile geçiyordu! Şimdi bunu hatırlayınca peçesinin altında gözyaşları dökerek, hemen bayılacakmış gibi sersem ve perişan bir şekilde yoluna devam etti.

— Çekilsene!

Bir araba kapısı açılırken yükselen bu sesi duyunca Emma yol vermek için durdu. İki tekerlekli hafif bir binek arabasına koşulmuş siyah bir atı, samur kürke bürünmüş

bir kibar bey idare ediyordu. Kimdi bu acaba? Emma onu tanıyor gibiydi. Araba fırladı ve uzanıp kayboldu.

Evet, ta kendisi! Bu Vikont'du! Dönüp arkasına baktı.

Sokak bomboştu. Öyle derin bir üzüntü ve kaybolmuşluk içine düştü ki, yere yığılmamak için duvara dayanmaya mecbur oldu.

Sonra içinden, "Belki o değildir, aldanıyorum" dedi. O da olsa ne olacaktı! Hakkında hiçbir bilgisi yoktu. Kendi içinden ve dışardan her şey onu bırakıyordu. Tarife sığmaz uçurumlar içinde rasgele yuvarlanarak hiçliğe karıştığı hissini veren bir duygusu vardı. Bunun için Kızıl Haç oteline gelip de kapının önünde o iyi kalpli Homais'yi, kırlangıca, ilaç dolu büyük bir sandığın yerleştirilmesine bakarken görünce, içinde bir sevinç duydu. Elinde tuttuğu bir mendilin içinde karısı için aldığı, altı küçük özel ekmek vardı.

Madam Homais, büyük bir perhizde tuzlu tereyağı ile yenilmekte olan, bu sarık biçimindeki ağır ekmekleri pek severdi. Aslı belki Ehli Salip (Haçlılar) devrine kadar giden bir gıda. İri yarı dinç Norman'lar, sofra başında meşalelerin sarı ışığında, tahtadan oyulmuş şarap kupaları ve kocaman domuz butları arasında, Arap başlarını yediklerini farz ederek, bu ekmekle karınlarını doyururlardı. Eczacının karısı da, dişlerinin berbatlığına rağmen onlar gibi bu ekmekleri kahramanca kopararak kıtır kıtır yerdi. Bunun için kocası ne zaman şehre gitse, onları hep Masakr sokağındaki büyük fırıncıdan almayı unutmazdı. Emma'yı görünce:

— O! Ne güzel bir tesadüf! Doğrusu memnun oldum! diyerek, kırlangıca binmesine yardım için elini uzattı ve karısına aldığı ekmeklerin çıkınını filenin kayışına astıktan sonra başı açık, kollar çaprazlanmış, düşünceli ve Napolyonvari bir poz alarak durdu.

Fakat her zaman olduğu gibi bayırın aşağısında kör

dilenci meydana çıkınca öfkelenerek:

— Anlamıyorum, dedi, hükümet bu çirkin işe nasıl izin veriyor! Bu herifleri zorla bir yere kapayıp çalıştırmak gerek. İlerleme! İlerleme! diyoruz ama, yemin ederim, kaplumbağa yürüyüşü ile ilerliyor ve hala barbarlık hayatı içinde yürüyoruz.

Kör dilenci şapkasını uzatıyordu. Arabanın kapısında, çivileri sökülmüş bir döşeme parçası gibi, sallanan bu şapkayı görünce eczacı:

— İşte, dedi, sıraca hastası!

Onu önceden de tanıdığı halde güya ilk defa görüyormuş gibi dış tabaka, ölü tabaka, göz akı gibi tıp terimleri sayıp döktü. Sonra babacan bir tavır ile sordu:

— Dostum, sen bu korkunç derdi uzun zamandır mı çekiyorsun? Gidip de meyhanede kafa çekeceğine adam akıllı bir perhiz uygulasan daha iyi olmaz mı?

Ona iyi şarap, taze bira içmesini, pirzola yemesini tavsiye ederken kör dilenci de şarkısına devam ediyordu. Onda bir aptal hali vardı. Sonunda M. Homais kesesini açtı.

— Al sana bir onluk, dedi, yarısını geri ver ve söylediklerimi unutma; çok memnun kalırsın!

Hivert bu perhizin faydalı olacağından şüpheliydi. Fakat eczacı, iltihaplara karşı kendi yaptığı bir krem ile onun gözlerini iyi edeceğini ileri sürerek adresini verdi:

— M. Homais. Pazar yakınlarında herkes bilir.

Sonra ekledi:

— Peki, şimdi zahmetime karşılık bizi eğlendirirsin.

Kör dilenci yere çöktü. Başını arkaya alıp yeşilimsi gözlerini devirerek dilini çıkardı. Aç bir köpek gibi boğuk boğuk uluyarak iki elini midesinin üstüne bastırmaya başladı. Emma tiksindi. Omzunun üstünden ona beş franklık

bir gümüş para attı. Varı yoğu bundan, ibaretti. Onu böyle atmayı hoş bulmuştu.

Araba yeniden yola çıktıktan sonra aniden pencereden başını çıkarıp eğilerek bağırdı

— Hamur işleri, sütlü şeyler yok! Hastalıklı yerlerini ardıç tohumu tütsüsüne tut!

Gözünün önünden geçen bu tanınmış manzaralar yavaş yavaş Emma'ya kendi acısını unutturmakla beraber dayanılmaz bir yorgunluğun ağırlığını hissediyordu. Eve geldiği zaman şaşkın, bitik bir haldeydi. Ve hemen uyumak istiyordu. İçinden:

— Ne olacaksa olsun! dedi.

Ne olacağını kim bilir, diyordu. Bugün, yarın olağandışı bir olay olamaz mı? Hatta Lheureux'nün ölmesi bile mümkün.

Meydandaki bir araba gürültüsü ile saat dokuzda uyandı. Pazarda bir kalabalık vardı. Direklerden birine asılmış koca bir ilanı okumak için halk birikmişti. Emma, Justin'i gördü. Yüksekçe bir yere çıkmış, ilanı yırtıyordu. Fakat bir bekçi geldi, yakasına yapıştı. M. Homais eczaneden çıktı. Kalabalık arasında Lefrançois ananın çene çaldığı görülüyordu. Bu sırada telaşla Felicite içeri girerek haykırdı.

— Madam! Madam! Bakın, bu ne alçakça iş!

Bunu söylerken zavallı kız, kapıdan koparıp aldığı, sarı bir kâğıdı titreyerek uzatıyordu. Emma kâğıda göz attı ve bütün eşyasının açık artırmaya konduğunu anladı.

Sessiz, bir süre bakıştılar. Hanım hizmetçi, ikisinin de birbirinden gizledikleri bir şey yoktu. Sonunda Felicite içini çekerek:

— Madam, dedi, ben sizin yerinizde olsam, M. Giy-

yomen'e giderdim.

— Öyle mi dersin?

Emma bunu sormakla şunu demek istiyordu:

— Sen ki bir evin içini hizmetçisinden anlar, bilirsin, acaba beyefendinin benden bahsettiği olmuş mudur?

— Evet, bir kere gidin, iyi edersiniz.

Emma giyindi. Siyah elbisesinin üstüne siyah benekli paltosunu da giydikten sonra görülmemek için (çünkü çarşı meydanında her zaman için kalabalık vardı) kasaba dışında su kenarından yürüdü.

Nefes nefese noterin oturduğu evin parmaklığı önüne vardı. Hava kapanıktı.

Kapının çıngırağını duyan Teodor kırmızı yeleği ile kendisini karşıladı ve hiç yabancı değilmiş gibi teklifsizce onu yemek odasına aldı. Kocaman çini soba, duvardaki saksı yuvasını dolduran frenk incirinin altında uğulduyor, meşe kâğıdından duvar kaplamaları üstünde, siyah çerçeveler içinde, Stöben'in Esmeraldası Şopen'in Pütifarı görülüyordu. Sofra kuruluydu. İki gümüş mangal, kristal kapı topuzları,parke döşeme ve mobilyalar ve her şeyde titiz bir temizlik, bir İngiliz temizliği görülüyordu. Pencere camlarının köşeleri ayrıca renkli camlarla süslüydü. Emma içinden:

— İşte, dedi, tam benim istediğim gibi bir yemek odası!

Noter kapıdan göründü. Sol eli hurma dalı örnekli geceliğinin önünü kavuştururken öbür eli ile sağa doğru yan giydiği havalı avukat şapkasını acele çıkarıp düzeltiyor, arkalardan getirdiği üç tel kumral saçının uçları dazlak başının etrafını sararak sağdan sarkıyordu.

Emma'ya oturacağı yeri gösterdikten sonra kendi, sofranın başına geçerek ve şu kaba hareketinden dolayı özür

dileyerek, kahvaltısını yapmaya başladı. Emma kekeledi:

— Beyefendi, sizden bir şey ricasına..

— Evet, sizi dinliyorum madam.

Durumu anlatmaya başladı.

Giyyomen, ipotek işlerinde kendisinden istenen ödünç paralar için daima Lheureux'ye başvururdu. Sarraf ile gizli bir alışveriş içinde bulunduğundan Emma'nın durumunu biliyordu..

O, (hatta Emma'dan daha iyi) uzun senet hikâyesini biliyordu. Biliyordu ki önce önemsiz bir meblağ olan bu senetler, uzun vadelerle birçok elden geçip devredilerek ve sürekli yenilenerek öyle bir hale gelmişti ki, alacaklı sarraf çekilmiş protestoları toplayarak, yalnız kasaba halkına karşı kendini bir kaplan insafsızlığında göstermek istemediği için, kendi hesabına işin halledilmesini arkadaşı Vensan'a devretmişti. Bütün bu aşamaları noter biliyordu.

Emma hikâyesine devam ederken Lheureux'ye atıp tutuyor ve bu atıp tutmalara noter zaman zaman önemsiz bir iki sözle cevap veriyordu. Bir taraftan kahvaltısını yiyip çayını içerken - ince bir altın zincirle bağlı iki elmas iğne taşıyan gök mavisi rengindeki kravatına çenesi değecek şekilde başını eğiyor ve iki tarafa da çekilebilecek tatlı ve manalı bir ifadeyle gülümsüyordu. Fakat o sırada Emma'nın ayaklarının üşümüş olacağını düşünerek:

— Sobaya daha yakın oturunuz, daha yakın, ayaklarınızı dayayınız, dedi.

Emma ayakkabılarının çini sobayı kirletmesinden çekiniyordu. Noter çapkın bir nezaketle:

— Güzel şeylerden hiçbir zarar gelmez, dedi.

Bunun üzerine Emma kendini acındırmaya çalıştı ve bunu yaparken kendisi heyecanlanarak evdeki sıkışıklığı,

didişmelerini, ihtiyaçlarını saydı döktü. Noterin anladığı bir şey vardı. Nefis bir kadın! Bu anlayışıyla yemeğini bırakmadan tamamıyla ona doğru dönmüştü. Bir derecede ki dizi Emma'nın sobaya dayanan ve buğusu tüten ayakkabılarına değiyordu.

Fakat, sonunda kendisinden bin frank istediğini görünce dudaklarını birbirine yapıştırdı. Sonra ciddileşerek Emma'nın mali gidişini daha önce bilememiş olduğuna pek üzgün olduğunu, bir bayan için bile parasını işletmenin bin bir kolay yolları bulunduğunu bildirdi. Grüsmenü taş kömürü ocaklarında olsun, Havr civarında alınacak yerlerde olsun hemen yüzde yüz güvenli işler yapılabilirdi. Bu yolla kazanması kesin görünen inanılmaz servetlerin düşüncesiyle Emma bir müddet kaldıktan sonra:

— O zaman bana niye gelmediniz? diye sitem etti.

Emma safça cevap vererek:

— Ne bileyim, dedi, işte olmadı.

— Olmadı ha! Niçin olmadı? Sizi korkutuyor muydum acaba? Oysa asıl şikâyetçi bendim! O kadar az tanışıyorduk ki! Yine de size karşı derin bir bağlılığım var. Artık bundan hiç şüpheniz yoktur sanırım. Öyle değil mi?

Elini uzatarak Emma'nın elini aldı ve büyük bir tutku ve arzuyla öptü. Sonra da bırakmadı, dizinin üstünde tuttu. Ona bin bir iltifatla dil dökerken bir taraftan da parmaklarıyla okşayıp oynuyordu.

Tatsız sesi, akar bir derenin mırıltısına benziyor ve gözlüklerinin altında gözlerinin alevlerle kıvılcımlandığı görülüyordu. Bir yandan kollarını sıkıp okşamak için elleri Emma'nın bileğinden ileri doğru giderken sık nefesleri de yanaklarına tiksindirici ürpermeler vererek kadıncağızı korkunç şekilde sıkıyordu. Emma birdenbire ayağa kalkarak sordu.

— Beyefendi, bekliyorum.

Noter sapsarı oldu:

— Neyi bekliyorsunuz?

— İşte o parayı.

— Fakat!..

O anda Noter, vücuduna titremeler veren çok kuvvetli bir arzuya düşerek:

— Tamam, olur! dedi.

Kıyafetine bakmadan diz çökerek Emma'nın beline sarılırken:

— Tanrı aşkına, durun! Sizi seviyorum! diyordu.

Madam Bovary'nin yüzüne kırmızı bir dalga yürüdü. Korku verecek bir tavırla gerileyerek yüksek sesle:

— Benim düşkün halimden utanmazca faydalanıyorsunuz beyefendi! Ben acınacak bir haldeyim, fakat satılık değilim! dedi ve çıktı.

Gözlerini işlemeli güzel terliklerine dikmiş bir halde noter orada şaşkınlıktan dona kaldı. Bu da aşkın bir cilvesi, bir armağanıydı. Sonunda bu düşünce ile oyalandı. Zaten böyle bir macera onu sürükleyip işin pek ilerisine götürebilirdi.

Akça kavak ağaçlarının altından sinirli adımlarla kaçarken Emma içinden:

— Ne alçak herif! diyordu. Maymun! Sefil!

Hareketinin sonuçsuz kalması üzüntüsü, tecavüze uğrayan namusunun utancını güçlendiriyordu ve bütün hırsı ile üstüne çullandığına hükmettiği kaza ve kadere yalnız kadınlık gururunu karşı koyuyordu. Kendine hiçbir zaman bu kadar değer vermemiş ve başkaları için bu kadar tiksinme duymamıştı. Hırçın bir kavgacı ruhunun verdiği taşkın-

lıkla erkekleri dövmek, suratlarına tükürmek, hepsini ayağının altına alıp ezmek istiyordu. Bu hal ile yüzü sapsarı, zangır zangır titreyerek, öfkeli, sinirli; güya kendisini boğan, bir intikamın tadını çıkarıyormuş gibi yaşlı gözlerle boş ufukları araştırarak yoluna devam ediyordu.

Eve yaklaştığı zaman onu bir uyuşukluk aldı. Artık ayakları geri geri gidiyordu. Yine de eve gitmek lazımdı. Zaten nereye kaçacaktı?

Kendisini kapıda bekleyen Felicite sordu:

— Ne oldu?

— Hiç! Olmadı.

Bunun üzerine bir çeyrek saat, iki kadın karşı karşıya, Yonville'de yardım edebilecek kişiler üzerinde durdular. Fakat ne zaman Felicite birinin adını söylese, Emma:

— Mümkün değil! O para vermez! diye başını sallıyordu.

— Peki, ne yapacağız? Şimdi beyefendi gelecek!

— Biliyorum. Sen beni yalnız bırak!

Her çareye baş vurmuştu. Başka yapacak bir şey yoktu. Charles geldiği zaman karşısına dikilip:

— Çekil buradan, diyecekti. Şu üstünde yürüdüğün halı artık bizim değildir. Evinde senin hiçbir şeyin, hatta bir iğnen, bir çivin bile yok ve seni bu hale getiren benim, zavallı adam!

Bunu bir hıçkırık izleyecek, Charles bir sürü göz yaşı dökecek ve kriz geçtikten sonra sonunda kendisini affedecekti.

Dişlerini gıcırdatarak mırıldandı:

— Evet, affedecek, o koca ki, beni aldığı için, milyon verse, ben onu affetmeyeceğim. Asla! Asla!

Bovary'ye karşı suçlu ve onun affına muhtaç olması fikri çıldırtıyordu. Sonra, itiraf etsin, etmesin, bugün olmazsa yarın nasıl olsa iş meydana çıkacak, kızılca kıyamet kopacak. O halde bu korkunç sahneyi beklemek ve kocasının yüksekliği karşısında ezilmeyi kabul etmek gerekiyordu. Bir kere daha Lheureux'ye baş vurmak içinden geçti. Fakat neye yarardı? Babasına mektup yazmak için geç kalmıştı. Şimdi herife teslim olmadığına pişman olur gibiydi ki yoldan nal sesleri duydu. Kocası geliyordu. İşte parmaklığın kapısından girdi. Alçıdan bir duvar gibi rengi uçuktu. Emma duramadı. Merdivenden bir hamlede indi ve soluğu çarşı meydanında aldı. Belediye reisinin karısı, kilisenin önünde, Lestibuduva ile konuşuyordu. Emma'nın tahsildar Binet'ye gittiğini gördü.

Hemen koşup Madam Karon'a yetiştirdi. İkisi beraber tavan arasına çıktılar. Sırıklara asılı çamaşırların arkasına saklanarak Binet'nin evini gözetlemeye başladılar.

Binet çatı arasındaki odasında yalnızdı. Önünde fildişi bir sanat eseri vardı. İç içe aylı yıldızlı fakat hiçbir işe yaramayan bir dikili taşı temsil etmekteydi. Binet ağaçtan bunun bir örneğini yapmakla meşguldü. Son parçayı yapmak üzereydi. Artık amacına ulaşacaktı! Atölyenin alaca karanlığında testeresinden yükselen kumral bir toz, dört nala koşan bir atın nallarından sıçrayan kıvılcımları andırıyordu. Tezgahın önünde dönen iki çark, dönerken vınlıyor, Binet başı önde, burnunun delikleri kabarmış gülümsüyordu. Kendini öyle pürüzsüz bir haz içine kapıp koyuvermişti ki, kolayca yenilebilen güçlüklerle zekâyı oyalayan böyle basit işlerle hazzın bu türlüsüne ulaşılınca, ondan öteye hayal edilecek bir şey kalmaz.

Madam Tuvache arkadaşına Emma'yı göstererek:

— İşte bak, orada! dedi.

Fakat çarkın sesinden sözleri duymak pek mümkün olmuyordu. Nihayet bu iki bayan frank kelimesini işitir gibi oldular Tuvache ana:

— Galiba, dedi, vergi borçları için ondan süre istiyor,

Öteki:

— Öyle olmalı! diye cevap verdi.

Emma'nın etrafına bakınarak bir aşağı bir yukarı gezindiğini, Binet'nin de memnuniyetle, kendi çenesini okşamakta olduğunu gördüler. Madam Tuvache sordu:

— Ona bir sipariş mi veriyor, dersin?

Komşusu bu ihtimali reddetti:

— Fakat M. Binet bir şey satmaz ki!

Binet, bir şey anlamıyormuş gibi gözlerini açarak dinliyor, Emma, yumuşak ve yalvaran bir tavır ile sözü uzatıyordu.

Emma daha fazla yaklaştı. Göğsünün kalkıp indiği görülüyordu. Artık bir şey konuşmuyorlardı. Madam Tuvache:

— Ne oluyor? dedi. Kadın yüz veriyor gibi görünüyor, öyle mi dersin?

Binet kulaklarına kadar kızarmıştı. Emma onun ellerini tuttu.

— O! O! Bu kadarı fazla!

Mutlaka Emma ona çirkin bir teklifte bulunuyordu. Çünkü tahsildar - ki Botzen ve Lützen savaşlarına girmiş, seferde bulunmuş, hatta madalya adayları listesine girmiş, namuslu bir adamdı - birdenbire yılan görmüş gibi geriledi ve uzaktan yüksek sesle:

— Madam! dedi, bunun sonunun nereye varacağını düşünüyor musunuz?

Madam Tuvache:

— Ah! dedi, bu karıları kırbaç altında gebertmeli.

— Nereye gitti? Yok..

Gerçekten de bunlar konuşulurken Emma ortadan kaybolmuştu. Biraz sonra onun cadde boyunca yürüdüğünü, sonra, mezarlığa gidecekmiş gibi, sağa saptığını görerek türlü şüphelere kapıldılar.

Emma sütnineye gidiyordu. Eve gelince:

— Aman! dedi, Rolet ana, fena oluyorum, beni soy!

Ve hıçkırıklara boğularak yatağa düştü. Rolet ana onun üstüne bir eteklik atarak kendi de ayakta durup bekledi. Fakat cevap alamadığını görünce, keten ipliğini bükmek üzere, çıkrığını alıp çıktı.

Emma dalgınlığı arasında çıkrığın sesini Binet'nin çarkı zannederek sayıklıyordu:

— Oh, aman yeter! Durdurun şunu!

Sütnine bir şey anlamayarak içinden:

— Ne oluyor, onu kim rahatsız ediyor? Buraya niçin gelmiş? dedi.

Emma kendi evine gidemediği için oraya koşmuştu. Anlaşılmaz bir korku onu evinden dışarı atıyordu.

Sırt üstü yattığı yerde gözlerini tavana dikmiş, aptalca bir inatla dikkat ettiği yeri bile silik bir halde görüyordu; duvarın dökük sıvasını, yanan iki odunu, başının üstündeki duvarın çatlağında yürüyen koca bir örümceği seyre dalmıştı. Sonunda aklını başına topladı. Şimdi hepsini hatırlıyordu. Bir gün Leon'la beraber... Oh! Bu ne uzak bir hatıraydı. Güneş nehirde parlıyor, çiçeklerin kokusu yayılıyordu. O zaman bir sel akıntısına kapılan hatıraları, kaynayan bir girdaba düşer gibi, çok geçmeden bir gün öncesine geldi.

— Saat kaç?

Rolet ana dışarı çıktı. Başını gökyüzünün en aydınlığa doğru uzatıp kaldırdı. Sonra yavaşça içeri girerek:

— Üçe geliyor, dedi.

— Ah, teşekkürler! sağol!

Çünkü Leon nerde ise şimdi gelirdi. Ondan emindi! Mutlaka parayı bulacaktı. Fakat kendisinin orada olduğunu bilemeyeceği için parayı eve götürmüş olacaktı. Sütnineye acele eve gidip kendisini getirmesini söyledi.

— Çabuk! diyordu.

Süt nine:

— İşte gidiyorum, üzülme sevgili hanımım! diyerek aceleyle çıktı, yola düştü...

Şimdi Emma bunu daha önce niçin düşünmediğine şaşıyordu. Madem ki söz vermişti, mutlaka sözünü tutacaktı. Kendini Leon'un evinde, masasının üstüne koyduğu binerlik üç çekin huzurunda görüyordu. Ondan sonra olanı biteni Bovary'ye açıklamak için bir yalan uydurmak gerekecekti. Nasıl bir yalan bulmalıydı?

Bu sırada sütninenin dönüp gelmesi çok uzadı. Fakat kulübesinde saat olmadığı için geçen zaman belki Emma'ya olduğundan fazla uzun geliyordu. Bahçede bir aşağı bir yukarı adım adım gezinmeye başladı. Çit boyunca giderek kır yollarına çıktı. Sütnine ile karşılaşacağını umarken onun başka bir yoldan gelmesi ihtimalini düşünerek birdenbire içeri döndü. Sonunda beklemekten bıkarak, kabul etmek istemediği şüphelerin sıkıntısı altında, bir dakika mı yoksa bir asır mı geçtiğini bilmeyecek halde, bir tarafa oturdu, gözlerini kapadı ve kulaklarını tıkadı. O sırada parmaklıklı kapı gıcırdadı ve Emma yerinden sıçradı. Daha söze başlamadan Rolet ana yetiştirdi:

— Sizde kimseler yok!

— Bu nasıl olur?

— Evet kimse yok, beyefendi de oturmuş ağlıyor ve sizi istiyor. Sizi arıyorlar.

Emma hiç ses çıkarmadı. Gözlerini etrafına dolaştırıp sık sık nefes alıyor, göğsü inip kalkıyordu. Köylü kadın onu delirmiş sanarak ürktü. Elinde olmayarak geri geri gidiyordu. Birdenbire Emma elini alnına götürerek sevincinden bir çığlık kopardı. Çünkü o anda, gecenin karanlığında çakan güçlü bir şimşek gibi, ruhunda Rodolphe'un hayali belirmişti. O, ne iyi, ne nazik ve ne kadar yüksek ruhluydu. Zaten, eğer bu iyiliği yapmakta tereddüt ederse onu bir göz işaretiyle ona geçmiş aşkını hatırlatmak yeterliydi.

Bunun üzerine Huchette yoluna düştü. Kendisini biraz önce o kadar kudurtan davranışın başka çeşidine uğrayacağı içine hiç doğmadığı gibi düşeceği alçaklığı ve hakareti de sezmekten uzaktı.

XVI

Yolda giderken kendi kendine: "Ne diyeceğim? Söze nereden başlayacağım?" diye soruyordu. Ve ilerledikçe fundaları, ağaçları ve tepedeki su kamışlarını, aşağıda şatoyu görüp tanıyarak aşkının ilk zamanlarındaki duygularını tekrarlıyor ve zavallı sıkılmış kalbi bu ilk aşkın duygularıyla ferahlarken ılık bir rüzgâr yüzünü okşuyor, eriyen karlar damla damla ağaçlardan otlara düşüyordu.

Eskisi gibi parkın küçük kapısından girdi. Sonra iki sıra sık ıhlamurlarla çevrilmiş avluya geçti. Ağaçlar uzun dallarını sallayarak fısıldaşıyorlardı. Kulübelerinde barınan av köpekleri hep birden havladılar. Havlamalar devam ettiği halde meydanda hiç kimse görünmüyordu.

Sağdaki geniş merdivenden çıktı. Bu ağaç trabzanlı merdiven, mermer kareleri tozlu bir koridora çıkıyordu. Misafirhanelerde veya manastırlarda olduğu gibi, sıra sıra odaların kapıları bir koridora açılırdı. Solda ve dipteki oda

onundu. Açmak için elini, kapının topuzuna koyduğu vakit birdenbire dermanı kesildi. Onunla karşılaşmaktan korkuyordu. Hemen hemen, orada bulunmamasını istiyor gibiydi. Yine de bu onun biricik ümidi ve son kurtuluş kapısıydı. Biraz kendini topladı. Durumunun zorlamasıyla kalbine kuvvet vererek içeri girdi.

Rodolphe ateşe karşı ayaklarını dayamış piposunu tüttürüyordu. Emma'yı görünce yerinden fırlayarak bağırdı:

— Vay! Siz ha!

— Evet, ben! Rodolphe, size bir akıl danışmaya geldim.

Fakat çabası boşa gidiyor, çeneleri kilitlenmiş gibi ağzını açıp bir şey söyleyemiyordu.

— Hiç değişmemişsiniz, her zaman çok güzelsiniz.

Dudakları acı bir tebessümle büküldü:

— Sözünüz doğru da olsa acı, dedi, çünkü siz benim güzelliğimi hor gördünüz.

O zaman Rodolphe daha iyisini uyduramadığı için, kendini mazur gösterecek silik ifadelerle Emma'ya karşı hareketini açıklamaya çalıştı.

Emma onun sözlerine, sözlerinden çok sesinin ahengine ve şahsının çekiciliğine kendini kaptırdı, inanmış gibi göründü. Belki ayrılmaları sebeplerine inandı da. Bu bir sırdı ki üçüncü bir şahsın şerefi ve belki de hayatı buna bağlıydı. Yüzüne bakarak üzgün üzgün:

— Zararı yok! dedi, fakat çok acı çektim.

Rodolphe bir bilgin tavrı ile:

— Ne yaparsınız, dedi, hayat işte böyle!

— Benden ayrıldıktan sonra bari siz mesut olabildiniz mi?

— Eh... şöyle böyle!

— Hiç birbirimizden ayrılmasaydık belki daha iyi olurdu.

— Evet... Belki de! Emma yaklaşarak:

— Öyle mi dersin?

Ve derin derin içini çekerek devam etti:

— Ah, Rodolphe, Rodolphe! Bilsen! Seni ne kadar sevmiş olduğumu bilsen!

Bunu söylerken eski sevgilisinin elini, eline aldı. Bir zaman böyle el ele kaldılar. Toplantıların olduğu zamanki görüştükleri günde böyle olmuştu! Rodolphe gururu ile hassas taraflarını yenmeye çalışıyordu. O sırada Emma göğsüne yıkılarak:

— Sensiz nasıl yaşayabileceğimi hiç düşünmedin mi? İnsan alıştığı saadetten kolay kolay vazgeçemiyor! Öyle kötü oldum ki öleceğim sandım! Bunları hep sana anlatacağım. Göreceksin. Sen ise beni bırakıp kaçtın!

Gerçekten üç yıldan beri onu görmemek için Rodolphe önlem alıyordu. Bu hali erkek cinsinin karakterlerinden olan doğal bir korkaklıktandı. Şimdi Emma, yaltaklanan bir dişi kediden daha sokulgan, başının zarif pozlarıyla devam ediyordu:

— İtiraf et, başkalarını buldun, beni başından attın! Oh! Hepsini biliyorum ve hepsini bağışlıyorum. Sen onları da baştan çıkarmışsındır; beni çıkardığın gibi. Sen erkeksin! Kendini sevdirmek için ne lazımsa hepsi sende var! Biz gene barışıp koklaşacağız, gene sevişeceğiz, öyle değil mi? Bak, ben işte gülüyorum. Çünkü mesudum! Hadi! Bir şey söyle!

Kirpiklerinin ucunda titreyen bir damla göz yaşı, mavi bir çiçeğin üstünde fırtınadan kalmış yağmur damlası gibi, ona çekici bir güzellik vermişti.

Rodolphe dayanamadı. Onu kucağına çekti. Elinin tersi ile parlak saçlarının örgüsünü okşarken, batan güneşin son

sırma telleri bu saçların üstünde oynuyordu. Başını eğmişti. Rodolphe onu hafifçe gözlerinden, dudaklarının ucundan öptü.

— O! Sen ağlamışsın! Niçin ağladın bakayım?

Emma birden hıçkırarak ağlamaya başladı. Rodolphe'a bu göz yaşları, aşkın bir taşması gibi geldi. Emma hiç sesini çıkarmadığı için bu sessizliğinin de son bir utanma eseri olduğunu düşündü. O zaman heyecanlanarak:

— Ah! dedi, affet beni! Hoşlandığım bir tek kadın varsa o da sensin! Benimkisi ahmaklık ve alçaklıktır! Seni seviyorum ve sonsuza dek seveceğim! Neyin var? Söyle bana!

Bunları söylerken Emma'nın önünde diz çöküyordu.

— Bilmezsin derdimi, Rodolphe! Ben bittim, iflas ettim. Bana üç bin frank ödünç vereceksin!

Rodolphe yavaş yavaş doğruldu. Yüzü ağır, ciddi bir ifade aldı ve kekelemeye başladı.

— Ama... Ama...

Emma acele devam etti:

— Biliyorsun ki kocam bütün servetini bir notere teslim etmişti. Herif paraları alıp kaçtı. Hastalar borçlarını vermiyorlardı. Borçlandık. Sonuçta hesapların ödenmesi henüz bitmedi. İleride elimize para geçecek; fakat bugün üç bin frank bulamazsak eşyamız haciz yoluyla satılacak, şimdi, şu anda, sana, senin dostluğuna güvenerek geldim.

Rodolphe birdenbire sapsarı oldu. İçinden:

— O! dedi, demek bunun için gelmiş!

Sonra gayet durgun bir tavırla:

— Bende para yok, sevgili madam, dedi.

Yalan söylemiyordu. O kadar parası olsaydı, para istemek, aşkın üzerine düşen bütün kasırgaların en soğuğu, en

kökünü kurutanı olduğu için böyle bir yardımda bulunmak genellikle pek hoş karşılanmanıasına karşın, hiç kuşkusuz verirdi.

Emma durdu, birkaç dakika ona baka kaldı:

— Sende para yok, öyle mi!

Üst üste tekrarlıyordu:

— Sende para yok! Sende para yok ha! Bu son rezillikten olsun kendimi korumalıyım. Sen de beni hiç sevmezmişsin! Senin de ötekilerden fazla bir değerin yok.

Ne söylediğini bilmiyor, kendini açığa vuruyordu. Rodolphe sözünü keserek kendisinin de sıkıntıda olduğunu anlattı. Emma gülümsedi:

— Ah, pek yazık! Acırım sana. Hem de çok, pek çok!

Ve etrafına bakınırken silah takımı arasında parlayan altın kakmalı bir karabina üzerinde durarak:

— Fakat, dedi, insan bu kadar fakir olunca tüfeğinin dipçiğine parasını yatırmamalı, böyle (saati göstererek) sedefle işlenmiş bir konsol saati almamalı; ne de (eliyle okşayarak) kamçılarına böyle altın yaldızlı gümüş düdükler ve saatinin kordonuna madalyonlar takmamalı! Oh! Nesi eksik! İçki takımlarına varıncaya kadar odasında ne yok? Neden? Çünkü sen kendini seviyorsun, iyi yaşıyorsun, şaton var; çiftliklerin, ormanların var. Tazılarla sürgün avına çıkıyorsun, seyahat ediyor, Paris'e gidiyorsun. Şöminenin üstünden kol düğmelerini alırken yüksek sesle:

— Eh! dedi, yalnız bunlar olmasa, o zaman para bulunur! Oh! İstemiyorum! Paraların senin olsun, iyi sakla.

Elindeki iki düğmeyi olanca kuvvetiyle karşılara fırlattı. Duvara çarpınca düğmelerin altın zinciri koptu.

— Fakat senin yerinde ben olsaydım, nem varsa verirdim, hepsini satardım, el işleri yapar, çalışırdım. Senin bir

bakışın, bir gülüşün, bir kere "teşekkür ederim" dediğini duyayım diye yollarda dilenirdim. Sen ise bana çektirdiklerin yetmiyormuş gibi, şimdi koltuğuna gömülmüş rahatına bakıyorsun! Sen karşıma çıkmasaydın, bunu; iyi bil, ben mesut bir hayat geçirirdim. Seni zorlayan var mıydı? Yoksa bir inat üzerine mi bu işi yaptın? Bununla beraber beni seviyormuşsun, öyle diyordun. Hatta şimdi bile, iki dakika önce gene söylüyordun. Keşke öyle söyleyeceğine beni evinden kovsaydın! Öperek ısıttığın ellerim hala sıcak duruyor. Daha demin şurada, halının şurasında diz çökerek ebedi bir aşkın yeminlerini tekrarlıyordun. Sen bu aşka beni inandırdın. Beni üç sene en muhteşem ve en mesut hayaller içinde yaşattın! Öyle değil mi? Neydi o, seyahat projelerimiz! Hatırlıyor musun? Oh! O mektup, o mektupların! O son mektubun beni perişan etti, kalbimi parçaladı! Sonra o mektubu yazana, evet, ona tekrar dönüp gönlümün bütün sevgisi ile yalvararak "yardım et" dediğim zaman, başka her kim olsa reddetmeyeceği bir yardımı, özgür, mesut ve zengin olduğu halde reddediyor, çünkü bu iş ona üç bin franga mal olacak!

Rodolphe, kabullenmiş öfkeler saklayan, tam bir suskunlukla cevap verdi:

— Yok, param yok!

Emma çıktı. Duvarlar sarsılıyor, tavan üstüne yıkılıp onu eziyordu. Uzun, ağaçlı yolu sendeleyerek ve rüzgârın dağıttığı ölü yapraklara ayağı dolaşarak tekrar geçti. Sonra parmaklığın önündeki hendeğe geldi. Kapıyı çekmek için öyle acele ediyordu ki, tırnakları tersine döndü. Yüz adım ileride, soluyarak, nefes nefese, yere yığılacak bir şekilde durdu. Ve o zaman geri dönerek, duygusuz şatoya, bahçelerine, üç avlusu ve pencerelerine bir kere daha baktı.

Bütün vücudu öyle bir uyuşukluk içindeydi ki, varlığını

ancak damarlarının zonklamasından anlıyor ve bu zonklama ona, içinden çıkıp ortalığı dolduran, patırtılı bir müzik gibi geliyordu. Ayaklarının altındaki toprak su gibi yumuşak ve sapan izleri, ona, koyu renkli büyük dalgalar gibi göründü. Kafasının içinde hayal meyal ne varsa, bin bir parçaya ayrılıp dağılan donanma fişeği gibi, bir hamlede uçup gidiyordu. Derken, babası, Lheureux'nün yazıhanesi, diğer şehirdeki sevişme odaları, başka bir manzara, birer birer gözünün önüne geldi. Deli olacaktı. Kendinden korktu ve karmakarışık bir şekilde kendini toplayabildi. Çünkü düştüğü bu korkunç halin sebebini, yani para meselesini hiç hatırlamıyordu. Onun büyük derdi yıkılan aşkıydı. Yaralarından akan kanla beraber hayatının da elden gittiğini gören ölüm döşeğindeki yaralılar gibi, bu acı hatırayla, ruhunun bedeninden ayrıldığını duyuyordu.

Karanlık basıyor, kargalar uçuyor. Birdenbire ona öyle geldi ki, patlayan mermiler gibi havadan ateş renginde yuvarlaklar iniyor ve döne döne ağaçların dalları arasından geçip karlara saplanıyor. Bu yuvarlakların her birinin içinde Rodolphe'un yüzü görünüyor ve bütün bu yüzler çoğalarak, yaklaşarak vücudunun içine giriyordu. Derken bunların hepsi kayboldu. Sisler içinde evlerin ışıklarını uzaktan seçti.

O zaman içinde bulunduğu durum bir uçurum gibi önünde açıldı. Göğsünü koparacak gibi yüreği çarpmaya başladı. Sonra hemen hemen içine sevinç dolduran bir kahramanlık heyecanıyla koşarak yamacı indi. İneklerin tarlasını, çoban yolunu geçti. Pazar yerinden sonra eczacının dükkânı önünde durdu.

Kimseler yoktu. İçeri girecekti. Fakat çıngırak çalınca biri gelebilirdi. Bu yüzden tahta perdeye yanaşarak, nefesini tutarak, duvarları yoklayarak mutfağın önüne kadar

yürüdü. Orada ocağın üstünde yakılmış bir şamdan duruyor, Justin ceketsiz, kollar sıvalı koca bir tabak götürüyordu.

Justin gene geldi. Emma'nın cama vurduğunu görünce dışarı çıktı.

— Anahtar! Yukarının anahtarı. Şeyler nerede...

— Neler demek istiyorsunuz?

Gecenin siyah zemini içinde duru beyaz görünen yüzünün uçuk rengine delikanlı hayretle bakıyordu. Şu haliyle kadın kendisine bir peri gibi fevkalade güzel ve muhteşem görünmüştü. Ne istediğini anlamamakla beraber içine korkunç şeyler doğuyordu.

Fakat Emma acele kulağına eğilerek tatlı bir sesle:

— İstiyorum, dedi, hadi, ver!

Duvar ince olduğu için yemek odasından çatal, tabak sesleri geliyordu.

Uykusunu kaçıran fareleri öldürmek için mutlaka lazım olduğunu söyledi.

— Fakat beyefendiye haber vermeliyim.

— Hayır, dur!

Sonra ilgisiz görünerek:

— Zahmet etme, ben şimdi ona söylerim. Hadi, sen bana ışık tut!

Koridora girdi. Laboratuarın kapısı oraya açılıyordu. Duvarda hırdavat odası etiketini taşıyan bir anahtar asılıydı. Eczacının sesi duyuldu:

— Justin! diye çağırıyordu.

Emma:

— Çabuk çıkalım! dedi.

Emma önde, Justin arkada yürüdüler. Anahtar kilidin içinde döndü. Emma doğru üçüncü rafın önüne gitti.

Hafızası ona iyi kılavuzluk ediyordu. Oradan geniş ağızlı mavi bir şişe aldı. Kapağını açtı. Elini içine daldırdı. Avuç dolusu aldığı bir tozu ağzına atıp yutmaya başladı. Justin bunu görünce üstüne atılarak bağırdı:

— Ne yapıyorsunuz, ölürsünüz!

— Sus! Şimdi gelirler.

Çocuk ne yapacağını bilmiyor, yardım çağırmak istiyordu.

— Sakın sesini çıkarma! Bütün sorumluluk ustanın üstüne yıkılır!

Emma birdenbire rahatlanmıştı. Yerine getirilmiş bir görevin ferahlığı içinde oradan evine döndü.

Charles haciz haberini alıp, allak bullak eve geldiği zaman Emma evden yeni çıkmış bulunuyordu. Zavallı adam bağırdı, ağladı, baygınlıklar geçirdi. Karısı daha gelmemişti. Nerede olabilirdi? Felicite'yi Homaisler'e, sonra Tuvachelar'a, daha sonra Lheureux'nün evine, Liondor'a her tarafa gönderdi. Buhran nöbetleri ara verdikçe şerefinin hiçe indiğini, servetinin bittiğini, Berta'in geleceğinin mahvolduğunu görüyordu. Ne sebeple! Bir kelime, bir cevap yoktu! Akşamın altısına kadar bekledi. Nihayet sabrı tükenerek ve karısının Rouen'a gitmiş olduğuna ihtimal vererek büyük yola çıktı. Yarım saat kadar yürüdü. Kimseye rastlamayınca biraz daha bekledikten sonra geri döndü.

Geldiği zaman Emma'yı evde buldu.

— Ne oldu? Niye geç kaldın? Anlat! Her şeyi açıkla!

Emma cevap vermeden masanın başına geçti. Bir mektup yazdı ve gününü, saatini işaret ederek tarihini koyduktan sonra ağır ağır mektubu kapatıp mühürledi. Sonunda resmi bir tavırla:

— Bu mektubu yarın okuyacaksın, dedi, o zamana kadar bana hiçbir şey sorma, rica ederim! Hiç... Hiçbir şey!

— Fakat...

— Oh, aman! Beni yalnız bırak!

Boylu boyunca yatağına serildi ve daldı. Çok geçmeden ağzında yakıcı ve buruşturucu bir tat duyarak uyandı. Gözlerinin aralığından Charles'ı gördü ve gözlerini tekrar kapadı. Merak ederek kendini yokluyor ve acı duyup duymadığını anlamak istiyordu. Hayır! Daha hiçbir şey yok. Saatin tıkırtısını, ocakta yanan odunların çıtırtısını ve yanı başında ayakta duran Charles'ın nefeslerini duyuyordu. İçinden:

— Ölüm ne önemsiz bir şey! dedi. Şimdi uyuyacağım ve her şey bitecek!

Bir yudum su içti ve duvara döndü. O korkunç mürekkep tadı devam ediyordu.

— Susamışım! Oh! Çok susuzum! diye içini çekti. Charles bir bardak su uzatırken sordu.

— Neyin var acaba?

— Bir şey değil! Pencereyi aç, boğuluyorum!

Ve birden öyle midesi bulandı ki, yastığının altından mendilini almaya zor vakit buldu. Aceleyle:

— Kaldır at şu mendili, dedi.

Charles bir şeyler sormak istedi. Cevap alamadı. Emma gözlerini kapamış, biraz kımıldasa hemen kusacakmış gibi, korkusundan hareketsiz yatıyordu. Bu sırada ayaklarından göğsüne kadar vücudunun buz gibi olduğunu duyuyordu.

— Ah, işte başlıyor! diye mırıldandı.

— Bir şey mi soruyorsun?

Cevap vermedi. Sıkıntısı olduğu belliydi. Tatlı bir

hareketle ile başına her an yeni bir poz veriyor ve dilinin üstünde çok ağır bir şey varmış gibi ağzını açıyordu. Saat sekizde kusmalar tekrar başladı.

Küvetin dibinde, porselenin kenarlarına yapışık kum gibi beyaz bir şeyler olduğu Charles'ın gözünden kaçmadı.

— Garip! Bunda bir iş var! diye tekrar etti.

— Hayır! Aldanıyorsun!

Emma bir şeyi olmadığına inandırmak istiyordu. Fakat Charles onu okşar gibi elini usulcacık midesinin üstüne götürüp bastırdı.

Emma keskin bir çığlık kopardı. Charles fena halde korkarak çekildi.

Hasta hafiften başlayarak artık inliyordu. Sararmış gergin yüzü, büzülmüş parmaklarını batırdığı şiltenin çarşafından daha soluktu. Kâh yavaş, kâh ta hızlı atan nabızları artık hemen hissedilmeyecek bir haldeydi. Madeni bir buhar altında dona kalmış gibi bir renk alan yüzünden ter damlaları sızıyordu. Dişleri birbirine çarpıyor, büyüyüp açılan gözleri, belirsiz bir bakışla etrafında geziniyordu. Sorulan şeylere yalnız baş işaretiyle cevap verirken iki üç kere gülümsedi bile. Gitgide iniltiler çoğaldı. İçinden ulumaya benzer, boğuk bir ses çıktı. Artık iyileştiğini ve biraz sonra kalkacağını söylüyordu. Fakat sarsılma baş göstermişti:

— Ah! Dayanılır şey değil! Allah'ım! diye bağırdı.

Charles karyolanın yanında diz çökerek yemin etti:

— Söyle, ne yedin? Tanrı aşkına cevap ver!

O zamana kadar Emma'nın görmediği bir sevgiyle ona bakıyordu. Hasta, ölgün bir sesle cevap verdi:

— Anlamak mı istiyorsun? Tamam. İşte orada... Orada...

Charles atıldı. Yazıhanenin üstündeki zarfı yırttı. Ve

yüksek sesle okudu: "Kimseyi suçlamayın."

Durdu. Elini gözlerine götürdü. Bir daha okudu.

— Tanrım, imdat! Yetişin! diye bağırdı.

"Kendini zehirlemiş, kendini zehirlemiş" diye çırpınmaktan başka elinden bir şey gelmiyordu. Felicite acele Homaisler'e koştu. Eczacı telaşından ortalığı birbirine kattı. Madam Lefrançois Liondor'dan bunu işitti. Uykudan kalkıp meseleyi komşusuna haber verenler az değildi. Bütün gece kasaba halkı uykusundan oldu.

Charles şaşkın, perişan odanın içinde dönüyor, kendini mobilyalara çarpıyor, saçlarını yoluyordu. Eczacı bu kadar korkunç bir manzara ile karşılaşacağını hiç düşünmemişti.

Hemen evine döndü. M. Canivet ile Doktor Lariviere'e birer mektup ile durumu bildirecekti. Kafası karıştı. Nasıl yazacağını bilemedi. On beşten fazla müsvedde karaladı. Hippolyte yola çıktı. Neufchatel'e gidecekti. Justin Bovary'nin atını öyle sürdü ki, çatlama derecesine gelen ayakları durdu; Bois-Guillime yamacında kaldı.

Charles tıp sözlüğünü karıştırmak istedi. Satırlar dans ediyor, gözleri görmüyordu. Eczacı:

— Telaşlanma! dedi, kuvvetli bir panzehir gerek. Başka bir şey değil. Acaba hangi zehri kullanmış?

Charles mektubu gösterdi. Kullandığı zehir arsenikti.

— O halde bir analiz yapmak lazım.

Çünkü Homais her çeşit zehirlenmede bir analiz yapmak gerekeceğini biliyordu. Öteki anlamadığı için:

— Aman! dedi, ne lazımsa yapın, tek onu kurtarın!

Sonra karısının yanına geldi. Yere, halının üstüne yığıldı. Şiltenin kenarına başını dayayarak ağlamaya başladı.

Emma:

— Ağlama! diyordu. Biraz sonra hiçbir ıstırabım kalmayacak!

— Niçin kendini öldürüyorsun? Derdin neydi?

— Öyle gerekti.

— Mesut değil miydin! Benim bunda bir suçum var mı? Senin için elimden ne geldiyse yaptım!

— Evet, haklısın... Sen iyi bir adamsın.

Ve eli ile yavaş yavaş kocasının saçlarını okşuyordu. Okşanmak duygusunun verdiği acı, Charles'ın derdini artırıyor ve karısını kaybetmek endişesiyle bütün varlığı yıkılıyordu. Aksi gibi Emma da ona karşı o zamana kadar gösterdiğinden fazla sevgi gösteriyordu. Zavallı Charles, bu hale karşı bir çare bulamıyor, ne yapacağını bilmiyor, bir şey yapmaya cesaret edemiyor; acele bir karar vermek durumu altüst ediyordu.

Emma'nın aklından geçen de şuydu: Bütün ihanetleri, alçaklıkları ve kendisine acı veren bitmez tükenmez istekleri işte hep son bulacaktı. Şimdi hiç kimse için bir kin beslemiyordu. Anlayışına bir şafak belirsizliği çöküyor ve yeryüzüne ait gürültülerden Emma'nın artık duyduğu tek ses, gittikçe uzaklaşan bir senfoninin son akisleri gibi, zavallı kalbinin ara ara çıkan tatlı ve belirsiz figanları oluyordu.

— Küçüğü bana getirin! dedi.

Kızını istemesi Charles'ı sevindirdiğinden:

— Artık bir şeyin kalmadı, değil mi? diye sordu.

— Hayır! Hayır!

Dadısı Felicite'nin kucağında uzun geceliği ile çocuk geldi. Çıplak ayakları meydanda ve hala rüya görüyormuş gibi ciddi bir haldeydi. Karma karışık odayı şaşarak incelerken, mobilyalar üstündeki şamdanların ışığından kamaşan gözlerini kırpıyordu. Mutlaka bu şamdanlar ona yıl başını

veya büyük yortuyu hatırlatmış olacaktı. O zaman da böyle ışıklar yanarken erkenden uyanır, hediyelerini almak için annesinin yatağına getirilirdi. Bunun yüzden:

— Hani, nerede, anneciğim? diye sordu.

Fakat hiç kimsenin ses çıkarmadığını görünce ilave etti:

— Fakat ben küçük ayakkabımı göremiyorum!

Felicite kucağında çocukla karyolaya yaslanırken küçüğün gözü hep şömine tarafındaydı.

— Sakın sütninen almış olmasın?

Bu sütnine sözü Madam Bovary'nin kafasında günahlarını, felaketlerini canlandırdı ve yuttuğu zehirden daha acı ve daha kuvvetli başka bir zehrin bulantısını duyar gibi başını çevirdi. Bu sırada Berthe yatağında oturuyordu:

— Anneciğim! Gözlerin ne kadar büyümüş! Ne kadar sararmışsın! Ne de çok terliyorsun!

Annesi gözlerini dikmiş ona bakıyordu. Küçük kız:

— Korkuyorum! diyerek gerilerken, Emma elini alıp öpmek istedi. Çocuk çırpınıyor, kaçınıyordu. Ötede hıçkıra hıçkıra ağlamakta olan Charles:

— Yeter artık, dedi, çocuğu götürün!

Bir ara sancı durur gibi oldu. Hasta biraz daha sakin görünüyordu. Onun en basit bir sözünden, biraz daha rahat nefes alışından ümide düşen Charles nihayet Canivet'nin içeri girdiğini görünce ağlayarak doktorun boynuna atıldı:

— Ah, geldiniz mi? Çok teşekkür ederim! Ne kadar iyisiniz! Hastamız iyidir, çok şükür! İşte bakınız...

Meslek arkadaşı hiç de bu fikirde değildi. Bizzat söylediği gibi bazı çarelere baş vurmadan önce bir kere mideyi tamamıyla boşaltmak için kusturucu bir ilaç yazdı. İlacı aldıktan sonra çok geçmeden hasta kan kustu. Dişleri daha

fazla kenetlendi, eli ayağı büzüldü. Vücudunda kara lekeler oluştu. Nabzı yoklandığı vakit, gergin bir ip veya hemen kopacak bir keman kirişi gibi, parmakların altından onun kaydığı duyuluyordu. Biraz sonra Emma avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı. Kendisini bu hale koyan zehre lanet okuyor, sövüp sayıyor; sonra da işini çabuk bitirmesi için yalvarıyor; kendinden daha berbat bir hale gelen Charles'ın içirmek istediği ilaçları gerilmiş kollarıyla itiyordu. Charles ayakta, mendili ağzında, tepeden tırnağa vücudunu sarsan hıçkırıklar içinde boğulurcasına ağlayıp inliyor, Felicite odanın içinde şuraya buraya koşuyor, Homais durduğu yerde derin derin göğüs geçiriyor; M. Canivet ise sakinliğini korumakla birlikte artık güvenini kaybetmeye başladığını anlıyordu.

— Hay kör şeytan! dedi, bu ne iş! Oysa midesi temizlendi. Sebep ortadan kalktıktan sonra ise...

Homais:

— Doğal olarak etkinin de ortadan kalkması gerekir.

Bovary heyecanla:

— Ne yaparsanız yapın, fakat onu kurtarın!

Canivet, bunun hayırlı bir sarsıntı, bir kurtuluş belirtisi olduğu hakkında eczacının ileri sürdüğü tahminlere kulak asmayarak hastaya başka bir ilaç vermeyi düşündüğü sıradaydı ki bir kamçı şakladı, camlar zangırdadı, kulaklarına kadar çamura bulanmış üç atın soluyarak havalandırdığı bir posta faytonu, bir hamlede çarşıyı dönerek kapının önünde durdu. Bu gelen doktor Lariviere'di.

Eğer bu gelen bir Tanrı olsaydı uyandıracağı heyecan bundan fazla olamazdı. Bovary ellerini göğe kaldırdı. Canivet sözü kısa kesti. Homais ise daha doktor içeri girmeden önce başındaki Rum fesini çıkardı.

Doktor Lariviere'in mensup olduğu büyük cerrahlık okulu, Bichat'ın kurduğu bir okuldur. Yetiştirdiği nesil, şimdi artık kalmayan, öyle filozof doktorlardı ki, fanatik bir aşk ile sevdikleri işlerini heyecan ve fedakarlıkla dindarca bir tavırla yaparlar. Hastanesinde bir kere öfkelendi mi baştan aşağı herkes titrer. Öğrencilerinin ona derin bir saygısı vardır. Okula girdikten sonra her işte onu öyle taklide çalışırlardı ki, civar şehirlerde bu öğrencinin tıpkı onun gibi Merinos yününden uzun bir pardösü ve geniş, siyah elbiseler giydikleri görülürdü. Kendisi elbiselerini, giyerken, düğmeleri çözük kol ağızları, etli ellerini biraz örter ve bu kurtarıcı eller, hastalık kaynaklarına daha çabuk yetişmek içinmiş gibi hiçbir zaman eldivenli bulunmazdı. Rütbelere, nişanlara, akademilere önem vermez, hür düşünceli, misafirperver, fukara babası; fazilete inanmaz fakat faziletli, kısacası eşsiz bir adamdı. Ondaki fikir inceliği, şeytandan korkar gibi, herkesi korkutmasa hemen hemen bir evliya mertebesine çıkarılırdı. Baktığı zaman neşterlerinden daha keskin olan bakışları, doğru kalbinize iner ve palavralarla yapma nezaketlere bürünen her türlü yalanı ayırırdı. Böylelikle, kırk senelik lekesiz bir çalışma hayatında, servetin ve büyük bir kendi değerini bilmenin verdiği alçakgönüllü bir asaletle, ağzı açık, sırt üstü yatan Emma'nın ölü simasını görünce kaşlarını çattı. Sonra Canivet'yi dinliyor gibi görünerek parmağını burun deliklerinin altına götürdü.

— İyi, iyi! diyordu.

Fakat o sırada omuzlarını hafifçe kaldırdı. Bovary bunu fark etti. Bakıştılar. Doktor olduğu için acıklı sahnelere pek alışık olmakla beraber bu adam, göğsüne doğru inen göz yaşına engel olamadı.

Canivet'yi bitişik odaya götürdü. Charles da arkasından gelerek:

— Çok kötü, değil mi? Acaba, hardal lapası koysak nasıl olur? Ne yapmak gerektiğini bilmiyorum! Siz ki böyle nicelerini kurtarmışsınızdır. Tanrı aşkına, bir çaresini bulun.

Charles böyle söylerken doktoru kucaklıyor ve başını göğsüne koyarak şaşkın bir halde, yarı baygın, yalvararak ona hayranlığını gösteriyordu.

— Sakin ol, zavallı çocuğum! Artık yapılacak hiçbir şey yoktur!

Böyle söyleyerek doktor kapıya doğru yürüdü.

— Ne o, gidiyor musunuz?

— Şimdi gelirim.

Doktor çıktı. Gözünün önünde Emma'nın ölmesi umurunda değildi. Posta arabasına emir verecekti.

Eczacı onlara köy meydanında yetişti. Ünlü adamlardan ayrılmamak onun adetiydi. Gene bundan dolayı birlikte yemek yemeleri şerefini esirgememesi için M. Lariviere'den ısrar ile rica etti.

Hemen Lion Dor'a bıldırcın, kasaba et, Tuvache'a kaymak, Lestiboudois'ya taze yumurta ısmarlandı. Eczacı bizzat yardım ederken, Madam Homais bir taraftan eteğini beline dolayarak:

— Affınızı rica ederim efendim, diyordu, bizim bu zavallı şehrimizde insanın bir gün öncesinden haberi olmazsa...

Homais acele fısıldadı:

— Ayaklı bardakları...

— Hiç olmazsa şehirde olsaydık hiç olmazsa paça yemeği yaptırırdık.

— Çok konuşma! Sofraya buyurun doktor!

İlk parçaları yedikten sonra felaket hakkında biraz bilgi vermenin uygun olacağını düşündü:

— Biz önce boğazın kurumasından ibaret bir şey zannettik. Fakat sonra can evinde o dayanılmaz sancılar, o kus-

malar ve kendinden geçiş, koma hali!

— Nasıl zehirlenmiş?

— Onu ben de bilmiyorum doktor. Hatta arseniği nerden bulmuş, onu da anlayamadım.

O sırada bir dizi tabak getiren Justin'i bir titreme aldı..

Eczacı:

— Ne oluyor? diye sordu.

Bu soru üzerine Justin'in kolları çözüldü, kucağındaki tabakların hepsi büyük bir şangırtı ile yere düşerek tuzla buz oldu.

— Sersem! Budala! Beceriksiz! Eşek! Fakat Homais birden öfkesini yenerek sözüne devam etti:

— Önce, dedi, bir çözümleme yapmak istedim, doktor; bunun için de bir tüpün içine usulcacık şey koydum...

— Parmaklarınızı boğazına soksaydınız daha iyi olurdu.

Meslektaşı Canivet'nin hiç sesi çıkmıyordu. Vermiş olduğu ilaçtan dolayı biraz önce bir kenara çekilerek fena halde azarlanmıştı. Bunun için, her zaman pek yüksekten atan ve caka satan bu adam, şimdi süt dökmüş kedi gibi duruyor ve dudaklarından dalkavuk bir tebessüm hiç eksik olmuyordu.

Ziyafet verdiği için Homais'nin gururundan ağzı kulaklarına varıyor ve ara sıra kendine geldikçe, içinde Bovary'ye ait bir acı uyanmış olsa bile keyfini bozacak bir etki yapmıyordu. O, doktorun şerefli varlığından heyecanlanarak karmakarışık bir halde bütün bilgilerini ortaya döküyordu: Kuduz böcekleri, Cava adası zehirleri, engerekler filan..

— Hatta bir kitapta okudum, doktor, fazlaca pişmiş domuz sucuğunu yiyip de zehirlenenler ve yıldırımla vurulmuş gibi ölenler oluyormuş. Yüksek eczacı üstatlarımızdan ve ustalık sahibi meşhur Cadet de Gassicort'un çok güzel bir raporunda da bu konudan bahsedilmiştir!

Bir ara sofra başından ayrılan Madam Homais elinde bir

ispirto lambası, gene geldi. Çünkü Homais kahveyi sofra masası üzerinde kendi pişirmek isterdi. Kendi kavurup, kendi öğütüp, kendi karıştırdığı gibi.

— Buyurun, doktor!

Diyerek doktora şeker ikram ettikten sonra, çocukları aşağıya gönderdi. Onların bünyeleri hakkında üstadın ne düşündüğünü merak ediyordu.

M. Lariviere nihayet gitmek üzereyken madam bir kere de kocasını muayeneden geçirmesi ricasında bulunarak onun, kanı donmuş gibi, akşam yemeğinden sonra hemen uyumaya başladığından şikâyet etti.

— Duygusuz da onun için!

Doktor, bu üstü kapalı şakadan sonra biraz gülümseyerek kapıyı açtı. Fakat eczaneye kalabalık basmıştı. Bu arada Bay Tuvache'tan yakasını kurtarıncaya kadar başına akla karayı seçti. Tuvache'ın karısı alışkanlık olmuş, öksürüp öksürüp küle tükürüyormuş. Sakın akciğerinde iltihap olmasın imiş! M. Binet'ye, ara sıra açlık hastalığı geliyormuş. Madam Caron kaşıntılar duyuyormuş. Lheureux'nün baş dönmeleri, Lestiboudois'nın romatizması, Madam Lefrançois'nın da midesinde ekşilik varmış. Nihayet üç hayvan arabaya koşuldu ve doktor hakkında verilen hüküm şu oldu:

— Nezaketsiz bir adam!

Rahip M. Bournisien'in, elinde okunmuş yağ şişeleri, kapalı çarşıdan geçtiğini gören halkın dikkati o tarafa döndü.

Homais, eski adeti üzere, papazları, ölü kokusunu alıp üşüşen kargalara benzetti. Din adamlarından herhangi birinin görünmesi şahsi olarak onun hoşuna gitmezdi. Çünkü rahibin cüppesi ona kefeni hatırlatır ve bundan, korkusu ötekinden de onu biraz tiksindirirdi.

Böyle olsa da kendince güya vazifesini yerine getirmekten geri kalmış olmamak için Canivet ile birlikte Bovary'nin evine döndü. Çünkü Lariviere gitmeden önce Canivet'nin oraya gitmesini sıkı sıkı tembih etmişti. Hatta karısı itiraz et-

miş olmasaydı Homais, iki küçük oğlunu da beraber götürecekti. Onların küçük yaşta böyle önemli olaylarla karşılaşıp bir ders almaları ve bu dersin kuvvetli bir örnek halinde kafalarında yer etmesi gerektiğini düşünürdü.

Gerçekten onlar geldikleri zaman oda yaslı bir sessizlik ve maneviyat gösteriyordu. Masanın üstüne serili beyaz bir havluya konmuş gümüş bir tabağın içinde beş altı yumak pamuk, yanı başında koca bir haç ve iki tarafında iki şamdan duruyordu. Emma, çenesi göğsünde gözlerini alabildiğine açmıştı. Narin elleri, can çekişenlere özgü korkunç bir yumuşaklıkla güya bir an önce kefenlenmek istiyormuş gibi, çarşaflara sürünüyordu. Kocası Charles balmumu gibi soluk, gözleri kıpkırmızı, artık ağlamıyor; onun karşısında karyolanın ayak ucunda durmuş bakıyor, papaz da bir dizine dayanmış yavaşça bazı dualar okuyordu.

Emma, ağır ağır başını çevirdi. Karşısında papazın menekşe rengi atkısını görmekten ileri gelen bir sevinçle gözlerinin içi güldü. Şüphesiz artık kendisine gözükmeye başlayan ebedi hayat manzaraları ve ölüm iyiliği içinde, sonraları kaybettiği, ilk dini duygularla dolu ruhunu, heyecanını duymuştu.

Haçı almak için papaz kalktı. O zaman Emma susamış gibi boynunu uzattı. Dudaklarını, haçın temsil ettiği insan şeklindeki, İsa'nın vücuduna yapıştırarak, son kalan bütün kuvvetiyle onu öptü. Ve bu o zamana kadar kendisine nasip olmayan en büyük aşk busesi oldu.

Bundan sonra papaz dualarını okudu ve başparmağını yağa batırarak yağ sürme işine başladı. Önce gözlerine sürdü. O gözler ki dünya eğlencelerine ne kadar kapılmıştı. Sonra burun deliklerine sürdü. Ilık aşk havasını içine çeken ve sevda kokusunu duyan onlardı. Sonra ağzına sürdü. Yalan için açılan, gurur ile inleyen, şehvet çılgınlıkları içinde haykıran ağzına. Daha sonra lezzetli dokunuşlardan zevk almış olan ellerine ve nihayet ayaklarına sürdü. O ayaklar ki bir zamanlar zevklerini tatmine koşarken pek

canlı, fakat şimdi yerinden kıpırdayamayacak bir haldeydi.

Papaz elini sildi. Yağlı pamuk parçalarını ocağa attı. Sonra geldi, ebediyet yolcusunun yanına oturdu. Ona, artık acılarının İsa'nın ıstıraplarına ulaştırmak ve kendini Allah'ın rahmetine bırakmak zamanı geldiğini anlattı.

Öğütleri bittikten sonra onun eline okunmuş bir mum sıkıştırmaya çalıştı. Bu, şimdi onun karşılaşacağı gök dünyasının bir sembolüydü. Fakat Emma çok zayıf düştüğü için avucunu kapayamadı ve M. Bournisien tutmasaydı mum yere düşecekti. Buna rağmen yüzü o kadar sararmış değildi. Sanki papazın yerine getirdiği dini görevler bir şifa vermiş gibi, yüzünde bir hoşnutluk ifadesi vardı.

Papaz bunu fark etmekte gecikmedi. Bovary'ye anlattı ki Cenabı Hak dilerse insanların ebedi kurtuluşları için bazen ömürlerini uzatır. Charles o zaman Emma'nın bir gün ölümle pençeleşirken gene böyle dini âyin yapıldığını hatırladı. İçinden:

— Kim bilir, dedi, belki de ümit kesmek doğru olmayacak.

Gerçekten Emma uykudan uyanan bir kimse gibi, ağır ağır etrafına bakınıyordu. Sonra anlaşılacak bir sesle aynasını istedi ve bir müddet üstüne yaslandı, kaldı. Gözlerinden iri yaş damlaları akarken başını arkaya attı ve tekrar yastığına düştü.

Şimdi sık sık nefes alıyor ve göğsü inip kalkıyordu. Dili olduğu gibi ağzından dışarı çıkmıştı. Dönük ve donuk gözleri, sönmek üzere olan bir çift lambanın ampulleri gibi sararıyordu. Ruhu bedeninden ayrılmak için hamle ediyormuş gibi, zorlu nefeslerle kaburgaları korkunç bir halde sarsılmasa, gözlerine bakıp onu çoktan ölmüş zannetmek mümkündü. Felicite haçın önünde diz çöktü. Hatta Homais bile dizlerini biraz büktü. Bournisien, uzun siyah cüppesi arkadan yerlere sürünürken, yatağın kenarına doğru başını eğerek tekrar duaya başladı. Öbür tarafta Charles, kollarını Emma'ya doğru uzatarak diz çöktü. Ellerini ellerine almış,

kalbinin her vuruşunu, yıkılan bir harabenin darbelerini duyar gibi titreyerek dinliyor, hırıltı çoğaldıkça papaz da dualarını sıklaştırıyordu. Bu dualar Bovary'nin boğuk hıçkırıklarına karışıyor ve bunların kepsi, ara sıra Latince hecelerin, ölüm haberi veren çan seslerini andırır bir tekerlemesi içinde kayboluyordu.

Aniden yaya kaldırımında bir değnek sürtünüşü ile birlikte tahta ayakkabı sesleri duyuldu. Ve bir ses yükseldi. Boğuk boğuk bir ses:

"Çok kere güzel bir günün sıcaklığı

Küçük kıza aşk hülyasını verir."

Emma, galvanize edilmiş bir kadavra halinde dikildi. Saçlar darmadağınık, açılan gözlerini bilinmez bir noktaya dikmiş, dinliyordu.

"Orağın biçtiği başakları,

El çabukluğu ile toplamak için

Benim Nanet'im eğilerek gider

Başakları veren sapan izlerine"

Emma bağırdı:

— Kör!

Ve bir kahkaha attı; vahşi, çılgın, umutsuz bir kahkaha. Sanki sefil dilencinin karanlıklar içinde korkuluk gibi beliren korkunç yüzü karşısına çıkmıştı.

"O gün rüzgâr kuvvetli esti

Ve kısa eteklik birden havalandı."

Bir sarsıntı onu tekrar yatağa düşürdü. Hepsi başına toplandılar. Emma artık yaşamıyordu.

XVII

Bir kişinin ölümünden sonra, her zaman etrafında bir şaşkınlık uyanır. Hiçliği birdenbire anlamak ve buna inanmak çok zor olur.

Charles karısının hareketsiz kaldığını fark edince karısının üzerine kapanarak:

— Her şey bitti! Bitti! diye haykırdı.

Homais ile Canivet onu dışarı çıkardılar.

— Kendinize gelin! diyorlardı.

O çırpınıp didinerek:

— Sakin olacağım, diyordu. Kötü bir şey yapmayacağım. Lütfen bırakın beni! Bir kere daha göreyim. Karımı gösterin bana!

Eczacı:

— Ağlayın, iyi gelir, dedi. Tabiata uyun acınız hafifler.

Charles, bir çocuktan daha zayıf bir haldeydi. Aşağı

kata indirilmesine ses çıkarmadı. Biraz sonra M. Homais evine döndü.

Meydana vardığında yanına kör dilenci geldi. İltihap geçiren merhemi bulmak ümidiyle Yonville'e kadar sürüklenmişti. Karşılaştığı herkese eczacının evini soruyordu. Eczacı öfkelenerek:

— Hiç işim yok şimdi sana merhem yapacağım! Hadi, defol, başka zaman gel!

Homais hızla eczaneye girdi. Çok işi vardı. İki mektup yazacak, Bovary'nin sinirlerini yatıştırmak için uyuşturucu bir ilaç yapacak, zehirlenme olayını örtbas etmek için bir yalan uyduracak, bu yalanı bir makale halinde yazarak Fanal gazetesine gönderecekti. Ayrıca bir de olay hakkında bilgi almak için kendisini bekleyenlere dert anlatacaktı. Yonville halkı Madam Bovary'nin vanilyalı krema yaparken şeker yerine arsenik yediği hikâyesini duyduktan ve ne olduğunu öğrendikten sonra, Homais, bir kere daha Bovary'yi görmeye gitti.

M. Canivet gitmiş olduğu için Charles yalnızdı. Pencerenin yanında bir koltuğa oturmuş, aptal aptal yere bakıyordu. Homais:

— Tören saatini sizin tespit etmeniz lazım.

— Ne töreni?

Sonra, ürkek bir sesle kekeleyerek ekledi:

— Olmaz! Mümkün değil! Bir yere bırakmam! Burada kalmasını istiyorum.

Homais, iş olsun diye, etajerin üstündeki sürahiyi alarak ıtırları sulamaya koyuldu. Bovary bunu görünce:

— Teşekkür ederim, dedi, çok iyisiniz!

Ve eczacının bu hareketiyle zihninde uyanan bin hatırayla sözünü bitiremedi.

O zaman Charles'ı oyalamak için Homais bir bahçıvanlık bahsi açmayı uygun gördü. Bitkilerin neme ihtiyaçları olduğunu söylerken Charles onaylamak için başını eğdi.

Homais devam ederek:

— Zaten, dedi, güzel bahar günleri de gelmek üzere.

— Ah!

Eczacı söyleyecek söz bulamadığı için pencerenin küçük perdeleriyle ilgilenerek aralamaya başladı.

— Bakın! M. Tuvache geçiyor!

Charles mekanik bir şekilde tekrar etti:

— M. Tuvache geçiyor!

Homais cenaze töreninden tekrar bahsetmeye cesaret edemedi. Bu konuyu tekrar açmayı gene papaz başardı.

Charles odasına kapandı. Bir süre hıçkıra hıçkıra ağladıktan sonra şu satırları yazdı:

"Gelinlik elbisesiyle, ayağında beyaz ayakkabıları, başında taç olduğu halde gömülmesini istiyorum. Saçlarını omuzlarına döksünler. İç içe üç tabut olmalı. Tabutlardan ilki meşeden, ikincisi akajudan, üçüncüsü kurşundan. Bana hiç kimse bir şey söylemesin. Sakin olacağım. Tabutunun üstüne yeşil kadifeden bir örtü konsun. Ben böyle istiyorum, böyle yapın."

Adamlar, Charles'ın bu şairce düşüncelerine çok şaşırdılar. Eczacı hemen yanına giderek:

— Bu kadife örtü, dedi, bana abartılmış gibi geliyor. Hem, masraf...

Charles:

— Size ne? diye bağırdı. Beni yalnız bırakın. Onu siz sevmiyordunuz! Gidin!

Papaz, bahçede ona biraz dolaştırmak için koluna girdi.

Dünya hayatının geçiciliğinden bahsediyordu. Tanrı'nın çok yüce ve çok cömert olduğunu söyledi. Onun uygun gördüğü şeylere itiraz etmeden boyun eğmemiz, hatta şükretmek gerekirdi.

Charles, ağzına geleni söyledi:

— Sizin Tanrınızdan nefret ediyorum. Bana bunlardan bahsetmeyin, dedi.

Papaz içini çekerek:

— Hala ruhunuz isyan ediyor! dedi.

Bovary uzaklaşmıştı. Duvarın dibinden, çardağın yanından büyük adımlarla yürüyor, dişlerini gıcırdatarak öfkeli bakışlarla gökyüzüne bakarak lanetler okuyordu. Yine de bu davranışı tek bir yaprak bile kıpırdamadı.

Hafif bir yağmur serpmeye başlamıştı. Charles'ın göğsü açıktı. Üşüyüp titrediğini hissetti. İçeri, mutfağa girip oturdu.

Saat altıda, köy meydanında bir araba gürültüsü duyuldu. Kırlangıç gelmişti. Charles başını cama dayayıp yolcuların birer birer inmesini seyretti. Felicite ona salonda bir yatak yapmıştı. Kendini yatağa attı ve uyudu.

Filozof olmasına rağmen M. Homais'nin ölülere saygısı vardı. Bovary'ye kızıp kin beslemek şöyle dursun cenazeyi gece beklemek için geldi. Yanına üç kitap ve bir not defteri almıştı.

M. Bournisien de oradaydı. Küçük odanın dışına çıkarılan cenaze karyolasının başında iki büyük mum yanıyordu.

Sessizlikten sıkılmaya başlayan eczacı talihsiz genç kadın hakkında bazı kötü acı sözler söyleyince rahip, artık dua etmekten başka yapılacak bir şey kalmadığını belirtti:

— Ama, diyordu Homais, ikisinden biri olmalı. Ya

kadın (din adamlarının dediği gibi) iman edip kurtularak gitmiştir, ki o zaman bizim dualarımıza zaten ihtiyacı yoktur; ya da sizin tabirinizle tövbekar olmadan ölmüştür. O zaman...

Bournisien sert bir tavırla sözünü keserek, ne olursa olsun rahmet okumak gerektiğini tekrar etti. Homais gene itiraz etti:

— Madem ki Tanrı bizim bütün ihtiyaçlarımızı biliyor, duanın ne faydası olabilir?

— Ne faydası mı olabilir? Siz duaya inanmıyor musunuz? Siz Hıristiyan değil misiniz?

— Özür dilerim! Ben Hıristiyanlığa hayranım. Her şeyden önce esirleri kurtarmış ve dünyaya ahlak anlayışını sokmuştur.

— Konumuz bu değil. O mesele başka. Bütün ayinler; metinler...

— Metinlere gelince, bir kere tarihe bakın, diye sözünü kesti eczacı. Yahudiler tarafından bütün bu metinlerin bozulduğunu herkes bilir.

Böyle konuşurlarken Charles içeri girdi ve yatağa doğru giderek ağır ağır perdelerini çekti.

Emma'nın başı omzuna doğru düşmüştü. Açık kalan ağzı yüzünde koca bir delik gibi görünüyordu. Baş parmakları avuçlarının içinde bükülüp kalmış, kirpiklerine sanki beyaz bir toz serpilmişti. Gözleri, örümcek bağlayan ince bir tül gibi, yapışkan bir sarılık içinde kaybolmaya başlamış, üstüne örtülen yatak çarşafı memelerden itibaren çöküp göğsünden aşağı giderek ancak ayaklarının parmaklarıyla yükselmiş bulunuyordu. Charles'a sanki büyük bir ağırlığın altında eziliyormuş gibi göründü.

Kilisenin büyük saati ikiyi çaldı. Karanlıklar içinde

kalan, ırmağın boğuk mırıltısı geliyor, M. Bournisien ara sıra gürültülü bir şekilde mendiline sümkürüyor, Homais de not defteri üzerinde kalemini gıcırdatıyordu.

— Hadi, sevgili dostum, dedi, manzara yüreğini parçalıyor. Burada durmasan daha iyi.

Charles gittikten sonra eczacı ile papaz tartışmalarına devam ettiler. Eczacı:

—"Voltaire'i", "Holbach'ı", "Ansiklopedi'yi" okuyun!

— "Birkaç Portekiz Yahudi'sinin Mektupları"nı okuyunuz! Mahkeme hakimi Nikola'nın yazdığı "Hıristiyanlığın Hikmeti"ni okuyun, diye cevap veriyordu rahip.

Tartışmanın şiddeti arttı. İkisi de kıpkırmızı olmuşlar, birbirlerini dinlemeden konuşuyorlardı. Bournisien, Homais'nin bu cesaretini kendisine yapılmış bir hakaret sayıyor; Homais bu ahmakça zihniyete şaşıyordu. Hemen hemen karşılıklı birbirlerine neredeyse sövmeye başlamışlardı ki Charles tekrar göründü. Orada Charles'ı çeken bir şey vardı. İndikten kısa bir süre sonra gene merdivenleri çıkıyordu.

Karısının cesedi karşısında durup hayran hayran bakıyor, çok derin olduğu için acı duyurmayan bu seyredişler kendinden geçiyordu.

Gerçekten ölmediği halde ölmüş zannedilen bazı katalepsi hallerini, manyetizma mucizelerini hatırladı. Ve insanlık üstü bir güç ile ona yeniden can vermeyi belki de başarabileceğini düşündü. Hatta bunu başarabilmek umuduyla bir defasında cesedin üstüne kapanarak "Emma! Emma!" diye haykırdı. Nefesinin gücü sadece mumların alevini duvara doğru yöneltmeye yetti.

Bovary'nin annesi, sabah erkenden geldi. Charles ona sarılırken yeni bir gözyaşı krizi içinde boğuldu.

Annesi de eczacı gibi cenaze giderleri konusunda bazı fikirlerde bulunmayı denediyse de oğlunun buna çok kızdığını görünce sustu. Üstelik Charles onu bazı şeyler almak için hemen çarşıya gönderdi.

Charles akşama kadar yalnız kaldı. Berthe'i Madam Homais'ye göndermişlerdi. Felicite yukarıda Madam Lefrançois ile birlikteydi.

Akşama doğru, gelen ziyaretçileri kabul etti. Kalkıyor ağzından tek söz çıkmadan gelenlerin elini sıkıyordu. Yeni gelenler, şöminenin önünde yarım bir daire yapan eskilerin yanına gidip oturuyordu. Herkesin canı sıkılıyordu. Yine de hiç kimse bırakıp gitmiyordu.

Homais, elinde koca bir paketle kafuri, aselbent gibi güzel kokulu otlarla saat dokuzda geri geldi. - Meydanda iki saatten beri ondan başka kimse görünmüyordu - Miyasmaları gidermek için bir kap dolusu klor getirmeyi de unutmamıştı. Bu sırada hizmetçi kız, Madam Lefrançois ve Bovary anne Emma'yı giydirmekle meşguldüler. Bu iş bitince, saten ayakkabılarına kadar bütün vücudunu örtecek kolalı gazı aşağı indirdiler.

Felicite hıçkırıyordu.

— Zavallı hanımcığım! Zavallı hanımcığım! derken lokantacı kadın da:

— Bakın! diyordu. Hala ne kadar güzel! Sanki hemen şimdi ayağa kalkacak gibi görünmüyor mu?

Sonra başının çelengini koymak için kadınlar cesedin üstüne eğildiler.

Başını biraz yukarı kaldırmak gerekti. O zaman ağzından kusmuk gibi siyah bir su aktı. Madam Lefrançois telaşla:

— Giysiler mahvoluyor. Dikkat edin.

Sonra eczacıya dönerek:

— Yardım etsenize, dedi, yoksa korkuyor musunuz?

Eczacı omuzlarını kaldırarak:

— Ben mi korkacakmışım? dedi. Hadi oradan! Biz bunun gibi nicelerini gördük! Hotel-Dieu'de eczacılık okurken ceset inceleme sınıfında punç içerdik. Hiçlik ve yokluk, bir filozofu hiçbir zaman korkutamaz. Hatta ben, öldükten sonra bilime bir hizmetim olsun diye, cesedimi vermek niyetinde olduğumu hastanelere her zaman söylerim.

Papaz gelince Charles'ı sordu ve eczacının cevabı üzerine:

— Doğal, dedi, acısı daha çok yeni.

Homais, eşini kaybetmek felaketinin herkesin başına geldiği halde, papazların böyle bir şey yaşamayacaklarını söyleyerek onu kutladı. Bu sözle aralarında papazların evlenmeleri konusunda bir tartışma başladı. Eczacı:

— Çünkü, diyordu, bir erkeğin kadınsız yaşaması doğal bir şey değildir. Bu nedenle öyle cinayetler görülmüştür ki...

— Yanılıyorsunuz! Boş laf bunlar. Evli bir adamın günah çıkarma sırlarını tutabileceğine inanıyor musunuz?

Homais bu seferde günah çıkarma adetine saldırdı. Bournisien kendi fikirlerini söyledi. Günah çıkarmanın ahlaki faydalarını sayıp döktü. Birçok hırsızın, bu sayede, tövbe edip namuslu bir hayat yaşamaya başladığını örnekler vererek anlattı. Tövbe kürsüsüne yaklaştıkları zaman gözlerinden gaflet perdesinin düştüğünü binlerce kişi hissetmişti. Friburg'da bir bakan varmış ki...

Homais uyumaya başlamıştı. Odanın ağır havasından papaz bunaldığı için pencereyi açtı. Gürültüye eczacı uyandı. Papaz enfiye kutusunu uzatarak:

— Bir tutam alın. Uykunuzu açar, dedi.

Uzaklarda bir yerden sürekli köpek havlamaları geliyordu.

Eczacı sordu:

— Bir köpek havlıyor, duyuyor musunuz?

— Onların bir evde ölü olduğunu sezdikleri söylenir, dedi rahip. Arılar öyle. Arılar bulundukları yerde ölen olduğu zaman kovanlarını bırakıp kaçarlar. Homais, cevap vermedi. Çünkü gene uyumuştu. Papaz Bournisien, bir süre daha dudaklarını kıpırdatarak duasına devam etti; sonra, yavaş yavaş, onun da gözleri kapandı. Kocaman kara kitabı elinden kaydı. Horlamaya başladı.

Karınları ilerde, yüzleri şiş, suratları asık, o kadar didiştikten sonra insana özgü aynı zaaf onları birleştirmiş, yanlarında uyuyor gibi görünen ölüden farksız bir hareketsizlikle, kendilerinden geçmişlerdi.

Charles bu sırada odaya girdi. Onları uyandırmadı. Emma'yı son bir kez daha görecek ve vedalaşacaktı.

Öd ağacı, günlük gibi güzel kokulu otların hala dumanı tütüyor ve mavimsi dumanları pencereden giren sislere karışıyordu. Gökte birkaç yıldız vardı; gece durgundu.

Charles, mumların sarı alevlerine gözlerini yorarcasına dikmiş, eriyen mumlar iri gözyaşları gibi yatak çarşafına düşerken onları seyrediyordu..

Emma'nın ay ışığı rengindeki beyaz ipek elbisesinde daireler titreşiyor, kendisi, bunun içinde kayboluyordu. Charles'a ceset kendi bedeninden süzülerek gizli bir şekilde etrafındaki eşyaya, sessizliğe, geceye, esen rüzgâra ve yerden yükselen nemli kokulara karışıp kayboluyormuş gibi geliyordu.

Sonra birdenbire onu Tostes'ta, bahçedeki kanepede dikenli çitin önünde, yahut Rouen'daki evlerinin kapısı

önünde, Bertauxlar'ın avlusunda görür gibi oluyordu. Elma ağaçlarının altında oynayan çocukların şen kahkahaları hala kulağına geliyor. Odaları onun gür saçlarının güzel kokusuyla doluydu. İpek elbisesinin hışırtısını kolunda duyuyor. Şimdi şurada yatan, işte o, ta kendisi, o kadındı.

Uzun bir süre geçmiş günlerin mutluluğunu, tavırlarını, hareketlerini, sesinin ahengini hatırladı. Bir acının yerini, diğeri alıyor, yükselen bir denizin dalgaları gibi bu hatıraların ardı arası kesilmiyordu.

Korkunç bir merakla, yüreği çarparak, parmaklarının ucuyla ağır ağır örtüsünü kaldırdı. Ama yüzünü görünce korkunç bir çığlık kopardı. Ötekiler hemen uyandılar ve Charles'ı aşağı götürdüler.

Daha sonra Charles'ın bir tutam saçını istediğini söylemek için Felicite geldi. Eczacı:

— Kesip götür, dedi. Hizmetçi kız cesaret edemediği için makası aldı, kendi kesmeye kalkıştı. Fakat elleri o kadar titriyordu ki, makası birkaç yerinden Emma'nın şakağına batırdı. Nihayet heyecanını yenerek, Homais makası o gür saçların diplerine daldırarak rasgele iki üç tutam kesti ve o siyah saçların arasında ölünün başı göründü.

Eczacı ile papaz ara sıra uyuyup uyanıyorlardı. Her uyanışlarında uyuduklarından dolayı birbirlerini suçluyorlardı. M. Bournisien odaya okunmuş su serpiyor, Homais de yerlere klor atıyordu.

Felicite konsolun üstüne yemeleri için bir şişe rakı, peynir ve koca bir yağlı çörek koymuştu. Sabahın saat dördüne doğru eczacının artık sabrı kalmadı. İçini çekerek:

— Yemin ederim, dedi, artık ben biraz yiyeceğim!

Papaz da pek nazlanmadı. Önce kilisede Mes duasını yapmak üzere çıktı, geri geldi. Oturdular, yediler, içtiler ve

kadehlerini tokuştururken, o, her acılı sahneden sonra duyduğumuz ve sebebini bilmediğimiz belirsiz neşe ile biraz da şakalaşıp eğlendiler. Son kadehlerini içerken papaz eczacının omzuna vurarak şöyle diyordu:

— Biz sizinle mutlaka anlaşacağız!

Aşağı indiklerinde bahçede, cenaze için gelen işçilerle karşılaştılar. Charles, tam iki saat tabutun tahtalarına inen çekiç seslerini duymak işkencesini çekti. Sonra ceset meşe tabut içine konuldu. Daha sonra iki tabut içine daha koydular. Fakat son tabut fazla geniş olduğu için boşlukları, bir şiltenin yünleriyle doldurdular. Sonunda iç içe üç tabut iyice çivilenip kapatıldıktan sonra kapının önüne getirildi. Sokak kapısı, ardına kadar açıldı ve Yonville halkı içeri doldular.

Baba Rouault gelince siyah örtüyü gördü. Orada bayıldı.

Eczacının mektubunu olaydan ancak otuz altı saat sonra alan baba Rouault ne olduğunu tam anlayamamıştı. Homais, babanın kalbine inmesin diye kara haberi birden vermek istememiş, mektubu öyle ustalıkla yazmıştı ki, ne olduğunu anlamak mümkün değildi.

Zavallı adam, önce beyninden vurulmuşa döndü. Sonra yazılanlardan ölmemiş olduğunu anladı. Fakat her an ölebilirdi. Sonunda elbisesini sırtına geçirdi, şapkasını aldı, ayakkabısına bir mahmuz taktı ve yola çıktı. Atını dört nala sürüyordu. Yol boyumca baba Rouault merakından kendini yedi bitirdi. Bir defa da attan inmek zorunda kaldı. Gözü hiçbir şey görmüyor, kulağına sesler geliyor, çıldırdığını sanıyordu.

Güneş doğdu. Rouault, bir ağacın dalında üç kara tavuk gördü ve bunun iyiye işaret olmadığını düşündü; korkusundan titredi. O zaman Meryem Ana'ya kilise için üç

papaz cüppesi adadı. Ayrıca Berteaux mezarlığından Vassonville kilisesine kadar yalın ayak yürümeyi vaat etti.

Maromme'a geldi. Bir hamlede hanın kapısını omuzlayıp içeri girdi. Saman torbasına baktı, yemliğe bir şişe tatlı elma şarabı döktü ve dört nalından ateş saçan küçük atına tekrar atlayıp yola çıktı.

İçinde mutlaka onu kurtaracaklardır, diyordu. Doktorlar kesin bir çare bulacaklardı. Ümitsiz hastaların mucize gibi şifa bulmalarıyla ilgili duyduğu şeyleri hatırladı.

Sonra Emma'yı ölmüş bir halde görüyordu. İşte orada gözünün önünde, sırt üstü, yolun ortasında yatan o değil miydi? Bunun üzerine atın dizginlerini çekiyor ve hayal kayboluyordu.

Qincampoix'da, kalbine kuvvet vermek için üst üste üç fincan kahve içti.

Haberde bir isim yanlışlığı olabileceği ihtimalini düşündü; cebinde mektubu aradı. Mektup cebindeydi. Fakat açmaya cesaret edemedi.

En sonunda ona bir oyun oynandığını düşündü. Herhangi bir kişi kendinden intikam alıyor veya şakacı bir adam aklına esen bir şakayı yapıyordu! Hem ölmüş olsaydı bir işaret olmaz mıydı? Ama yoktu! Tabiatta hiçbir değişiklik yoktu. Gök hala mavi, ağaçlar rüzgârdan sallanıyor; bir koyun sürüsü geçiyordu. Her şey normaldi.

Köy uzaktan göründü. Öne doğru eğilmiş, atını koşturarak geldiğini fark ettiler. Sürekli hayvana vuruyor, kolanlardan kan damlıyordu.

Kendine geldiği zaman gözyaşları içinde Bovary'nin kolları arasına düştü.

— Kızım! Emma'm! Ne oldu? Anlatın ne oldu?

Charles hıçkıra hıçkıra cevap verdi:

— Bilmiyorum! Bilmiyorum! Bir felaket!

Eczacı onları ayırdı:

— Bu korkunç açıklamaların faydası yok. Ben sonra olayı beyefendiye anlatırım. Bakın insanlar geliyor. Sakin olalım. Kendinize gelin! Filozof olalım biraz!

Zavallı Charles güçlü görünmeye çalıştı. Bir kaç kere:

— Evet! Cesaret! diye tekrarladı.

Öteki de:

— Yeter artık! dedi. Ben de metin olacağım. Allah cezamı versin! Sonuna kadar onu uğurlayacağım.

Çan çalmaya başladı. Yola çıkmak için her şey hazırdı.

Sonra kilise içindeki bir kanepeye ikisi de yan yana oturdular. Önlerinden üç ilahicinin ilahilerini söyleyerek art arda geçtiğini gördüler. Borazanı çalan göğsünü şişirerek bütün kuvvetiyle üflüyor, M. Bournisien resmi elbiselerini giymiş, ince sesiyle dua okuyor mihrabın yanındaki kutsal çekmeceyi selamlıyor, ellerini kaldırıyor, kollarını açıyordu. Lestiboudois elindeki latası ile kilisede dolaşıyordu. Tabut dört sıra mum arasına konmuş duruyordu. Charles yerinden kalkıp bu mumları söndürmek istiyordu.

Yine de Charles öbür dünyada karısına yeniden kavuşacağı ümidine ahiret hayatında buluşacaklarına inanmaya çalışıyor ve Emma'nın uzun bir seyahate çıktığını, çok uzaklara gittiğini farz ediyordu. Fakat işte orada yattığını, her şeyin artık bittiğini, şimdi onun toprak altına gömüleceğini düşününce kendisini vahşi, ümitsiz bir öfkeye kaptırıyordu. Bazen hiçbir şey hissetmediği, uyuştuğu hissine kapılarak, acılarının bu durgunluğundan zevk alırken hislerinden dolayı da kendisini suçlu buluyordu.

Kilisenin kareli taş döşemesi üzerinde, ucu demirli bir bastonun birbirine eş vuruşlarını andıran kuru bir ses

geliyordu. Bu ses kilisenin yan tarafında birden kesildi. Koyu renkli geniş bir cekete bürünmüş bir adam güçlükle diz çöktü. Bu adam yeni takma bacağı ile Lion D'or'un garsonu Hippolyte'di.

İlahicilerden biri sadaka toplamak için minberin etrafında dolaşmaya başladı. Büyük metal paralar, arka arkaya gümüş tepsinin üstünde şıngırdadı.

Charles tepsiye beş franklık bir gümüş para atarken hiddetle haykırdı:

— Çabuk olun! Ben burada işkence çekiyorum!

Sadaka toplayan ilahici bu beş franklığa uzun süre eğilerek teşekkür etti.

İlahiler söyleniyor, diz çökülüyor, kalkılıyor; bunlar bir türlü bitmek bilmiyordu. Charles ilk günlerde Emma ile böyle bir ayinde bulunduklarını hatırladı. Karşı tarafta, sağda duvara dayanıp yan yana durmuşlardı. Tekrar çan sesleri başladı. Sandalyelerde büyük bir kımıldanış oldu. Hamallar tabutun altına üç sırık uzattılar ve kiliseden çıkıldı.

Tam o sırada eczanenin kapısında Justin göründü. Yüzü balmumu gibi sararmıştı. Bacakları titreyerek hemen içeri girdi.

Herkes cenaze alayını görmek için pencerelere doluşmuştu. Charles önde sakin bir halde, fakat zayıf bir halde gidiyor ve kapılardan, aralık sokaklardan çıkıp sıraya girenleri bir baş işaretiyle selamlıyordu. Üçer kişiden altı adan tabutun, iki tarafında biraz zorlanarak, küçük adımlarla yürüyorlar, papazlar, ilahiciler, koronun iki çocuğu bir ağızdan Profundis'i (*) okuyorlardı. Sesleri alçalıp, yükselerek kırlarda dalgalanıyordu. Bazen yol dönemeçlerinde bunlar gözden kaybolsalar bile, gümüşten büyük haç, ağaçların arasında hep yükseliyordu.

Kadınlar, kukuletaları devrilmiş siyah mantolar giymişlerdi. Ellerinde yanan büyük bir mum tutarak arkadan geliyorlar, Charles da bitmek bilmeyen bu dualardan, meşalelerden, mumların ve papaz cüppelerinin tatsız kokularından bayılacak gibi oluyordu. Serin bir rüzgâr esiyor, yol kenarında dikenli çitlerde çiğ damlaları titriyordu. Her yer neşeli gürültülerle doluydu. Uzakta, giden bir arabanın gıcırtısı, üst üste öten bir horozun sesi, ya da elma ağaçlarının altında görülen bir tayın dört nala gidişi... Tertemiz gökyüzü mavi bulutlarla süslenmiş, kulübeleri örten süsenlerin mavimsi uçları kıvrılmıştı. Charles geçerken bahçeleri tanıyordu. Böyle nice sabahlar hastalarını gördükten sonra onun yanına gittiğini hatırladı.

Üstünde beyaz benekler olan siyah örtünün bir ucu ara sıra kalktıkça, altından tabutun bir kenarı görünüyordu. Hamallar yoruldukları için yavaşladılar ve cenaze, her dalgada bir yalpa vuran kayık gibi hep sendeleyerek ilerleyerek mezarlığa geldi. Erkekler daha aşağıda bir çimenliğe, mezarın kazıldığı yere kadar ilerlediler.

Mezarın etrafında toplandılar. Papaz duasını okurken kenarlara atılmış kızıl topraklar, köşelerden sessizce içeri akıyordu. Sonra, yere dört tane ip serilerek tabut bu iplerin üstüne yerleştirildi. Charles, tabutun mezara inişine baktı.

Nihayet çıkarttığı sesten tabutun yere değdiği anlaşıldı, ipler çekilirken gıcırdıyordu. O zaman papaz, mezarcı Lestiboudois'nın kendisine uzattığı küreği aldı. Sağ eliyle mezara bir avuç toprak serperken sol elinin kuvvetli bir hamlesiyle koca bir kürek toprak daha attı. Tabutun tahtaları üstüne taşlı toprağın inişi, bize sonsuzluklardan geldiği duygusunu veren, o büyük ve boğuk sesi çıkardı.

Papaz okunmuş su kabını yanındakine verdi. Yanındaki Homais'di. Homais ciddi bir şekilde mezara bir kürek

toprak attı ve küreği Charles'a uzattı. Charles diz çökerek avuçlarıyla mezara toprak atarken "Elveda!" diye bağırıyor, öpücükler gönderiyor ve karısı ile beraber gömülmek istiyormuş gibi mezarın içine doğru sürükleniyordu.

Yerden kaldırıp götürdüler ve çok geçmeden sakinleşti. O da herkes gibi bu gömme işinin artık bitmiş olmasının belirsiz rahatlamasını hissetmiş olacaktı.

Baba Rouault döndükten sonra rahat rahat piposunu içmeye başladı. Bu tavrını Homais içinden pek uygun bulmadı. Homais, M. Binet'nin hiç görünmediğine, Tuvache'ın bir aralık sıvıştığına, noterin hizmetçisi Theodore'un mavi renkli bir elbise giymiş olduğuna dikkat etmiş ve:

— Ne yapıyor bu, demişti, madem siyah giymek bir adet, bir yerden siyah bir elbise bulamaz mıydı?

Bu düşündüklerini etraftakilere anlatmak için, bir gruptan diğerine gitmeye başladı. Emma'nın ölümüne herkes üzülüyordu. Cenazeye gelen Lheureux çok dokunaklı bir sesle:

— Zavallı kadıncağız, diyordu. Kocası için ne kadar üzücü.

Homais:

— Ben olmasaydım kötü bir şey yapacak, canına kıyacaktı.

Lheureux:

— Ne kadar iyi kalpli bir kadındı! Daha bu cumartesi kendisini dükkânda görmüştüm!

Homais:

— Söyleyeceklerimi hazırlamaya zaman bulmadım. Mezarının başında birkaç söz söylemek istedim.

Charles eve geldiği zaman üstündekileri çıkarttı. Baba Rouault için yeni gömleğini ütüledi. Yolda gözlerini bu yeni

gömleğin kollarına sildiği için göz yaşları rengini bozmuş ve tozla karışarak kirletmişti.

Yanlarında Anne Madam Bovary de vardı. Üçü de hiç konuşmuyordu. Sonunda adamcağız içini çekerek:

— Hatırlıyor musunuz, dostum; dedi. İlk eşinizi kaybettiğinizde ben Tostes'a gelmiştim. O zaman sizi teselli edecek sözler buluyordum; fakat şimdi...

Sonra derin bir inilti ile devam etti:

— Ah! Ben bittim artık, görüyor musunuz! Önce karımı kaybettim, sonra oğlumu, şimdi de kızımı!

Hemen Berteaux'ya dönmek istedi. Bu evde uyuyamayacağını söylüyordu. Hatta torununu bile görmek istemedi.

— Hayır, hayır! Yüreğim dayanmaz, diyordu. Benim yerime siz onu öpün! Hoşçakalın! Siz iyi bir insansınız!

Ve bacağına vurarak:

— Ben sizi unutmayacağım! Hindinizi almakta devam edeceksiniz!

Yamacın tepesinde bir kere dönüp geriye baktı. Saint-Victor yolunda kızından ayrılırken de böyle dönüp bakmıştı. Çayırın sonlarında batan güneşin son ışıkları köyün pencerelerini alev içinde bırakmıştı. Elini gözlerine siper ederek baktı. Duvarlarla çevrili ağaçlar, beyaz taşlar üzerinde gölgeler yapıyordu. Sonra küçük atıyla hayvan topalladığı için yavaş gidiyordu - yoluna koyuldu.

Yorgun olmalarına rağmen Charles ile annesi geç vakte kadar oturup konuştular. Geçmiş günlerden bahsettiler, gelecekte ne yapacaklarını düşündüler. Annesi gelip Yonville'e yerleşecek, evin idaresini eline alacak ve bir daha ayrılmayacaklardı. Kadın, yıllardan beri elinden kaçırdığı bir sevgiye gene kavuştuğundan için için içinden sevinerek, oğluna taşkın bir sevgi ile bakıyordu. Saat on iki oldu. Köy, her

zaman olduğu gibi sessizdi. Charles'ın gözüne uyku girmiyor, hep karısını düşünüyordu.

Rodolphe, vakit geçirmek için bütün gün ormanda dolaştıktan sonra şatosunda rahat rahat uyuyor, Leon da aynı şekilde uzaklarda deliksiz bir uyku çekiyordu.

Bu saatte uyumayan biri daha vardı: Mezarın başında, çamların arasında genç bir çocuk diz çökmüş ağlıyordu. Ay kadar yumuşak ve gece kadar derin bir acı ile sürekli gözyaşı akıtıyordu. Aniden parmaklı kapı gıcırdadı. Gelen mezarcı Lestiboudois'ydı. Unuttuğu kazmayı almaya gelmişti. Duvardan atlamaya çalışan Justin'i tanıdı ve patateslerini aşıran serserinin kim olduğunu anladı.

XVIII

Ertesi gün Charles kızını istedi. Kızcağız annesini aradı. Sokağa çıktığını ve gelirken kendisine oyuncak getireceğini söylediler. Berthe her soruşunda aynı cevabı aldı ve zamanla unuttu. Bu çocuğun neşeli hali, Bovary'nin yüreğini acıtıyor ve eczacının çekilmez tesellilerini dinlemek zorunda kalıyordu.

Bir süre sonra para konusu yeniden sorun oldu. M. Lheureux, dostu Vensar'ı yeniden kışkırttığı için Charles pek ağır şartlar altına girerek tekrar borçlandı. Çünkü karısının hiçbir şeyini satamıyor, satılmasına razı olamıyordu. Annesi buna çok öfkelendi. Charles daha üstün çıktı. Bütün bütün değişmiş, başka bir adam olmuştu. Kadın ayrılıp gitmeye mecbur oldu.

O zaman herkes bu durumdan yararlanıp kendi hesabını istemeye koyuldu. Emma (Bovary'ye gösterdiği o kapatılmış faturaya rağmen) tek bir ders bile alamamış ol-

masına rağmen, Matmazel Lempereur altı aylık ders ücreti istedi. Bu fatura iki kadın arasında danışıklı bir numaradan başka bir şey değildi. Kiralık kitap veren kitapçı üç senelik abonelik ücretini; Madam Rolet yirmi kadar mektubun posta ücretini istedi. Charles bu mektuplar hakkında açıklama istediği zaman bu madam şöyle cevap vermek nezaketinde bulundu:

— Vallahi, ben bilmiyorum! İşleri için olmalı!

Ödediği her borçtan sonra bittiğini sanıyordu. Halbuki borçların ardı arkası kesilmiyordu.

Tedavi ettiği hastaların geri kalan borçlarını istemeye kalkıştı. Karısının gönderdiği mektupları ve makbuzları gösterdiler. Üstelik bir de özür dilemek zorunda kaldı.

Felicite şimdi hanımının elbiselerini giyiyordu. Fakat hepsini değil, çünkü Charles o elbiselerden bazılarını saklamıştı, ara sıra onları görmek için giysi odasına kapanırdı. Felicite de hemen hemen Emma'nın boyunda olduğu için arkadan onu görünce Charles çoğu kez yanılır ve:

— Oh! Gitme! Dur! diye bağırırdı.

Fakat Hamsin yortusunda (Paskalya'dan 50 gün sonra gelen yortu), Felicite sevgilisi Teodor'la Yonville'den kaçtı. Kız giderken gardıropta kalan elbiseleri de çalmaktan çekinmedi.

Bu günlerde Leon'un annesi Madam Dupuis, "oğlu M. Leon Dupuis'nin Matmasel Leocadie Leboeuf'le evlendiğini bildirmekle şeref duyduğunu" yazdı.

Charles:

— Zavallı karıcığım yaşasaydı ne kadar mutlu olacaktı! diye düşündü.

Bir gün aylak aylak evin içinde gezinirken yukarı tavan arasına çıktı. Terliğinin altında bir şey hissetti. İnce bir kâğıt

parçasıydı. Alıp okudu:

"Metin olun, Emma! Metin olun! Ben sizin felaketinize sebep olmak istemem."

Bu, Rodolphe'un yazdığı mektuptu. Sandıkların arasından yere düşüp orada kalmış, sonra rüzgâr onu kapıya doğru sürüklemişti. Bir zamanlar Emma'nın, daha perişan ve bitkin bir halde, ölmek istediği yerde şimdi Charles şaşkın ve hareketsiz öylece kaldı. Sonra ikinci sayfanın altında ve imza yerinde bir küçük "R" keşfetti. Bu kim olabilirdi? Aklına Rodolphe geldi. Onun bir zamanlar sık sık ziyarete gelmesi, sonra aniden ortadan kayboluşu, iki üç defa kendisine rastladığında gösterdiği soğuk tavır gözünün önüne geldi. Fakat mektubun saygıyla yazılmış olması onu yanılttı. İçinden:

— Belki aralarında kötü bir şey olmamıştır, platonik bir aşk ile sevmişlerdir birbirlerini, dedi. Zaten Charles her şeyin aslını arayan, ince düşünen adamlardan değildi. Deliller bulmaktan çekindi ve kıskançlığı, acısının büyüklüğü içinde kayboldu.

Bütün erkekler karısına hayrandı. Onu sevmiş olabilirlerdi. Böyle düşününce karısını daha güzel buluyor, içinde ona karşı çılgın bir istek duyuyor ve yerine gelmesi mümkün olmayan bu arzu, yanık yüreğini bütün bütün tutuşturuyordu.

Hala yaşıyormuş gibi, onun gözüne girmek için, zevklerini ve sevdiği şeyleri yaptı. Kendine rugan çizmeler aldı. Beyaz kravat takmayı alışkanlık edindi. Bıyıklarına krem sürdü. Tıpkı onun gibi senetler imzaladı. Kadın onu öbür dünyadan bile yoldan çıkarıyordu.

Gümüş takımlarını parça parça satmaya mecbur oldu. Sonra salon takımlarını sattı. Bütün odalar boşaldı. Yalnız

bir oda, onun odası, olduğu gibi kaldı. Akşam yemeğinden sonra, Charles oraya çıkardı. Yuvarlak masayı ocağın önüne çeker, onun koltuğunu yaklaştırır ve ateşin karşısına geçip otururdu. Yaldızlı şamdanların birinde bir mum yanar, Berthe de yanı başında resimleri boyardı.

Zavallı Charles kızını öyle kılığı perişan, ayakkabıları bağsız, elbiselerinin altları kalçalarına kadar yırtık gördükçe üzülürdü. Evin işlerine bakan kadının pek umurunda olmadığı için kız bakımsızdı.

Buna rağmen kızcağız o kadar tatlı, o kadar sevimliydi ki pembe yanaklarına dökülen kumral saçları ile küçük başını öyle güzel bir ifade ile bir tarafa eğişini babası gördükçe, reçine kokan kötü yapılmış şarapların verdiği tat gibi, acı bir zevkin sonsuz tadını alırdı. Onun oyuncaklarını tamir eder, mukavvadan kuklalar yapar, ya da bebeklerinin yırtılan karınlarını dikerdi. Dikiş kutusunu gördüğünde, yere düşmüş bir kurdele, hatta masanın üzerinde kalmış bir toplu iğne görünce düşüncelere dalar, öyle mahzun olurdu ki, bu üzüntü hemen kızına da geçerdi.

Şimdi onları görmeye kimseler gelmiyordu; Justin Rouen'a kaçmış, orada bir bakkala çıraklık yapıyordu. Eczacının çocukları küçük kızla oynamaya daha az geliyorlar ve M. Homais aralarındaki toplumsal şartların değişmesinden dolayı samimi olmamaya çalışıyordu.

Eczacının merheminden hiçbir fayda görmeyen kör dilenci Bois-Guillaume yamacına geri dönmüştü, karşılaştığı herkese derdini anlatarak eczacının merheminin hiçbir işe yaramadığını söylüyordu. Öyle çok kişiye anlattı ki, zavallı eczacı şehre indikçe utancından kimseyi görmemek için kırlangıcın perdeleri arkasına saklanırdı. Kör dilenciye bu yüzden fena halde kinlendi, adını ve ününü korumak için bütün gayretiyle bu beladan kurtulma yollarını ara-

maya başladı. Bulduğu çare, ne kadar zeki olduğunu ve hıncının hainliğini göstermeye yeterliydi. Altı ay üst üste Rouen Feneri gazetesinde satırların arasına küçük satırlara rastlanıyordu, mesela:

"Picardie yöresine yolu düşenler, Bois-Guillaume'da, yüzü korkunç bir durumda yaralı bir sefili şüphesiz görmüşlerdir. O, gelip başınıza bela olur, yakanızı bırakmaz ve yolculara ciddi bir vergi keser. Hala Ortaçağda mıyız? O zamanlarda, haçlıların savaşlardan taşıdıkları cüzzam ve sıraca gibi hastalıklara yakalananlar meydanlarımızda gezip herkese mikrop bulaştırabilirlerdi."

Ya da:

"Serseriliğin engellenmesi hakkındaki kanuna rağmen dilenci sürüleri, gene büyük şehirlerimizin etrafını doldurmaktan geri kalmıyorlar. Bunların bir kısmının tek başına dolaştıkları da görülmektedir. Bunlar daha az tehlikeli değiller. Acaba belediyemizin görevlileri bu konuda ne düşünüyorlar?"

Sonra Homais hikâyeler de uydururdu:

"Dün Bois-Guillaume yamacında ürkek bir at.." diye başlayan yazının arkasından kör bir dilencinin sebep olduğu bir kazanın açıklaması gelirdi.

O kadar çok uğraştı ki sonunda körü hapsettiler. Ama yeniden serbest kaldı. İşine yeniden başlayınca Homais de onunla uğraşmaya tekrar başladı. İkisi arasındaki bu mücadelede zafer eczacının oldu. Çünkü düşmanını, yoksullar evinde sonsuz bir hapse mahkum ettirdi.

Bu zafer Homais'i cesaretlendirdi. Ondan sonra bölgede ezilmiş bir köpek, ateş almış bir tahıl ambarı, boğulmuş bir kadın olayı gördüğünde Homais hemen bunu hükümete

haber verdi. İlerleme aşkından ve papazlara duyduğu kinden hiç vazgeçmedi. Yeni ilkokullarla, kimsesiz çocukları okutan bilgisiz papazları karşılaştırarak bunların hep kötüler, kiliseye verilen yüz franklık gelir nedeniyle Saint-Barthelemy faciasını hatırlatır, suiistimalleri haber verir, küfürler yağdırırdı. Kendi tabiriyle: Homais yıkıp deviriyordu. Homais tehlikeli oluyordu.

Bu yaptıklarına rağmen Homais, gazeteciliğin dar sınırları içinde sıkılmaya başladı. Ona bir kitap, bir eser lazımdı! "Yonville yöresinin genel bir istatistiği" ve "İklim İncelemeleri" adını taşıyan iki kitap yazdı ve istatistik onu felsefeye yöneltti. Büyük konuları ele aldı. Sosyal problemler, fakir tabakanın ahlakı, balık üretme yöntemleri, kauçuk, şimendifer vb... Artık bir orta tabakadan oluşu yüzünü kızartıyordu. Kendini sanatçı sınıfındanmış gibi gösterdi. Yaprak sigarası içiyordu! İki küçük Pompadur şık heykelcik aldı, salonunu onlarla süsledi.

Eczaneyi bırakmadı. Tam tersine daha fazla ilgilenmeye başladı. Yeni buluşları ve büyük çikolata hareketini takip ediyordu. Aşağı-Seine yöresinden Choca'yı ilk getiren o oldu. Pülvermacher hidroelektrik saat zincirleri modasına heyecanla o da uydu. Bu zincirlerden birini de bizzat kendi takıyordu. Akşamları, yeleğini çıkarırken, Madam Homais gözlerini kamaştıran bu altın helezonun altında kaybolan kocasına hayran oluyor, bir zerdüşt din adamı kadar muhteşem gözüken kocasına karşı kadının ateşli sevgisi daha da artıyordu.

Emma'nın mezar taşı hakkında güzel fikirler ileri sürdü. Önce, bir örtü ile beraber kıvrımlı bir sütun teklif etti. Sonra bir piramit, daha sonra Vesta tapınağı, bir kubbe ya-

hut bir harabe yığını ve bütün tasarılarında Homais, acının ayrılmaz bir sembolü olduğunu düşündüğü gözü yaşlı söğütlerden vazgeçemiyordu.

Charles'la birlikte, Rouen'a bir mezar taşı ustasının atölyesine örnekler görmeye gittiler. Bridu'nun dostu Vofrilar isminde, bütün gün şakalar yapan bir ressamı da yanlarına aldılar. Nihayet yüz kadar resim görüp, bir şeyler tasarladıktan sonra Rouen'a ikinci bir yolculuk yapan Charles bir türbe örneğinde kararını verdi. Bu, iki cephesinde elinde sönmüş birer meşale tutan bir periyi canlandıran bir türbeydi.

Kitabeye gelince, Homais Latince "Sta Viator" (Ey yolcudur!) kelimelerinden daha güzelini bulamıyor, fakat bunun arkasını getiremiyordu. Durmadan düşünüyor, sürekli; "Sta Vior tor" diye tekrarlıyordu. En sonunda bir şey daha buldu: "Amabilem conjugem calcas" (sevgili eşimi çiğniyorsun!) Bu kabul edildi.

Tuhaf olan, Bovary Emma'yı sürekli düşündükçe hayalini kaybediyor, onu unutuyordu. Yüzünü hafızasında tutmaya çalıştıkça onun kayarak gözünden kaçıp gittiğini anlıyor ve bu durum Charles'ı çok mutsuz ediyordu. Buna rağmen her gece rüyasında Emma'yı görürdü. Her gece hemen hemen aynı rüyayı görüyordu: Charles kollarını açarak Emma'ya doğru koşar, fakat tam sarılacağı anda karısı çürüyüp kollarının arasında dağılırdı.

Bir hafta akşamları onun kiliseye gittiği görüldü. Hatta M. Bournisien iki üç kere ziyaretine gittiyse de sonra bıraktı. Zaten Homais'nin dediğine göre adamcağız gittikçe daha tahammülsüz ve daha kapalı oluyormuş. Asrın fikir hareketlerine çok kızıyor ve her on beş günde bir hutbede, her-

kesin bildiği gibi Voltaire'in ölürken, kendi pisliğini nasıl iştahla yediğini anlatıyormuş.

Bovary ne kadar tutumlu bir yaşam sürse de eski borçlarını ödeyemiyordu. Lheureux senetlerin hiç birini yenilemeyi kabul etmedi. Haciz işleminin yapılması önlenemedi. O zaman Charles annesine başvurdu. Annesi, Emma'ya ağzına geleni söyleyerek malları üzerine ipotek koyulmasına razı oldu; fakat bu fedakarlığına karşı Felicite'nin yağmasından kurtulmuş bir boyun atkısını istiyordu. Charles buna razı olmadı ve araları bozuldu.

Barışmak için, kadın ilk olarak küçük kızı yanına almayı teklif etti. Kız ona evde bir can yoldaşı olacaktı. Charles kabul etti. Fakat kızı götüreceği sırada yüreği dayanmadı, vazgeçti. O zaman annesi ile arası iyice bozuldu.

Charles sevdiklerini kaybettikçe bütün sevgisini çocuğuna veriyor ve bu sevgiye daha fazla bağlanıyordu. Ayrıca kızı için kaygılanıyordu. Çünkü kız ara sıra öksürüyor ve elmacık kemikleri parça parça kızarıyordu.

Charles'ın tersine, karşısında eczacının ailesi eksiksiz bir mutluluk içindeydi. Çocuklar pırıl pırıldı. Hepsi babasını mutlu etmek için uğraşıyordu. Napoleon laboratuarda yardım ederken, Athalie başlığını örer, Irma reçel kavanozlarını kapatmak için yuvarlak kâğıtlar keser, Franklin ise hesap cetvelini bir solukta ezber okurdu. Homais dünyadaki en mutlu baba, en talihli adamdı.

Ne yanlış bir hüküm! Homais'in içini kemiren gizli bir derdi, bir hırsı vardı. Madalya almak istiyordu. Bunu hak etmek için çok şey yapmıştı.

Öncelikle kolera zamanı bitmez tükenmez başarılarıyla

kendini göstermişti. Sonra kendi parasıyla bastırdığı halka yararlı eserleri vardı. Kendisi bunlara örnek verirken "Elma şarabı, imal tarzı ve tesirleri" adını verdiği eserini hatırlatıyordu. Bir de bitkilerin üzerinde yaşayan bir çeşit yeşil böcek üzerine yaptığı incelemeleri Akademi'ye göndermişti. Ayrıca istatistik eseri ve eczacılık tezi bulunuyordu. Yazdığı dilekçede "üstelik", diyordu, "birçok bilim topluluğuna üye bulunuyorum." (Gerçekte bunlardan yalnız birinde üyeydi.)

Ve tek ayağının üzerinde dönerek yüksek sesle:

— Sonuçta, diyordu, hepsi bir tarafa, benim sadece yangınlardaki yararlığım yeter!

O sıralarda Homais sağda, yani hükümet tarafındaydı. Seçim zamanlarında Belediye Reisine büyük yardımları dokundu. Sonunda kendini sattı. Namusu beş paralık oldu. Hatta Kral'a bir dilekçe yazarak hakkının verilmesini rica etti. Ona velinimetimiz diye hitap ediyor, dördüncü Hanri'ye benzetiyordu.

Her sabah eczacı gazeteyi büyük bir aceleyle kapar, beklediği madalyanın verildiği haberini arardı. Fakat, bir türlü bu madalya haberi çıkmıyordu. Nihayet sonu gelmeyen bu beklemelerden bıkarak bahçesinde madalyanın yıldızı şeklinde bir çimen yaptırdı. Kurdelesini taklit etmek için de, yıldızın üstüne ottan iki küçük halka uzattı. Kollarını kavuşturur, hükümetin ne kadar beceriksiz, insanların ne kadar nankör olduğunu düşünerek bu yıldızın etrafında dolaşırdı.

Charles evde ne olduğunu araştırmasını engelleyen bir çeşit şehvet duygusundan mı, yoksa Emma'ya duyduğu saygıdan dolayı mı, her nedense, karısının her zaman kul-

landığı yazı masasının gizli bir çekmecesini o zamana kadar açmamıştı. Bir gün masanın önüne oturdu. Çekmecenin anahtarını çevirdi ve çekmeceyi açtı. Leon'un bütün mektupları oradaydı. Artık bu defa şüphesiz her şey ortadaydı! Son mektuba kadar hepsini yutarcasına okudu. Çılgın, perişan bir halde hıçkırarak, uluyarak her yeri, bütün çekmeleri, bütün mobilyaları, her şeyin altını, arkasını aradı, karıştırdı. Boşalttığı bir kutuda karma karışık olan aşk mektupları arasında Rodolphe'un fotoğrafını gördü.

Bundan sonra, pek çekingen bir adam oldu. Haline herkes şaşıyordu. Hiçbir yere çıkmıyor, kimseyi görmek istemiyor, hastalarına bile gitmiyordu. Kendini içkiye verdiğini, bunun için eve kapandığını düşündüler.

Bazen meraklı biri, bahçenin çitine çıkıp evin içini gözetlediğinde bu adamın vahşiler gibi uzamış sakalı ve perişan kıyafetiyle evin içinde gezinerek ağladığını görüp şaşıyordu.

Yaz akşamları kızının elinden tutar, mezarlığa götürür, oradan gecenin karanlığında ve Binet'nin çatı arasındaki küçük penceresinden başka tüm ışıkların sönmüş olduğu bir sırada evlerine dönerlerdi.

Buna rağmen acının zevkini tam olarak yaşayamıyordu. Çünkü etrafında derdini paylaşabileceği hiç kimse yoktu. Bu yüzden karısından bahsedebilmek ümidiyle Madam Lefrançois'yı ziyarete giderdi. Ama otelci kadının derdi kendine yettiği için Charles'ın sözlerini dinlemiyordu. Çünkü en sonunda Lheureux ona rakip olarak düşündüğü işletmeyi kurmuş, Hivert ise sipariş almakta büyük bir ün kazanmış olduğundan otelci kadının siparişleri için ücretinin arttırılmasını istiyordu. İstediğini yapmazsa yeni rakibiyle

çalışacağını söylüyordu.

Bir gün Charles son çare olarak atını satmak istedi. Bu iş için Argeuil pazarına gittiğinde Rodolphe'la karşılaştı.

Birbirlerini görünce ikisi de sarardılar. Emma'nın ölümü üzerine sadece kart göndermiş olan Rodolphe önce özür dilemek için birkaç söz kekeledi. Sonra bir şişe bira içmek üzere, onu meyhaneye davet etme cüretini gösterdi.

Rodolphe meyhanede masanın başında, Charles'ın karşısına geçmiş, dirseklerini dayayarak konuşurken bir taraftan da sigarasını içiyordu. Charles da, bir zamanlar karısının sevmiş olduğu, bu yüzün karşısında kendi düşünceleri içinde kayboluyordu. Bu adamın yüzünde karısından bir şeyler görür gibi oluyor ve kendisini Rodolphe'un yerine koymaktan gizli bir haz duyuyordu..

Öteki sürekli tarımdan, hayvanlardan, suni gübreden bahsederken, bir imaya neden olacak bütün duraksamaları hemen sıradan bir cümle ile kapatıyordu. Charles onu dinlemiyordu. Rodolphe da bunun farkındaydı, karşısındaki kişinin yüzündeki ifadelere bakarak zihninden geçen hatıraları düşünüyordu. Charles'ın yüzü yavaş yavaş kızardı. Burun delikleri sık sık açılıp kapanıyor, dudakları titriyordu. Hatta bir ara, karanlık bir ifadeyle gözlerini Rodolphe'a dikti. Bir çifte namlusu gibi üstüne dikilen bu gözlerin karşısında Rodolphe, bir korku içinde sessiz kaldı. Fakat çok geçmeden Charles'ın yüzüne yine o cenaze yorgunluğu belirdi.

— Size kızgın değilim, dedi.

Rodolphe öylece donup kaldı ve Charles başını iki elinin arasına alarak derin acılarına teslim olmuş bir halde, kı-

sık bir sesle tekrar etti:

— Artık size karşı hiçbir kızgınlığım yok!

Sonra o zamana kadar hiç ağzından çıkmayan tek sözü söyledi:

— Ne yapalım, kader böyleymiş!

Rodolphe kaderine kendi yön verirdi, Charles'ın durumunda olan bir adam için bu sözü büyük bir zayıflık işareti olarak gördü. Hatta biraz komik ve biraz da bayağı buldu.

Ertesi gün Charles gidip çardağın altındaki kanepeye oturdu. Işıklar bir kafesin parmaklıklarından geçer gibi çardaktan süzülüyordu. Asma yapraklarının gölgelerini toprakta beliriyor, yasemen kokusu ortalığı güzel kokulara boğuyordu. Bulutsuz, masmavi bir gökyüzü vardı. Böcekler, açan zambakların etrafında vızıldıyor ve Charles dertli yüreğini dolduran bir aşkın belirsiz sıkıntıları altında boğulan bir genç gibi orada oturuyordu.

O gün Berthe Onu öğleden sonra hiç görmemişti. Akşama doğru yemeğe çağırmak için geldi.

Charles, başı arkaya düşmüş, duvara dayalı, ağzı açık ve gözleri kapalı bir halde elinde bir tutam siyah saçla oturuyordu. Berthe:

— Baba, hadi gelsene! dedi.

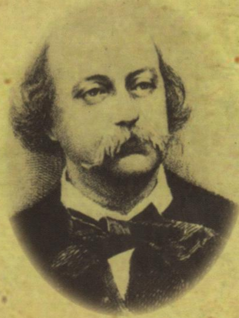
Onun oyun oynadığını sanarak yavaşça itti. Babası yere yıkıldı. Charles ölmüştü.

Otuz altı saat sonra eczacının isteği üzerine M. Canivet gelip cesedi muayene etti. Bir şey bulamadı. Her şey satıldıktan sonra geriye yaklaşık on iki frank kaldı. Bu da Matmazel Bovary'nin büyük annesine gitmesi için yol masrafı olarak kullanıldı. Bu kadıncağız da aynı yıl içinde öldü.

Baba Rouault da felç olduğu için küçük kız yoksul bir halanın yanına verildi. Hayatını kazanması için kadıncağız onu bir iplik fabrikasına göndermektedir.

Bovary öldükten sonra Yonville'e üç hekim geldi ama hiçbiri başarılı olamadı. M. Homais hepsinin çabucak kuyusunu kazdı. Bin güçlükle müşteri edinmiş olan Homais'ye hükümet şimdi göz yumuyor, halk onu destekliyordu. En sonunda o kadar istediği şeref madalyasını da aldı.

SON

GUSTAVE FLAUBERT

Madam Bovary

Ve eli ile yavaş yavaş kocasının saçlarını okşuyordu. Okşanmak duygusunun verdiği acı, Charles'ın derdini artırıyor ve karısını kaybetmek endişesiyle bütün varlığı yıkılıyordu. Aksi gibi Emma da ona karşı o zamana kadar gösterdiğinden fazla sevgi gösteriyordu. Zavallı Charles, bu hale karşı bir çare bulamıyor, ne yapacağını bilmiyor, bir şey yapmaya cesaret edemiyor; acele bir karar vermek durumu altüst ediyordu.
Emma'nın aklından geçen de şuydu: Bütün ihanetleri, alçaklıkları ve kendisine acı veren bitmez tükenmez istekleri işte hep son bulacaktı. Şimdi hiç kimse için bir kin beslemiyordu. Anlayışına bir şafak belirsizliği çöküyor ve yeryüzüne ait gürültülerden Emma'nın artık duyduğu tek ses, gittikçe uzaklaşan bir senfoninin son akisleri gibi, zavallı kalbinin ara ara çıkan tatlı ve belirsiz figanları oluyordu.

